

The Project Gutenberg eBook of Kun nukkuja herää: Romaani, by H. G. Wells

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kun nukkuja herää: Romaani

Author: H. G. Wells

Translator: Jalmari Finne

Release date: March 22, 2016 [EBook #51529]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUN NUKKUJA HERÄÄ: ROMAANI ***

Produced by Juha Kiuru

KUN NUKKUJA HERÄÄ

Romaani

Kirj.

H. G. WELLS

Suomentanut Jalmari Finne

Otava, Helsinki, 1907.

Kirjapaino Osakeyhtiö Sana.

SISÄLLYS:

- I. Unettomuus.
- II. Valekuolema.

- III. Herääminen.
- IV. Kaiku kapinasta.
- V. Liikkuvat kadut.
- VI. Atlaksen sali.
- VII. Hiljaisissa huoneissa.
- VIII. Kaupungin katoilla.
- IX. Kansa marssii.
- X. Taistelu pimeässä.
- XI. Kaikkietävä vanhus.
- XII. Ostrog.
- XIII. Vanhan järjestelmän loppu.
- XIV. Näkötorni.
- XV. Arvokkaita henkilöitä.
- XVI. Aeropiili.
- XVII. Kolme päivää.
- XVIII. Graham muistaa.
- XIX. Ostrogin katsantokanta.
- XX. Kaupungin kaduilla.
- XXI. Alhaalla.
- XXII. Taistelu Neuvoston palatsissa.
- XXIII. Kun aeroplaanit ovat tulossa.
- XXIV. Aeroplaanien tulo.

I LUKU.

Unettomuus.

Eräänä iltapäivänä, luodeveden aikana, lähti mr. Isbister, nuori Boscastlen kylässä asuva maalari Pentargen kauniiseen lahteen päin katselemaan siellä löytyviä luolia. Kuljettuaan puolet matkasta tapasi hän äkkiä kallionkielekkeellä istuvan miehen, joka näytti vaipuneen mitä syvimpään epätoivoon. Miehen kädet lepäsivät hervottomina hänen polvillaan, silmänsä olivat punaiset ja hän tuijotti eteenpäin kyynelten valussa pitkin poskia.

Hän kääntyi katsomaan kuullessaan Isbisterin tulevan. Isbister oli ehkä enemmän hämillään kuin toinen ja päästäkseen vapaaksi siitä kiusallisesta tunteesta, jonka äkillinen seisautuminen oli hänessä synnyttänyt, lausui hän, että ilma oli katsoen vuodenaikaan odottamattoman kuuma.

"Hyvin kuuma", vastasi tuntematon lyhyesti. Sitten, oltuaan hetkisen vaiti, lisäsi hän soinnuttomalla äänellä: "Minä en voi nukkua".

Isbister säpsähti. "Ettekö?" sanoi hän vaan, mutta hänen äänensä ilmaisi säälivää osanottoa.

"Se saattaa kuulua uskomattomalta", sanoi tuntematon, luoden väsyneen katseensa Isbisteriin ja kuvaten sanojaan väsyneellä käden liikkeellä, "mutta minä en ole nukkunut — en ole nukkunut kuuteen yöhön".

"Oletteko neuvotellut lääkärin kanssa?"

"Olen kyllä. Heidän neuvonsa ovat suurimmaksi osaksi hyödyttömiä. Rohtoja. Mutta minun hermostoni. Rohdot auttavat tavallisia ihmisiä. Minun tilaani on vaikea selittää. Minä en uskalla nauttia kyllin voimakkaita lääkkeitä".

"Se on vaikea asia", sanoi Isbister.

Hän seisoj avuton kaidalla polulla, tietämättä, mitä tulisi tehdä. Tällaisissa olosuhteissa sangen luonnollinen ajatus saattoi häntä jatkamaan keskustelua. "Minua ei ole koskaan unettomuus vaivannut", sanoi hän, "mutta minä olen tuntenut samanlaatuisia sairaita, ja he ovat aina jollain tavoin parantuneet —"

"Minä en uskalla enää koettaa mitään keinoa".

Hän puhui verkalleen, teki epätoivoisen liikkeen, ja hetkisen olivat molemmat miehet vaihi.

"Ruumiillinen liikunto?" sanoi Isbister arasti luoden katseensa tuntemattoman kasvoista hänen matkailijapukuunsa.

"Olenhan minä sitäkin koettanut. Ehkä kaikista eniten. Minä olen kulkenut pitkin rannikkoa, päivän toisensa jälkeen, — New Quaystä tänne asti. Se on vaan lisännyt ruumiillisen uupumuksen henkiseen uupumiseen. Tämä tauti on seurauksena liiallisesta työstä. surusta. Eräs asia —"

Hän vaikeni aivan uupuneena, pyyhki laihalla kädellään otsaansa, ja jatkoi aivan kun haastaen itseksensä.

"Minä olen villi susi, yksinäinen mies, kulkien halki maailman, jossa minulla ei ole mitään tehtävää. Minulla ei ole vaimoa, ei lapsia — joku on sanonut että lapseton mies on kuin kuiva oksa elämän puussa. Minulla ei ole vaimoa, ei lapsia — minulla ei ole ollut mitään elämäntehtävää, ei mitään kaipuuta sielussani. Lopulta oli olemassa vaan yksi ainoa asia, jonka päätin tehdä."

"Minä sanoin itselleni, minun täytyy se tehdä, ja voittaakseni tämän sieluttoman ruumiin velttouden turvauduin rohtoihin. Hyvä Jumala, kuinka paljon minä olen niitä nauttinut. Minä en tiedä, tunnetteko te ruumiimme raskaan taakan, joka saattaa epätoivoon, kaikki ne huolet, jotka sielu tuottaa. Aika — elämä! Elää! Me elämme ainoastaan pienissä erissä. Me syömme ja sitä seuraa ruuansulatuksen ikävä toiminta — tai vaivat. Meidän täytyy hengittää ilmaa, muuten ajatuksemme tylstyy ja harhailee sinne ja tänne. Tuhannet huvitukset odottavat edessä ja takana, ja niitä seuraa kyllästyminen ja uni. Me näytämme elävän nukkuaksemme. Kuinka pieni osa päivästä oikeastaan kuuluu meille — paraimmassakin tapauksessa! Ja sitten tulevat nuo huonot ystävät, petolliset auttajat, huumaavat aineet, jotka tukahuttavat ruumiillisen uupumuksen ja *surmaavat levon* — musta kahvi, kokaiini —"

"Minä ymmärrän", sanoi Isbister.

"Minä sain lopulta työni valmiiksi", sanoi uneton mies kärsivällä äänellä.

"Ja tämä on sen palkka?"

"Niin".

Hetkisen olivat molemmat vaihi.

"Te ette voi kuvitellakaan kuinka minä kaipaen lepoa — minä isoan ja janoan sitä. Näinä kuutena päivänä työni valmistumisen jälkeen on sieluni ollut huimaava, taukoamaton ja muuttumaton pyörre, loputon ajatusten virta, joka yhtäpäättää säännöllisesti kiittää eteenpäin".

"Loppukuilua kohden".

Hän vaikeni.

"Teidän täytyy saada nukkua", sanoi Isbister päättäväisesti, ikäänkuin hän olisi keksinyt jonkun parannuskeinon. "Teidän täytyy ehdottomasti saada nukkua".

"Ajatukseni ovat aivan selvät. Ne eivät koskaan ole olleet sen selvemmat kuin nyt. Mutta minä tunnen kiitäväni loppukuilua kohden. Heti kohta —"

"Niinkö?"

"Te olette kai joskus nähnyt esineiden katoavan pyörteeseen? Jättävän päivän valon, raikkaan elämän kauneuden — alas —"

"Mutta", vastusti Isbister.

Mies levitti kätensä, katseensa oli hurja ja äänensä äkkiä kimakka. "Minä tapan itseni, jollei muu auta — minä pääsisin silloin tuon tumman kuilun pohjalle, jossa vesi on viheriätä, jossa valkoinen vaahto nousee ja laskee ja pienet vesikuplat kohoavat. Siellä minä vihdoinkin saisin nukkua".

"Se on järjetöntä", sanoi Isbister kauhistuen miehen hermostunutta kiihkoa. "Rohdot auttavat paremmin kuin se".

"Siellä minä vihdoinkin saisin nukkua", vastasi tuntematon kuuntelematta häntä.

Isbister katsoi häneen ajatellen, mikä salaperäinen sallimus oli tänä iltapäivänä tuonut heidät yhteen. "Se ei ole laisinkaan varmaa", huomautti hän. "Lulworthin luona on samallinen kallio kuin tämä — melkein yhtä korkea — eräs pieni tyttö putosi sieltä alas. Ja hän elää vielä tänään — on terve ja reipas".

"Mutta nämät kalliot?"

"Vaikeata olisi teidän pysytellä koko yötä täällä väsyneen ruumiinne väristessä ja kylmän veden vaellessa ruumistanne. Häh?"

Heidän katseensa yhtyivät. "Minä en tahtoisi hävittää teidän ihanteitanne", sanoi Isbister ylpeillen omista sanoistaan. "Mutta itsemurha syöksymällä alas tältä kalliolta — tai miltä kalliolta tahansa — se tuntuu minusta taiteilijasta —" Hän nauroi. "Niin suurelta hutiloimiselta".

"Mutta tuo toinen keino", sanoi uneton mies kiihkeästi, "tuo toinen keino. Ei kukaan voi pysyä järkevänä, kun yö toisensa jälkeen —"

"Oletteko kulkenut täällä yksinänne?"

"Olen".

"Sekin on järjetöntä. Suokaa anteeksi, kun niin sanon. Yksinänne! Itsehän sanoitte: ruumiillinen uupumus ei paranna henkistä uupumista. Kuka sitä on teille neuvonut? Onko se ihmeellistä; yhä vaan kuljette? Ja päivä polttaa päähänne koko päivän, ja sitten te menette vuoteesen ja koetatte kaikin keinoin — häh?"

Isbister vaikenä äkkiä ja tarkasti kärsivää miestä.

"Katsokaa näitä kallioita!" huudahti mies tehden äkkinäisen voimakkaan liikkeen. "Katsokaa merta, joka yhäti kimaltelee ja kuvastaa taivaan. Ja tuota sinikupua, jonka laelta heloittava päivä paistaa. Se on teidän maailmanne. Te elätte siinä ja iloitsette siitä. Se lämmittää, ylläpitää ja hurmaa teidät. Mutta minä —"

Hän käänsi päänsä ja verettömät kasvonsa, jonka silmät olivat punaiset ja huulet kelmeät, häneen päin. Hän lausui melkein kuiskaamalla: "Se on minun kurjuuteni puku. Koko maailma on minun kurjuuteni puku".

Isbister loi katseensa ensin auringon valaisemiin kallioröykkiöihin ja sitten noihin epätoivoa kuvastaviin kasvoihin. Hän oli hetkisen vaiti.

Hän vavahti ja teki liikkeen aivan kuin lykätäkseen luotaan tuskallisen tunteen. "Teidän täytyy saada nukkua yksi yö rauhassa", sanoi hän, "niin ette te näe enää tässä mitään kurjuutta. Luottakaa minun sanaani".

Nyt oli hän aivan varma siitä, että hän toimi kohtalon määräyksestä. Puoli tuntia sitten tunsu hän kauheata inhoa. Nyt tiesi hän voivansa jollain auttaa, ja se ajatus teki hänet onnelliseksi. Hän ryhtyi heti toimeen. Hänen mielestään tarvitsi tämä uupunut olento ensi sijassa seuraa. Hän istahti nurmikolle liikkumattoman olennon viereen ja alkoi tiedustella häneltä yhä lisää.

Kuulijansa näytti vaipuneen täydelliseen tylsyyteen; hän tuijotti suoraan merelle, eikä avannut suutansa muuta kuin suoraan vastatakseen Isbisterin kysymyksiin — eikä edes kaikkiin niihinkään. Mutta hän ei mitenkään osottanut haluavansa päästä vapaaksi näistä hyväntahtoisista kysymyksistä, jotka etsivät syytä hänen epätoivoonsa.

Hän näytti koko avuttomuudessaan olevan kiitollinenkin, ja kun Isbister, joka huomasi keskustelun laimenevan, ehdotti, että he palaisivat Bosccastleen katsellakseen näköalaa Blackapitiin päin, suostui hän siihen tyynesti. Matkalla hän äkkiä alkoi puhua itsekseen ja kääntäen kelmeät kasvonsa auttajaansa päin, hän kysyi: "Mitähän tästä lopulta tulee?" tehden laihalla kädellään epätoivoisen liikkeen. "Mitähän tästä lopulta tulee? Ympäri, ympäri, ympäri. Se yhä ja yhä kiertää ja kiertää".

Hän seisahtui tehden kädellään kiertävän liikkeen.

"Hyvin se päättyy, ystäväni", vakuutti Isbister vanhan toverin tavoin. "Elkää olko levoton. Luottakaa minuun".

Tuntematon antoi kätensä vaipua alas ja astui eteenpäin. He kulkivat pitkin rantakallioita ylängölle Penallyn yläpuolelle; uneton mies huitoi käsiään taukoamatta, ja puhui katkonaisesti huimaavista aivoistaan. Ylängöllä he istahtivat hetkiseksi penkille, josta näkyy Blackapiti koko tummuudessaan. Isbister jatkoi puhettaan joka kerta kun polku tuli niin leveäksi, että he saattoivat kulkea rinnatusten. Hän selitti miten vaikeata oli laivoilla myrskysäällä päästä Bosccastlen satamaan. Äkkiä hänen seuralaisensa keskeytti puheen odottamattomalla lauseella.

"Minun pääni ei ole enää sellainen kuin ennen", hän sanoi koettaen liikkeillä lisätä selitystä.

"Se ei ole enää sellainen kuin ennen. Minä tunnen siinä ahdistusta, painoa. Ei — ei se ole unta, Jumala suokoon, että se olisi sitä! Se on kuin varjo, synkkä varjo, joka äkkiä herpaisee toimintakykyni. Se kiertää ympäri, ympäri pimeydessä. Ajatusten tulva, humina, jota yhä ja yhä jatkuu. Minä en voi sitä selittää. Minä en pysty kokoamaan ajatuksiani selittääkseni sen teille selvästi."

Hän vaikenä uupuneena.

"Elkää väsyttäkö itseänne, hyvä ystävä", sanoi Isbister. "Minä ymmärrän varsin hyvin. Joka tapauksessa on se yhdentekevää, selitättekö te sen nyt tai joskus toiste".

Uneton mies hieroi nyrkillään silmiään. Isbister puheli vielä jonkun aikaa, sitten heräsi hänessä uusi ajatus. "Tulkaa minun huoneeseeni", sanoi hän, "ja koettakaa tupakoida. Minä voin näyttää teille muutamia luonnoksia tästä Blackapitista. Ehkä se miellyttää teitä?" Toinen nousi nöyränä ja seurasi häntä.

Usean kerran kuuli Isbister hänen kompastuvan laskeutuessaan ylängöltä, ja hänen liikkeensä olivat hitaita ja arkoja.

"Minä en juo", sanoi hän hitaasti, kulkiessaan puutarhan halki, ja lyhyen äänettömyyden jälkeen hän lausui uudelleen tylsällä tavalla: "Ei — minä en juo. Se menee ympäri. Ympäri, se kiertää — ympäri —"

Hän kompastui kynnykseen ja astui huoneesen aivan kuin näkemättä mitään.

Sitten hän istahti varovaisesti nojatuoliin ja näytti aivan kuin vaipuvan siihen. Hän nojautui eteenpäin, pää käsien varassa ja jäi liikkumattomana siihen asentoon.

Äkkiä kuului korahtava ääni hänen suustaan. Isbister kulki hermostuneena huoneessa kuten kokematon isäntä ainakin, tehden tuon tuostakin huomautuksen, joka ei kaivannut vastausta. Hän meni huoneen toiselle puolelle, otti piirustussalkkunsaa, asetti sen pöydälle ja katsoi kelloa.

"Minä en tiedä, haluatteko syödä illallista minun kanssani", sanoi hän sytyttämätön sigaretti kädessään, samalla kun sielussaan heräsi ajatus koettaa antaa salavihkaa toverilleen annoksen kloraalia. "Minä voin tarjota vaan kylmää paistia, mutta se on mainion maukasta. Ja luullakseni torttua." Hän sanoi saman asian kerta vielä hetken äänettömyyden jälkeen.

Istuva mies ei vastannut. Isbister vaikenä pitäen sytytettyä tulitikkua kädessään.

Äänettömyys jatkui. Tulitikku sammui, sigaretti putosi hänen kädestään. Mies pysyi hyvin rauhallisena. Isbister otti salkun, avasi sen, asetti sen jälleen pöydälle, arkaeli, näytti aikovan puhua. "Ehkä", hän sanoi epäilevästi itsekseen. Äkkiä loi hän katseen oveen ja sitten vieraasensa. Sitten poistui hän varpaillaan huoneesta ja joka askeleella kääntyi katsomaan seuralaiseensa.

Hän sulki oven varovaisesti. Ulko-ovi oli auki, hän astui porraskatoksen suojaan ja pysähtyi ukonhattuja kasvavan kukkamaan viereen. Tältä paikalta saattoi hän nähdä avoimen ikkunan kautta vieraansa istuvan liikkumattomana ja synkkänä pää käsien varassa. Hän ei ollut hievahtanutkaan paikaltaan.

Tiellä kulki joukko lapsia, ne pysähtyivät uteliaina katselemaan maalaria. Hän vastasi ohikulkevan soutomiehen tervehdykseen. Äkkiä heräsi hänessä ajatus, että tämä hänen vartioiva seisoskelemisensä saattoi näyttää omituiselta ja epäilyttävältä, jos hän tupakoitsisi, niin näyttäisi se ehkä luonnollisemmalta. Hän otti piipun ja tupakkisäiliön taskustaan ja täytti hitaasti piippunsa.

"Minun mielestäni." sanoi hän, tuntien hiukkasen itsetyydytystä. "Joka tapauksessa täytyy jonkun pitää hänestä huolta".

Miehekkäästi raapaisi hän tulta ja aikoi sytyttää piippunsa.

Äkkiä kuuli hän takanaan, miten emännöitsijänsä lamppu kädessään tuli kyökistä. Hän kääntyi, viitto piipullaan ja sai hänet pysähtymään asuinhuoneen ovelle. Hänen oli hiukan vaikea kuiskaamalla selittää asia, sillä eihän emännöitsijä tietänyt vieraan tulleen taloon. Emännöitsijä poistui vieden lampun muassaan, mutta hän näytti käytöksestään päättäneen hiukan epäluuloiselta. Isbister palasi paikalleen katoksen alle, hän punastui ja oli hiukan hermostunut.

Hän oli jo aikoja sitten lopettanut piippunsa, katsellut lepakkojen lentoa, kun uteliaisuus voitti arkuuden ja hän hiipi hämärään asuinhuoneeseen. Hän seisautui ovensuuhun. Vieras ei ollut liikahtanutkaan ja hän kuvastui tummana varjona ikkunaa vastaan. Kaikki oli hiljaista, ei kuulunut muuta kuin muutamien merimiesten laulua satamasta. Puutarhassa törröttivät ukonhatut ja delfiniumit odottaen yön tuloa. Outo ajatus heräsi äkkiä Isbisterissä; hän vavahti, kumartui pöydän yli ja kuunteli. Kamala luulo heräsi hänessä ja muuttui varmuudeksi. Hänet valtasi kummastus joka vaihtui —

kauhuksi.

Istuva mies ei hengähtänytkään.

Hän kiersi hitaasti ja varovaisesti pöydän ohi pysähtyen kaksi kertaa kuuntelemaan. Vihdoin hän saattoi laskea kätensä tuolin selkänojalle. Sitten kumartui hän alas kunnes molempain päät olivat aivan lähitysten. Hän painui alemmaksi katsoakseen vieraansa kasvoihin. Hän alkoi vavista ja kiljahti. Silmät olivat aivan valkoiset.

Hän katsoi tarkemmin ja näki että ne olivat auki ja että silmäterät olivat siirtyneet luomien alle. Kauhu valtasi hänet. Pelästyen miehen tilaa tarttui hän tämän olkapäihin ravistaen häntä. "Nukutteko?" sanoi hän kimakalla äänellä. Hän kysyi uudelleen: "Nukutteko?"

Hänessä heräsi varmuus siitä, että mies oli kuollut. Äkkiä tunsu hän täytyvänsä saada toimia, puuhata, hän riensi huoneen poikki, töytäsi pöytään ohi kulkiessaan, ja soitti kelloa.

"Tuokaa heti valoa", huusi hän eteiseen. "Minun ystäväni on alkanut voida pahoin".

Sitten palasi hän liikkumattoman miehen luo, ravisti häntä olkapäistä ja huudahti. Huone tuli valoisaksi, sillä emännöitsijä astui lamppu kädessään sisään. Isbister oli kalman kalpea kääntyessään silmiään siristäen emännöitsijän puoleen. "Täällä tarvitaan ehdottomasti lääkäriä", sanoi hän. "Hän on joko kuollut tai saanut halvauksen. Onko täällä kylässä lääkäri? Mistä löydämme lääkärin?"

II LUKU.

Valekuolema.

Valekuoleman jäykkyys kesti tässä miehessä odottamattoman kauvan, sitten herpaantui koko ruumis ja jäsenten velttoudesta päättäen olisi luullut hänen vaipuneen syvään uneen. Silloin voitiin ummistaa hänen silmänsä.

Hän vietiin hotellista Boscastlen sairaalaan ja muutaman viikon kuluttua sairaalasta Lontooseen. Mutta kaikki keinot hänen herättämisekseen olivat turhia. Jonkun ajan kuluttua, myöhemmin mainittavien syiden perustuksella, luovuttiin näistä kokeista. Pitkän aikaa virui hän tässä omituisessa tilassa, hän oli liikkumaton, eloton — ei kuollut eikä elävä, mutta aivan kuin väliasteella, riippuen katoamisen ja olemassaolon keskivälillä. Tätä pimeää olemassaoloa ei valaissut mikään ajatuksen tai tunteen säde, se oli unetonta olemattomuutta, ikirauhallista jatkumista. Sielunsa levottomuus oli ärtynyt siksi, kunnes se saavutti hiljaisuuden, jota ei mikään voinut häiritä. Missä oli itse ihminen? Missä on jokainen ihminen silloin kun elottomuus saa hänessä vallan?

"Muistan sen aivan kuin eilen tapahtuneeksi", sanoi Isbister. "Muistan aivan kuin se olisi juuri nyt tapahtunut — vielä selvemmin, kuin jos se olisi tapahtunut eilen".

Näin puhui edellisessä luvussa toiminut Isbister, mutta nyt hän ei enää ollut nuori mies. Tukkansa, joka ennen oli ruskea ja tavallista pitempi, oli nyt harmaa ja lyhyeksi leikattu. Hänellä oli harmahtava suippoparta. Hän puhui vanhemmanpuoleiselle miehelle, joka oli puettu kesäpukuun (kesä oli silloin hyvin kuuma). Tämä oli Warming, lontoolainen asianajaja ja Grahamin, tuon valekuolemaan vaipuneen miehen lähin sukulainen. Nämät molemmat miehet seisoivat vieretysten eräässä huoneessa Lontoossa katsellen jäykkänä lepäävää ruumista.

Kellertävä ruumis, verhottuna avaraan paitaan makasi vedellä täytetyllä gummipatjalla. Kasvot olivat ryppyiset, parta hoitamaton, jäsenet laihtuneet ja kynnet pitkät ja häntä ympäröi lasinen laatikko. Tämä lasi näytti eroittavan nukkujan todellisesta elämästä, hän oli aivan kuin muualle kuuluva, vieras, eristetty, epänormaali esine. Molemmat miehet seisoivat lasilaatikon ääressä taukoamatta tarkastellen häntä.

"Minä pelästyin kovasti", sanoi Isbister. "Minä muistan vieläkin sen kauhun, millä katselin noita valkoisia silmiä. Ne olivat valkoiset, ymmärrättehän, kääntyneet nurin. Tullessani tänne johtui koko tapaus jälleen mieleeni".

"Ettekö ole nähnyt häntä sen koommin?" kysyi Warming.

"Minä ajoin useinkin tulla", sanoi Isbister; "mutta toimialani vie nykyään niin kaiken aikani, etten ole

voinut vapautua hetkeksikään. Minä olen oleskellut suurimman osan ajastani Amerikassa".

"Jos muistan oikein", sanoi Warming, "niin te olette maalari?"

"Niin, minä olin. Ja sitten menin naimisiin. Minä huomasin, että maalailemisesta ei ollut mitään hyötyä — keskinkertaiselle taiteilijalle, ja minä ryhdyin toimimaan. Nuo ilmoituskuvat Doverin kallioissa ovat minun keksimiäni".

"Ne ovat mainioita", myönsi asianajaja, "vaikka ei niitä mielellään näkisikään siellä".

"Ne kestävät yhtä kauvan kuin kalliot", huudahti Isbister tyytyväisenä. "Maailma muuttuu. Kun hän vaipui uneen, 20 vuotta sitten, olin Boscastlessa vesivärilaatikko kainalossa ja vanhanaikuinen kunnianhimo sielussa. Minä en voinut otaksuakaan, että jonain kauniina päivänä minun maalaukseni koristaisivat vanhan Englannin rannikoita Land's Endistä Lizardiin asti. Onni tulee usein luoksemme silloin kun vähimmin aavistammekaan".

Warming näytti epäilevän tällaista onnea. "Minä muistuttelen jo kerran ennen nähneeni teidät".

"Te tulitte Camefordin rautatien asemalta samalla kuin minä saavuin sinne. Se oli päivää ennen jubileumia, Victorian jubileumia, sillä minä muistan katsojalavat ja koristukset Westminsterin luota ja kuinka minä riitelin ajurin kanssa Chelsean luona".

"Se oli timanttijubileumi", sanoi Warming, "toinen jubileumi".

"Niin olikin! Edellisen jubileumin aikana — hänen täyttäessään 50 vuotta — olin Wookeyssa — ja olin pieni poika. Minä en nähnyt koko juhlaa. Mutta mitä huolia nukkuja tuottikaan meille! Emännöitsijäni ei tahtonut ottaa häntä hoitoonsa, eikä pitää häntä luonaan — hän näytti niin kummalliselta istuessaan jäykkänä ja liikkumattomana. Me kannoimme hänet tuolissa hotelliin. Ja Boscastlen lääkäri — se ei ollut tämä nykyinen, mutta hänen edeltäjänsä — oli hänen luonaan kello kahteen asti aamulla minun seurassani, hotellin omistajan pitäessä kynttilää valaistessaan ja auttaessaan meitä".

"Se oli ensi alussa jäykkäkouristusta, eikö niin?"

"Hän oli aivan jäykkä! — taivutti häntä miten tahansa, niin jäi hän siihen asentoon. Te olisitte voinut panna hänet päälleen seisomaan, ja hän olisi pysynyt siinä. Minä en ole koskaan nähnyt sellaista jäykkyyttä. Se on selvää, että tuolla" — hän osoitti pään liikkeellä makaavaa olentoa — "hän on aivan toisellinen. Ja koko ajan tuo lyhyt tohtori — mikä hänen nimensä olikaan?"

"Smithers?"

"Smithers, juuri niin — teki väärin koettaessaan herättää hänet liian varhain, se oli yleinen mielipide. Mitä kaikkia keinoja hän koettikaan. Vielä nytkin pöyristyttää se minua — uh! Sinappia, nuuskaa, pistoksia. Ja vieläpä tuollaista kamalaa pientä laitosta, ei dynamo —"

"Induktioonikonetta".

"Niin. Olisittepa nähnyt miten hänen jäntereensä paisuivat ja tempoilivat; hän riuhtoi joka taholle, kahden kynttilän väräjävässä valossa. Ja lyhyt hermostunut lääkäri puuhaili, ja *hän* — tempoi ja vääntelehti niin luonnottomalla tavalla. Minä luulin näkeväni pahaa unta".

Äänettömyys.

"Mikä omituinen valekuolema", sanoi Warming.

"Elämä on täydellisesti kadonnut", sanoi Isbister. "Tässä on eloton ruumis. Se ei ole kuollut, mutta ei eläväkään. Se on kuin tyhjä tuoli, jolle on kirjoitettu 'varattu'. Hän ei tunne, ei syö, ei sydän syki — eikä hengitys liiku. Tämän nähdessäni en mitenkään tunne seisovani ihmisen edessä. Hän on tavallaan kuolleempi kuin kuollut, sillä lääkärit väittävät, että hiuksetkin ovat lakanneet kasvamasta. Tavallisenhan kuoleman jälkeen hiusten kasvua vielä jatkuu —"

"Minä tiedän", sanoi Warming alakuloinen väre äänessään.

He katselivat jälleen lasin läpi. Graham oli todellakin omituisessa tilassa, hän oli valekuollut, mutta tavalla, jollaista ei lääketiede tunne. Valekuolema on voinut kestää vuodenkin ajan — mutta silloin on tapahtunut herääminen tai kuolema; useimmin ensin toinen, jota toinen on heti seurannut. Isbister tarkasteli niitä merkkiä, jotka olivat ilmaantuneet lääkärin ruiskuttaessa nukkujaan ravintoa, sillä he olivat turvautuneet tähän keinoon, jatkaakseen valekuolemaa. Hän osoitti niitä Warmingille, joka koetti olla katsomatta niihin.

"Ja sillä aikaa kun hän on virunut tässä", sanoi Isbister, ajatellessaan miten onnellinen hän oli ollut

saadessaan vapaasti elää elämäänsä, "olen minä muuttanut elämäni suunnan; minä menin naimisiin, perustin perheen, vanhin poikani — minä en ajatellutkaan tulla isäksi — on Amerikan kansalainen ja lopettaa kohta lukunsa Howardin yliopistossa. Tukkanani on harmaantunut. Mutta tämä mies ei ole vanhentunut päiväkkään eikä viisastunut (käytännöllisesti) hiukkaakaan siitä asti kuin minä olin hänen ikäisensä. Tuntuu omituiselta ajatella sitä".

Warming kääntyi häneen päin. "Minäkin olen vanhentunut. Minä pelasin krikettiä hänen kanssaan poikana ollessani. Hän on yhä vielä nuoren näköinen. Ehkä hiukan keltainen. Mutta hän on pysynyt nuorena".

"Ja sitten näimme sodan", sanoi Isbister.

"Alusta loppuun asti".

"Ja Marstähden asukkaiden hyökkäyksen".

"Minä olen kuullut", jatkoi Isbister hetken päästä, "että hänellä oli omaisuutta jossain määrin?"

"Oli kyllä", sanoi Warming. Hän yskähti. "Ja velvollisuuteni mukaan — olen minä hoitanut sitä".

"Ah!" Isbister mietti, arkaili ja sanoi: "Ei ole epäilemistäkään siitä — sillä eihän hänen olonsa täällä tule kalliiksi — ei ole epäilemistäkään siitä, että hänen omaisuutensa on karttunut — lisääntynyt?"

"Niin onkin. Hän herää paljoa varakkaampana — jos hän herää — kuin vaipueessaan uneen".

"Minä olen tottunut hoitamaan raha-asioita, ja siksi tämä ajatus heräsi minussa. Minä olen, toden totta, ajatellut usein, että, käytännöllisesti puhuen, hänen unensa on hänelle sangen edullinen asia. Että hän tietää, mitä tekee, jos niin voi sanoa, nukkuessaan niin kauvan. Jos hän olisi elänyt —"

"En minä usko, että hän olisi edellyttänyt sitä", sanoi Warming. "Hän ei ollut mies, joka rakentelee tulevaisuutta varten. Päinvastoin —"

"Niinkö?"

"Me olimme siinä suhteessa eri mieltä. Minä olin tavallaan hänen holhoojansa. Te olette kai kyllin suuressa määrässä afääri-ihminen käsittääksenne, että joskus voi tulla kysymykseen kireitäkin asioita. — Mutta vaikka otaksuukin, että hän olisi aavistanut tulevan tilansa, niin en voi uskoa hänen heräävän. Tällainen uni kuluttaa voimat hitaasti, mutta se kuluttaa ne loppuun ajan pitkään. Hän näkyy hitaasti hyvin hitaasti ja vaivaloisesti liukuvan alas loivaa pintaa, jos ymmärrätte tarkoitukseni?"

"Ikävää olisi, jollen saisi nähdä hänen hämmästyksensä. Paljon on muuttunut näinä kahtenakymmenenä vuotena. Tämä on Rip van Winklen satu toteutuneena".

"Tämä on Bellamytä", sanoi Warming. "On toden teolla tapahtunut muutoksia. Ja yksi näistä muutoksista on se, että minä olen muuttunut. Minusta on tullut vanhus".

Isbister oli hetkisen vaiti ja sanoi teeskennellen hämmästyttä: "Minä en olisi sitä uskonut".

"Minä olin neljäkymmenen kolmen vuotias silloin kun hänen pankkiirinsa — muistattehan, että te telegrafeerasitte hänen pankkiirillensa — lähettivät minulle tiedon tapauksesta".

"Minä otin osoitteen pankkiosoituskirjasta, joka oli hänen taskussaan", sanoi Isbister.

"No niin, yhteenlasku ei ole vaikea", sanoi Warming.

Syntyi jälleen äänettömyys, jonka jälkeen Isbister sanoi: "Hän voi pysyä tuollaisena useita vuosia". Hän jatkoi hetkisen vaiettuaan: "Meidän tulee ottaa se seikka varteen. Hänen omaisuutensa voi jonain kauniina päivänä joutua — jonkun toisen käsiin, ymmärrättehän".

"Se juuri, jos uskotte minua, mr. Isbister, vaivaakin eniten minun ajatuksiani. Me otaksumme — että meillä ei ole omaisia, joihin voisimme täydellisesti luottaa. Tämä on erikoinen ja ennen kuulumatton tapaus".

"Niin onkin", sanoi Isbister. "Loogillisesti ajatellen, olisi se virallisen valvojan asia, jos meillä vaan olisi sellainen virkamies".

"Minun mielestäni olisi se pikemmin yleisen hoitokomitean, yhä uusiintuvan vartiolaitoksen tehtävä. Jos hän todellakin jatkaa eloaan — kuten ainakin muutamat lääkärit väittävät. Minä olenkin jo neuvotellut tästä parin ylhäisen virkamiehen kanssa. Mutta tähän asti ei vielä ole ryhdytty mihinkään toimiin".

"Ei olisi laisinkaan tyhmää uskoa hänet jonkin yleisen laitoksen — British Museumin johtokunnan tai kuninkaallisen lääketieteellisen akatemian huostaan. Tuntuuhan se hiukan oudolta, mutta onhan itse asiakin outo".

"Vaikeata on saada heidät suostumaan siihen toimeen".

"Virkavaltamuodollisuudet estäisivät, arvelen minä".

"Juuri niin".

Äänettömyys. "Tämä on merkillinen asia, se on totta", sanoi Isbister.
"Ja yhä jatkuvat korot voivat nousta arvaamattomiin summiin asti".

"Niin voivatkin", sanoi Warming. "Ja nyt kun kultavarat alkavat tyhjentyä — kasvaa korko".

"Minä olen sen huomannut", sanoi Isbister. "Mutta sitä parempihan se on *hänelle*".

"*Jos* hän herää".

"Jos hän herää", uusi Isbister. "Oletteko huomannut, miten hänen nenänsä on tullut suipemmaksi, ja miten hänen silmäluomensa painuvat syvemmälle".

Warming katseli nukkuvaa ja vaipui mietteisiinsä. "Minä epäilen, herääkö hän", sanoi hän vihdoin.

"Minä en ole koskaan oikein käsittänyt", sanoi Isbister, "mikä saattoi hänet tähän tilaan. Hän puhui jostain liiallisesta työstä. Minä olen usein miettinyt tätä asiaa".

"Hän oli hyvin lahjakas mies, mutta hetken lapsi ja oikullinen. Hänellä oli perheikävyksiä, erosi vaimostaan, ja luultavasti juuri nämät seikat saivat hänet heittäytymään mitä hurjimpaan politiikkaan. Hän oli kiihkeä radikaali — sosialisti — tyyppillinen liberaali, kuten nuo äärimmäiset intoilijat kutsuvat itseään. Tarmokas — epätasainen — hillitön. Äärimmäinen politiikka vei hänet tähän. Minä muistan hänen kirjoittamansa lentokirjasein — se oli merkillinen teos. Hurja, hillitön, riehuva. Siinä oli pari ennustusta. Muutamat niistä ovat osottautuneet vääriksi, muutamat ovat toteutuneet. Mutta lukiessaan sellaista kirjaa, tulee huomaamaan, kuinka paljon odottamatonta maailma tarjoaa meille. Hänellä olisi paljon opittavaa, ja paljon muutettavaa ajatuksissaan, jos hän heräisi. Jos hän kerran herää".

"Minä antaisin vaikka mitä", sanoi Isbister, "ollakseni kuulemassa mitä hän kaikesta sanoo".

"Niin minäkin", sanoi Warming. "Niin, niin minäkin", sanoi hän äkkiä alkaen surkutella omaa vanhuuttaan. "Mutta minä en saa koskaan nähdä hänen heräävän".

Hän katseli miettiväisenä nukkujan vahankelmeitä kasvoja. "Hän ei herää koskaan", sanoi hän vihdoin. "Hän ei herää enää koskaan".

III LUKU.

Herääminen.

Mutta Warming erehtyi. Herääminen tapahtui.

Kuinka kummallisen monipuolinen on se yhteys, joka näyttää niin yksinkertaiselta — ihmisolemus! Kuka voi selittää sen uudistumisen, kun me aamu aamulta heräämme, tuon lukemattomien eri osien tulvan ja liittymisen, jotka sulautuvat toisiinsa ja täydentävät toisiaan? Kuka voi selittää ensimmäiset sielun hämäret ilmaisut, miten kasvaa ja kehittyä tiedottomuus tajunnaksi, tajunta itsetietoisuudeksi, kunnes vihdoin tunnemme oman itsemme. Ja samoin kuin me tunnemme aamulla herätessämme, niin tunsin Graham herätessään pitkästä unestaan. Tajunnan hämärä pilvi sai muodon, hän tunsin synkän alakuloisen tunteen ja hän huomasi lepäävänsä jossain, heikkona, mutta elossa.

Vaellus hänen omaa olemustaan kohden kulki suurten kuilujen yli ja vuosikausien läpi. Jättiläissuuret unet, jotka ennen olivat vastanneet peloittavaa todellisuutta, jättivät hänen sieluunsa epävarman ja ahdistavan tunteen. Hän näki vieraita seutuja, jotka kuuluivat aivan kuin toiseen tähteen. Hän muisti myöskin selvästi erään tärkeän keskustelun, nimen — mutta hän ei voinut sanoa, mikä nimi se oli — nimen, joka myöhemmin tuli esiin. Hän muisti muutamia jo kauvan sitten unohtuneita tunteita

jäsenissään, suonissaan, muisti toivottomasti ponnistaneensa, kuten mies joka on hukkumaisillaan pimeyteen. Sitten seurasi sarja häikäiseviä näkyjä, jotka kaikki katosivat.

Graham huomasi, että hänen silmänsä olivat auki ja että hän katseli hänelle ventovieraita esineitä.

Hän näki jotain valkoista, jonkin pinnan edessään, puisen kehyksen. Hän liikutti hiukan päätään seuratakseen tämän muodon rajoja. Ne ulottuivat pitemmälle kuin mitä hän voi nähdä. Hän koetti arvata, missä hän oli? Mutta mitä se auttoi, hän tunsu itsensä niin uupuneeksi. Jos hänen ajatuksillaan olisi ollut väri, niin olisi se ollut mustaa mustempi. Hän tunsu tuon määräämättömän alakuloisuuden tunteen, joka ihmisellä on herätessään aamun koittaessa. Epäselvästi kuuli hän etäistä puhetta ja nopeasti poistuvien askeleiden ääntä.

Koettaessaan kääntää päätään huomasi hän olevansa ruumiillisesti aivan uupunut. Hän otaksui makaavansa rannikkokylän hotellissa, mutta hän ei mitenkään muistanut tuota valkoista pintaa. Hän oli varmaankin vaipunut uneen. Hän muisti todellakin kaivanneensa unta. Hän muisti kalliorannikon ja laineiden loiskeen ja sitten hän hämärästi muisti puhelleensa jonkun ohikulkijan kanssa.

Kuinka kauvan hän oli nukkunut? Mitä tuo hälinä tiesi? tuo askelten ääni? Ja tuo kasvava ja hiljenevä kohina joka muistutti meren aaltojen ääntä? Hän ojensi kätensä ikäänkuin ottaakseen kellonsa tuolilta, jolle hänen tapansa oli se laskea, ja kosketti kovaa ja liukasta pintaa, se oli aivan kuin lasia. Se oli niin odottamatonta, että hän kovasti pelästyi. Hän kääntyi äkkiä, tuijotti eteensä hetkisen ja nousi istualleen. Mutta tämä liike oli hänelle odottamattoman vaivaloinen, ja häntä huimasi ja pyöräytti ja kummastutti.

Hän hieroi silmiään. Hänen ympäristönsä oli hänelle salaperäisen outoa, mutta ajatuksenjuoksunsa oli selvä — hän tunsu, että uni oli ehdottomasti ollut hänelle terveellinen. Hän ei maannut millään vuoteella, katsoen siihen, mitä hän vuoteella käsitti, vaan hän huomasi lepäävänsä melkein alasti pehmeällä ja hienolla patjalla, ja hänen ympärillään oli tuskin läpikuultava lasikehys. Patjakin oli osaksi läpikuultava, joka huomio teki hänet hieman rauhattomaksi, ja alapuolellaan näki hän peilin, joka kuvasti hänet selvästi. Ranteensa ympärille — ja hän pelästyi huomattessaan ihonsa niin keltaiseksi ja kuivaksi — oli sidottu kummallinen gummista valmistettu kone niin taitavasti, että se tuntui painuvan hänen ihonsa alle sekä ranteen ylä- että alapuolelta. Ja tämä omituinen vuode oli sijoitettu hänen mielestään viheriäisestä lasista tehtyyn laatikkoon; ja sen valkoinen kehys oli ensiksi vetänyt hänen huomionsa puoleensa. Laatikon kulmassa oli kiiltävä ja sirotekoinen kone, joka hänelle oli aivan vieras, vaikka hän näkikin siinä maximum- ja minimum-lämpömittarin.

Tämä hiukan viheriäksi värjätty lasinkaltainen aine, joka joka puolelta ympäröi häntä, esti näkemästä, mitä oli sen ulkopuolella, yhtäkaikki huomasi hän loistavan salin, jolla oli valkoinen aivan sileä holvikatto. Lasilaatikon vieressä oli muutamia huonekaluja, pöytä, joka oli peitetty hopeakankaalla kimallellen kuin kalansuomus, pari siromuotoista tuolia, ja pöydällä joukko tarjottimia, joilla oli erilaisia ruokia, pullon ja kaksi lasia. Hän tunsu olevansa tavattoman nälissään.

Hän ei nähnyt ainoatakaan ihmisolentoa, ja hetken arkailtuaan hän tahtoi jättää läpikuultavan patjansa ja nousi seisomaan pienen asuntonsa valkoisella ja puhtaalla permannolla. Hän oli luullut itseään voimakkaammaksi, hän horjahti ja nojasi kädellään lasin kaltaiseen ainekseen pystyssä. Jonkun aikaa kesti se hänen painoaan, antaen myöten kuin kautshukki, mutta sitten se heikosti paukahtaen halkesi ja katosi aivan kuin saippuakupla. Nukkuja, aivan pyörällä päästään, putosi saliin. Hän takertui pöytänsä, kaatoi lasin, joka putosi kilahtaen mutta ei särkynyt, ja istahti toiseen nojatuoliin.

Hiukan toinnuttuaan, otti hän pullon, täytti toisen lasin ja joi. Se oli väritöntä ainetta, ei vettä, jolla oli vieno tuoksu ja maku, ja joka heti virkisti ja voimistutti häntä. Hän laski lasin pöydälle ja katsoi ympärilleen.

Sali ei kadottanut mitään suuruudestaan ja loistostaan, kun hän katseli sitä suoraan, eikä vihertävän lasin läpi. Holvi, jonka hän oli huomannut, johti alaspäin vieville portaille, jotka ilman välillä olevaa ovea veivät laajaan käytävään. Tämän käytävän sivut muodosti pylväistö, joka oli tehty jostain valkojuovaisesta merensinisestä aineesta. Käytävän kautta kuului sekavia ihmisääniä ja yhtämittaista kohinaa. Nyt, täysin herättyään, istui hän kuunnellen unohtaen edessään olevat ruuat.

Äkkiä muisti hän olevansa vaatteitta ja etsiessään jotain, jolla hän voisi verhota itsensä, näki hän vieressään tuolilla mustan pitkän vaipan. Hän verhosi sillä ruumiinsa ja istahti vavisten jälleen tuoliin.

Ajatuksensa tulivat yhä enemmän ja enemmän sekaviksi. Hän oli selvillä nukkumisestaan ja että hänet oli uneen vaivuttuaan siirretty toiseen paikkaan. Mutta minne? Ja mitä oli tuo kansa, tuolla etäällä sinisten pylväiden takana? Boscastlen asukkaitako? Hän kaatoi lasiinsa tuota väritöntä ainetta ja joi muutaman siemauksen.

Mikä oli tämä paikka? — jossa hänen aistimensa huomasi vallitsevan elämää ja liikettä? Hän katseli ympärilleen ja näki kovin kauniita ja sopusuhtaisia muotoja, joita eivät mitkään ornamentit koristaneet. Hän näki että salin kupukatossa oli pyöreä aukko, josta valo virtasi sisään, ja katsellessaan ylöspäin näki hän aukon ohi liikkuvan varjon ja taas katoavan, palaavan uudestaan ja katoavan taas. Joka kerta kuului kohahtava ääni, joka liittyi ilmaa täyttävään kohinaan.

Hän tahtoi huutaa, mutta kurkustaan tuli vaan heikko ääni. Sitten hän nousi ja horjuen kuin humalainen lähti kulkemaan pylväistöön päin. Hän kompuroi portaita alas, kompastui yllään olevan mustan vaipan laskoksiin ja tarttui kiinni siniseen pilariin pysyäkseen pystyssä.

Käytävä jatkui eteenpäin sinisen ja purppuran väreissä ja päättyi etäällä parvekkeen tapaiseen puolikehään, joka oli kirkkaasti valaistu. Sen takana näkyi epäselvästi aivan kuin laajan rakennuksen sisusta. Taempana, etäällä näkyi mahtavia rakennusmuotoja.

Äänien kohina kuului nyt selvemmin ja kovemmin ja parvekkeella kääntyneenä selin häneen ja kiihkeästi puhuen ja liikehtien oli kolme henkilöä. He olivat puettut avariin kirkasvärisiin viittoihin. Suuren kansanjoukon puheen kohina lainehti parvekkeen yli, ja kerran oli hän näkevinään lipun liehuvan ilmassa ja himmeän sinisen esineen, päähineen tai pukukappaleen heitettävän ilmaan, kohoavan parvekkeen yläpuolelle ja putoavan jälleen alas. Hän oli myöskin kuulevinaan selvän huudahduksen, joka uusiutui tuon tuostakin, sanan: "herää!" Hän kuuli kimeän, epäselvän huudahduksen, ja äkkiä nuo kolme olentoa alkoivat nauraa.

"Ha, ha, ha!" ilkkui eräs heistä — punatukkainen lyhyeen purppurapunaiseen takkiin puettu mies. "Kun nukkuja herää — *Kun!*"

Pilkallisesti katsahtaen kääntyi hän käytävään päin. Ilme kasvoissaan muuttui, koko miehen olemus muuttui ja hän jäykistyi. Hänen seuralaisensa kääntyivät hänen huudahtaessaan ja jäivät liikkumattomina paikalleen seisomaan. Heidän kasvonsa ilmaisivat hämmästyksiä, joka muuttui kauhuksi.

Äkkiä Grahamin polvet horjuivat, pylväasen nojautuva kätensä putosi velttona alas, hän aikoi astua eteenpäin ja kaatui suulleen maahan.

IV LUKU.

Kaiku kapinasta.

Ennen pyörtymistään kuuli Graham pauhaavaa kellojen soittoa. Myöhemmin sai hän kuulla olleensa aivan tiedottomana, häilyen elämän ja kuoleman välillä melkein koko tunnin ajan. Tointuessaan makasi hän jälleen läpikuultavalla patjallaan, hän tunsu polttavaa tuskaa rinnassaan ja sydämessään. Tumma, käsivartensa ympärillä ollut laitos oli kadonnut ja sijaan tullut side. Valkoinen kehys oli vielä ympärillään, mutta vihertävä läpikuultava aines, joka oli särkynyt, oli poissa. Sinipunervaan pukuun puettu mies, eräs niistä joka oli ollut parvekkeella, kumartui huolestuneena hänen puoleensa.

Kaukaa kuuli hän pauhaavaa kellojen soittoa ja samalla sekavaa kohinaa, joka syntyy suuren kansanjoukon huutaessa yht'aikaa samaa. Tämä pauhina keskeytyi, joku ovi sulkeutui.

Graham liikutti päätään. "Mitä tämä tietää?" sanoi hän hitaasti. "Missä olen?"

Hän näki punatukkaisen miehen, joka ensimmäisenä oli huomannut hänet. Ääni tuntui kysyvän häneltä, mitä hän tarkoitti, mutta vaikenen kesken lausetta.

Sinipunervapukuinen mies vastasi hellästi, puhuen hiukan ulkomaisella murteella, ainakin Nukkujan mielestä: "Te olette aivan terve. Teidät on tuotu tänne sieltä, missä vaivuitte uneen. Olkaa rauhassa. Te olette jo jonkun aikaa — nukkunut. Ollut valekuollut".

Hän sanoi vielä jotain, jota Graham ei kuullut, ja otti käteensä pienen pullon. Graham tunsu, miten vilvoittavalla, tuoksuvalla nesteellä hierottiin hänen otsaansa ja hän tunsu suuresti virkistytvänsä. Hän sulki tyytyväisenä silmänsä.

"Voitteko paremmin?" kysyi sinipunervapukuinen mies, kun Graham avasi silmänsä. Kysyjä oli

miellyttävä, noin kolmenkymmenen vuotias mies, jolla oli vaalea suippoparta ja kaulassaan pukua kiinnipitävä kultainen solki.

"Voin", vastasi Graham.

"Te olette ollut vaipuneena uneen pitkän aikaa. Valekuoleman uneen. Ymmärrättehän? Valekuollut? Se kai ensiksi kummastuttaa teitä, mutta minä vakuutan, että kaikki nyt on hyvin".

Graham ei vastannut, mutta nämät sanat rauhoittivat häntä. Hän katseli vuoroin kutakin häntä ympäröivää miestä. Nämät tuijottivat uteliaina häneen. Hän arveli olevansa jossain Cornwallissa, mutta hän ei voinut yhdistää nykyisiä vaikuttimiaan tähän luuloonsa.

Asia, joka oli ollut hänen mielessään hiukkaista ennen kuin hän nukahti Boscastlessa, johtui jälleen hänen mieleensä, päätös, joka oli ollut varma, mutta jota hän ei ollut pannut toimeen.

"Oletteko sähköittänyt serkulleni?" kysyi hän. "E. Warming, 27, Chancery Lane?"

Kaikki kuuntelivat tarkkaavaisesti. Mutta hänen täytyi kysyä uudelleen. "Mikä omituinen tapa käyttää kurkkuaaniä!" kuiskasi punatukkainen mies. "Sähköittänyt, sire?" kysyi vaaleapartainen mies hyvin kummastuneena.

"Hän tarkoittaa sähkötelegrammia", selitti kolmas miellyttävän näköinen, noin kahdenkymmenen vuotias nuori mies. Vaaleapartainen mies huudahti. "Olenpa minä typerä! Olkaa huoleti, sire, kyllä kaikki toimitetaan", sanoi hän Grahamille. "Vaikeata on ehkä sähköittää serkullenne. Hän ei ole nyt Lontoossa. Mutta elkkää huolehtiko siitä; te olette nukkunut hyvin kauvan ja pääasia on nyt tointua täydellisesti, sire".

"Oh!" sanoi Graham, ja rauhottui. Tämä kaikki tuntui suurelta arvoitukselta, mutta kai nuo kolme oudoissa pukimissa olevaa miestä tiesivät, mitä tekivät. He kyllä näyttivät omituisilta ja sali oli omituinen. Hänet oli varmaankin viety johonkin vasta perustettuun laitokseen. Hän epäili hetkisen. Tämä oli varmaankin joku yleinen näyttelysali. Hän olisi tahtonut lausua ajatuksensa siitä Warmingille. Mutta sali ei näyttänyt oikein sellaiselta. Eikä häntä olisi alasti jätetty yleiseen näyttelysaliin.

Sitten äkkiä, yhdessä silmänräpäyksessä selvisi hänelle, mitä oli tapahtunut. Ei ollut mitään väliastetta epäilyksensä ja vakaumuksensa välillä. Äkkiä tiesi hän nukkuneensa hyvin kauvan; ikäänkuin hän olisi lukenut toisten ajatukset ymmärsi hän kaiken katsoessaan ympärillään olijoiden kasvoihin. Hän katsoi tavattoman mielenliikutuksen vallassa terävästi heihin. Oli aivan kuin toiset olisivat lukeneet kaiken hänen silmistään. Hän liikkui huuliaan puhuakseen, mutta ei voinut sanaakaan sanoa. Selittämätön halu salata ajatuksensa heräsi hänessä samalla kun hän oli päässyt totuuden perille. Hän katseli paljaita jalkojaan sanomatta sanaakaan. Hänellä ei ollut enää halua puhella. Hän vapisi kovasti.

Hänelle annettiin punertavaa vihertävään vivahtavaa juomaa, jolla oli lihan maku, ja hän tunsi, miten voimansa kasvoivat.

"Tämä — tämä virkistää minua", sanoi hän käheällä äänellä ja ympärillä olijat osoittivat kunnioittavilla sanoilla iloaan. Nyt hän oli kaikesta aivan selvillä. Hän aikoi puhua ja taas uudelleen puhua, mutta ei hän nytkään voinut.

Hän hengitti syvään ja koetti kolmannen kerran puhua. "Kuinka kauvan?" kysyi hän soinnuttomalla äänellä. "Kuinka kauvan minä olen nukkunut?"

"Jokseenkin kauvan", vastasi vaaleapartainen mies luoden silmäyksen toisiin.

"Kuinka kauvan?"

"Hyvin kauvan".

"Niin — niin", sanoi Graham äkkiä kättäisesti. "Mutta minä tahtoisin — onko se — onko se useampia vuosia? Hyvin monta vuotta? Jotain on tapahtunut — mutta minä olen sen unohtanut. Ajatukseni ovat sekaisin. Mutta te —" Hän nyyhkytti. "Elkkää salatko mitään minulta. Kuinka kauvan —?"

Hän vaikenä hengittäen epäsäännöllisesti. Hän hieroi silmiään ja odotti vastausta.

Miehet keskustelivat puolikovaa.

"Viisi vai kuusi?" kysyi hän arasti. "Kauvemmin?"

"Paljoa kauvemmin".

"Vielä kauvemmin!"

"Vielä kauvemmin".

Hän katsoi heihin, olisi voinut luulla paholaisten kiusaavan häntä ja nykivän hänen kasvolihasiaan. Hänen katseensa näytti kysyvän.

"Monta vuotta", sanoi vaaleapartainen mies.

Graham koetti nousta istualleen. Laihalla kädellään pyyhki hän kyyneleitä poskiltaan. "Monta vuotta!" kertasi hän. Hän sykersi silmänsä umpeen, avasi ne, ja loi katseen toisesta hänelle oudosta esineestä toiseen.

"Kuinka monta vuotta?" kysyi hän.

"Teidän täytyy valmistautua kuulemaan hämmästyttäviä asioita".

"No niin?"

"Yli grossi vuotta".

Tuo outo sana ärsytti häntä. "Yli *mitä*?"

Kaksi miehistä vaihtoi pari sanaa keskenään. Hän ei heidän nopeasta puhelustaan eroittanut muuta kuin sanan "desimaali".

"Kuinka monta vuotta te sanoitte?" kysyi Graham. "Kuinka kauvan? Elkää katsoko minuun noin. Sanokaa".

He alkoivat uudelleen puhella puolikovaa, jolloin hän erotti sanat: "Yli kaksi vuosisataa".

"*Mitä*?" huudahti hän kääntyen nuorimman puoleen, joka oli ne sanat lausunut. "Mitä sanotte? Mitä se oli? Kaksi *vuosisataa*!"

"Niin", sanoi vaaleapartainen mies. "Kaksi sataa vuotta".

Graham kertasi sanat. Hän oli valmistautunut kuulemaan, että hän oli nukkunut hyvin kauvan, mutta sittenkin tämä suora vastaus aivan huimasi häntä.

"Kaksi sataa vuotta", sanoi hän taas tuntien sielussaan aukenevan aivan kuin suunnattoman syvyyden; ja sitten: "Oh, mutta —!"

Toiset eivät vastanneet.

"Te — sanoitteko —?"

"Kaksi sataa vuotta. Kaksi vuosisataa", sanoi vaaleapartainen mies.

Syntyi äänettämyys. Graham katsoi heihin ja näki heidän puhuvan totta.

"Mutta sehän on mahdotonta", sanoi hän valittavalla äänellä. "Minä näen unta. Olin valekuollut. Eihän valekuolema kestä niin kauvaa. Se ei ole totta — te ilveilette vaan kanssani! Sanokaahan — enkö minä muutama päivä sitten kävellyt pitkin Cornwallin kallioita?"

Äänensä sortui.

Vaaleapartainen mies alkoi epäröiden puhua. "Minä en tunne perin tarkoin niitä asioita, sire", sanoi hän arasti luoden katseen toisiin.

"Aivan oikein, sire", sanoi nuorin heistä. "Boscastle, vanhassa Cornwallin herttuakunnassa — sijaitsi maan lounaisosassa suurten laitumien takana. Siitä on vielä yksi talo jälellä. Minä olen käynyt siellä".

"Boscastle!" Graham loi katseensa nuorimpaan. "Juuri niin — Boscastle. Pieni Boscastle. Minä vaivuin uneen jossain siinä kylässä. Minä en muista paikkaa aivan tarkoin. Minä en muista paikkaa aivan tarkoin".

Hän painoi molemmat kätensä otsalleen ja sopersi: "Yli *kaksi sataa vuotta*!"

Hän alkoi puhua nopeasti, kasvonsa olivat vääntyneet, mutta sydäntään kouristi. "Mutta jos se on kaksisataa vuotta, niin jokainen olento, jonka tunsin, jolle puhuin ennen nukkumistani, on kuollut".

Toiset eivät vastanneet.

"Kuningatar ja kuninkaallinen perhe, ministerit, kirkko ja valtio. Ylhäiset ja alhaiset, rikkaat ja köyhät kaikki kuolleet —"

"Löytyykö vielä Englantia?"

"Tämä sali, missä nyt olen, onko se Lontoossa?"

"Onhan tämä Lontoo, onhan? Ja te olette minun hoitaja-vartijani; hoitaja-vartijani. Ja nämät —? Mitä? Ovatko hekin hoitaja-vartijoitani!"

Hän tuijotti heihin. "Mutta miksi minä olen täällä? Ei! Elkää puhuko. Olkaa vaiti. Antakaa minun —"

Hän vaikeni, hieroi silmiään ja kun hän avasi ne, näki hän itselleen ojennettavan juomaa. Hän joi annoksen. Hän voimistui taas heti paikalla. Nautittuaan sen alkoi hän itkeä, ja se tuntui helpoittavalta.

Äkkiä hän katsoi toisiin, nauroi houkkamaisesti kyynelten valuessa silmistään. "Mutta — kaksi — sataa — vuotta!" sanoi hän. Hänen kasvonsa vääristyivät suonenedontapaisesti ja hän peitti uudelleen kasvonsa.

Jonkun ajan kuluttua hän rauhottui. Hän nousi istualleen kädet polvillaan ollen melkein samassa asennossa kuin missä Isbister löysi hänet Pentargenin rantakallioilta. Hetkisen päästä herätti hänen huomiotaan voimakas, komentava ääni, ja hän kuuli jonkun henkilön lähestyvän.

"Mitä te teette? Miksei minulle ole annettu tietoa? Olisihan teidän pitänyt tietää se jo ennakolta? Syyllinen tulee saamaan rangaistuksensa. Jättäkää tuo mies rauhaan. Ovatko ovet suljetut? Kaikki ovet? Hänet täytyy jättää aivan rauhaan. Hänelle ei saa puhua mitään. Onko hänelle puhuttu jotain?"

Vaaleapartainen mies sanoi jotain puolikovaa, ja Graham, katsoessaan hänen olkapäänsä yli näki tulijan. Tämä oli lyhyt, lihava ja aivan parraton mies; hänellä oli kotkan nenä, paksu kaula ja voimakas leuka. Paksut, mustat, hiukan viistot silmäkulmat melkein yhtyivät verhoten teräsharmaita silmiä. Koko hänen ulkomuotonsa teki erikoisen ja peloittavan vaikutuksen. Hän loi ensin Grahamiin uhkaavan katseen, sitten kääntyi hän äkkiä vaaleapartaisen miehen puoleen. "Te toiset", sanoi hän tavattoman ärtyneesti, "saatte lähteä pois".

"Poisko?" sanoi vaaleapartainen mies.

"Ehdottomasti — menkää. Mutta katsokaa lähtiessänne, että ovet suljetaan".

Molemmat puhutellut miehet kääntyivät nöyrinä lähtemään luotuaan ikävöivän katseen Grahamiin. Tämä odotti heidän poistuvan holvikäytävän kautta, mutta he menivätkin päinvastaiselle puolelle suoraan sileätä seinää kohden. Ja silloin tapahtui jotain omituista; pitkä osa jyrkää seinää nousi suhahtaen ylös, pysyi molempien miesten yläpuolella ja putosi alas heidän mentyään. Grahamin seuraan jäi siten uusi tulija ja sinipunervapukuinen, vaaleapartainen mies.

Ensi aluksi ei lihava mies välittänyt vähääkään Grahamista, vaan kyseli toiselta — joka nähtävästi oli hänen käskyläisensä — siitä, mitä oli tapahtunut. Hän puhui selvästi, mutta Graham ymmärsi ainoastaan osan hänen lauseistaan. Odottamaton herääminen näytti ei ainoastaan hämmästyttäneen, vaan jopa suututtaneen ja kauhistaneen häntä. Hän oli nähtävästi hyvin kiihoittunut.

"Te ette saa hämmentää hänen ajatuksiaan kertoen hänelle liian paljon", sanoi hän useamman kerran. "Te ette saa hämmentää hänen ajatuksiaan".

Saatuaan kuulla vastaukset kysymyksiinsä, kääntyi hän äkkiä ja loi heränneeseen nukkujaan epäluuloisen katseen.

"Hiukan ymmällä?" kysyi hän.

"Kokonaan".

"Se mitä maailmasta näette, tuntuu oudolta?"

"Minä arvelen, että minun täytyy elää siinä, olkoon se kuinka outo tahansa".

"Sitä minäkin, nyt".

"Ensiksi, eikö teidän mielestänne minulla pitäisi olla jotain vaatteita yllä?"

"He ovat —" sanoi lihava mies ja vaikeni. Vaaleapartainen mies loi häneen kysyvän katseen ja poistui.

"Te saatte heti paikalla vaatteet", sanoi lihava mies.

"Onko se totta, että minä olen nukkunut kaksi sataa vuotta —?" kysyi Graham.

"He ovat kertoneet sen teille, eikö niin? Kaksi sataa kolme vuotta sanoaksemme aivan tarkkaan".

Graham kuunteli tätä peittämätöntä tosiasiaa kohottaen silmäkulmiaan. Hän istui hetkisen vaiti ja kysyi sitten: "Onko täällä lähellä mylly tai sähkökone?" Hän ei odottanut vastausta. "Ajat ovat kai tavattomasti muuttuneet, luulisin minä?" sanoi hän.

"Mitä nuo huudot tietävät?" kysyi hän äkkiä.

"Ei mitään", sanoi lihava mies kärsimättömästi. "Se on vaan kansa. Te ymmärrätte sen paremmin sitten myöhemmin — luultavasti. Kuten itse sanoitte, paljon on muuttunut". Hän puhui lyhyesti rypistäen silmäkulmiaan ja katsellen ympärilleen kuten etsien selitystä pulmalliseen kysymykseen. "Teidän täytyy saada vaatteita niin pian kuin mahdollista. Sitä ennen on teidän viisainta pysytellä täällä. Ei kukaan tule häiritsemään teitä. Teidän partanne täytyy ajella".

Graham kosketti leukaansa.

Vaaleapartainen mies lähestyi jälleen heitä, pysähtyi, kuunteli, kohottaen silmäkulmiaan katsoi hän esimieheensä ja riensi portaita alas ja käytävän kautta parvekkeelle. Huutava melu kasvoi ja lihava mies kääntyi myöskin kuulostamaan. Äkkiä hän lausui kirouksen ja loi vihamielisen katseen Grahamiin. Kiihkeä melu kiihtyi ja talttui vuorotellen, kuului voimakkaita huutoja, vihellyksiä ja solvauksia; äkkiä kuului aivan kuin lyöntejä ja kiljahduksia ja sitten rätinää aivan kuin kuivaa puuta olisi katkaistu. Graham kuunteli koettaen tästä melusta eroittaa jonkun äänen, jonka hän olisi ymmärtänyt.

Sitten erottautui, uudistuen tuon tuostakin, melusta määrätty lause. Ensiksi hän ei ollut uskoa omia korviaan. Mutta sanat kuuluivat aivan selvästi: "Näyttäkää meille Nukkuja! Näyttäkää meille Nukkuja!"

Lihava mies riensi äkkiä käytävään.

"Mielettömät!" huusi hän. "Mistä he ovat saaneet sen tietää? Mistä he tietävät sen? Vai arvaavatko he sen?"

Vastaus hukkuu meluun.

"Minä en voi tulla", huusi lihava mies "minun täytyy vartioida *häntä*. Mutta puhukaa heille parvekkeelta".

Vastauksesta ei nytkään saanut selvää.

"Sanokaa ettei hän ole herännyt. Mitä tahansa. Minä annan teidän vapaasti toimia".

Hän palasi nopeasti Grahamin luo. "Teidän täytyy ensiksi saada vaatteet yllenne", sanoi hän. "Te ette voi jäädä tänne — ja mahdotonta on —"

Hän riensi pois Grahamin huutaessa kysymyksiä hänen jälkeensä. Hetken kuluttua hän palasi.

"Minä en voi kertoa teille, mitä on tapahtunut. Se on liian monimutkaista. Heti kohta saatte vaatteenne. Niin — heti kohta. Ja silloin voin viedä teidät täältä pois. Pian te saatte tietää, mitä vaikeuksia meillä on olemassa".

"Mutta nuo huudot. Minä kuulin ammuntaa —?"

"Ne puhuivat Nukkujasta — teistä. He ovat saaneet päähänsä kaikellaisia houreita. Minä en tiedä mitä houreita. Minä en tiedä mitään".

Räikeä kellon ääni sekaantui äkkiä kiihkeään hälinään. Heti lihava mies riensi salin nurkassa olevien pienien koneiden luo. Hän kuunteli hetkisen, katseli erästä kristallipalloa, kumarsi ja lausui muutamia epäselviä sanoja; sitten meni hän sitä seinää kohden, jonka kautta molemmat edelliset miehet olivat kadonneet. Se nousi kuin esirippu ylös ja hän pysähtyi odottamaan.

Graham nosti käsivarttaan kummastellen, miten paljon juoma oli antanut hänelle voimia. Hän laski ensin toisen jalkansa vuoteeltaan permannelle ja sitten toisen. Päätään ei enää huimannut. Hän tuskin saattoi uskoa voimistuneensa niin sukkelaan. Hän istui vuoteella tunnustellen jäseniään.

Vaaleapartainen mies palasi käytävästä ja samassa nousi hissilaitos lihavan miehen eteen. Siitä tuli laiha, harmaapartainen, tummanviheriään ruumiinmukaiseen pukuun puettu mies kantaen kainalossaan

kääröä.

"Tämä on räätäli", sanoi lihava mies esitellen tulijan. "Tuo musta puku ei ollut suinkaan teille ajottu. Minä en ymmärrä, miten se on tänne joutunut. Mutta minä otan siitä selvän. Sen minä teen. Toimikaa niin nopeasti kuin suinkin?" sanoi hän räätälille.

Viheriäpukuinen mies kumarsi, lähestyi ja istahti vuoteelle Grahamin viereen. Hän esiintyi hyvin rauhallisesti mutta silmistään vilkkui tavaton uteliaisuus.

"Te tulette huomaamaan, että muodit ovat kovasti muuttuneet, sire", sanoi hän. Hän vilkaisi silmäkulmiensa alta lihavaan mieheen.

Hän avasi nopeasti käärönsä ja levitti polvilleen näytekokoelman häikäiseviä kankaita. "Te elitte sire, aikakautena, jolloin ympyrämuoto oli määräävä. Hatuissa tuli joskus esiin puoliympyrän muoto. Kaikkialla esiintyi pyöreitä kulmia. Mutta nyt —" Hän otti esiin pienen esineen, joka muistutti taskukelloa, hän painoi nappulaa, ja äkkiä ilmestyi taululle, kuten kinematograafissa, pieni valkoiseen puettun olennon kuva, joka kävi edes ja takaisin. Hän otti esiin kappaleen hieman sinertävää valkoista silkkiä. "Minä ehdoitan teitä pukeutumaan tällä tavoin", sanoi hän.

Lihava mies lähestyi ja tuli aivan Grahamin viereen.

"Meillä on kiire", sanoi hän.

"Luottakaa vaan minuun", sanoi räätäli. "Koneeni tuodaan kohta tänne. Mitä sanotte tästä?"

"Mitä tämä on?" kysyi Graham.

"Teidän aikananne näytettiin teille muotikuvia", sanoi räätäli, "mutta tämä on tulos nykyajan kehityksestä. Katsokaahan". Pieni olento alkoi taas liikkua, mutta nyt aivan toisissa pukimissa. "Tai tämä", kuului pieni napsahdus ja uusi olento puettuna avarampaan pukuun ilmestyi taululle. Räätäli oli nopea liikkeissään ja vilkaisi puhellessaan hissiin päin.

Kuului heikko kohahdus ja hissistä astui esiin lyhyttukkainen, kalpea, kiinalaisen näköinen, vaaleansiniseen pukuun puettu nuorukainen. Hän lykkäsi pyörillä kulkevan monimutkaisen koneen huoneesen. Heti räätäli pysäytti näytekoneensa ja pyysi Grahamia asettumaan koneen eteen. Räätäli antoi muutamia määräyksiä lyhyttukkaiselle miehelle, joka vastasi kurkkuäänellä. Graham ei ymmärtänyt hänen sanojaan. Nuori mies meni sitten huoneen nurkassa olevien koneiden luo puhellen niihin, ja räätäli veti koneesta esiin joukon pieneen pyöreään levyyn päättyviä haarukoita, painaen ne Grahamin ruumista vasten, yhden kummallekin olkapäälle, kyynärpäihin, yhden niskaan ja niin edespäin, niin että lopulta oli Grahamin ruumiin päällä yli neljäkymmentä tuollaista levyä. Samassa saapui useita henkilöitä hissillä huoneesen. Räätäli pani liikkeesen erään koneiston, joka synnytti rytmillisen rätisevän liikkeen, sitten hän yhdellä liikkeellä siirsi levyt Grahamin päältä pois ja päästi hänet vapaaksi. Räätäli auttoi hänen ylleen jälleen mustan viitan ja vaaleapartainen mies tarjosi hänelle lasillisen virkistävää juomaa. Graham näki juodessaan erään kalpeakasvoisen nuorukaisen kummallisen terävästi katsovan häneen.

Lihava mies käveli tällä välin levottomana salissa. Sitten meni hän portaita alas käytävän kautta parvekkeelle, josta kuului etäistä katkonaista hälinää. Lyhyttukkainen nuorukainen antoi räätälille kappaleen sinertävää silkkiä, jonka he yhdessä kiinnittivät koneesen tavalla, joka muistutti paperin kiinnittämistä yhdeksänentoista vuosisadan kirjapainokoneesen. Sitten he lykkäsivät pyörien päällä seisovan koneen huoneen nurkkaan, josta useita johtolankoja tuli seinästä esiin. He yhdistivät johtolangat koneesen, joka heti alkoi nopeasti liikkua.

"Mitä he nyt tekevät?" kysyi Graham osottaen tyhjällä lasillaan puuhaavia räätäleitä ja koettaen olla huomaamatta viimeistä tulijaa, joka yhä katsoi terävästi häneen. "Käyttääkö sitäkin voima — joka tulee johtolangoista?"

"Käyttää", sanoi vaaleapartainen mies.

"Kuka *tu*o on?" Hän osoitti taakseen käytävään päin.

Purppurapukuinen mies epäröi, siveli partaansa ja vastasi puolikovaa: "Hän on Howard, teidän ylin vartijanne. Katsokaahan, sir — sitä on hiukan vaikea selittää. Neuvosto valitsee ylimmän vartijan ja hänen apulaisensa. Tämä sali on, muutamia rajoituksia lukuunottamatta, yleinen, jotta kansa voi käydä täällä milloin tahtoo. Ensi kertaa me olemme sulkeneet ovet. Mutta minä luulen — että on parasta antaa hänen itse selittää se teille".

"Kummallista!" sanoi Graham. "Vartija? Neuvosto?" Sitten kääntäen selkensä viimeksi tulleeseen päin

kysyi hän puolikovaa. "Kuka tuo mies on, joka töllistelee minuun? Onko hän magnetiseeraaja?"

"Magnetiseeraajako! Hän on kapitollomisti".

"Kapitollomisti!"

"Niin — etevin heistä. Hänen tulonsa nousevat kuuteen tusinaan leijonaan".

Nämät viimeiset sanat olivat Grahamin mielestä kerrassaan järjettämiä. Hän koetti käsittää viimeisen lauseen tarkoituksen. "Kuusi tusinaa leijonaa?" sanoi hän.

"Teidän aikananne ei kai ollut leijonia? Ei luullakseni. Te käytitte vanhaa puntaa. Leijonat ovat nyt rahayksikkönä kaikkiällä".

"Mutta mitä merkitsee tuo — kuusi tusinaa?"

"Niin, kuusi tusinaa, sir. Olojen muuttuessa nämätkin pikkuasiat ovat muuttuneet. Teidän aikananne käytettiin arabialaista kymmenjärjestelmää, satoja ja tuhansia. Meillä on nyt yksitoista eri numeroa. Meillä on yksinkertainen laskumerkki kymmenelle ja yhdelletoista, ja kaksi kahdelletoista, ja tusina tusinaa tekee grossin, joka on hiukan enemmän kuin sata teidän laskusanoissanne, tusina grossia on dozand ja dozand dozandia on myriaadi. Se on hyvin yksinkertaista?"

"Eiköhän", sanoi Graham. "Mutta tuo kap — miksi te häntä kutsuittekaan?"

Vaaleapartainen mies katsoi hänen olkapäänsä yli.

"Pukunne on valmis!" sanoi hän. Graham kääntyi äkkiä ja näki edessään hymyilevän räätälin, jolla oli aivan uusia vaatteita käsivarrellaan. Lyhyttukkainen nuorukainen lykkäsi yhdellä sormellaan tuon monimutkaisen koneen hissiin, josta hän oli tullut. Graham tuijotti valmiiseen pukuun. "Ettehän toki tarkoita, että —!"

"Ne valmistettiin juuri nyt", sanoi räätäli. Hän laski vaatteet Grahamin eteen, meni vuoteelle, jossa Graham vielä äsken oli levännyt, heitti läpikuultavan patjan syrjään ja veti peilin esiin. Hurja kellonsoitto kutsui lihavaa miestä nurkkaan. Vaaleapartainen riensi hänen luokseen ja juoksi sitten ulos käytävään.

Tällä välin auttoi räätäli Grahamin päälle tumman purppuraisen puvun, jossa oli yhdessä liivit ja housut. Lihava mies palasi nurkasta ja riensi käytävästä tulevaa vaaleapartaista miestä vastaan. He alkoivat nopeasti puhella puolikovaa, kaikesta huomasi heidän olevan tavattoman peloissaan. Purppuraisen aluspuvun päälle tuli hyvin erikoinen mutta siro vaaleansininen puku, ja Graham oli taas kerran puettuna muodin mukaan. Hän katseli kuvaansa peilissä, kalpeita kasvojaan, pitkää tukkaansa ja hoitamatonta partaansa. Hän ei ollut enää alasti, vaan päinvastoin esiintyi hän hienona miehenä.

"Minun täytyy ajella partani", sanoi hän katsellen kuvaansa peilissä.

"Hetki paikalla", sanoi Howard.

Grahamiin tuijottava nuori mies astui esiin. Hän sulki silmänsä, avasi ne jälleen, ja laiha kätensä ojolla lähestyi hän Grahamia. Sitten pysähtyi hän tehden kädellään hitaita liikkeitä ja katsoen häneen.

"Tuoli", sanoi Howard kärsimättömänä, ja heti toi vaaleapartainen mies tuolin Grahamin taakse. "Olkaa niin hyvä ja istukaa", sanoi Howard.

Graham epäröi nähdessään teräväkatseisen miehen kädessä kiiltävän teräaseen.

"Ettekö ymmärrä, sire?" sanoi vaaleapartainen mies hätäilevän kohteliaasti. "Hän on tullut leikkaamaan tukkaanne".

"Oh!" huudahti Graham helpoituksesta. "Mutta tehän kutsuite häntä —"

"Kapitollotomistiksi — juuri niin. Hän on yksi maailman hienoimpia taiteilijoita".

Graham istahti äkkiä tuoliin. Vaaleapartainen mies poistui. Kapitollotomisti lähestyi siroin liikkein. Hän tarkasti Grahamin korvia ja tutki hänen päätään, kosketti hänen takaraivoaan ja olisi jälleen ruvennut häntä katselemaan, jollei Howard olisi selvästi osottanut kärsimättömyyttään. Sukkelaan, tehden nopeita liikkeitä ja käyttellen taitavasti erilaisia teräskaluja ajeli hän Grahamin leuvan, kähersi hänen viiksensä ja järjesti hänen tukkansa. Kaiken tämän teki hän sanomatta sanaakaan hurmaantuneena kuten innostunut runoilija. Heti kun hän oli lopettanut, tuotiin Grahamille jalkineet.

Äkkiä kuului voimakas ääni — se tuntui tulevan nurkassa olevasta koneesta — "Hetki paikalla — heti

paikalla. Koko kaupungin kansa tietää sen. Työt ovat seisauksissa. Työt ovat seisauksissa. Elkkää odottako mitään, vaan tulkaa".

Tämä ääni teki Howardiin tavattoman vaikutuksen. Hänen liikkeistään päättäen huomasi Graham hänen häilyvän kahden ajatuksen välillä. Äkkiä meni hän nurkkaan, jossa kone oli ja pysähtyi pienen kristallipallon eteen. Samassa hälinä ja melu, jota oli kuulunut koko ajan, paisui mahtavaksi myrskyksi aivan kuin tullen lähemmäksi, hiljentyen jälleen aivan kuin huutajat olisivat paenneet. Tämä huuto vaikutti Grahamiin lumoavasti. Hän vilkaisi lihavaan mieheen ja noudatti sitten mielenjohdettaan. Parilla harppauksella oli hän mennyt rappusista käytävään ja pian oli hän parvekkeella, jolla nuo kolme miestä olivat seisoneet.

V LUKU.

Liikkuvat kadut.

Hän tuli parvekkeen kaidepuun luo ja katsoi ylöspäin. Hämmästyksen huudahdus kuului hänen ilmestyessään ja suuri liike syntyi alhaalla olevalla areenalla.

Ensiksi huomasi hän suunnattomia rakennusmuotoja. Edessään oleva paikka oli keskus jättiläismäisille rakennuksille, jotka suuressa kaaressa jatkuivat oikealle ja vasemmalle. Hänen päänsä yläpuolella kulki rautakaarroksia laajan aukeaman yli, ja näiden kaarroksien päällä oli jostain läpikuultavasta aineesta tehty katos, jonka läpi näkyi taivas. Jättiläissuuret valaistuspallo loivat kylmää valkoista valoaan voittaen päivän säteet, jotka paistoivat ylhäältä metallikaarosten välitse. Siellä täällä oli aukeaman yli rakennettu kepeitä käytäviä, joilla näkyi kulkijoita ja ilma oli täynnä metallijohtolankoja. Kääntäen päänsä näki hän että rakennus, jonka edustalla hän seisoi, jatkui ylöspäin, ja vastapäätä oleva rakennus oli harmaa ja synkkä. Sen seinässä oli suuria kaaria, pyöreitä aukkoja, parvekkeita, holvia, tornia, myriaadia suuria akkunoita ja suuri joukko hänelle outoja rakennuskoristeita. Tämän rakennuksen seinällä oli pystypäin ja poikkipäin hänelle oudoista kirjaimista laadittuja kirjoituksia. Siellä täällä oli aukkoihin kiinnitetty harvinaisen paksuja kaapeleja, jotka muodostaen kaaren johtivat aukeaman vastaiselle puolelle; samassa kun Graham näki tämän veti eräs tumman siniseen pukuun puettu mies hänen huomionsa puoleensa. Tämä pieni ihmismuoto, näkyen hyvin ylhäällä vastaisella puolella aivan kattokaarroksien kiinnikepaikan vieressä, kumartui erään rakennuskoristeen takaa esiin käsitellen johtolankoja, joita tuskin eroittikaan. Äkkinäisellä liikkeellä, joka sai Grahamin sydämen melkein taukoamaan, katosi tämä mies kaapelia pitkin vastaisella puolella olevan pyöreän aukon kautta. Tultuaan parvekkeelle oli Graham ensin katsonut ylöspäin, ja se mitä hän näki päänsä päällä ja vastapäätä itseään herätti niin suuressa määrässä hänen uteliaisuuttaan, ettei hän huomannut muuta. Sitten hän äkkiä näki kadun! Se ei ollut mikään katu sellaisena kuin Graham sen käsitti, sillä yhdeksännellätoista vuosisadalla olivat kaikki kadut tehty kiinteästä aineesta, ja ajoneuvoja täyteen sullottu ajotie oli kahden jalkatien välissä. Mutta tämä katu oli kolmesataa jalkaa leveä ja se liikkui; kaikki muu paitsi alin keskiosa liikkui. Tämä yhä jatkuva liikkuminen hämmensi hetkiseksi hänen ajatuksensa. Sitten ymmärsi hän, mitä se oli.

Parvekkeen alapuolella tämä omituinen katu kulki oikealle päin Grahamista katsottuna, yhtenä loputtomana ketjuna yhdeksännentoista vuosisadan pikajunan nopeudella. Se oli tehty kapeista poikittaisista listoista, joiden välillä oli niin suuri rako, että kääntyminen kadun kulmauksissa sujui helposti. Sen päällä oli istuimia ja siellä täällä kioskia, mutta se kiisi niin nopeasti hänen ohitseensa, ettei hän selvästi voinut kaikkea eroittaa. Tästä häntä lähinnä olevasta katukäytävästä laskeutui toisia kadun keskustaa kohden. Jokainen liikkui oikealle päin, toinen aina toistaan hitaammin, mutta nopeuden ero oli niin pieni että helposti saattoi siirtyä viereiselle ja siten esteettömästi kulkea nopeimmalta katukäytävältä keskimmäiselle liikkumattomalle katukäytävälle. Tämän keskiosan toisella puolen oli uusi sarja katukäytäviä, jotka liikkuivat vasempaan päin. Tavattoman suuri, mitä erilaisin kansanjoukko oli kokoontunut äärimmäisille, leveimmille katukäytävälle, tai laskeutui toiselta toiselle, tai kokoontui keskimmäiselle.

"Te ette saa jäädä tänne", sanoi äkkiä Howard hänen vieressään.
"Teidän täytyy heti poistua täältä".

Graham ei vastannut. Hän kuuli tajuamatta sanoja. Katukäytävät kiisivät jyristen eteenpäin ja kansa huusi. Hän erotti hajahapsisia kaunispukuisia naisia ja tyttöjä, joilla oli sidottu nauhat ristiin rinnan yli. Sen hän ensiksi huomasi kansanjoukosta. Sitten huomasi hän, että päävärinä tämän kirjavan joukon

puvuissa oli vaalean sininen, joka räätälin apulaisellakin oli ollut. Hän alkoi eroittaa huudon: "Nukkuja. Mitä on tapahtunut Nukkujalle?" Ja hänestä tuntui, että liikkuville katukäytävälle hänen edessään kokoontui yhä enemmän ihmisten kaltaisia kalpeita olentoja. Hän huomasi miten sormella osoitettiin häntä. Parvekkeen vastapäätä olevalle liikkumattomalle katukäytävälle keräytyi yhä tiheämpi parvi sinipukuista kansaa. Äkkiä syntyi aivan kuin tungos. Ihmisiä lykättiin vastoin heidän tahtoaan molemmin puolin liikkuville katukäytävälle, jotka veivät heidät eteenpäin. Päästyään jonkun matkan päähän tungoksesta palasivat ihmiset juoksujalkaa sinne takaisin.

"Hän on Nukkuja. Hän on todellakin Nukkuja", huusivat jotkut. "Hän ei voi olla Nukkuja", huusivat toiset. Yhä useampia kasvoja kääntyi häneen päin. Graham näki vähäisen välimatkan päässä toisistaan keskiosassa aukkoja, vieden porraskäytäviin, joista tuli ja jonne meni kansaa tulvillaan. Tungos keskittyi sen porraskäytävän luo, joka oli lähinnä parvekettä. Kansaa riensi alas katukäytävältä sitä kohden juosten viistoon katukäytävältä katukäytävälle. Ja ne, jotka olivat ylimmillä katukäytävillä näyttivät vuoroin katselevan tätä ja parvekettä. Joukko lyhytkasvuisia tulipunaiseen pukuun puettuja miehiä, toimien yhdessä ja johdonmukaisesti, näytti puolustavan tämän porraskäytävän suuta. Heidän ympärilleen näytti syntyvän suurin tungos. Heidän loistavanpunaiset pukunsa erosivat selvästi vastustajien vaaleansinisistä puvuista — selvään näki heidän taistelevan keskenään.

Katsellessaan tätä kaikkea huusi Howard hänen korvaansa ja ravisti häntä käsivarresta. Äkkiä Howard poistui ja Graham jäi yksikseen.

Hän huomasi, että tuo huuto: "Nukkuja!" kasvamistaan kasvoi ja että lähimmillä katukäytävillä olevat ihmiset seisovivat. Hänen oikealla puolellaan oleva nopein katukäytävä oli tyhjä ja vastapäätä olevat toiseen suuntaan liikkuvat katukäytävät tulivat tulvillaan kansaa, joka poistui niiltä ja katukäytävä jatkoi tyhjänä matkaansa. Uskomattoman nopeasti kerääntyä keskiosaan aivan hänen silmiensä eteen suunnaton kansanjoukko, se yhä taajeni ja huudot, jotka alussa olivat olleet epäselviä, yhdistyivät tavattomaksi, taukoamattomaksi huudoksi: "Nukkuja! Nukkuja!" kuului kättentaputuksia ja ilohuutoja, päähineitä heilutettiin ja huudettiin: "Seisauttakaa kadut!" Sitten kuului Grahamille aivan outo sana. Se oli "Ostrog". Hitaimmalle katukäytävälle kokoontui taaja parvi, joka juoksi vastaiseen suuntaan kuin liikunta oli, pysyäkseen parvekkeen kohdalla.

"Seisauttakaa kadut", huusi kansa. Vikkelimmät juoksivat nopeasti keskikäytävältä nopeakulkuisimmalle hänen eteensä. Se vei sukkelaan hänen ohitseensa nuo miehet, jotka huusivat hänelle outoja sanoja, ja miehet palasivat takaisin juosten viistoon keskikäytävälle. Yhden lauseen erotti hän aivan selvästi: "Hän on todellakin Nukkuja! Hän on todellakin Nukkuja!"

Jonkun aikaa seisoivat Graham aivan liikkumattomana. Sitten heräsi hänessä itsetietoisuus siitä, että tämä kaikki kohdistui häneen. Hän oli mielissään tästä suuresta kansansuosioista, hän nyökkäsi ja haluten kuvaavammin osoittaa tyytyväisyyttään viitto kädellään. Hän aivan hämmästytti kuullessaan minkä suosionosoitusten myrskyn tämä liike synnytti. Hälinä portaiden luona kasvoi suunnattomasti. Hän huomasi miten kansaa tulvi parvekkeille, miten miehet laskeutuivat köysiä myöten alas, ja miten toiset taas istuen köysistä riippuvalla tangolla häilyivät ilmassa. Hän kuuli ääniä takanaan, ja huomasi suuren joukon tulevan käytävän kautta; äkkiä näki hän vartijansa Howardin, joka kovaa puristi hänen käsivarttaan ja huusi hänen korvaansa hänelle outoja sanoja.

Hän kääntyi. Howard oli kalman kalpea. "Tulkaa pois", sanoi tämä. "He pysäyttävät katukäytävät. Koko kaupunki joutuu kuohuksiin".

Hän näki joukon miehiä rientävän sinipylväistä käytävää myöten Howardin jälestä, punatukkaisen miehen, vaaleapartaisen miehen, erään pitkän tulipunaisessa puvussa olevan miehen ja joukon muita punapukuisia patukoita heiluttavia miehiä. Kaikkien kasvoissa ilmeni kiihkeä, levoton pelko.

"Viekkää hänet pois", huusi Howard.

"Mutta miksi?" sanoi Graham. "Minä en näe —"

"Teidän täytyy tulla pois!" sanoi punapukuinen mies kärkeväisesti. Hänen kasvonsa ja katseensa ilmaisivat päättäväisyyttä. Graham katsoi toisesta toiseen ja hän tunsikin miten vastenmielistä on elämässä joutua väkivallan alaiseksi. Joku tarttui hänen käsivarteensa. Miehet laahasivat häntä pois. Melu näytti äkkiä kasvavan kaksinkertaiseksi, ikäänkuin puolet tuolta kummalliselta torilta kuuluvista huudoista olisi tunkeutunut hänen jälestään suuren rakennuksen käytävään. Kummastellen ja pyörällä päästään, tuntien valtaavan halun jäädä parvekkeelle, näki Graham miten häntä puoliksi talutettiin, puoliksi lykättiin sinipylväistä käytävää myöten. Äkkiä oli hän kahden Howardin kanssa hississä, joka vei heitä nopeasti ylöspäin.

VI LUKU.

Atlaksen sali.

Siitä hetkestä, jona räätäli kumarrellen lähti Grahamin luota, siihen hetkeen, jona hän joutui hissiin, oli tuskin kulunut viittä minuuttia. Hänen pitkän unensa varjo hämmensi vielä hänen ajatuksiaan; hämmästyksensä, löytäessään itsensä elossa tässä kaukaisessa ajassa, loi kaikkeen salaperäisen epätodellisen valon ja sekoitti todellisuuden ja unen. Hän oli kuin hämmästynyt katsoja keskellä tätä elämää, johon hän vasta puoliksi kuului. Kaikki se, mitä hän oli nähnyt, erittäinkin kansantungoksen parvekkeelta, tuntui suuremmoiselta näytännöltä, jota hän katseli kuten teatterin aitiosta. "Minä en ymmärrä tästä mitään", sanoi hän. "Mitä tuo melu merkitsi? Ajatukseni ovat aivan sekaisin, Mitä he huusivat? Mikä vaara on kysymyksessä?"

"Meillä on ollut vaikeuksia", sanoi Howard. Hänen silmänsä loivat tutkivan katseen Grahamiin. "Nyt on levoton aika. Ja teidän ilmestymisenne, heräämisenne juuri nyt, on tavallaan yhteydessä sen kanssa —"

Hän puhui katkonaisesti aivan kuin hän ei täydelleen hallitsisi hengitystään. Äkkiä hän vaikeni.

"Minä en ymmärrä mitään", sanoi Graham.

"Minä selitän sen myöhemmin selvemmin", sanoi Howard. Hän katsoi levottomana ylöspäin aivan kuin hissi hänen mielestään nousisi liian hitaasti.

"Minä kai ymmärrän kaikki selvemmin, kun ensin olen hiukan tottunut olooni", sanoi Graham ällistyneenä. "Kaikki on kai — on hyvin kummallista. Nyt tuntuu kaikki niin oudolta. Ei mikään tunnu mahdolliselta. Ei mikään. Täytyy tottua yksityiskohtiin ensin. Teidän laskutapanne, ymmärsin minä, on muuttunut".

Hissi pysähtyi ja he astuivat kapeaan, mutta hyvin pitkään, kahden muurin välissä kulkevaan käytävään, jossa oli suunnaton määrä torvia ja johtolankoja.

"Kuinka kaikki täällä on laajaa!" sanoi Graham. "Onko tämä kaikki yhtä ainoata rakennusta? Mikä paikka tämä on?"

"Tämä on kaupungin katu, jota käytetään yleisiin tarkoituksiin kuten valaistuksen ynnä muun sellaisen johtamiseen".

"Oliko se sosiaalinen kapina — se — se siellä suurella torilla? Millainen hallitus teillä on? Onko teillä poliisilaitosta?"

"Useitakin", sanoi Howard.

"Useita?"

"Noin neljätoista".

"Minä en ymmärrä".

"Se on hyvin luultavaa. Meidän sosiaalinen järjestelmämme taitaa tuntua teistä hyvin monimutkaiselta. Puhuakseni suoraan, en minäkään sitä täydellisesti ymmärrä. Ei kukaan muukaan. Ehkä te sen ymmärrätte — vähitellen. Meidän täytyy mennä Neuvoston luo".

Grahamin huomio kiintyi osaksi kaikkiin niihin odottamattomiin seikkoihin, jotka osuivat hänen tielleen ja joiden johdosta hän kyseli seuraajaltaan, osaksi niihin ihmisiin, joita hän tapasi matkallaan käytävissä ja saleissa. Jonkun aikaa hänen koko huomionsa kohdistui Howardiin ja hänen niukkoihin vastauksiinsa, sitten kadotti hän kokonaan ajatustensa johtolangan muutamien aivan odottamattomien seikkojen vaikutuksesta. Käytävissä ja saleissa näkyi puolet kansasta olevan punapukuisia. Vaaleansinistä väriä, joka oli esiintynyt niin runsaana liikkuvilla katukäytävillä, ei näkynytkään. Kaikki nämät miehet katsoivat häneen ja kumarsivat hänelle ja Howardille.

Howardia seuratessaan tuli hän pitkään käytävään, jossa tyttöjä istui matalilla raheilla aivan kuin koulussa. Hän ei nähnyt opettajaa, hän näki vaan uuden koneen, josta hän kuvitteli tulevan äänen. Tytöt katsoivat hänen mielestään häneen ja hänen seuralaiseensa uteliaina ja kummastuneina. Mutta häntä joudutettiin eteenpäin ennenkuin hän ennätti muodostaa itselleen selvää käsitystä koulusta. Hänen mielestään tunsivat tytöt Howardin, mutta eivät häntä ja ihmettelivät, kuka hän oli. Tämä Howard näytti olevan joku arvokas henkilö. Eikä hän kuitenkaan ollut muuta kuin Grahamin vartija. Se oli

kummallista.

Sitten tulivat he käytävään, jossa oli puolihämärää ja käytävässä oli sellainen jalkatie, että hän näki ainoastaan ohikulkijoiden jalat ja nilkat, ei sen enempää. Graham muisti hämästä kulkeneensa käytävissä, joissa siellä olevat muutamat henkilöt kääntyivät ällistyneinä katsomaan näitä molempia miehiä ja heidän punapukuista vartiostoaan ja seurasivat heitä katseillaan.

Virkistävän juoman vaikutus oli ohimenevää laatua. Tämä tavattoman kiivas kulku alkoi uuvuttaa häntä. Hän pyysi Howardin astumaan hitaammin. Äkkiä tulivat he hissiin, jonka ikkuna oli kadulle päin, mutta sitä ei saanut auki, ja he olivat liian korkealla nähdäkseen liikkuvat katukäytävät. Hän näki vaan ihmisten kulkevan kaapelien avulla tai astuvan omituisia, hentoja siltoja myöten.

Sitten menivät he kadun yli, mutta tavattoman korkealla ilmassa. He kulkivat kapeata siltaa myöten, joka oli kokonaan lasista, ja niin läpikuultava, että häntä huimasi sitä ajatellessaankin. Sen permantokin oli lasista. Ajatellessaan New-Quayn kallioita Boscastlen luona, jotka olivat hänen muistossaan niin lähellä ja kuitenkin samalla niin kaukana, laski hän sillan olevan noin neljäsataa jalkaa liikkuvien katukäytävien yläpuolella. Hän seisahtui ja katseli jalkojensa välitse tuota sini- ja punapukuisten kihisevää parvea, joka näytti niin pieneltä ja vähäpätöiseltä, ja joka yhä pyrki taistellen tuota pientä, tuota pienen pientä parveketta kohden, jolla hän vielä äsken oli seisonut. Ohut usva ja suurten valopallojen loisto verhosi kaiken muun. Eräs mies istuen pienellä kehdon tapaisella avoimella istuimella kiisi kapeata siltaa korkeammalta kaapelia pitkin niin nopeasti kuin jos hän olisi pudonnut. Graham seisahtui ehdottomasti katselemaan miten tuo kummallinen kulkija katosi paljoa alempana olevaan suureen aukkoon, ja sitten hänen katseensa taas kiintyi väentungokseen.

Ylintä, nopeakulkuisinta katukäytävää myöten saapui äkkiä tiuha joukko punapukuisia miehiä. Se lähti liikkeelle lähestyessään parveketta ja riensi alas keskimmaiselle katukäytävälle kiihoittunutta kansanjoukkoa kohden. Heillä näkyi olevan kädessään kepit tai pamput, joilla he löivät ja iskivät. Syntyi suunnaton huuto, kuului suuttumuksen ja tuskan huutoja ylös sillalle asti ja Grahamia huimasi ja pyörrytti. "Tulkaa pois", huusi Howard vetäen häntä käsivarresta eteenpäin.

Toinen mies kiisi kaapelia myöten alas. Graham katsoi äkkiä ylös nähdäkseen, mistä he tulivat, ja näki lasikaton ja johtolankojen ja kaapelien verkon lomitse säännöllisesti ohikulkevia muotoja, aivan kuin myllynsiipiä, ja niiden lomitse näkyi etäällä palanen sameaa taivasta. Howard veti häntä yhä eteenpäin pitkin siltaa ja he saapuivat kapeaan käytävään, joka oli koristettu geometrisillä kuvioilla.

"Minä tahdon vielä katsella", huusi Graham tehden vastarintaa.

"Ei, ei", huusi Howard päästämättä hänen käsivarttaan vapaaksi. "Tätä tietä, teidän täytyy tulla tätä tietä". Ja heitä seuraavat punapukuiset miehet näyttivät olevan valmiina toteuttamaan hänen määräyksiään.

Käytävän päässä näkyi joukko neekeriä, jotka olivat puetut omituiseen keltaiseen ja mustaan univormuun näyttäen sen kautta suurilta vapsahaisilta. Yksi heistä riensi kohottamaan suuren seinälaatan, joka Grahamin mielestä oli näyttänyt ovelta, ja astui heidän edellään. Graham tuli galleriaan, joka oli suuren salin perällä. Musta- ja keltapukuinen palvelija astui sen läpi, avasi uuden oven ja jäi sen viereen odottamaan.

Tämä huone näytti odotushuoneelta. Keskellä oli joukko henkilöitä ja vastaisella puolella oli suuri ja mahtava aukko, jolle johti portaat. Aukossa oli raskas verho, jonka yksi kulma oli nostettu ylös, niin että takana näkyi vieläkin suurempi sali. Graham näki valkoverisiä, punapukuisia miehiä ja musta- ja keltapukuisia neekereitä seisovan tämän porttaalin luona.

Kulkiessaan gallerian läpi kuuli hän kuiskattavan: "Nukkuja", ja huomasi miten päät ja katseet uteliaina kääntyivät häneen. He astuivat sisään toisesta odotushuoneesta olevasta ovesta ja joutuivat rauta-aitauksella varustettuun galleriaan, joka kulki isosta aukosta näkemänsä salin sivulla. He astuivat saliin nurkasta, joten he paraiten näkivät salin suuremmoiset muodot. Vapsahaisunivormuinen mies seisoi vieressä kuten hyvin opetettu palvelija ainakin ja sulki aukon heidän jälestään.

Verrattuina muihin ennen näkemiinsä saleihin näytti tämä sali olevan koristettu mitä komeimmin. Salin perällä ja loistavammin valaistuna kuin mikään muu oli jalustalla jättiläiskokoinen, valkoinen, mahtava ja jäntereikäs Atlaksen veistokuva, kantaen harteillaan maanpalloa. Se ensiksi herätti hänen huomiotaan, sillä se oli niin kookas, niin tarkalleen ja taitavasti tehty, niin valkoinen ja yksinkertainen. Lukuunottamatta kuvapatsasta ja keskellä olevaa koroitusta oli koko salin permanto yhtä ainoata loistavaa pintaa. Koroitus aivan katosi avarassa salissa ja olisi näyttänyt sileältä metallilevyiltä, ellei sen päällä olisi ollut seitsemän miestä, jotka seisovivat pöydän ympärillä. Verraten salia heihin tuli huomaamaan salin äärettömän suuruuden. He olivat puetut valkoiseen pukuun, he näyttivät juuri nousseen seisomaan ja katsoivat terävästi Grahamiin. Pöydän päässä näki Nukkuja kiiltäviä koneita.

Howard johti häntä galleriaa myöten aivan Atlaksen eteen. Sitten hän seisahtui. Ne kaksi punapukuista miestä, jotka olivat seuranneet heitä galleriaan jäivät seisomaan Grahamin kummallekin puolelle.

"Teidän täytyy jäädä tähän", kuiskasi Howard, "vähäksi aikaa", ja odottamatta vastausta juoksi hän galleriaa pitkin.

"Mutta, *miksi*—?" kysyi Graham.

Hän aikoi seurata Howardia, mutta punapukuinen mies asettui hänen tielleen. "Te saatte odottaa täällä, sire", sanoi punapukuinen.

"Miksi?"

"Niin on määrätty, sire".

"Määrättyä?"

"Niin, meille".

Grahamin epätoivo kuvastui hänen kasvoillaan.

"Missä minä olen?" kysyi hän äkkiä. "Keitä nuo miehet ovat?"

"Ne ovat Neuvoston jäseniä, sire".

"Minkä Neuvoston?"

"Neuvoston".

"Oh!" sanoi Graham, ja koetettuaan turhaan päästä poistumaan toiselle puolelle, lähestyi hän koroitusta ja katsoi valkopukuisiin miehiin, jotka seisaallaan etäältä tuijottivat häneen ja kuiskailivat keskenään.

Neuvosto? Hän huomasi heitä nyt olevan kahdeksan, mistä viimeinen oli saapunut, ei hän tietänyt. He eivät tervehtineet; he seisoivat katsellen häntä samoin kuin yhdeksännellätoista vuosisadalla talonpoikaisryhmä olisi maantiellä katsellut äkkiä etäälle ilmestynyttä ilmapalloa. Mikä mahtoi olla tuo täällä toimiva neuvosto, tuo pieni valkoisen Atlaksen eteen kokoontunut pieni ryhmä miehiä, rauhassa kaikilta urkkijoilta tämän juhlallisen ympäristön keskellä? Ja miksi hän oli tuotu tänne näiden miesten eteen, jotka taukoamatta katsoivat häneen ja puhuivat hiljaa keskenään? Howard ilmestyi jälleen tullen kiiltävää permanttoa pitkin heitä kohden. Koroituksen edessä hän kumarsi ja teki muutamia omituisia, luultavasti kunnioitusta osoittavia liikkeitä. Sitten nousi hän portaita ylös koroitukselle ja jäi pöydän päässä olevien koneiden ääreen.

Graham huomasi heidän keskustelevan, mutta ei kuullut sanaakaan. Tuon tuostakin joku valkopukuinen vilkaisi häneen. Graham turhaan hörästi korviaan. Kahden keskustelevan miehen liikkeet kävivät kiivaiksi. Hän katseli heitä hetkisen, loi sitten katseensa vartijainsa liikkumattomiin kasvoihin... Kääntäessään päänsä näki hän Howardin ojentavan kätensä ja pudistavan päätään. Hänet keskeytti eräs valkopukuisista miehistä naputtaen pöytään.

Grahamin mielestä kesti keskustelu hyvin kauan. Hän loi silmänsä kohden liikkumatonta jättiläistä, jonka juurella Neuvosto oli koolla. Sitten loi hän silmänsä salin seiniin. Niillä oli puolijaappanilaiseen tyyliin tehtyjä seinämaalauksia, useat niistä olivat hyvinkin kauniita. Näiden maalausten kehys oli komeata, taidehikasta, tummaa metallia, joka liittyi gallerian metallipäätyihin ja salin suuriin rakennustaiteellisiin piirteihin. Näiden maalausten siro kauneus oli vastakohtana ja kohottamassa salin valkoisen keskuskuvan voimakasta vaikutusta. Graham loi taas silmänsä Neuvostoon ja näki Howardin tulevan portaita alas. Heti kun hän eroitti hänen piirteensä huomasi hän Howardin olevan hyvin punaisen ja mutisevan itsekseen. Hän oli vielä kiihoittunut kun hän vähän ajan kuluttua tuli galleriaan.

"Tätä tietä", sanoi hän lyhyesti, ja he menivät vaiti pientä ovea kohden, joka aukeni heidän lähestyessään. Molemmat punapukuiset miehet jäivät oven kummallekin puolen. Howard ja Graham astuivat sisään, ja Graham, katsoessaan taakseen, näki valkopukuisen neuvoston seisovan liikkumattomana katsellen hänen jälkeensä. Sitten ovi raskaasti sulkeutui hänen takanaan ja ensi kerran heräämisensä jälkeen oli Graham keskellä hiljaisuutta. Astuessaankaan ei kuulunut ääntä.

Howard avasi erään oven, he astuivat etummaiseen kahdesta yhteen kuuluvasta huoneesta. Huone oli sisustettu valkoisella ja viheriällä. "Mikä Neuvosto se oli?" kysyi Graham. "Mistä he väittelivät? Mitä tekemistä heillä on minun kanssani?" Howard sulki huolellisesti oven, huokasi syvään ja sanoi jotain puolikovaa. Hän kulki viistoon huoneen poikki ja kääntyi huokailleen uudelleen. "Uh!" huokasi hän

helpoituksesta.

Graham seiso i katsellen häneen.

"Teille täytyy minun selittää", sanoi Howard äkkiä katsomatta Grahamia silmiin, "että meidän sosiaalinen järjestelmämme on hyvin monimutkainen. Puolinainen selitys, vaillinainen kuvaus antaisi teille aivan väärän käsityksen siitä. Todellisuudessa on pääkysymys yksinomaan suurista yhtyneistä eduista — teidän varanne ja siihen myöhemmin lisäksi tullut serkkunne Warmingin rikkaus — ja muutamat muut tulot — muodostavat hyvin suuren omaisuuden. Ja syistä, joita teidän on vaikea ymmärtää, on teistä tullut tärkeä — hyvin tärkeä henkilö — joka vaikuttaa koko maailman asioihin".

Hän vaiken i.

"Niinkö?" sanoi Graham.

"Nykyään on olemassa suuria sosiaalisia häiriöitä".

"Niinkö?"

"Asiat ovat menneet niin pitkälle, että viisainta on sulkea teidät tänne".

"Pitää minua vankina!" huudahti Graham.

"Niin — meidän täytyy pitää teitä syrjässä".

Graham kääntyi häneen päin. "Tämäpä on omituista!" sanoi hän.

"Teille ei tehdä mitään pahaa".

"Eikö pahaa!"

"Mutta teidän täytyy pysyä täällä —"

"Luultavasti siksi, kunnes olen päässyt selville omasta asemastani".

"Juuri niin".

"Hyvä on. Alkaka a siis. Mitä merkitsee tuo: *ei mitään pahaa?*"

"Sitä en voi nyt selittää".

"Miksi ette?"

"Se kävisi liian pitkäksi, sire".

"Sitä suurempi syy alkaa nyt heti. Te sanoitte, että minä olen tärkeä henkilö. Mitä tiesivät ne huudot, jotka kuulin? Miksi suuri kansanjoukko joutuu intoihinsa kuullessaan uneni loppuneen, ja mitä olivat nuo valkopukuiset miehet suuressa Neuvostosalissa?"

"Kaikki selitetään teille, sire", sanoi Howard. "Mutta ei noin yht'äkkiä, ei noin yht'äkkiä. Nykyään on sellainen rauhaton aika, jolloin kaikki ovat kiihottuneita. Teidän heräämisenne. Ei kukaan odottanut teidän heräävän. Neuvosto miettii ja punnitsee asiaa".

"Mikä Neuvosto?"

"Se Neuvosto, jonka näette".

Graham kävi kärsimättömäksi. "Te teette väärin", sanoi hän. "Minun pitää saada tietää, mitä tapahtuu".

"Teidän täytyy odottaa. Teidän täytyy todellakin odottaa".

Graham istahti äkkiä. "Minä arvelen, että kun minä olen näin kauvan odottanut henkiin heräämistäni, niin voin vielä jonkun aikaa odottaa".

"Sitä parempi", sanoi Howard. "Niin, se on parempi. Ja minun täytyy jättää teidät yksin. Vähäksi aikaa. Minun täytyy ottaa osaa Neuvoston keskusteluun... Pyydän anteeksi".

Hän meni kohden ovea, epäröi hetkisen, ja katosi sitten.

Graham meni ovelle, koetti avata sitä, mutta huomasi sen olevan suljetun tavalla, jota hän ei ymmärtänyt; kääntyi takaisin, käveli hermostuneesti huoneessa ja istui lopulta. Hän istui jonkun aikaa

liikkumattomana, käsivarret ristissä ja silmäkulmat rypyssä, pureskellen kynsiään ja koetti selvittää itselleen niitä vaihtelevia kuvia, jotka hän oli nähnyt ylösnousemisensa ensimmäisen tunnin kuluessa; hän muisteli laajaa liikkuvaa katua, lukemattomia huoneita ja käytäviä, kansanjoukkoa, joka tungeksi ja huusi noilla oudoilla kaduilla, tuota pientä vastenmielisten miesten ryhmää, joka oli kokoontunut Atlaksen kuvapatsaan eteen, Howardin kummallista käytöstä. Hän alkoi ajatella suunnatonta perintöä — perintöä, jota ehkä oli väärin käytetty — joka antoi hänelle ennen kuulumattoman vallan ja etuoikeudet. Mitä hänen tulisi tehdä? Ja tämä hiljainen huone todisti kyllinkin selvästi hänelle, että hän oli vankina.

Grahamin sielussa heräsi voittamaton vakuutus siitä, että tämä suuremmoisten vaikutelmien sarja olikin unta. Hän koetti sulkea silmänsä ja jatkaa unta, mutta kun hän avasi ne jälleen niin ei hän tämän keinon kautta ollutkaan herännyt. Sitten alkoi hän tunnustella toista omituisia huonekalua toisensa jälkeen näissä molemmissa huoneissa.

Pitkässä soikeassa peilissä näki hän oman kuvansa suureksi hämmästykseksensä. Hän oli puettu komeaan purppuranpunaiseen ja sinertävänvalkoiseen pukuun, hänellä oli pieni, suippo, hiukan harmahtava parta, ja hänen musta tukkansa, jossa oli valkoisia suortuvia, oli kammattu otsalle oudolla mutta sirolla tavalla. Hän näytti noin neljänkymmenen viiden vuotiaalta mieheltä. Ensi hetkessä ei hän voinut käsittää, että se oli hänen oma kuvansa.

Tuntiessaan itsensä purskahti hän nauruun. "Minun pitäisi tällaisena mennä Warmingin luo!" huudahti hän, "ja mennä ravintolaan hänen kanssaan syömään aamiaista!"

Sitten teki hänen mielensä nähdä toisen henkilön toisensa jälkeen, joiden kanssa hän oli seurustellut nuoruudessaan, mutta keskellä tätä iloista ajatusta muistikin hän, että kaikki ne, jotka hän olisi tahtonut tavata, olivatkin kuolleet jo monta, monta vuotta sitten. Tämä ajatus synnytti hänessä tuskallisen tunteen; hän seisahtui ja kalpeni kauhusta.

Tulvimalla tulivat muistoonsa nuo liikkuvat katukäytävät ja tuon ihmeellisen kadun rakennusten päädyt. Hän muisti huutavan kansanjoukon, ja nuo ynseät, valkopukuiset, mykät neuvostonjäsenet. Hän tunsu itsensä niin pieneksi, niin vähäpätöiseksi ja voimattomaksi, surkean huomattavaksi henkilöksi. Ja kaikki hänen ympärillään, koko maailma oli niin — *vieras*.

VII LUKU.

Hiljaisissa huoneissa.

Graham oli alkanut tutkia huonetta. Uteliaisuus voitti väsymyksen ja piti häntä pirteänä. Hän huomasi että sisähuone oli korkea; sen kupukatossa oli soikea aukko johtaen suppilon muotoiseen torveen, jossa pyöri suuri ilmanvaihtokone. Tämän käynnistä syntyvä suhahdus oli ainoa ääni, minkä kuuli tässä rauhallisessa huoneessa. Koneen siipien vaihtuessa näki Graham vilauksen taivasta. Hän hämmästyti nähdessään tähden.

Tämä seikka sai hänet huomaamaan, että huoneen kirkas valo tuli suuresta joukosta heikkoja hehkulamppuja, jotka paloivat pitkin katonreunaa. Huoneessa ei ollut ikkunoita. Ja hän alkoi muistaa, ettei hän missään niistä monista huoneista, joiden läpi hän oli tullut Howardin seurassa ollut huomannut ikkunoita. Vai löytyikö niitä? Olihan olemassa suuria kadulle johtavia aukkoja, mutta olivatko ne valon saamista varten? Vai valaistiinko kaupunkia yöt ja päivät, niin ettei siellä vallinnut koskaan pimeys?

Toinenkin arvoitus tuli hänen eteensä. Missään huoneessa ei ollut tulisijaa. Oliko nyt kesä, ja olivatko nämät vaan kesäasuntoja, vai lämmitettiinkö ja jäädytettiinkö koko kaupunkia? Nämät kysymykset herättivät hänen mielenkiintoaan, hän alkoi tutkia seinillä olevia siroja kirjoituksia, yksinkertaisesti laadittua vuodetta, miten nerokkaan keksinnön kautta palvelijan työt olivat tehdyt tarpeettomiksi. Ja kaikkialla näki hän ihmeekseen koristusten puuttuvan, pääpaino oli pantu muodoille ja väreille, jotka hivelivät hänen silmiään. Tuolit olivat mukavia, kepeällä, pienien pyörien avulla liikkuvalla pöydällä oli useita pulloja ja laseja ja kaksi lautasta, joilla oli kiiselin tapaista kirkasta ainetta? Sitten huomasi hän, että huoneessa ei löytynyt kirjoja, ei sanomalehtiä, eikä kirjoitusneuvoja. "Maailma on paljon muuttunut", sanoi hän.

Hän huomasi että ulomman huoneen yhdellä seinällä oli omituisia riviä kaksinkertaisia silinteriä,

joiden yläpuolella oli viheriäisillä kirjaimilla valkoiselle pohjalle laaditut kirjoitukset. Tämä väriyhteys oli sopusoinnussa huoneen muun sisustuksen kanssa. Keskellä oli pieni valkoinen, alaltaan noin neliöjalan suuruinen pinta. Sen eteen oli asetettu tuoli. Ohimennen tuli hän ajatelleeksi, että nämät silinterit mahtoivat olla kirjoja, tai uusi, kirjoja korvaava keksintö, vaikka eivät ne ensi alussa näyttäneet siltä.

Hän luki seuraavan nimen:

"Mies, joka tahtoi olla kuningas".

Hän muisti lukeneensa ennen sen kertomuksen, joka hänen mielestään oli maailman kauneimpia kertomuksia. Mutta tämä ei ollut kirja siinä merkityksessä kuin hän sen käsitti. Hän oudoksui kahden seuraavan silinterin nimeä: "Pimeyden sydän", sitä hän ei ollut koskaan ennen lukenut eikä "Tulevaisuuden madonnaa —" mutta epäilemättä ne olivat kertomuksia, jotka olivat syntyneet jälkeen Victoria kuningattaren hallituksen.

Hän tuumaili jonkun aikaa tämän silinterin edessä, jätti sen ja kääntyi tarkastamaan neliskulmaista laitosta. Hän avasi kannen tapaisen ja löysi sen alta parittaiset silinterit. Sen yläpäässä oli pieni sähkönappulan tapainen laitos. Hän painoi sitä, kuului nopeaa ratinaa, sitten se taukosi. Hän kuuli ääniä ja soittoa ja huomasi valkoisella pinnalla eläviä värillisiä kuvia. Hän äkkiä älysi, mitä tämä oli, ja vetäytyi taaksepäin katselemaan.

Valkoisella pinnalla näkyi nyt kirkkailla väreillä tehty maisema, ja keskellä tätä maisemaa liikkui henkilöitä; ne eivät ainoastaan liikkuneet vaan puhuivatkin kirkkaalla äänellä. Oli aivan kuin olisi katsellut oikeita ihmisiä kiikarin läpi ja kuunnellut puhetta pitkän torven avulla. Häntä huvitti heti toiminta. Mies käveli edes ja takaisin äkeästi puhellen kauniille mutta nenäkkäälle naiselle. Molemmat olivat puetut niihin siroihin pukuihin, jotka Grahamista näyttivät niin oudoilta. "Minä teen työtä", sanoi mies, "mutta mitä te teette?"

"Aha!" sanoi Graham. Hän unohti kaiken muun ja istahti tuoliin. Vähän myöhemmin kuuli hän nimensä mainittavan, kuuli lauseen "kun Nukkuja herää" käytettävän sananlaskuna asiasta, joka aina lykätään tuonnetuksi, ja hän tunsikin oman itsensäkin niin kaukaiseksi ja uskomattomaksi. Mutta vähän ajan kuluttua tunsikin hän nuo molemmat henkilöt yhtä hyvin kuin läheisimmät ystävänsä.

Vihdoin loppui tämä pienoisdraama ja valkoinen kalteva pinta oli jälleen valkoinen.

Hän oli saanut katsahtaa omituiseen maailmaan. Se oli epäilevä, nautinnonhimoinen, tarmokas, viekas, samalla myöskin kamalan, ekonoomisen taistelun maailma. Tässä draamassa oli viittauksia, joita hän ei voinut ymmärtää, nopeita tapauksia, jotka viittasivat omituisiin muutoksiin moraalisessa mielipiteessä ja tavoissa. Sininen puku, jonka ensiksi kaupungin nähdessään oli ollut niin valtaavana värinä, näyttäytyi yhä selvemmin ja selvemmin olevan alhaiston pukuna. Hän oli varma siitä, että tämä realistisen voimakas kertomus kuvasi nykyaikaa. Se päättyi murhenäytelmään, joka teki tärisevän vaikutuksen. Hän seisoikin tuijottaen valkoiseen pintaan.

Vihdoin hän vavahti ja hieroi silmiään. Tämä entisajan novellia korvaava kertomus oli niin perinpohjin lumonnut hänet, että, kun hän huomasi olevansa valkoisella ja viheriäisellä verhotussa huoneessa, säikähti hän melkein yhtä paljon kuin ensi kertaa herätessään.

Hän nousi ja ajatuksensa palasivat hänen omaan ihmemaahansa. Esitetty kertomus haihtui mielestä ja hän muisti selvästi jälleen tungoksen kadulla, salaperäisen Neuvoston, eri tapaukset heräämisensä jälkeen. Nuo kertomuksen ihmiset olivat puhuneet Neuvostosta ikäänkuin jostain maailmaa hallitsevasta voimasta. Ja he olivat puhuneet Nukkujasta; hän ei silloin ollut päässyt täyteen selvyyteen siitä, että juuri hän oli tuo Nukkuja. Hän koetti tarkkaan muistella, mitä he olivat sanoneet...

Hän palasi makuuhuoneeseen ja koetti nähdä jotain ilmanvaihtokoneen liikkuvien siipien lomitse. Sen liikkuesssa kuului tasaista, koneen tapaista kohinaa. Muuten vallitsi syvä hiljaisuus. Vaikka hänen huoneessaan vallitsi täydellinen päivä, näki hän pienen viilekkeen tumman sinistä — melkein mustaa — taivasta, jolla kiului pieniä tähtiä.

Hän alkoi jälleen tutkia huonettaan. Hän ei millään keinoin saanut auki ovea, ei löytänyt kelloa tai muuta keinoa, jolla hän olisi voinut kutsua palvelijoita luokseen. Ei hän enää kummastellut mitään, mutta hän oli utelias ottamaan selvää kaikesta. Hän halusi saada tarkan tiedon siitä, missä suhteessa hän oli näihin kaikkiin uusiin keksintöihin. Ensiksi päätti hän rauhallisesti odottaa, kunnes joku tulisi hänen luokseen. Mutta pian tuli hän rauhattomaksi, hän halusi saada tietoja, huvituksia, tuoreita vaikutelmia.

Hän palasi toisessa huoneessa olevan koneen luo, ja pian oli hän keksinyt keinon, miten hän voi vaihtaa koneeseen uusia silinteriä. Tätä tehdessään tuli hän ajatelleeksi, että näiden pienien koneiden

avulla oli puhekieli saanut niin varman muodon, että se kahden sadan vuoden jälkeen oli niin perin selvää ja helppoa ymmärtää. Sattumalta valitsemaansa silinterit esittivät musikaalista näytelmää. Alussa oli se suuremman kaunis, muuttui sitten aistilliseksi. Sanoista selvisi hänelle, että se oli muunnos Tannhäuser-tarinasta. Musiikki oli hänelle vierasta, mutta esitys oli realistista ja siinä oli tuota omituisuutta, joka ilmeni kaikessa tämän uuden ajan keksinnöissä, Tannhäuser ei mennytkaan Venusvuoreen, vaan Nautinnon kaupunkiin. Mikä oli Nautinnon kaupunki? Luultavasti unelma, mielikuvitusrikkaan, nautinnonhaluisen kirjailijan keksintö.

Tämä herätti hänen mielenkiintoaan ja uteliaisuuttaan. Tarina kehittyi kuvaten suurella kiihkolla erikoista, rikasta tunne-elämää. Äkkiä tarina tuntui hänestä vastenmieliseltä, ja tämä tunne kasvoi hänessä sitä myöten kun tarina kehittyi.

Hänen tunteensa nousivat kapinaan. Esitys ei ollut mitään maalauksia tai ihannoituja kuvia, vaan valokuvattua tosielämää. Kahdennenkymmenennen toisen vuosisadan Venusvuori inhoitti häntä, ja unohtaen, mikä asema oli alastomalla taiteella 19:llä vuosisadalla, heräsi hänessä arkaistinen suuttumus. Hän nousi, tyytymättömänä ja puoleksi häveten katselleensa tällaista yksinäänkin. Hän iski nyrkillään koneeseen koettaen väkivalloin saada sitä äkkiä seisahtumaan. Jotain kuului särkyvän. Sininen välähdys iski koneesta häntä käsivarteen koukistaen sen, ja kone pysähtyi. Kun hän seuraavana päivänä tahtoi panna Tannhäuser silinterin sijaan toisen, huomasi hän koneen menneen rikki...

Hän käveli pitkin huonetta nurkasta nurkkaan sietämättömän, suunnattoman levottomuuden vallassa. Kaikki se, mitä hän oli kuullut koneesta ja omin silmin nähnyt, hämmensi ja kiihoitti häntä. Eniten hämmästytti häntä se, että 30 vuotisen elämänsä aikana ei hän koskaan ollut koettanut luoda kuvaa tulevaisuudesta. "Me valmistamme tulevaisuutta", sanoi hän, "mutta ei ainoakaan meistä viitsi ajatella, mitä tulevaisuutta me valmistamme. Ja tässä se nyt on!"

"Missä he ovat, mitä on tehty? Miten minä olen joutunut keskelle tätä kaikkea?" Hän odotti kyllä näkevänsä suuria katuja sekä taloja ja paljon kansaa. Mutta nuo taistelut kadulla! Ja tuo rikkaiden miesten luokan systemaattinen aistillisuus!

Hän ajatteli Bellamyä, jonka Sosialistinen Utopia nimisen romaanin sankari oli niin omituisen tarkkaan ennustanut, mitä tulee tapahtumaan. Mutta tämä ei ollut mitään utopiaa, tämä ei ollut sosialistinen valtio. Hän oli jo kylliksi nähnyt huomatakseen, että nuo entiset vastakohtat, ylellisyys, tuhlaus ja nautinto toisella puolen ja äärimmäinen köyhyys toisella puolen, yhä olivat olemassa. Hän tunsikin kyllin tarkoin elämän pääkysymykset voidakseen tehdä tämän johtopäätöksen. Eivät ainoastaan kaupungin jättiläisrakennukset ja tungos kaduilla, vaan tiellä kuulemansa huudot, Howardin levottomuus, koko ympäristö ilmaisi, että suuri tyytymättömyys oli vallalla. Missä maassa hän oli? Englannissa varmaankin, mutta nyt se tuntui niin "epäenglantilaiselta". Hän koetti kuvitella, millainen muu maailma olisi, mutta salaperäinen verho esti hänen ajatuksiaan.

Hän liikkui huoneessaan, tarkastaen kaikkea kuten häkkiin suljettu villipeto. Hän oli hyvin uupunut, mutta se oli tuota hermostunutta väsymystä, joka ei salli ihmisen lepäävän. Hän kuunteli pitkän aikaa ilmanvaihtokoneen alla kuullakseen jonkun heikon kaiun kapinasta, jonka hän tiesi kaupungissa jatkuvan.

Hän alkoi puhua itsekseen. "Kaksi sataa kolme vuotta!" sanoi hän itsekseen useamman kerran, naurahtaen typerästi. "Minä olen siis kahden sadan kolmenkymmenen kolmen vuotias! Maailman vanhin mies! Tämä aika ei näytä pysyneen siinä mielipiteessä, kuten minun nuoruudessani, että hallitus on uskottava vanhimmalle. Minulla on suurimmat oikeudet. Minä höpisen turhia! Minä muistan turkkilaisten väkivaltaisuudet aivan kuin ne olisivat tapahtuneet eilen. Todellakin pitkä ikä! Hahaha!" Hän ensiksi hämmästytti kuullessaan oman naurunsa, ja sitten alkoi hän nauraa vapaammin ja kovemmin. Sitten huomasi hän käyttäytyvänsä narrimaisesti. "Rauhoitu", sanoi hän. "Rauhoitu!"

Hän alkoi kävellä rauhallisemmin. "Minä en ymmärrä tätä uutta maailmaa", sanoi hän. "*Miksi?*... Yhä vaan sama kysymys: *miksi!*"

"Minä otaksun, että he osaavat lentää ilmassa ja tehdä kaikellaisia ihmeellisiä temppuja. Koetelkaamme nyt muistella menneisyyttä".

Hän ensiksi hämmästytti huomattessaan miten hämärästi hän muisti nuo ensimmäiset kolmekymmentä vuotta. Hän muisti vaan yksityiskohtia, nekin suuremmaksi osaksi vähäpätöisiä, tapauksia, jotka olivat aivan arvottomia. Lapsuutensa aika tuntui ensin selvimmältä, hän muisti koulukirjansa ja muutamia laskuoppituntia. Sitten johtui hänen mieleensä elämänsä onnettomimmat ajat; hän muisteli vaimovainajaansa, joka oli niin turmiokkaasti vaikuttanut häneen, ja nyt oli maaton, muisteli ystäviään, kilpailijoitaan ja niitä, jotka olivat pettäneet häntä; muisteli viimeisiä onnettomia vuosiaan, vaihtelevia päätöksiään, ja viimeiseksi tutkimuksiaan ja kiihkeitä töitään. Jonkun ajan kuluttua huomasi hän kaiken tämän jääneen mieleen; ehkä himmeänä, kuten kauvan maassa maannut metalliesine, mutta

ei mitenkään särkyneenä tai pilaantuneena, kaivaten vaan kiilloittamista. Ja menneisyys sai yhä tummemman onnettomuuden värin. Kannattaisiko sitä kiilloittaa? Ihmeen kautta hän oli siirtynyt pois elämästä, joka oli tullut hänelle sietämättömäksi.

Ajatuksensa palasivat hänen nykyisiin olosuhteihinsa. Hän taisteli turhaan tosiseikkojen kanssa. Kaikki muuttui yhdeksi ainoaksi sekavaksi vyyhdeksi. Ilmanvaihtokoneen kautta näki hän taivaan, joka alkoi punertua aamun valossa. Vanha tottumus pilkisti esiin hänen ajatuksistaan. "Minun täytyy nukkua", sanoi hän. Uni tuntui suloiselta helpoitukselta levottomille ajatuksilleen ja voimattomille, uupuneille jäsenilleen. Hän meni omituisen pienen vuoteen luo, laskeutui levolle ja vaipui heti uneen.

Hänen täytyi tottua tähän huoneustoonsa, sillä hän oli siellä vankina kolme vuorokautta. Tänä aikana ei kukaan muu kuin Howard käynyt hänen vankilassaan. Hänen kohtalonsa omituisuus liittyi hänen elossaoloonsa ja tavallaan pienensi sen arvoa. Hän näytti heränneen eloon vaan joutuakseen tähän yksinäiseen paikkaan. Howard toi säännöllisesti virkistävää ja ravitsevaa juomaa, ja helposti sulavia ja maukkaita, Grahamille ventovieraita ruokia. Joka kerta tullessaan sulki hän huolellisesti oven. Hän oli hyvin valmis selittämään eri asioita, mutta niistä siteistä, jotka olivat Grahamin ja niiden suurien tapausten välillä, mitkä niin salaperäisesti kehittyivät huoneen muurien ulkopuolella, ei hän antanut mitään selitystä. Hän vältti mahdollisimman kohteliaasti kaikkia kysymyksiä, jotka koskivat ulkopuolella olevaa maailmaa.

Ja näinä kolmena päivänä harhailivat Grahamin ajatukset kiihkeinä sinne ja tänne. Se mitä hän oli nähnyt, ja kaikki se huoli, jolla koetettiin häntä estää enempää näkemästä, vaikuttivat voimakkaasti hänen ajatuksiinsa. Hän koetti monella eri tavalla selittää omaa asemaansa — ja sattumalta löysikin hän oikean selityksen. Kaikki, mitä hänelle nyt tapahtui, muodostui tekemiensä johtopäätöksien perustuksella uskottavaksi. Kun vapautuksen hetki vihdoinkin koitti, oli hän valmistunut kaiken varalta.

Se tapa, jolla Howard käyttäytyi hänen seurassaan, vakuutti Grahamille, miten tärkeä henkilö hän oli; oven auetessa näytti tulevan sisään hänen kanssaan kokonainen tulva tapahtumia. Hänen kysymyksensä tulivat yhä varmemmiksi ja kiihkeämmiksi. Howard vastusteli ja teki estelyjä. "Herääminen tapahtui odottamatta", sanoi hän aina; "se näytti sattuneen yhteen suuren sosiaalisen liikkeen kanssa. Voidakseni selittää sen täytyisi minun kertoa puolen toista grossin vuoden tapahtumat", sanoi hän.

"Asian laita on tämä", sanoi Graham. "Te pelkätte minun tekevän jotain. Minä olen mielestäni jollain tavoin ylin määrääjä — siksi minä tahtoisinkin tulla".

"Ei se ole juuri niin. Mutta teillä on — voinhan minä sanoa sen teille — omaisuutenne säännöllinen kasvaminen antaa teille suuren mahdollisuuden sekaantua asioihin. Ja sitäpaitsi te käyttäisitte vaikutusvaltaanne kahdeksannentoista vuosisadan mielipiteiden mukaan".

"Yhdeksännentoista", oikaisi Graham.

"Teillä olisi vanhan ajan mielipiteet, joka suhteessa, ettekä tietäisi meidän valtiomme oloista".

"Olenko minä niin typerä?"

"Ette suinkaan".

"Pelkäätekö, että minä toimisoin ajattelemattomasti".

"Me emme odottaneet teidän koskaan toimivan millään tavoin. Ei kukaan otaksunutkaan teidän heräävän. Neuvosto suojeli ruumistanne kaikin tavoin. Mutta me uskoimme teidän kuolleen — mätänemisen pysähtyneen. Ja — mutta kaikki tämä on niin monimutkaista. Me emme uskalla yht'äkkiä — sillä te olette vasta puoliksi herännyt!"

"Se on huono puolustus", sanoi Graham. "Otaksukaamme, että asian laita on niin kuin te sanotte — miksi ette silloin syötä minulle yöt päivät tietoja ja selityksiä ja miksei minua opasteta voidakseni paremmin olla edesvastuunalainen uudesta asemastani? Olenko minä nyt hituistakaan viisaampi kuin kaksi päivää sitten, sillä minun heräämisestäni on kulunut kaksi päivää?" Howard puri huuleensa.

"Minä alan tuntea — minä alan hetki hetkeltä yhä selvemmin tuntea — että on olemassa monimutkainen salaisuus, jonka te voisitte minulle selittää. Onko tuo Neuvosto, tai komitea, tai miksi te suvaitsette sitä kutsua, väärentänyt omaisuuttani koskevat tilikirjat? Sekö on tässä kysymyksessä?"

"Tuo teidän epäluulonne —" sanoi Howard.

"Uh!" sanoi Graham. "Nyt, tarkatkaa minun sanojani, ne, jotka ovat minut teljenneet tänne, saavat sen kalliisti maksaa. He saavat sen kalliisti maksaa. Minä olen elossa. Elköö epäilkökään sitä, minä olen elossa. Päivä päivältä sykkii vereni voimakkaammin, ajatukseni selvenee ja voimistuu. Valekuolema on

loppunut. Minä olen herännyt jälleen henkiin. Ja minä tahdon *elää* —"

"*Elää!*"

Howardin kasvat kirkastuivat, uusi ajatus heräsi hänessä. Hän lähestyi Grahamia ja puheli hyvin tuttavallisella äänellä.

"Neuvosto on katsonut teidän omaa parastanne sulkiessaan teidät tänne. Te olette rauhaton. Onhan se luonnollista terveelle miehelle! Teidän aikanne käy täällä pitkäksi. Mutta me tahdomme toteuttaa, mitä haluatte, kaiken mitä haluatte — olkoon se sitten mitä tahansa. Te haluatte jotain. Haluatteko seuraa?"

Hän vaikenä hymyillen kaksimielisesti.

"Niin", sanoi Graham miettiväisenä. "Minä haluan jotain".

"Ah! *Nyt* huomaa! Me olemme lyöneet paljon laimin teidän suhteenne".

"Mitä merkitsi tuo tungos kadulla".

"Sitä", sanoi Howard, "minä en voi —. Mutta —"

Graham alkoi kävellä pitkin huonetta. Howard seiso i oven luona tarkastaen häntä. Graham ei voinut täydellisesti ymmärtää Howardin tarjoumista. Seuraa? Otaksuen että hän suostuu tarjoumukseen, että hän pyytää itselleen *seuraa*. Olisiko ehkä mahdollista käyttää hyväkseen keskustelua tuon seurahenkilön kanssa ja saada tietää edes jotain tuosta kapinasta, joka oli syntynyt hänen herätessään? Hän mietti asiaa ja yht'äkkiä näyttäytyi asia hänelle oikeassa valossaan. Hän kääntyi äkkiä Howardin puoleen.

"Mitä te tarkoitatte tuolla seuralla?" Howard loi katseensa taivaasen päin ja kohotti olkapäitään. "Ihmisolentoja", sanoi hän omituisen hymyn levitessä hänen lihaville kasvoilleen.

"Meidän sosiaaliset ajatuksemme", sanoi hän, "ovat varmaankin vapaamielisempiä kuin teidän aikanne. Jos mies haluaa poistaa tämän kaltaisen ikävän — esimerkiksi naisen seurassa, niin emme me näe siinä mitään skandaalia. Me olemme vapautuneet muodollisuuksista. Tässä kaupungissa on erityinen luokka, tarpeellinen luokka, jota ei enää halveksita — hienotunteinen —" Graham ällistyi.

"Siten saatte aikanne kulumaan", sanoi Howard. "Minun olisi pitänyt ajatella sitä jo aikaisemmin, mutta, totta puhuen, on tapahtunut niin paljon —" Hän osotti ulkomaailmaa.

Graham epäröi. Hetkisen hurmasi häntä ajatus naisesta, jonka hänen mielikuvituksensa oli äkkiä luonut. Sitten suuttui hän.

"Ei!" huusi hän.

Hän käveli kiivaasti edes ja takaisin huoneessa. "Kaikki mitä sanotte, kaikki mitä teette, vakuuttaa minulle — että on tekeillä jotain suurta, johon minäkin olen sekaantunut. Minä en tahdo kuluttaa aikaani niinkuin te tahdotte. Niin, minä tiedän sen, nautinto ja tyydytys täyttävät elämän, omalla tavallaan — samoin kuolema! Maatuminen! Siinä elämässä, jonka elin ennen nukkumistani, sain kärsiä tuon saman surkean tunteen tähden. Minä en tahdo alkaa sitä uudestaan. Ympärilläni on kaupunki, suuri kansan paljous —. Ja sillä välin olen minä täällä kuin jänis satimessa".

Hänen raivonsa kasvoi. Hän oli tukehtumaisillaan ja pui nyrkkiään. Hän sai oikean raivokohtauksen ja kiroili. Hän huutoi aivan kuin uhaten jotakuta.

"Minä en tiedä, mihin puolueeseen te kuulutte. Minä en tiedä mitään ja te pidätte minua tietämättömyydessä. Mutta minä tiedän, että te olette vanginneet minut jossain pahassa tarkoituksessa. Jossain pahassa tarkoituksessa. Minä varoitan teitä, minä varoitan teitä seurauksista. Kun minä kerran pääsen valtaan —"

Heti huomasi hän, että uhkaukset voisivat tulla hänelle itselleen vaarallisiksi. Hän vaikenä. Howard katsoi häneen uteliaana ja jännitettynä.

"Minä käsitan tämän uhkaukseksi Neuvostolle", sanoi Howard.

Graham tuns i äkillisen halun syöksyä tuon miehen kimppuun, lyödä hänet kuoliaaksi tai kuristaa hänet. Tämä tunne kuvastui varmaankin hänen kasvoillaan, sillä Howard poistui nopeasti. Sukkelaan sulkeutui ovi hänen jälestään ja yhdeksännentoista vuosisadan mies oli yksinään. Hetkisen seiso i hän liikkumattomana, nyrkit puoliksi koholla. Sitten antoi hän niiden äkkiä vaipua alas. "Mikä hullu minä olen ollut!" sanoi hän, ja ilmaisi taas suuttumustaan kävellen kiivaasti huoneessa ja kiroillen. Pitkän

aikaa hän puheli itseksensä tämän raivopuuskan vallassa, kiroillen kohtaloaan, omaa typeryyttään, ja houkkioita, jotka olivat vanginneet hänet. Tämän hän teki päästäkseen tyynesti punnitsemasta asemaansa. Hän turvautui suuttumukseen — peläten joutuvansa pelon valtaan.

Pian hän kuitenkin huomasi alkaneensa miettiä asioita. Tätä vangitsemista ei voinut millään selittää, mutta ehkä lakimuodot — uuden ajan uudet lakimuodot — sallivat sen. Hänen vangitsemisensa oli siis laillinen. Nämät ihmiset olivat kaksi sataa vuotta pitemmällä sivistyksessä kuin hänen aikalaisensa. Mutta luultavaa oli, että he olivat vähemmän — inhimillisiä. Olivathan he vapautuneet muodollisuuksista! Olikohan inhimillisyys vaan muodollisuutta kuten siveyskin?

Mielikuvituksensa alkoi tuumia mikä kohtalo häntä odottaa. Vaikka hän mietti ja mietti päästäkseen selvyteen, vaikka hän aivan johdonmukaisesti otaksui yhtä ja toista, niin ei hän kuitenkaan päässyt lopputulokseen. "Minkätähden he voisivat tehdä minulle jotain?"

"Jos asiat kääntyvät pahoin päin", sanoi hän viimein, "niin voinhan minä suostua heidän vaatimuksiinsa. Mutta mitä he vaativat? Ja miksi he eivät kysy sitä minulta, vaan vangitsevat minut?"

Hän alkoi jälleen miettiä, mitä Neuvosto mahdollisesti tulisi tekemään. Sitten muisteli hän Howardin käytöstä, hänen synkkiä katseitaan ja selittämätöntä epäröimistään. Jonkun aikaa tuumaili hän, miten hän voisi päästä täältä pakoon; mutta minne hän pakenisi tässä avarassa, ihmisrikkaassa maailmassa? Hän olisi avuttomampi kuin keskiajan talonpoika, joka äkkiä joutuisi yhdeksänentoista vuosisadan Lontoosen. Ja sitäpaitsi, miten kukaan pääsisi pakenemaan näistä huoneista?

"Mitä hyötyä kenellekään olisi siitä, jos minulle tapahtuu jotain pahaa?"

Hän ajatteli kapinaa, suurta sosiaalista taistelua, jonka keskustaksi hän niin odottamatta oli joutunut. Hän muisti erään lauseen jolla ei mitenkään ollut yhteyttä hänen ajatustensa kanssa, mutta joka yhä uudelleen palautui hänen mieleensä, ikäänkuin uiden hänen synkkien ajatustensa pinnalla. Ennen muinoin oli eräs toinen Neuvosto sanonut:

"Parempi on meille, että yksi mies kuolee koko kansan puolesta".

VIII LUKU.

Kaupungin katot.

Ilmanvaihtajan pyöriessä sisemmän huoneen pyöreässä kattoaukossa, josta silloin tällöin välähti öinen taivas, kuului sieltä heikkoa puheensupinaa. Graham, joka seisoj kupukaton alla ajatuksissaan taistellen niiden synkkien voimien kanssa, jotka olivat vanginneet hänet, ja joita hän nyt uhkarohkeasti uhmaili, vavahti kuullessaan ihmisäänen.

Hän katsoi ylös ja näki ilmanvaihtokoneen siipien lomitse tummana ja epäselvänä miehen pään ja hartiat. Tämä mies katsoi häneen. Tumma käsi ojentautui alas, koneen siipi löi siihen, seisahtui hetkiseksi ja jatkoi pyörimistään, jolloin sen kaidalla lehdellä näkyi ruskehtava pilkku ja jotain alkoi siitä pudota pisaroina lattialle, kuten hiljainen sade.

Graham katsahti alas ja näki veripilkkuja jalkojensa edessä. Hän katsoi jälleen ylös hyvin kiihoittuneena. Olento oli kadonnut.

Hän seisoj paikallaan liikkumattomana — kaikki aistimensa suunnattuina tuota tummaa aukkoa kohden, sillä sieltä näkyi synkkä yö. Hän luuli näkevänsä heikkojen, etäisten valkoisten pilkkujen kiitävän pimeään ilman halki. Ne laskeutuivat alas, lentäen sinne tänne ristiin ja katoavan ilmanvaihtokoneen ajamina. Valosäde välähti ilman halki valaisten valkoisella valollaan kirkkaasti nuo pilkut, sitten palasi taas entinen pimeys. Lämpimästä ja valoisasta huoneestaan huomasi hän lunta satavan muutaman askeleen päässä hänestä.

Graham poistui huoneen toiseen ääreen ja palasi jälleen ilmanvaihtokoneen alle. Hän näki miehen pään pistäytyvän esiin. Hän kuuli kuiskailtavan, kuuli miten metalli kilahti ja ilmanvaihtokone seisahtui. Lumihuuteita satoi huoneeseen ja ne sulivat ennenkuin ennättivät päästä lattialle. "Elkää pelätkö", sanoi ääni.

Graham seisoj ilmanvaihtokoneen alla. "Keitä te olette?" kuiskasi hän.

Jonkun aikaa ei kuullut muuta kuin ilmanvaihtokoneen nytkähdyksiä, sitten pistäytyi miehen päälle varovaisesti aukosta sisään. Hänen päänsä painui melkein suoraan alaspäin; musta tukkansa oli sulaneesta lumesta märkänä. Kätensä ojentautui ylöspäin pimeään pidellen jostain kiinni. Hän oli nuoren näköinen, silmänsä olivat kirkkaat ja otsasuonensa olivat paisuneet. Hän näytti ponnistelevan pysyäkseen tasapainossa.

Useamman sekunnin ajan ei hän eikä Graham hiiskuneet sanaakaan.

"Oletteko Nukkuja?" kysyi uusi tulokas vihdoin.

"Olen", sanoi Graham. "Mitä te minusta tahdotte?"

"Ostrog lähetti minut, sire".

"Ostrog?"

Aukossa oleva mies kääntyi niin että Graham näki hänen kasvonsa sivuttain. Hän näytti kuuntelevan. Äkkiä kuului varottava huudahdus ja mies heittäytyi taapäin ennättäen töintuskin välttää käyntiin päässeeseen ilmanvaihtokoneen siipiä. Ja katsoessaan ylös ei Graham nähnyt muuta kuin hitaasti satavaa lunta.

Kesti noin neljänneksen ajan ennenkuin kukaan palasi ilmanvaihtokoneen luo. Mutta uudelleen kuului sama metallinen kilahdus; siivet seisahtuivat ja mies tuli näkyviin. Graham oli koko ajan seisonut paikallaan toimeettomana ja tavattoman jännityksen vallassa.

"Kuka te olette? Mitä te tahdotte?" kysyi hän.

"Me haluamme puhella kanssanne, sire", sanoi tulija. "Me tahdomme — minä en voi pidättää konetta. Me olemme koettaneet päästä luoksenne — näinä kolmena päivänä".

"Minä pääsen siis vapaaksi?" kuiskasi Graham. "Pakoon?"

"Niin, sire. Jos vaan tahdotte".

"Te kuulutte minun puolueeseni — Nukkujan puolueesen?"

"Niin, sire".

"Mitä minun pitää tehdä?" sanoi Graham.

Kuului liikettä. Tulijan käsi tuli esiin — se vuosi verta. Polvensa tulivat näkyviin. "Seisokaa loitommalla", sanoi hän, ja hän hyppäsi raskaasti alas käsilleen ja toiselle olalleen Grahamin eteen. Ilmanvaihtokone alkoi kohisten pyöriä. Tulokas kaatui maahan, nousi melkein heti paikalla ja katsoi, painaen kädellään loukkaantunutta olkapäätään, säihkyvin silmin Grahamiin.

"Te olette todellakin Nukkuja", sanoi hän. "Minä näin teidät nukkuneena. Salliihan laki jokaisen käydä teitä katsomassa".

"Minä olen se mies, joka olin valekuolleena", sanoi Graham. "Minua on pidetty täällä vankina. Minä olen ollut täällä heräämisestäni asti — nämät viimeiset kolme päivää".

Tulija näytti aikovan vastata, samassa kuuli hän jotain kolinaa, katsahti ovelle päin, äkkiä poistui hän Grahamin vierestä juosten ovea kohden huutaen käsittämättömiä sanoja. Pieni teräspuukko välkkyi hänen kädessään ja hän alkoi nopeasti iskeä sillä oven sarantoihin. "Varokaa!" kuului ääni. "Oh!" Ääni tuli ylhäältä.

Graham katsoi ylös, näki miehen jalat riippuvan kattoaukosta, hän väisti, putoava mies töytäisi häntä olkapäähän ja miehen raskas paino heitti hänet maahan. Hän putosi polvilleen ja sitten suulleen, ja mies lensi hänen ylitseen. Graham nousi polvilleen ja näki toisen ylhäältä tulleen miehen istuvan edessään.

"Minä en huomannut teitä, sire", läähätti mies. Hän nousi ja auttoi Grahamia nousemaan. "Loukkasitteko itseänne, sire?" läähätti hän. Joku alkoi taajaan iskeä ilmanvaihtokoneen siipiin, jotain putosi Grahamin kasvoille, ja kimalteleva, valkoinen metallilevy putosi pyörähdellen ilmassa lappeelleen huoneen permannolle.

"Mitä tämä tietää?" huusi Graham aivan ymmällä, katsahtaen ilmanvaihtokoneeseen päin. "Keitä te olette? Mitä te teette? Muistakaa, että minä en ymmärrä tästä vähääkään".

"Taapäin", sanoi ensiksi tullut lykäten hänet ilmanvaihtokoneen alta pois samassa kuin toinen pala valkoista metallia putosi alas.

"Me tulimme noutamaan teitä, sire", läähätti viimeksi tullut, ja Graham huomasi kääntyessään häneen päin hänen otsallaan haavan, josta veri tiuhkui. "Kansanne kutsuu teitä".

"Minne? Kansaniko?"

"Suureen saliin kauppahallien luo. Täällä on henkenne vaarassa. Meillä on urkkijoita. Me saimme sen juuri äsken tietää. Neuvosto on juuri tänään päättänyt joko myrkyttää tai surmata teidät. Ja kaikki on valmiina. Kansaa on harjoitettu, tuulimooitori-poliisit, insinöörit ja puolet katukäytävien virkamiehistä ovat meidän puolellamme. Kokoussalit ovat täynnä innostunutta kansaa. Koko kaupunki on noussut kapinaan Neuvostoa vastaan. Meillä on aseita". Hän pyyhkäisi kädellään veren pois kasvoiltaan. "Täällä on henkenne vaarassa —"

"Mutta miksi aseita?"

"Kansa on noussut puolustamaan teitä, sire. Mitä tämä on?"

Hän kääntyi sukkelaan kuullessaan ensiksi tulleen miehen viheltävän hampaittensa lomitse. Tämä väistyi nopeasti syrjään, viittasi heitä kätkeytymään ja piiloutui itse aukenevan oven taakse. Samassa astui Howard sisään, kasvonsa olivat huolestuneen näköiset. Hänellä oli pieni tarjotin kädessään. Hän vavahti, katsahti ympärilleen, ovi paukahti kiinni hänen takanaan, tarjotin viskattiin syrjään ja puukko pisti häntä korvan taakse. Hän kaatui maahan kuin kaadettu puu jäaden makaamaan poikittain ulompaan huoneeseen johtavan oven eteen. Mies, joka puukollaan oli iskenyt häneen, kumartui nopeasti tarkastamaan ruumiin kasvoja, nousi ja meni jatkamaan oven luona aloittamaansa työtä.

"Teidän myrkkynne!" sanoi ääni Grahamin korvaan.

Äkkiä sammui valo huoneessa. Lukemattomat katon rajassa olevat lamput olivat sammuneet. Graham näki, miten ilmanvaihtokoneen aukosta tuiskusi sisään lunta ja ylhäällä liikkui nopeasti tummia olentoja. Kolme heistä laskeutui polvilleen. Jokin esine — nuoraportaat — laskettiin aukosta alas ja näkyi käsi, joka piti kädessään tuulessa liehuvaa keltaista valoa.

Hän epäröi hetkisen. Mutta näiden miesten esiintymistapa, heidän nopea toimintansa, sanansa, kaikki sopi niin hyvin yhteen sen pelon kanssa, jota hän tunsu Neuvostoa kohtaan. Kaikki näytti lupaavan hänelle vapauden ja pelastuksen, siksi hän heitti kaikki epäilykset syrjään. Ja hänen oma kansansahan odotti häntä!

"Minä en ymmärrä mitään", sanoi hän, "mutta minä luotan teihin. Sanokaa, mitä minun tulee tehdä".

Veriotsainen mies tarttui Grahamin käsivarteen. "Kavutkaa ylös portaita", kuiskasin hän. "Sukkelaan. He ovat varmaankin kuulleet kaiken —"

Graham etsi käsi ojolla tikapuita; laskiessaan jalkansa alimmalle pienalle ja kääntäessään pänsä näki hän, lähinnä seisovan miehen olan yli, ensiksi tulleen seisovan hajareisin Howardin ruumiin yli ja jatkavan työtään oven luona. Graham kääntyi taas tikapuihin päin, oppaansa auttoi häntä ylöspäin ja ylhäällä olijat vetivät häntä, kunnes hän seiso i kylmällä, kovalla ja liukkaalla pinnalla ilmanvaihtoaukon vieressä.

Hän värisi tultuaan äkkiä lämpimästä huoneesta kylmään ulkoilmaan. Puoli tusinaa miehiä seiso i hänen ympärillään ja lumihiteet lensivät käsille ja kasvoille, sulaen niille. Oli hetkisen pilkkopimeä t, sitten välähti valkoinen sinipunerva an hohtava valo läpi ilman, sen kadottua palasi entinen pimeys jälleen.

Hän huomasi tulleensa sen suuren kaupunkirakenteen katolle, joka oli astunut entisajan Lontoon eri talojen, katujen ja torien sijaan. Pinta, jonka päällä hän seiso i, oli tasainen, ja sitä myöten kulki paksuja johtolankoja joka taholle eri suuntiin. Tuulimooitorien pyöreät tuulikehät näkyivät epäselvinä ja suunnattoman suurina yön pimeässä lumisateen läpi, ne liikkui vat ratisten sen mukaan kuin tuuli heikken i tai kasvoi. Etäämpänä leimahti valkoinen voimakas valo alhaaltapä in, se valaisi hohtavalla valollaan lumihiteet ja loi katoavan valojuovan yöhön. Siellä täällä, matalalla, liikkui jokin tuulen käyttämä koneisto, josta sinkosi kirkkaita kipinöitä.

Kaiken tämän näki hän vaan ylimalkaisesti odottaessa an auttajiensa nousevan portaita ylös. Joku heistä heitti hänen harteilleen turkiksien kaltaisen kudotun vaipan kiinnittäen sen soijilla vyötäisille ja olkapäille. He puhui vat lyhyesti ja päättäväisesti. Joku vei häntä eteenpä in.

Hän huomasi tumman varjon tarttuneen hänen käsivarteensa. "Tätä tietä", sanoi tämä varjo

jouduttaen häntä eteenpäin ja osottaen Grahamille pitkin tasaista aluetta sinne päin, jossa näkyi puolipyöreä himmeästi valaistu aukko. Graham totteli.

"Varokaa!" sanoi ääni, kun Graham oli kompastumaisillaan eräasen johtolankaan. "Astukaa niiden väliin, mutta elkkä niiden päälle", sanoi ääni. "Meidän täytyy kiirehtiä".

"Missä kansa on?" kysyi Graham. "Kansa, jonka sanoitte minua odottavan?"

Opas ei vastannut. Hän päästi Grahamin käsivarren vapaaksi, sillä tie tuli kapeammaksi, ja riensi tietään nopein askelin eteenpäin. Graham seurasi sokeasti. Vähän ajan päästä he juoksivat. "Tulevatko toiset?" kysyi hän läähättäen, mutta ei saanut vastausta. Seuralaisensa vilkaisi taakseen ja juoksi eteenpäin. He saapuivat metallista tehdylle tielle, joka poikkosi suoraan sivulle päin. He kääntyivät sille tielle. Graham katsoi taakseen, mutta toiset olivat hävinneet lumituiskuun.

"Eteenpäin!" sanoi opas. Juostessaan tulivat he aivan lähelle korkealla ilmassa pyörivää tuulimoottoria. "Seis", sanoi Grahamin opas, ja he väistivät hihnaa, joka kierti siipien akselin ympäri. "Tätä tietä", ja he vaipuivat syvälle sulavaan lumeen astuessaan kahden metalliseinän väliseen kujaan, jonka sivut äkkiä kohosivat hyvin korkealle. "Minä astun edellä", sanoi opas. Graham kietoi viitan lujemmin ympärilleen ja seurasi. Äkkiä tuli heidän tielleen pieni aukko, jonka yli kuja vei kadoten pimeyteen. Graham katsahti reunalta pimeään aukkoon. Hetkisen katui hän pakoaan. Hän ei uskaltanut katsoa minnekään ja päättään huimasi kulkiessaan puoliksi sulaneessa lumessa.

Kujasta päästyään riensivät he laajan alueen yli, jolla oli sulavaa lunta, siellä täällä näkyi valoa, se tuli alhaaltapäin. Hän arkaili astua tälle näennäisesti heikolle pinnalle, mutta hänen oppaansa juoksi aivan huoletonna eteenpäin; he astuivat liukkaita portaita alas ja saapuivat rautaisen kupukatun luo. He kulkivat sen ympäri. Etäällä, alhaalla näytti paraillaan tanssittavan ja soitto kaikui kupukarroksen läpi. Graham oli kuulevinaan huutoa lumituiskusta, ja hänen oppaansa joudutti häntä yhä suuremmalla vauhdilla eteenpäin. Kavuten pääsivät he paikalle, jossa oli suunnattoman suuria tuulimoottoreja, yksi niistä oli niin suuri, että sen siiven alapää ainoastaan näkyi, pyöri ja katosi yöhön ja lumituiskuun. He juoksivat tuulimoottorien suunnattoman suurien kannatustelineiden lomitse ja saapuivat lopulta paikalle, josta näkyi liikkuvat kadut, kuten sillä paikalla, jonka Graham ensiksi oli nähnyt parvekkeeltaan. He kapusivat tätä katua peittävän lasikatun päällä niin hyvin kuin voivat, sillä katto oli lumisateesta tullut liukkaaksi.

Melkein kaikkialla oli lasikatto alapuolella hiessä, niin että hän näki kadun ainoastaan usvan läpi, mutta kaarikaton ylimmät ruudut olivat kirkkaita ja niiden läpi saattoi hän nähdä, mitä alhaalla tapahtui. Oppaansa kiirehti häntä eteenpäin, mutta Graham ei jaksanut, häntä pyörrytti ja hän vaipui hetkiseksi suulleen. Alhaalla liikkuvien pilkkujen ja pisteiden tavoin kulki unettoman kaupungin väestö ainaisessa päivänvalossaan, ja liikkuvat kadut jatkoivat taukoamatonta kulkuaan. Lähetäviä ja tuntemattomaan työhön rientäviä miehiä kiisi pitkin kulkuköysiä ja katujen yli vievät hennot sillat olivat täynnä väkeä. Graham oli katsovinaan suunnattoman suureen mehiläispesään, joka aukeni hänen allaan, eikä häntä erottanut siitä muu kuin lasi, jonka hänelle tuntematon kestävyys esti häntä putoamasta alas. Alhaalla oleva katu näytti valoisalta ja lämpöiseltä, mutta Graham oli läpimärkä sulaneesta lumesta ja jalkansa olivat jääkylmät. Hän ei tahtonut jaksaa liikkua paikaltaan. "Eteenpäin!" huusi hänen oppaansa äkkiä kauhun valtaamana. "Eteenpäin!"

Graham pääsi vaivoin katoksen harjan yli. Toisella puolella seurasi hän oppaansa esimerkkiä ja liukui takaperin alaspäin, pienen lumikasan kerääntyessä hänen jalkojensa tielle. Liukuessaan alas ajatteli hän, mitä hän tapahtuisi, jos äkkiä osuisi tielleen ammottava aukko. Päästyään katoksen alareunaan vaipui hän syvälle lumihyhmään, mutta kiitti luojaansa seisossa taas vaakasuoralla pinnalla. Hänen oppaansa kiipesi jo metallista, loivaa pintaa myöten jonnekin ylemmäksi.

Heikkenevän lumipyryn läpi näkyi suunnattomien tuulimoottorien uusi rivi. Äkkiä kuului kimakka ääni tuulimoottorien kohinan läpi. Ääni oli koneen voimakas, viheltävä ääni, joka näytti tulevan joka suunnalta.

"He ovat huomanneet pakomme!" huusi Grahamin opas kauhuissaan. Äkkiä loisti läpi yön häikäisevä valo. Lumipyryn yläpuolella, tuulimoottorien yläpuolella oli suunnattoman korkeita mastoja, joiden päästä loisti suuria valopalloja. Ne loivat valosäteitä joka suuntaan. Niin pitkälle kuin silmä kantoi oli lumipyry valaistu.

"Nouskaa tuonne", huusi Grahamin opas lykäten häntä lumettomalle rautaristikotielle, joka mustana juovana kulki molemmin puolin ulottuvan lumikentän halki. Heikko höyry nousi siitä ja Graham tunsu lämpimän ilmavirran kohmettuneiden jalkojensa alla.

"Eteenpäin!" huusi hänen oppaansa päästyään kymmenen metriä pitemmälle, ja viipymättä riensi hän kirkkaasti valaistun paikan yli uuden tuulimoottoririvin kannatustelineitä kohden. Graham toinnuttuaan

hämmästyksestään seurasi häntä, varmasti vakuutettuna siitä että kohta joutuisi kiinni...

Muutaman sekunnin päästä olivat he valoisalla paikalla, jossa oli tummia varjoja ja vielä tummempia paksuja liikkuvia rautaparruja, suunnattoman suurien pyörien alla. Opas juoksi jonkun aikaa eteenpäin, kääntyi äkkiä sivullepäin ja katosi pimeään paikkaan korkean kannatustelineen alle. Hetkisen kuluttua seiso Graham hänen rinnallaan. Hän piiloutui lähättäen sinne tuijottaen eteensä.

Se näky, joka kohtasi Grahamia oli omituinen ja vieras. Lumipyry oli vähitellen tauonnut; muutamia lumihiteita lensi vielä siellä täällä. Mutta edessään näkivät he valkoisen alueen, jolla näkyi suunnattoman suuria koneistoja, liikkuvia muotoja ja pitkiä, tumman tummia juovia. Kaikkialla näkyi korkeita metallirakenteita, Grahamin mielestä ylenluonnollisen suuria ristikkoja, ja tuulimoottorien siivet liikkuvat hitaasti myrskyä seuranneessa tyvenessä, kulkivat loistavassa kaarella ohitse yhä ylemmäksi ja ylemmäksi kohti valaistua usvaa. Kaikkialla, missä lumesta kimalteleva valo osui maahan, kannatustelineet, ristikkokäytävät ja loppumattomat johdot näkyivät selvästi jatkuen ja kadoten pimeään. Ja vaikka kaikkialla ilmeni suunnatonta toimintaa, vaikka kaikki todisti ihmistahdon ja tarkoituksen vallitsevan tätä kaikkea, niin koko tämä suunnattomaan lumivaippaansa puetun koneiston keskellä ei näkynyt ainoatakaan ihmisolentoa, kaikki näytti yhtä autiolta ja asumattomalta kuin Alppien suunnaton jäätikkö.

"Meitä on lähdetty takaa-ajamaan", huusi opas. "Me emme ole kulkeneet vielä puoltakaan matkasta. Vaikka onkin niin kylmä, täytyy meidän piiloutua tänne hetkiseksi — ainakin siksi, kunnes lumipyry alkaa uudestaan".

Hampaansa kalisivat.

"Missä kauppahallit ovat?" kysyi Graham katsellen ympärilleen.

Toinen ei vastannut.

"*Katsokaa!*" kuiskasi Graham, kyyristyi eikä enää liikahtanut paikaltaan.

Oli alkanut jälleen äkkiä pyryttää, tummalta taivaalta laskeutui nopeasti siipipyörien avulla liikkuva suuri epämääräinen esine. Se laskeutui alas jyrkässä kaarella, lensi suuressa kehässä ympäri suurten siipien halkaistessa ilmaa. Sen takaosasta hulmusi höyry, joka haihtui ilmaan. Sitten kohosi se tavattoman helposti ylöspäin, nousi hitaasti ilmaan, leijaili vaakasuorassa asennossa suuressa kehässä ja katosi jälleen lumipyryyn. Tämän suuren ilmalaivan sivujen lomitse näki Graham kaksi pientä, hentoa, toimeliasta miestä, jotka tutkistelivat alapuolellaan olevaa lumikenttää kuten näytti kiikarien avulla. Lyhyen ajan näki hän heidät selvästi, sitten epäselvästi lumituiskun läpi, sitten pieninä etäisyydessä, kadoten lopulta näkyvistä.

"*Nyt!*" huusi hänen oppaansa. "Tulkaa!"

Hän tarttui Grahamin ranteeseen ja heti paikalla juoksivat molemmat miehet tuulimoottorien alla olevan rautapylväistön läpi. Graham juoksi sokeana eteenpäin ja töytäsi opastaan vastaan, kun tämä äkkiä pysähtyi ja kääntyi häneen päin. Noin kymmenen metrin päässä heistä oli musta aukko. Se ulottui niin kauvaksi kuin hän voi nähdä sekä oikealle että vasemmalle. Se näytti täydellisesti estävän heidän pakoan.

"Tehkää niinkuin minäkin", kuiskasi hänen oppaansa. Hän ryömi kuilun reunalle asti, kääntyi ja kömpi taaksepäin siksi kunnes jalkansa olivat kuilun reunan sisäpuolella. Hän näytti tunnustelevan jotain jalallaan, löysi sen, ja liukui reunan yli syvyyteen. Päänsä pujahti jälleen näkyviin. "Tämä on uoma", kuiskasi hän. "Se on pitkin pituuttaan varjossa. Tehkää niinkuin minäkin".

Graham epäröi, ryömi eteenpäin, tuli uoman reunalle ja tuijotti pimeään syvyyteen. Hänellä ei ollut rohkeutta edetä eikä kääntyä takaisin, sitten istahti hän reunalle ja antoi jalkojensa riippua alas, tunki oppaansa vetävän häntä jaloista, tunki kauhuksensa liukuvansa reunan yli tuntemattomaan syvyyteen, putosi alas ja tunki seisovansa pilkkopimeässä sulavassa lumiuomassa.

"Tätä tietä", kuiskasi ääni ja hän alkoi rämpiä ryhmäisessä uomassa eteenpäin painautuen seinää vastaan. He kulkivat jonkun aikaa eteenpäin. Hän tunki miten hän kulkiessaan minuutti minuutilta kylmässä ja kosteudessa sai kokea sadat vaivat kunnes hän aivan uupui. Lopulta katosi kaikki tunto hänen käsistään ja jaloistaan.

Uoma painui alaspäin. Hän huomasi nyt olevansa monta jalkaa alempana rakennuksen kattoa. Alhaalla näkyi valkoisia haamumaisia aukkoja aivan kuin säleverkon rakoja. He saapuivat erään kaapelin luo, joka oli kiinnitetty yhden tällaisen suuren ikkunan yläpuolelle. Sitä tuskin saattoi erottaa ja se katosi synkeään pimeyteen. Äkkiä tunki hän oppaan tarttuvan käteensä. "*Seis!*" kuiskasi tämä hyvin hiljaa.

Hän katsoi ylöspäin ja vavahti, ja näki päänsä päällä suunnattoman suuren lentolaivan, joka hitaasti lensi harmaalla taivaalla keskellä lumipyryä. Pian oli se jälleen kadonnut näkyvistä.

"Pysykää alallanne; se palaa takaisin".

Molemmat pysyivät hetken liikahtamatta paikaltaan, sitten Grahamin opas nousi ja ojentaen kätensä kaapelin kiinnikekohtaa kohden alkoi hän selvittää jotain epäselvästi näkyvää nuoraryhmää.

"Mitä tuo on?" kysyi Graham.

Ainoa vastaus, minkä hän sai, oli heikko kirahdus. Mies seisoి kyyryllään. Graham kumartui katsomaan häntä kasvoihin. Mies tuijotti taivasta kohden ja Graham näki seuratessaan hänen katsettaan lentokoneen etäällä pienenä pilkkuna. Sitten näki hän, miten se levitti molemmin puolin siipensä, lensi heitä kohden, tullen hetki hetkeltä suuremmaksi. Se kulki uoman suuntaan heitä kohden.

Miehen liikkeet kävivät tempoileviksi. Hän heitti kaksi ristiin liitettyä rautaa Grahamin käteen. Graham ei voinut nähdä niitä, hän huomasi niiden muodon tunnustelemalla käsillään. Ne olivat ohuilla nuorilla yhdistetyt kaapeliin. Nuoriin oli liitetty jostain joustavasta aineesta tehdyt kädensijat. "Istukaa hajareisin ristin päälle", kuiskasi opas hermostuneesti, "ja tarttukaa kädensijoihin. Pitäkää lujasti kiinni!"

Graham noudatti käskyä.

"Hypätkää", sanoi ääni. "Jumalan nimessä, hypätkää!"

Kauhu valtasi Grahamin, hän ei voinut hiiskua sanaakaan. Jälestäpäin iloitsi hän siitä, että pimeys peitti hänen kasvonsa. Hän ei sanonut sanaakaan, vaan alkoi kovasti vavista. Hän vilkaisi ilmalaivaan, joka näkyi taivaalla ja kiisi heitä kohden.

"Hypätkää! Hypätkää — Jumalan nimessä! Tai he saavat meidät kiinni", huusi Grahamin opas ja voimatta hillitä kiihkoaan lykkäsi häntä eteenpäin.

Graham horjahti suonenedontapaisesti, hän ei voinut hillitä itseään, vaan kiljaisi hurjasti ja samassa hetkessä kun lentokone laskeutui alas tavottaakseen heidät, kiisi hän eteenpäin pimeään onkaloon istuen rautaristin päällä ja pidellen nuorista epätoivon tuskalla. Jotain meni poikki ja löi paukahtaen seinää vasten. Hän kuuli miten liikkuvan istuimensa kannatepyörä ponnahti. Hän kuuli lentokoneen miesten nauravan. Hän tunsu miten oppaansa polvet painuivat hänen selkäänsä. Hän kiisi suinpäin eteenpäin vaipuen hurjaa vauhtia alas läpi ilman. Koko hänen voimansa oli nyt hänen käsissään. Hän olisi tahtonut kiljaista, mutta ei saanut ääntä suustaan.

Hän kiisi niin huikaisevan valon läpi, että se sai hänet yhä lujemmin tarttumaan kiinni. Hän tunsu torin ja liikkuvat kadut, ilmasta riippuvat valopallot ja kadun yli johtavat sillat. Kaikki tämä tuntui kiitävän häntä kohden. Hän tunsu vaipuvansa kuiluun, joka oli valmis hänet nielemään.

Taas oli hän pimeässä, laskeutuen, laskeutuen yhä alemmaksi, verisin käsin pidellen kiinni. Äkkiä kuului huutoja, välähti valo, hän on loistavasti valaistussa salissa ja alapuolellaan oli suunnaton kansanpaljous. Kansa! Hänen kansansa! Lava, näyttämö kiisi häntä kohden ja kaapelinsa laskeutui pyöreään aukkoon näyttämön oikealle puolelle. Hän tunsu putoavansa hitaammin, yhä hitaammin. Hän erotti ääniä: "Pelastettu! Mestari! Hän on pelastettu!" Lava tuli häntä kohden yhä hitaammin ja hitaammin. Sitten —

Hän kuuli takanaan olevan miehen kauhistuneena kiljaisevan ja alhaalta vastasi kaiku tähän huudahdukseen.

Hän tunsu, ettei hän enää kiitänyt kaapelia pitkin vaan putosi sen mukana. Kuului kiljaisuja, huutoja ja hälinää. Hän tapasi jotain pehmeätä ojennetun kätensä alla ja tunsu putoavansa jollekin pehmeälle...

Hän ei jaksanut liikkua ja ihmiset nostivat hänet ylös. Hänestä tuntui, että hänet nostettiin lavalle ja hänelle juotettiin jotain, mutta hän ei ollut siitä aivan varma. Hän ei saanut tietää, miten oppaansa oli käynyt. Selviytyessään seisoi hän jälleen jaloillaan; monta kättä oli tukemassa häntä. Hän oli suuressa alkovissa, joka hänen entisten kokemustensa mukaan muistutti teatterin aitiota. Ehkä tämä olikin teatteri.

Huumaava melu kuului hänen korviinsa, jyriseviä huutoja, lukematon kansanjoukko huusi: "Hän on Nukkuja! Nukkuja on meidän kanssamme!"

"Nukkuja on meidän kanssamme! Mestari — kaiken omistaja! Mestari on meidän kanssamme! Hän on pelastettu".

Graham näki edessään suunnattoman suuren salin täynnä huutavaa kansaa. Hän ei nähnyt mitään yksityistä, hän näki vaan lainehtivan ihmisjoukon, käsiä ja päähineitä heiluttavan, hän tunsu salaperäisen vaikutuksen siitä, miten kansanjoukko riensi häntä kohden nostaen hänet ylös. Hän näki parvekkeitä ja riviä, suuria holvikäytäviä, joista aukeni laaja perspektiivi, ja kaikkialla oli kansaa, areena tungokseen asti täynnä ja kaikki ne huusivat. Lähellä häntä oli katkaistu kaapeli maassa aivan kuin käärme. Lentokoneen miehet olivat katkaisseet sen yläpäästä ja se oli valunut alas saliin. Miehet näkyivät kuljettavan sitä syrjään. Mutta kokonaisvaikutus oli hänelle hämärä, koko rakennus vapisi ja tärisi huudoista.

Hän seiso i horjhdellen ja katseli edessään olevaan joukkoon. Joku kannatti häntä toisesta käsivarresta. "Viekää minut johonkin syrjähuoneeseen", sanoi hän itkien, "syrjähuoneeseen", eikä jaksanut sanoa sen enempää. Mustapukuinen mies lähestyi ja tarttui hänen toiseen käsivarteensa. Hän huomasi miten useat riensivät avaamaan hänelle ovea. Joku talutti hänet istumaan. Hän horjahti, istahti raskaasti tuoliin ja peitti käsillään kasvonsa; hän vapisi kovasti, hermojensa vastustusvoima oli loppunut. Häneltä riisuttiin viitta, mutta hän ei sitä huomannutkaan; hänen purppuraiset housunsa olivat mustat ja märät. Ihmisiä juoksi hänen ympärillään, tapahtui yhtä ja toista, mutta hänen huomionsa ei kiintynyt mihinkään.

Hän oli päässyt pakoön. Myriaadit äänet kertoivat sen hänelle. Hän oli pelastettu. Tämä kansa oli se, joka oli hänen puolellaan. Jonkun aikaa hän hengitti vaivalloisesti, sitten istui hän rauhallisena kädet kasvoillaan. Ilmassa kaikui lukemattomien miesten huudot.

IX LUKU.

Kansa marssii.

Hän huomasi jonkun kiihkeästi tarjoovan hänelle lasissa kirkasta juomaa, hän katsahti ylös ja huomasi, että tarjoaja oli keltapukuinen, tummaverinen mies. Hän joi juoman ja tunsu heti suloista lämpöä ruumiissaan. Kookas mustapukuinen mies seiso i hänen vieressään viitaten saliin johtavaan, puoliksi avonaiseen oveen. Tämä mies huusi aivan hänen korvaansa, mutta hän ei kuullut sanoja suuresta teatterista kaikuvan melun tähden. Tämän miehen takana oli hopeanharmaapukuinen tyttö, jonka Graham, vaikka olikin aivan huumaannuksissa, huomasi olevan hyvin kauniin. Hänen tummat, salaperäiset, uteliaisuutta ilmaisevat silmänsä olivat suunnattuina häneen ja hänen huulensa vavahtelivat. Puoliksi avoinna olevasta ovesta näkyi väkeä tulvillaan oleva sali, ja kuului epätasaista kovaa melua, jalkojen töminää, käten taputusta ja huutoja, jotka heikkenivät, kasvoivat jälleen uudelleen jyriseväksi myrskyksi jatkuen siten koko sen ajan kun Graham oli sivuhuoneessa. Graham, seuratessaan mustapukuisen miehen suun liikkeitä, huomasi tämän antavan hänelle ylimalkaisen selityksen kaikesta.

Hän katseli hölmistyneenä jonkun aikaa kaikkea tätä, nousi sitten äkkiä, tarttuen tuon huutavan miehen käsivarteen.

"Sanokaa minulle!" huusi hän. "Missä minä olen? Missä minä olen?"

Toiset lähestyivät kuullakseen hänen sanojaan. "Missä minä olen?"
Silmänsä tutkistelivat toisten kasvoja.

"He eivät ole kertoneet hänelle mitään", huudahti nuori tyttö.

"Sanokaa minulle, sanokaa minulle!" huusi Graham.

"Te olette maailman valtiat. Te omistatte puolet maailmasta".

Hän luuli kuulonsa pettävän. Hän ei tahtonutkaan tulla vakuutetuksi siitä, hän ei ollut kuulevinaan eikä ymmärtävinään mitään. Hän korotti jälleen ääntään. "Minä olen ollut kolme päivää hereillä — kolme päivää vankina. Minä luulen, että kaupungin asukkaiden välillä on rauhattomuuksia — onko tämä Lontoo?"

"On", vastasi nuori mies.

"Ja nuo, jotka näin tuossa suuressa Atlaan kuvapatsaalla koristetussa salissa? Mitä tekemistä minulla on heidän kanssaan? Se kai kohdistuu jollain tavalla minuun. *Miten*, sitä en tiedä. Minun mielestäni on

maailma nukkumiseni aikana tullut hulluksi, tai minä olen sitä. Mitä nuo neuvosherrat Atlaan patsaan juurella ovat? Miksi koettivat he myrkyttää minua?"

"Saadakseen teidät vaipumaan tainnuksiin", vastasi keltapukuinen mies. "Estääkseen teitä sekaantumasta asioihin".

"Mutta *miksi?*"

"Siksi että *te* olette Atlas, sire", sanoi keltapukuinen mies. "Maailma lepää teidän harteillanne. He hallitsevat sitä teidän nimessänne".

Salissa oli melu vaiennut ja kuului vaan yksi ainoa yksitoikkoinen ääni. Äkkiä syntyi siellä pauhaava melu; kuului jyriseviä huutoja ja eläköönhuutoja ja töminää, tuhannet riemunhuudot kuuluivat, korkeat ja kimeät äänet yhtyivät yhdeksi ainoaksi meluksi, niin että syrjähuoneessa olevat eivät kuulleet toistensa huutojakaan.

Graham seisoi ja koetti epätoivon kiihkolla päästä selvytyteen kaikesta siitä, mitä hän oli kuullut. "Neuvosto", mutisi hän, sitten johtui hänen mieleensä nimi, joka oli herättänyt hänen huomiotaan. "Mutta kuka on Ostrog?" kysyi hän.

"Hän on järjestäjä — kapinan järjestäjä. Meidän johtajamme — teidän nimessänne".

"Minunko nimessäni? — Ja te? Miksei hän ole täällä?"

"Hän — on valinnut meidät. Minä olen hänen veljensä — hänen velipuolensa, Lincoln. Hän tahtoo että te ensin näyttäytyisitte täällä kansalle ja sitten tulisitte hänen luokseen. Sen vuoksi lähetti hän meidät. Hän on tuulimoottorien päävirastossa, hän on sen johtaja. Kansa on liikkeellä".

"Teidän nimessänne", huusi nuorempi mies. "Kansaa on hallittu, sorrettu, poljettu. Mutta vihdoinkin —"

"Minunko nimessäni! Minun nimessäni! Valtias?"

Samalla hiljeni hälinä salissa ja nuori mies voi saada äänensä kuuluviin; hän oli kiihoittunut, suuttunut ja punaisen kotkannokan ja pienten viiksiensä alta kuului kova, terävä ääni. "Ei kukaan odottanutkaan teidän heräävän. Nuo tyrannit olivat ovelia. Mutta te yllätitte heidät. He eivät tietäneet, pitikö heidän myrkyttää, hypnotiseraa vai surmata teidät".

Salista kuuluva huuto keskeytti taas kaiken.

"Ostrog on tuulimoottorien toimistossa valmiina. — Taistelu on jo alkanut".

Mies, joka oli kutsunut itseään Lincolniksi lähestyi nyt häntä. "Ostrogilla on omat aikeensa. Luottakaa häneen. Me olemme järjestyneet, kaikki on valmiina. Me otamme lentokoneiden lähtöasemat haltuumme —. Ehkä se jo on tehtykin. Sitten —"

"Tässä yleisessä amfiteatterissa", sanoi keltapukuinen mies kerskaillen, "ei ole kuin pieni osa meitä. Meillä on viisi myriadia harjoitettua väkeä —"

"Meillä on aseita", huusi Lincoln. "Meillä on suunnitelmat valmiina, meillä on johtomies. Heidän poliisinsa ovat jo peräytyneet kaduilta ja sulkeutuneet —" Lauseen loppu hukkui hälinään. "Nyt tai ei koskaan. Neuvosto vapisee — se ei voi luottaa edes harjoitettuun väkeensä —"

"Kuulkaa, miten kansa kutsuu teitä!"

Grahamin sielu oli kuin kuutamoyö, vuoroin liikkui siellä synkkiä ja toivottomia pilviä, vuoroin valaisi sen kirkas ja loistava valo. Hän oli maailman herra, mutta sulava lumi oli myöskin kastellut hänet likomäräksi. Saamiensa vaikutelmien joukossa oli kaksi, jotka olivat hänen mielestään aivan toistensa vastakohtia; toiselta puolelta oli olemassa Valkoinen Neuvosto, voimakas, järjestynyt, harvalukuinen, tuo sama Valkoinen Neuvosto, jonka käsistä hän juuri äsken oli päässyt pakenemaan, toiselta puolelta taas rajaton kansajoukko, ihmispaljous, jonka kasvoja ei hän edes voinut erottaa ja joka huusi hänen nimeään ja kutsui häntä valtijaaksi. Edellinen oli ottanut hänet vangiksi ja tuominnut hänet kuolemaan, jälkimmäinen, joka pienen oven toisella puolella riemuitsi, oli hänet vapauttanut. Mutta miksi kaikki oli juuri näin, sitä hän ei voinut käsittää.

Ovi aukeni. Lincolnin ääni hukkui huutoihin ja niiden ohella ryntäsi huoneeseen joukko ihmisiä, jotka kiihkein liikkein tulivat häntä ja Lincolnia kohden. Ulkoa kuuluvat huudot selittivät, mitä he tahtoivat. "Näyttäkää meille Nukkuja! Näyttäkää meille Nukkuja!" kuului tavan takaa keskeltä melun. Toiset äänet huusivat: "Hiljaa! Alallanne!"

Graham katsoi avoimesta ovesta ja hän näki pitkän, kaidan osan salista, jossa lainehti loputon määrä huutavia olentoja, miehiä ja naisia, heiluttaen käsissään sinisiä vaatteita. Useat seisoivat, eräs ruskeihin ryysyihin verhottu laiha mies seisoivat penkillä heiluttaen mustaa vaatetta. Graham näki innostuksen ja odotuksen kuvastuvan nuoren tytön silmiin. Mitähän tuo kansa odotti häneltä. Hän oli huomaavinaan, että hälinän luonne oli muuttunut, että sen keskeltä kuului rytmikästä kohinaa. Grahamin oma mielialakin muuttui. Ensi hetkessä ei hän voinut selvittää itselleen, minkä vaikutuksen hän tunsu. Se oli ensiksi kyllä pakokauhua, mutta se haihtui. Hän koetti saada puhettaan kuuluviin, tietääkseen, mitä häneltä vaadittiin.

Lincoln huusi hänen korvaansa, mutta hän ei saanut sanoista selvää. Kaikki, paitsi tuo tyttö, viittoivat saliin päin. Nyt hänelle selvisi, mikä muutos oli hälinässä tapahtunut. Tuo suuri kansanjoukko lauloi. Se ei ollut yksinomaan laulua, ääniä yhdisti ja kannatti voimakas soitto, joka muistutti urkujen ääntä, ja siihen yhdistyi torvien räikeä ääni, lippujen liehunta ja mahtavan sotamarssin vauhti ja lento. Ja kansa polki jalallaan tahtia — tram, tram.

Toiset lykkäsivät häntä ovea kohden ja hän totteli koneellisesti. Tuon laulun voima tuki, rohkaisi ja innostutti häntä. Sali avautui hänen eteensä ja kaikkialla liehui kankaita laulun rytmin mukaan.

"Viittokaa heille", sanoi Lincoln. "Viittokaa heille".

"Hänen täytyy", sanoi ääni hänen toisella puolellaan, "saada tämä". Ja kynnyksellä heitettiin hänen harteilleen ja kiinnitettiin hänen kaulaansa pehmeille laskoksille laskeutuva musta viitta. Hän vapautui heistä ja seurasi Lincolnia. Aivan vieressään näki hän tuon harmaapukuisen tytön, joka innostuneen näköisenä oli valmis häntä seuraamaan. Sillä hetkellä oli tuo punastuva, innostuva tyttö Grahamille koko kansan laulusydän. Hän astui alkovista esiin. Heti hänen ilmestyttyään vaiken laulu ja puhkesi suunnattomaan huutoon. Lincolnin taluttamana kulki hän viistoon näyttämön poikitse yleisöön päin.

Sali oli avara ja monipuolinen — parvekkeita, riviä, kohoavia amfiteatteri-istuimia ja suuria holvikaarroksia. Etäällä, ylhäällä oli suunnattoman suuren valtauoman aukko täynnä huutavaa kansaa. Koko tuo kansanpaljous muodosti yhden kokonaisuuden. Muutamat olennot erottautuivat joukosta, vetivät Grahamin huomion hetkiseksi puoleensa ja katosivat jälleen joukkoon. Lavan edessä, kolmen miehen olkapäillä, istui komea hajahapsinen nainen heiluttaen viheriäistä sauva. Tämän ryhmän vieressä eräs rypyinen sinipukuinen vanhus pysyttelihe vaivoin paikallaan ja taaempaan huusi eräs aivan kalju mies hampaaton suunsa ammoltaan. Eräs ääni lausui tuon loihutusan: "Ostrog". Kaikki muu vaikutti himmeästi Grahamin mieleen paitsi tuo rytmikäs laulu. Kansä säesti sitä poljennollaan — astuen tahdissa tram, tram, tram, tram, tram. Viheriäiset aseet heiluivat, välkkyivät ja painuivat alas. Sitten hän näki, että lähinnä lavaa olevat alkoivat liikkua suurta holviaukkoa kohden huutaen: "Neuvostoon!" Tram, tram, tram, tram. Hän viittoi kädellään ja huuto tuli kahta kertaa voimakkaammaksi. Hän muisti huutaneensa: "eteenpäin!" Suunsa lausui sankarillisia sanoja, joita ei kukaan kuullut. Hän viittoi vielä kerran holvia kohden huutaen: "eteenpäin!" Nyt ei enää poljettu laulun tahtia, vaan astuttiin eteenpäin; tram, tram, tram, tram. Joukossa oli täysi-ikäisiä miehiä, vanhuksia, nuoria, liehuvapukuisia naisia käsivarret paljaina. Uuden ajan miehiä ja naisia! Ylläiset puvut, risaiset ryysyt liehuivat yhdessä vallitsevan sinisen värin keskellä. Suuri musta lippu vietiin oikealle. Hän näki sinipukuisen neekerin, rypyisen keltapukuisen vaimon; sitten ryhmä kookkaita vaaleatukkaisia, valkoihaisia sinipukuisia miehiä kulki teatraalisesti hänen ohitse. Hän huomasi myöskin kaksi kiinalaista. Kookas, kellertävä ihoinen, tummatukkainen, kirkassilmäinen, kiireestä kantapäähän valkoiseen puettu nuori mies hyppäsi lavalle innostuneena huutaen, ja hyppäsi jälleen alas, liittyi joukkoon katsahtaen taakseen. Päät, hartiat, käsissä olevat aseet aaltoilivat eteenpäin marssin tahdissa.

Useat kasvot erottautuivat joukosta, katseet yhtyivät ja he katosivat jälleen. Miehet viittoivat hänelle huutaen yksityisiä lauseita, joita hän ei kuullut. Useimpien kasvot olivat punaisia, mutta kalpeitakin näkyi joukossa. Tauditkin ilmenivät heidän joukossaan, ja moni häntä kohden ojennettu käsi oli laiha ja voimaton. Uuden ajan miehiä ja naisia! Omituinen ja outo kansanjoukko! Kun kansan virta kulki hänen ohitse oikealle päin, saapui ylempää salista uusia, jotka täyttivät edellisten paikat; tram, tram, tram, tram. Holvien ja käytävien kaiku vahvisti ja monisti yksiaänistä laulua. Sekaisin miehet ja naiset kulkivat rivissä; tram, tram, tram, tram. Koko avara maailma tuntui marssivan. Tram, tram, tram, tram; Graham tunsu suonien ohimoillaan takovan tahdissa. Joukko lainehti eteenpäin, uusia kasvoja esiintyi yhä runsaammin.

Tram, tram, tram, tram; Lincoln viittasi hänelle ja hän kääntyi holvia kohden astuen vaistomaisesti laulun tahdissa. Hän tuskin tiesi mitä liikkeitä hän teki, hän oli kokonaan laulun lumossa. Joukko, liikkeet ja laulu, kaikki kulki samaan suuntaan, kansanvirta kulki alaspäin, kunnes taakseen katsovien kasvot olivat hänen jalkojensa tasalla. Hän huomasi, että hänelle tehtiin tilaa, että hänen ympärilleen muodostui kunniavartiosto ja että Lincoln kulki hänen oikealla puolellaan. Uudet tulokkaat liittyivät vartiostoon ja yhä enemmän estivät häntä näkemästä kansaa. Hänen edellään kulki mustapukuinen vartiosto, kolme miestä rivissä. Kulkue kulki avonaista tietä myöten, pitkin pylväistöä, jonka alapuolella

kansanjoukko riemuiten tervehti häntä. Hän ei tietänyt minne häntä vietiin, eikä hän sitä halunnutkaan tietää. Hän katsahti taakseen suureen valoloistavaan saliin päin. Tram, tram, tram, tram.

X LUKU.

Taistelu pimeässä.

Hän ei enää ollut suuressa amfiteatterissa, vaan kulki pitkin pylväistöä, jonka alapuolella oli suuri tie liikkuvine katuineen, jotka ulottuivat kaupungin läpi. Vartiosto kulki hänen edellään ja hänen jälestään. Liikkuvien katujen kupera pinta oli täynnä marssivaa kansaa, se huusi, heilutti käsiään ja aseita, muodostaen yhden ainoan loputtoman ihmisvirran; se huusi tullessaan näkyviin, huusi kulkiessaan ohi, huusi poistuessaan näkyvistä, kunnes sähköpalojen pitkä rivi etäällä näytti painuvan alas ja sekaantuvan yhteen ihmispäiden kanssa. Tram, tram, tram, tram.

Laulu kohosi Grahamin luo korkeana ja meluisana, sillä soitto ei enää pitänyt sitä koossa, ja jalkojen rytmilliseen töminään tram, tram, tram, tram, yhtyi harjottamattomien joukkojen pauhaava askelten ääni niiden kulkiessa ylempiä katuja myöten.

Äkkiä huomasi hän jyrkän eroituksen kadun viereisissä rakennuksissa. Vastaisella puolella olevat rakennukset näyttivät autioilta, kaapelit ja sinne johtavat sillat olivat autioita ja peittyivät pimeään. Grahamin mieleen juolahti, että näilläkin oli ollut tulvillaan kansaa.

Hän tunsu omituisen tunteen — se oli ohimenevä — mutta hyvin voimakas! Hän seisahtui taas. Edellään kulkevat vartijat jatkoivat matkaansa; hänen takanaan olevat pysähtyivät. He katsoivat kaikki yhtään päin. Kaikkien huomio oli kääntynyt valopalloihin. Hänkin katsahti sinne.

Ensi aluksi luuli hän jonkin häiriön tapahtuneen lamppuille, yksityisen tapauksen, jolla ei ollut mitään yhteyttä muiden asioiden kanssa. Jokainen näistä häikäisevistä palloista sammui, leimahti jälleen, sammui taas, valo ja pimeys vaihtelivat nopeasti.

Graham huomasi, että tämä omituinen lamppujen välkähtely kiinnitti alhaalla olevien huomiota suuresti puoleensa. Talot ja kadut muuttivat muotoaan, taaja kansanjoukko muutti muotoaan valon ja varjojen vaihdellessa. Hän näki miten varjot alkoivat liikkua, miten ne hyökkäsivät eteenpäin, laajenivat, kasvoivat, nousivat nopeasti — peräytyen äkkiä ja hyökäten voimistuneina uudelleen. Laulu ja poljenta oli vaiennut. Innostunut marssi taukosi, ihmiset juoksivat ja peräytyivät joka suuntaan huutaen: "Valot!" Äänet yhtyivät yhdeksi ainoaksi huudoksi. "Valot!" huusivat kaikki. "Valot!" Hän katsoi alaspäin. Värähtelevässä valossa oli kadulle syntynyt täydellinen sekasorto. Suuret valopallot muuttuivat purppuraisiksi valon vaihtuessa punaiseen, värähtelivät yhä nopeammin, häilyivät valon ja sammumisen välillä, lakkasivat värähtelemästä ja muuttuivat heikoiksi, hehkuviksi pilkuiksi keskellä pimeyttä. Kymmenessä sekunnissa oli kaikki sammunut, eikä pimeydestä kuulunut muuta kuin kumeaa hälinää. Musta kuilu oli äkkiä niellyt nämät myriaadit intoilevat ihmiset.

Hän tunsu henkilöiden seisovan luonaan; joku tarttui hänen käsivarteensa. Hän tunsu iskun osuvan leukaansa jättäen jälkeensä pakoittavan tunteen. Äkkiä karjui joku hänen korvaansa: "Se on hyvä — se on hyvä".

Graham heräsi ensi hämmästyksen aiheuttamasta huumauksesta. Liikkuessaan löi hän otsansa Lincolnin otsaan ja huusi; "Mitä tämä pimeys tietää?"

"Neuvosto on katkaissut kaupungin valaistusjohdot. Meidän täytyy odottaa — seisahtua. Kansa saa rynnätä eteenpäin. Se saa —"

Lauseen loppua ei kuulunut. Huudettiin: "Pelastakaa Nukkujaa. Suojelkaa Nukkujaa". Eräs vartijoista horjahti Grahamia vastaan ja varomattomuudessaan haavoitti häntä aseellaan käteen. Hurja melu puhkesi esiin, se kasvoi kovemmaksi, pauhaavammaksi, raivoisammaksi hetki hetkeltä. Kaikellaisia lauseita kuului hänen ympärillään, mutta ne hukkuivat meluun ennenkuin hän pääsi niistä selville. Annettiin mitä vastaisimpia määräyksiä, toiset äänet vastasivat niihin. Äkkiä kuului kimeitä huutoja aivan läheltä, heidän alapuoleltaan.

Joku huusi hänen korvaansa: "Punainen poliisi", poistuen selittämättä sen enempää.

Aivan kuin pyssyjen pauke läheni ja samalla näkyi ulommalta katukäytävältä lentelevän pieniä tulia. Niiden valossa näki Graham joukon miehiä, joilla oli samallaiset aseet kuin hänen vartioillaankin. Tuon tuostakin he välähtivät näkyviin. Koko laajalta alueelta alkoi kuulua pauketta, pienet lukuisat tulet välkähtelivät ja pimeys haihtui kuin syrjään vedetty verho.

Häikäisevä valo osui hänen silmiinsä. Hän oli aivan huumaantunut taistelusta. Kadulta kuului kirkunaa ja riemuhuutoja. Hän katsoi ylöspäin nähdäkseen, mistä tuo valo sai alkunsa. Eräs mies riippui aivan ylhäällä erään kaapelin päällä pidellen nuorista riippuvaa valotähteä, se oli haihduttanut pimeyden. Hän oli punaiseen univormuun puettu.

Graham katsoi taas alaspäin. Vähäisen matkan päässä oleva punapukuinen ryhmä herätti hänen huomiotaan. Tiheä joukkio punapukuisia miehiä oli kokoontunut kadun ylemmälle osalle selin rakennuksen seinään vastustajiensa ahdistuessa heitä. He taistelivat keskenään. Aseet välkkyivät, kohosivat ja laskeutuivat, päitä painui taistelurintamassa alas mutta uusia tuli sijaan, valon tauottua muuttuivat viheriäisistä aseista leimahtavat liekit harmaaksi höyrypilveksi.

Äkkiä sammui valo ja katu oli taas pilkkopimeä ja taistelu jatkui.

Hän tunsu jonkun lykkäävän häntä. Hän juoksi toisten tyrkkäämänä pitkin pylväistöä. Joku huusi jotain – ehkä hänelle. Hän oli niin huumaantunut, ettei kuullut mitä sanottiin. Häntä lykättiin seinää vasten ja suuri kansanjoukko kiisi hänen ohitse. Hänen mielestään taisteli hänen vartiostonsa keskenään.

Äkkiä kaapelista riippuva valotähden pitjä ilmestyi uudelleen ja koko seudun täytti häikäisevä valo. Punapukuisten pitkä rivi laajeni ja läheni; he muodostivat kolmion, jonka kärki ulottui ylimmältä tieltä kadun keskelle. Ja katsoessaan ylemmäksi näki Graham joukon näitä miehiä ilmestyvän vastaisen rakennuksen alemmille parvekkeille ja ampuvan toveriensa päiden yli alemmalla kadulla oleviin vastustajiin. Nyt alkoi hän käsittää kaiken. Marssiva kansa oli lähtiessään joutunut saarroksiin. Valon äkinäinen sammuminen oli saanut kapinoitsijoissa hämmingin aikaan, ja punainen poliisi hyökkäsi nyt heihin. Sitten huomasi hän olevansa yksin ja että vartijansa ja Lincoln riensivät galleriaa pitkin siihen suuntaan kuin he olivat kulkeneet ennen valon sammumista. He huusivat hänelle hurjasti viittoon käsillään ja juoksivat häntä kohden. Suuri huuto kuului alhaalta. Vastaisella puolella olevan pimeän rakennuksen parvekkeet olivat täynnä punapukuisia miehiä. He osoittivat häntä ja huusivat: "Nukkuja! Pelastakaa Nukkuja!" huusi alhaalla oleva kansa.

Jotain osui seinään hänen päänsä yläpuolelle. Hän katsahti ylös ja näki hopeanhohtavan metallitähden särkyvän seinään. Lincoln seiso i hänen vieressään, tarttui hänen käsivarteensa. Sitten paukahti kaksi kertaa, kuula oli taas mennyt ohitse.

Ensi hetkessä ei hän sitä ymmärtänyt. Katu oli pimeä, kaikki oli pimeätä katsoessaan ympärilleen. Toinen kerta oli valo sammunut.

Lincoln oli tarttunut Grahamin käsivarteen ja veti häntä mukanaan pylväistöä pitkin. "Ennenkuin valo taas syttyy!" huusi hän. Hänen kiihkonsa tarttui Grahamiin. Itsensä varjelemisen vaisto voitti kauhun aiheuttaman velttouden. Tällä hetkellä oli hän vaan sokean kuolemanpelon alainen olento. Hän juoksi, kompastui pimeässä, töytäsi vartijoihinsa, jotka pakenivat hänen edellään. Hänen ainoa ajatuksensa oli päästä niin pian kuin mahdollista vaarallisesta pylväistöä pois. Kolmas valo syttyi melkein samassa. Samassa kuului riemuhuutoja ylemmiltä kaduilta, joihin vastasi melu alemmilla kaduilta. Punapukuiset olivat päässeet jo keskitielle asti. Heidän lukemattomat kasvonsa kääntyivät häneen päin, ja he huusivat. Vastapäisen valkoisen talon parvet olivat täynnä punapukuisia. Kaikki tämä kohdistui häneen, hän oli kaiken tämän keskustana. Nuo olivat Neuvoston vartijoita, jotka koettivat saada hänet vangikseen.

Kaikeksi onneksi hänelle olivat nämät laukaukset ensimmäisiä, mitä ammuttiin sitten sataan viiteenkymmeneen vuoteen. Hän kuuli kuulien vinkuvan päänsä yli, tunsu kuulun sirun osuvan korvaansa ja huomasi, että vastapäinen rakennus oli yhtenä ainoana piilopaikkana punapukuisille poliiseille, jotka sieltä ampuivat häntä kohden.

Yksi hänen vartijoistaan kaatui ja Graham, voimatta pysäyttää juoksuaan, hyppäsi kuolinkamppailussa vääntelehtivän ruumiin yli.

Vähän sen jälkeen pujahti hän vahingoittumattomana pimeään käytävään, ja joku, joka juoksi käytävän poikitse töytäsi pimeässä häntä vastaan. Hän riensi aivan mielettömänä pilkkopimeässä portaita alas. Joku töytäsi taas häneen, hän horjahti ja lensi käsiään vastaan seinään. Hän tunsu joutuneensa väenahdinkoon, kääntyi ympäri ja koetti raivata itselleen tietä oikealle päin. Mutta väentungos naulitsi hänet paikoilleen. Hän voi tuskin hengittää, rintaluunsa tuntuivat murskaantuvan. Hän pääsi hetkiseksi vapaammaksi ja koko väen paljous vei hänet mukanaan suurta amfiteatteria kohden, josta hän juuri äsken oli lähtenyt. Toisinaan hänen jalkansa eivät edes ottaneet maahan. Hän

hapuili ja kansa lykkäsi häntä eteenpäin. Hän kuuli huudettavan: "Tuolla he ovat!" Hän kuuli aivan vieressään huudahduksen. Hän töytäsi jotain pehmeätä vastaan ja kuuli jalkojensa juuresta kirouksen. Hän kuuli huudettavan: "Nukkuja!" mutta hän oli liian hätääntynyt voidakseen vastata. Hän kuuli viheriäisten aseiden paukkuvan. Silloin kadotti hän kokonaan oman tahtonsa ja muuttui atoomiksi keskellä pakokauhua, hän toimi sokeasti, mitään ajattelematta, koneellisesti. Hän tyrkki kyynärpäillään ja koetti saada ahdingossa tilaa itselleen, kompastui portaisiin ja tunsu nousevansa kaltevaa pintaa myöten. Äkkiä näkyivät kaikki kasvot, ne olivat kalpeita, kauhistuneita, hikisiä, häikäisevän valon valaistessa niitä. Erään nuoren miehen kasvot olivat aivan hänen lähellään, noin parin askeleen päässä. Tapaus itsessään ei merkinnyt sen enempää, mutta nuo kasvot johtuivat aina sittemmin hänen mieleensä. Sillä tämä nuori mies, joka tungoksessa pysyi pystyssä, oli saanut kuulun rintaansa ja oli jo kuollut.

Kaapelin päällä oleva mies oli varmaankin syyttänyt neljännen tähden. Valo tunkeutui suurien ikkunoiden ja holvien kautta ja Graham näki nyt olevansa keskellä tiheää väentungosta, joka pyrki amfiteatterin alinta osaa kohden. Tällä kertaa näki hän kaiken harmaana, siellä täällä näkyi tummia varjoja. Hän näki, miten aivan hänen lähellään punapukuiset poliisit raivasivat itselleen tietä tungoksen läpi. Hän ei voinut sanoa, näkivätkö ne hänet. Hän etsi Lincolnia ja vartiostiaan. Hän näki Lincolnin seisovan lähellä näyttämön lavaa mustamerkkisten vartioiden ympäröimänä, jotka nostivat hänet ylös voidakseen katsella yli kansanjoukon etsiessään Grahamia. Graham oli vastaisella puolella salia, hänen takanaan aitauksen eroittamana alkoivat istuimien kaltevasti nousevat rivit. Hänessä heräsi äkkiä päätös, hän koetti raivata itselleen tietä aitauksen luo. Päästyään siihen sammui valo.

Nopeasti avasi hän harteillaan riippuvan viitan, joka ei ainoastaan estänyt hänen liikkumistaan, vaan samalla ilmaisi hänet kaikille ja antoi sen valua maahan. Hän kuuli jonkun polkevan sen jalkoihinsa. Samassa kapusi hän aitauksen yli ja pakeni eteenpäin. Hapuillesaan eteenpäin joutui hän ylöspäin nousevan käytävän suuhun. Ammunta taukosi ja jalkojen töminä hiljeni. Äkkiä hän tapasi portaan, kompastui ja kaatui. Samassa valaisi pimeyden voimakkaat valosäteet, pauhina kasvoi ja viidennen tähden kirkas valo paistoi laajan teatterin suurien aukkojen kautta sisään.

Hän kaatui muutaman tuolin yli, kuuli huutoja ja pyssyjen pauketta, koetti nousta ja kaatui taas. Hän huomasi ympärillään joukon mustamerkkisiä miehiä, jotka ampuivat alempana oleviin punapukuisiin poliiseihin, hyppäsivät tuolien yli, kumartuivat niiden taakse ladatakseen aseensa. Vaistomaisesti kyyristyi hänkin tuolien taakse, sillä kuulat osuivat tuolien pneumaattisiin selkänöjiin ja niiden ohut metallipäällyys särkyi kiiltävänä sateena. Vaistomaisesti huomasi hän myöskin, mistä hän pääsisi ulos ja mitä tietä olisi turvallisinta paeta, kun pimeys taas verhoi teatterin.

Sinisessä puvussa oleva nuori mies riensi eteenpäin harpaten tuolien yli. "Varokaa!" huusi hän jalkansa melkein osuessa kyyristyvän Nukkujan kasvoihin.

Hän ei näyttänyt tuntevan Grahamia, ojensi pyssynsä, ampui ja huutaen: "Kuolema Neuvostolle!" aikoi ampua uudelleen. Samassa näki Graham, miten puolet miehen niskasta katosi. Lämmintä nestettä tippui Grahamin poskelle. Viheriäinen ase vaipui alas. Hetkisen seiso i mies ilmeettöm in kasvoin paikallaan ja alkoi sitten painua eteenpäin. Polvensa lyyhistyivät. Mies kaatui samassa kun pimeys peitti kaiken. Kuullessaan hänen kaatuvan juoksi Graham henkensä edestä kunnes hän kohtasi portaat. Hän kompastui, nousi ylös ja lähti kulkemaan portaita pitkin.

Kuudennen tähden syttyessä oli hän jo käytävän suussa. Valon tultua juoksi hän nopeammin, astui käytävän aukosta sisään, kääntyi kulmauksesta ja oli jälleen keskellä pimeyttä. Joku lykkäsi hänet kumoon, mutta hän nousi nopeasti ylös. Hän huomasi olevansa keskellä samaan suuntaan pakenevia miehiä. Hänellä oli nyt sama ajatus kuin heilläkin; päästä pakoon tästä taistelusta. Hän tyrkki ja löi, horjui, juoksi, joutui aivan likistykseen, kompastui ja nousi taas ylös.

Muutaman minuutin ajan hän juoksi kapeata, pimeää solaa myöten, joutui sitten jollekin suurelle, avoimelle paikalle, laskeutui pitkää, loivaa pintaa alaspäin ja joutui vihdo in laskeuduttuaan portaita alas, tasaiselle paikalle. Useat huusivat: "He tulevat! Vartijat tulevat. He ampuvat. Pakoon. Vartijat ampuvat. Seitsemännellä kadulla olemme turvassa! Lähtekäämme sinne!" Joukossa oli vaimoja ja lapsia yhtä paljon kuin miehiäkin. Kulkiessaan Grahamin ohitse huusivat he hänelle kaikellaisia solvaisevia lauseita. Joukko riensi holvattuun käytävään, saapui lyhyen käytävän kuljettuaan heikosti valaistulle avoimelle paikalle. Mustapukuiset miehet erkaantuivat ja nousivat juoksujalkaa jättäjäiskorkeita portaita ylös. Hän seurasi heitä. Kansa hajaantui oikealle ja vasemmalle. Hän huomasi tungoksen ympärillään loppuneen. Hän seisahtui ylimmälle portaalle. Hänen edessään oli istuimia ja pieni kioski. Hän lähestyi sitä ja piiloutuen sen varjoon katseli hän läähättäen ympärilleen.

Kaikki oli hämärää ja harmaata, mutta hän huomasi että nämät portaat olivatkin "katuja", jotka nyt olivat liikkumattomia. Molemm in puolin muodostivat ne kaltevan pinnan, niiden vieressä kohosivat rakennukset suurina ja haamumaisen pimeinä, niiden seinissä ovat kirjoitukset näkyivät hyvin hämärästi ja ylhäällä näkyi katon kannattimien lomitse vaalea taivas. Joukko kansaa riensi ohitse.

Heidän huudoistaan päättäen riensivät he taisteluun. Toisia hiljaisia olentoja hiipieli arasti ja nopeasti varjojen suojassa.

Alhaalta kadulta hyvin kaukaa kuuli hän taistelun pauhinan. Mutta selvää oli, ettei tämä ollut se katu, jonka varrella teatteri oli. Edellinen taistelu näytti kokonaan tauonneen. Ja — mikä hullu ajatus! — kaikki nuo taistelivat hänen tähtensä!

Jonkun aikaa oli hän aivan kuin mies, joka hetkiseksi lopettaa jännittävän kirjan lukemisen, ja alkaa epäillä onkohan kaikki se, minkä hän on todeksi otaksunut, laisinkaan totta. Hänen ajatuksensa eivät kiintyneet tällä haavaa yksityiskohtiin, hän ajatteli kokonaisuutta, ja se herätti hänessä suurta kummastusta. Kummallista kyllä, vaikka hän selvästi muisti pakonsa Neuvoston vankilasta, kansankokouksen teatterissa, punaisen poliisin hyökkäyksen kansan kimppuun, niin saattoi hän vaivalloisesti muistaa heräämisensä ja pitkät mietiskelynsä Hiljaisissa Huoneissa. Ensiksi unohti hän tämän kaiken ja muisteli Pentargen vesiputouksia ja päivän valaisemia loistavia Cornwallin kallioita. Nämät vastakohtat tekivät kaiken niin epäoleelliseksi. Sitten selveni kaikki ja hän alkoi käsittää asemansa. Se ei ollut enää mikään arvoitus, kuten se oli ollut Hiljaisissa Huoneissa ollessaan. Kaikki sai nyt oudon, mutta selvän muodon. Hän oli jollain tavalla joutunut omistamaan puolet maailmasta, ja suuret valtiolliset puolueet taistelivat hänen omistamisestaan. Toisella puolella Valkoinen Neuvosto punaisen poliisin avulla päätti rohkeasti kaapata hänen omaisuutensa ja ehkä murhatakin hänet; toisella puolella oli vallankumous, joka oli hänet vapauttanut, ja sen näkymätön johtaja "Ostrog". Ja koko tässä suunnattomassa kaupungissa riehui taistelu tämän tähden. Koko tämä kummallinen maailma oli raivon vallassa! "Minä en ymmärrä tätä", huudahti hän. "Minä en ymmärrä tätä!"

Hän oli pujahtanut taistelevien puolueiden lomitse ja oli nyt yksinään tässä hämärässä paikassa. Mitähän nyt tulee tapahtumaan? Mitähän nyt tapahtuu? Hän oli näkevinään punapukuisten poliisien vimmoissaan ajavan häntä takaa syytäen tieltään mustamerkkisiä vallankumouksellisia.

Joka tapauksessa sai hän nyt ainakin hiukan hengittää. Hän saattoi kenenkään huomaamatta piiloutua ja seurata asioiden kulkua. Hän silmäili pimeiden rakennusten kummallisen suurta kokoa; ja hänestä tuntui ihmeelliseltä, että tämän kaiken yläpuolella aurinko nousi ja että maailma loisti päivän tutussa valossa. Hän alkoi pian hengittää rauhallisemmin. Lumen kastelemat vaatteensa olivat jo kuivuneet hänen yllään.

Hän kulki muutaman penikulman katua pitkin, hämärässä, puhumatta kenellekään, kenenkään häiritsemättä, synkkänä varjona varjojen keskellä — hän, tuo menneen ajan ihailtu mies, joka tietämättään oli saanut omakseen puolet maailmasta. Kaikkialla, missä vaan oli valoisaa tai kansaa koolla, tai erikoinen kiihtymys vallitsi, pelkäsi hän ihmisten tuntevan hänet; hän väisti, käänsi heille selkänsä, laskeutui tai nousi keskellä olevia portaita, joutui ylemmälle tai alemmalle kadulle. Vaikka hän ei huomannutkaan mitään taistelua, niin koko kaupunki oli kiihkoissaan. Kerran sai hän paeta juoksujalkaa väistääkseen koko kadun täyttävää, hyökkäävää joukkoa. Kaikki näyttivät ottavan osaa taisteluun. Taistelijat olivat suurimmaksi osaksi miehiä ja heillä oli kiväärin tapaisia aseita. Hänen huomatakseen oli taistelu nyt kohdistunut siihen kaupunginosaan, josta hän juuri tuli. Tavan takaa osui hänen korviinsa etäistä pauhinaa ilmaisten taistelun yhä vielä jatkuvan. Hän sai taistella varovaisuuden ja uteliaisuuden välillä. Mutta varovaisuutensa voitti ja hän kulki pois päin taistelusta — niin kauvaksi kuin hän vaan voi. Hän asteli kenenkään tuntematta tai epäilemättä hämärässä eteenpäin. Jonkun ajan kuluttua ei hän kuullut enää kaikuakaan taistelusta, yhä vähemmän kulki hänen ohitse väkeä, kunnes vihdoin leveä katu tuli autioksi. Rakennusten seinät olivat rumia ja karkeatekoisia; hän huomasi tulleensa kaupunginosaan, jossa oli tyhjiä tavaravarastoja. Yksinäisyyden tunne sai hänessä vallan. Hän alkoi astua hitaasti.

Väsyyksensä lisääntyi. Joskus teki hänen mielensä pysähtyä ja istua yhdelle noista ylemmän kadun lukemattomista istuimista. Mutta kuumeentapainen levottomuus, itsetietoisuus siitä, että hän oli kaiken tämän taistelun aiheena, esti häntä jäämästä kauvemaksi aikaa samaan paikkaan. Oliko hän sitten tämän kapinan ainoana aiheena?

Eräällä yksinäisellä paikalla ollessaan tunsikin hän maan tärähtävän — sitä seurasi kamala räjähdys ja jyrinä, kylmä ilmanviima kulki halki kaupungin, kuului, miten suuret ikkunat särkyivät, rakennukset sortuivat — joukko suunnattomia jyrähdyksiä. Joukko lasia ja rautatelineitä putosi ylhäältä alas noin sadan metrin päähän hänestä keskelle katua, ja etäältä kuului juoksua ja huutoja. Hän juoksi ensin mielettömänä yhtäänne, ja palasi sitten takaisin tietämättä miksi.

Eräs mies juoksi häntä kohden. Graham tuli taas täysiin tajuihinsa. "Mikä on räjähtänyt?" kysyi mies hengästyneenä, "sillä räjähdys se oli". Ja ennenkuin Graham ennätti puhua hänen kanssaan, oli hän jo juossut tiehensä.

Suuret rakennukset kohosivat hämärinä usvaisessa aamuilmassa, vaikka ylhäällä oleva taivas näytti jo päivän nousseen. Hän huomasi monta seikkaa, jota hän ei käsittänyt; hän sai selvän monesta

foneettisesti kirjoitetusta kirjoituksesta. Mutta mitä hyötyä oli ottaa selvää kummallisista kirjaimista, kun pinnistettyään silmiään ja järkeään, tapaa tällaisia lauseita: "Tässä on Eadhamite" tai; "Työtoimisto — Pienipuoli?" Kummallinen ajatus: ehkä muutamat tai kaikki noista suurista huonevuorista kuuluivat hänelle.

Hänelle selvisi täydellisesti, miten paljon tässä kaikessa oli vakavaa. Todellisuudessa oli hän tehnyt tuollaisen hyppäyksen ajassa, jota romaanin kirjoittajat niin usein ovat kuvitelleet. Kerran tämän hyppäyksen tehtyään odotti hän, tai ainakin hänen ajatuksensa odottivat saada nähdä jonkun loistavan näytelmän. Mutta ei mikään näytelmä, vaan suuri vaara, vihamieliset varjot ja pimeys ympäröi häntä. Jossain, pitkin hämäriä solia etsi kuolema häntä. Täytyisikö hänen kuolla, ennenkuin hän oli saanut kaikki tietää? Ehkä jo lähimmän kulmauksen varjossa oli turmio odottamassa häntä. Hänessä heräsi palava halu saada nähdä, saada tietää jotain. Hän alkoi pelätä kulmauksia ja hän uskoi että turvallisuutensa riippui siitä, miten taitavasti hän osasi piilottautua. Minnekähän hän voisi kätkeytyä, jotta häntä ei nähtäisi silloin kun valot taas syttyivät? Lopulta istahti hän ylemmän kadun penkille eräisen syvennykseen huomattessaan, että siellä hän oli rauhassa.

Hän hieroi väsyneitä silmiään. Ehkä hän, avatessaan ne jälleen, näkeekin pitkän hämärän kadun ja sietämättömän korkeiden rakennusten kadonneen? Ehkä hän huomaakin, että näiden muutaman päivän tapaukset, heräämisensä, huutava kansa, pimeys ja taistelu, olivatkin vaan mielikuvituksen luomia, uutta ja tavallista vilkkaampaa unta. Sen täytyi olla unta, sillä olihan se niin järjetöntä niin epäjohdonmukaista. Miksi kansa taisteli hänen puolestaan? Miksi tämä järkiviisas maailma pitäisi häntä Valtijaana ja Mestarina?

Näin hän ajatteli silmät ummessa, kun hän ne jälleen avasi, toivoi hän näkevänsä jotain tuttua yhdeksäneltätoista vuosisadalta, näkevänsä ehkä Boscastlen pienen sataman, Pentargen kalliota, tai makuuhuoneen omassa asunnossaan. Mutta tositapaukset välittävät vähät ihmisten toiveista. Joukko miehiä astui varjosta esiin seuraten rientoaskelin mustaa lippua aikeissa taisteluun, ja heidän takanaan näkyi talojen huimaavan korkeat, suuret ja pimeät seinät, joilla näkyi hämäriä, outoja sanoja, joita hän ei ymmärtänyt.

"Tämä ei ole unta", sanoi hän, "ei ole unta". Hän peitti käsillään kasvonsa.

XI LUKU.

Kaikkietävä vanhus.

Hän säpsähti kuullessaan jonkun vieressään yskivän.

Hän kääntyi nopeasti ja tarkasteltuaan näki varjossa kyyryllään istuvan pienen ihmisolennon.

"Mitä uutta tiedätte?" kysyi kimakka, hengästynyt, hyvin vanhan miehen ääni.

Graham epäröi. "En mitään", sanoi hän.

"Minä jään tänne siksi, kunnes valo syttyy jälleen", sanoi vanhus.

"Nuo siniset heittiöt ovat kaikkialla — kaikkialla".

Graham mutisi vastaukseksi. Hän koetti nähdä vanhuksen, mutta varjo peitti hänen kasvonsa. Hänen teki mielensä kysellä, puhella, mutta ei tietänyt, millä aloittaisi.

"Voi kurjuutta ja kirousta", sanoi vanhus äkkiä.

"Kurjuutta ja kirousta! Ajettu pois huoneestani keskelle näitä kauhuja".

"Se on kovaa", sääliitteli Graham. "Se on kovaa".

"Mikä pimeys. Vanha mies keskellä pimeyttä. Ja koko maailma on tullut hulluksi. Sotaa ja taistelua! Poliisi on saanut selkäänsä ja roistoja on kaikkialla. Miksi he eivät tuota neekereitä meitä suojelemaan? Minä en mene enää pimeisiin käytäviin. Minä kompastuin siellä miehen ruumiiseen. Toisen seurassa tuntee itsensä turvallisemmaksi ... jos seura vaan on oikeata laatua". Hän katsoi terävästi Grahamiin, nousi äkkiä ja astui hänen luokseen.

Hän oli luultavasti tyytyväinen tarkastukseensa. Vanhus istahti ja näytti iloitsevan saadessaan seuraa.

"Eh!" sanoi hän, "tämä on kamala aika! Sotaa ja tappelua, ja kuolema kaikkialla vaanimassa — miehet, terveet miehet, sortuvat pimeässä. Minun poikani! Minulla on kolme poikaa. Jumala tietää, missä he ovat tänä yönä".

Hän vaiken. Sitten jatkoi hän valittaen: "Jumala tietää, missä he ovat tänä yönä".

Graham mietti, miten hän kyselisi ilmaisematta tietämättömyyttään. Vanhus katkaisi jälleen äänettömyyden.

"Tuo Ostrog saa voiton", sanoi hän. "Hän saa voiton. Ja miten maailman käy hänen johtonsa alla, ei tiedä kukaan. Minun poikani ovat kaikin kolmisiin tuulimoottorien hoidossa. Yksi minun miniöistäni oli jonkun aikaa hänen jalkavaimonaan. Hänen jalkavaimonaan! Me emme olekaan mitään tavallista väkeä. Ja yhtäkaikki ajoivat he minut tänä yönä ulos tupertumaan jollain tavoin. Minä tiesin mitä oli tekeillä. Jo ennen kuin monet muut. Mutta tämä pimeys! Ja äkkiä sitten kompastuu pimeässä ruumiiseen!"

Graham kuuli hänen vaivalloisesti hengittävän.

"Ostrog!" sanoi Graham.

"Maailman etevin päällysmies", sanoi ääni.

Graham mietti, mitä hän kysyisi. "Neuvostolla on kai hyvin vähän ystäviä kansan joukossa".

"Hyvin vähän ja nekin kurjia raukkoja. Nyt heidän aikansa on tullut. Eh! Heidän olisi pitänyt olla varuillaan. Mutta kaksi kertaa he estivät vaalit. Ja Ostrog — Ja nyt se on puhjennut ilmi, eikä mikään voi sitä ehkäistä, ei mikään. He hylkäsivät kaksi kertaa Ostrogin — Ostrogin, suuren työnjohtajan. Minä kuulin hänen raivoavan siihen aikaan — se oli kamalaa. Taivas heitä varjelkoon! Sillä ei mikään maan päällä voi heitä pelastaa nyt, kun hän on nostattanut Työkomppaniat heitä vastaan. Kukaan muu ei olisi uskaltanut sitä tehdä. Kaikki sinipukuiset ovat aseissa ja liikkeessä! Hän ajaa asiansa loppuun asti — loppuun asti".

Syntyi lyhyt äänettömyys. "Tuo Nukkuja", sanoi hän ja vaiken.

"Niin", kysyi Graham. "Mitä hänestä?"

Ukon ääni painui tuttavalliseksi kuiskaukseksi ja kalpeat ja ryppyiset kasvot tulivat lähemmäksi. "Tuo oikea Nukkuja —"

"Niin", sanoi Graham.

"Kuoli jo aikoja sitten".

"Mitä?" sanoi Graham nopeasti.

"Jo aikoja sitten. Kuoli. Jo aikoja sitten".

"Se ei voi olla mahdollista!" sanoi Graham.

"On kyllä. On kyllä mahdollista. Hän on kuollut. Tuo Nukkuja, joka heräsi — vaihdettiin yöllä. Joku lääkkeillä huumattu miesparka. Mutta minä en uskalla sanoa kaikkea, mitä minä tiedän. Minä en uskalla sanoa kaikkea, mitä minä tiedän".

Hän löpisi hetken sekavia lauseita. Hänen salaisuutensa kävi liian raskaaksi kantaa. "Minä en tunne laisinkaan niitä, jotka vaivuttivat hänet uneen — se tapahtui paljo ennen minun aikaani — mutta minä tunsin miehen, joka ruiskutti häneen virkistäviä aineita ja herätti hänet. Oli kymmenen mahdollisuutta yhtä vastaan — herättää tai tappaa. Herättää tai tappaa. Niin tekee Ostrog".

Graham oli niin hämmästynyt tästä kaikesta, että hän keskeytti puheen ja pyysi vanhusta uudelleen kertomaan kaiken, kyseli häneltä, ennenkuin hän tuli täysin vakuutetuksi siitä, että ukko puhui järjettömiä. Hänen heräämisensä ei siis ollutkaan luonnollinen! Oliko tuo kaikki vanhuksen höperöä lavertelua, vai oliko siinä jotain perää? Etsiessään muistonsa pimeistä sokkeloista löysi hän äkkiä jotain, jota voi pitää tuollaisena valveuttamisvaikutuksena. Hän tuli ajatelleeksi, että kohtalo oli valmistanut hänelle onnellisen sattuman, että hän ehkä sittenkin sai oppia jotain uudelta ajalta. Vanhus ähki hetkisen, sylkäisi ja jatkoi sitten piipittäväällä äänirähjällään:

"Kun he ensi kerran hylkäsivät hänet, niin seurasin minä koko asiaa tarkoin".

"Hylkäsivät, kenet?" kysyi Graham. "Nukkujanko?"

"Nukkujan? *Ei*. Ostrogin. Hän oli aivan kamalankamala! Ja silloin luvattiin valta hänelle, luvattiin

varmasti seuraavaksi kerraksi. Niitä hulluja — eivät pelänneet häntä sen enempää. Nyt on koko kaupunki jalkeella, ja me muut olemme vaan tomua hänen jalkojensa alla. Tomua jalkojensa alla. Ennenkuin hän sekaantui asiaan — niin työmiehet leikkasivat toisiensa kurkkuja poikki, murhasivat jonkun kiinalaisen tai työnjohtajan, mutta jättivät kaiken muun rauhaan. Murhia! Ryöväyksiä! Pimeyttä! Sellaista ei ole nähty grossiin vuoteen. Eh! — hullusti käy pienien, kun suuret tappelevat! Huonosti käy!"

"Mitä sanoitte — mitä ei ole ollut — mitä? grossiin vuoteen?"

"Häh?" sanoi vanhus.

Vanhus puhui jotakin hänen puheensa katkaisemisesta ja antoi Grahamin kysyä samaa kolme eri kertaa. "Taisteluja ja aseellisia murhia, ja hullujen vapauden rähinää ja muuta sellaista", sanoi vanhus. "Sellaista ei ole tapahtunut minun eläissäni. Nyt on aivan samallaista kuin entisaikaan — aivan varmaan — kun Pariisin kansa ryhtyi taisteluun — kolme grossia vuotta sitten. Sellaista ei ole nähty sen jälkeen. Mutta sellaista on maailman meno. Kaikki palaa takaisin. Minä tiedän sen. Minä tiedän sen. Ostrog on nyt toiminut viisi vuotta, ja sinä aikana on ollut kapina kapinan jälkeen, ja nälänhätä ja uhkauksia ja suuria sanoja ja aseita. Sinipukuisia ja mutinaa. Ja rangaistuksia. Kaikki kiehuu ja kuohuu. Ja tässä sitä nyt ollaan! Kapina ja taistelu ja Neuvosto on menettänyt kaikki".

"Te näytätte tarkoin tietävän nämät asiat", sanoi Graham.

"Minä tiedän, mitä minä näen. En minä kuuntele yksinomaan puhekoneita".

"Ette kai", sanoi Graham ihmetellen mitähän nuo puhekoneet olivat.

"Ja oletteko siis varma siitä, että Ostrog — oletteko varma, että Ostrog on järjestänyt tämän kapinan ja herättänyt Nukkujan? Näyttääkseen vaan omaa voimaansa — kun häntä ei valittu Neuvostoon?"

"Tietäähän sen koko maailma, luulisin minä", sanoi vanhus. "Lukuunottamatta — tyhmeliiniä. Hän tahtoi päästä herraksi millä tavalla tahansa. Neuvoston kautta tai ilman sitä. Jokainen, joka tietää jotain, tietää sen. Ja tässä sitä nyt on ruumiita kaikkialla keskellä pimeyttä! Mutta mistä te olette tulleet, kun ette ole kuullut Ostrogin ja Verney'den välisestä riidasta? Ja mistä syystä luulette tämän taistelun alkaneen? Nukkujan tähden? Häh? Te luulette kai Nukkujan olevan olemassa ja heräävän omin voimin — häh?"

"Minä olen rauhallinen mies, vanhempi kuin miltä näytän, ja unohdan niin helposti", sanoi Graham. "Minä olen unohtanut paljon — erittäinkin viime vuosien tapahtumista —. Jos minä olisin Nukkuja, niin, totta puhuen, en voisi olla tietämättömämpi näistä asioista".

"Eh!" sanoi ääni. "Vanha, tekö vanha? Ettepä te juuri vanhalta näytät. Mutta onhan se totta, etteivät kaikki säilytä minun ijälläni muistiaan niin tuoreena kuin minä. Mutta ovathan nämät asiat niin yleisesti tunnettuja! Ettehän te ole niin vanha kuin minä — ette läheskään niin vanha. Minun ei ehkä pitäisi arvostella toisia oman itseni mukaan. Minä olen nuori — ollakseni näin vanha mies. Te mahdatte olla vanha, niin nuori kuin olettekin".

"Se on totta", sanoi Graham. "Minun elämäni on ollut hyvin merkillinen. Minä tiedän hyvin vähän! Ja historia! Siitä minä en suorastaan tiedä mitään. Nukkuja ja Julius Caesar ovat minulle aivan samoja. Hauskaa on kuulla teidän puhuvan tästä kaikesta".

"Minä tiedän yhtä ja toista", sanoi vanhus. "Minä tiedän muutamia asioita. Mutta —. Kuulkaa!"

Molemmat miehet vaikenivat ja kuuntelivat. Kuului kumea jyräys, niin voimakas, että heidän istuimensa vavahtivat. Ohikulkijat seisahtuivat huutaen jotain toisilleen. Graham rohkaistui heidän esimerkistään, nousi ja liittyi toisiin. Kukaan ei tietänyt, mitä oli tapahtunut.

Hän palasi istumaan ja kuuli vanhuksen mutisevan heikolla äänellä epämääräisiä kysymyksiä. Vähään aikaan he eivät sanoneet sanaakaan toisilleen.

Tietoisuus tästä jättiläistaistelusta, joka oli niin lähellä ja kuitenkin niin etäällä, vaikutti voimakkaasti Grahamin mielikuvitukseen. Oliko tuo vanhus oikeassa, olivatko nuo tiedot kansasta todenmukaisia, ja olivatko vallankumoukselliset voitolla? Vai erehtyivätkö he, ja ajoiko punainen poliisi kaikkia edellään? Mikä hetki tahansa voi taistelun hyökylaine ulottua tähän kaupungin rauhalliseen kolkkaan ja riistää hänet jälleen mukaansa. Hänen täytyi saada tietoa asioista niinkauvan kuin hänellä vielä oli siihen aikaa. Hän kääntyi äkkiä vanhuksen puoleen aikoen tehdä hänelle kysymyksen, joka kuitenkin jäi sanomatta. Mutta tämä liike sai vanhuksen jälleen jatkamaan puhettaan.

"Eh! Kuinka kaikki tässä maailmassa kehittyi!" sanoi vanhus. "Minä tunnen tuon Nukkujan

elämäntarinan, johon kaikki tyhmeliinit nyt panevat toivonsa — minä olen aina pitänyt historiasta. Kun minä olin lapsi — minä olen nyt niin kovin vanha — osasin minä lukea painettuja kirjoja. Te ette kai usko sitä. Te ette kai koskaan ole nähnyt niitä — niin ne kuluvat ja muuttuvat tuhaksi — ja terveystoimikunta polttaa ne ja tekee niistä valkaisuainetta. Mutta niistä oli hyötyä, vaikka ne olivatkin niin likaisia. Niistä oppi aina jotain. Mitä tulee noihin uudenaikaisiin puhekoneisiin — teidän mielestänne eivät ne kai ole uudenaikaisia — niin käsittää niiden puheen helposti, mutta unhottaa myöskin helposti. Mutta minä olen seurannut Nukkujan tarinaa aivan alusta alkaen".

"Te ette taida uskoa", sanoi Graham hitaasti, "mutta minä olen niin tietämätön kaikesta — minä olen niin ollut kiinni omissa hommissani, koko elämäni on ollut niin perin omituinen — että minä en tiedä mitään Nukkujan historiasta. Kuka hän oli?"

"Eh!" sanoi vanhus. "Kyllä minä tiedän. Kyllä minä tiedän. Hän oli eräs olento parka, jota hänen ilkeä vaimonsa kiusasi! Hän vaipui valekuolemaan. Nuo vanhat ruskeat kuvat, joita ennen muinoin käytettiin — valokuvat — esittivät häntä makaamassa. Siitä on nyt puolitoista grossia vuotta — puolitoista grossia vuotta?"

"Vai kiusasi häntä ilkeä vaimo, mies parka", sanoi Graham puolikovaa ja jatkoi sitten ääneen: "Niin — hyvä on! jatkakaa".

"Hänellä oli Warming niminen serkku, jolla ei ollut lapsia ja joka tuli hyvin rikkaaksi keksiensään tiet — kadut — ensimmäiset eadhamititiet. Mutta sen te kai tiedätte? Ettekö? Kuinka se voi olla mahdollista? Hän hankki itselleen patentin ja perusti suuren yhtiön. Siihen aikaan oli olemassa monen monta yhtiötä ja kauppaliittoa. Monen monta! Hänen keksintönsä syrjäytti rautatiet — nuo entiset kulkuneuvot — kahdessa tusinassa vuotta. Hän osti kaikki rautatiet ja muutti ne eadhamiteiksi. Ja kun hän ei tahtonut hajottaa omaisuuttaan eikä luovuttaa rikkauksiaan, eikä huolinut osakkaista, jätti hän kaiken Nukkujalle ja uskoi sen hoitoneuvostolle, jonka hän itse oli valinnut ja järjestänyt. Hän tiesi, ettei Nukkuja herää ja että hän nukkuu nukkumistaan kunnes kuolee. Hän tiesi sen varsin hyvin. Ja sitten, loiskis! eräs yhdysvaltalainen, joka kadotti molemmat poikansa haaksirikossa, heitti siihen lisäksi suuren omaisuuden. Tämä neuvosto sai heti alussa käsiinsä tusinan myriadin leijonan omaisuuden".

"Mikä oli hänen nimensä?"

"Graham".

"Ei — minä tarkoitan tuota amerikkalaista".

"Isbister".

"Isbister!" huudahti Graham. "Enhän minä tunne tuota nimeä".

"Ette kai", sanoi vanhus. "Ette kai. Ei nykyaikaan opita koulussa paljoakaan. Mutta minä tiedän kaikki, mitä hänestä voi tietää. Hän oli rikas amerikkalainen, joka alkujaan oli englantilainen, ja joka jätti Nukkujalle vielä suuremman omaisuuden kuin Warming. Miten hän oli sen koonnut? Sitä en tiedä. Hän oli keksinyt keinon maalata tauluja koneen avulla. Mutta hän kokosi rahat ja testamenttasi ne, ja niillä sai Neuvosto alkaa toimintansa. Se oli ensi alussa vaan hoitoneuvosto".

"Ja miten tuo omaisuus kasvoi?"

"Eh! — ettehän te tiedä mitään. Raha tekee rahaa — ja kaksitoista päätä toimii paremmin kuin yksi. He käyttivät rahoja taitavasti. He käyttivät rahaa valtiollisiin tarkoituksiin, kartuttivat rahoja korkojen ja monopoolien kautta. Omaisuus kasvoi kasvamisestaan. Ja pitkän aikaa nuo kaksitoista hoitoneuvoston jäsentä pitivät Nukkujan omaisuutta salassa, käyttämällä kaksinkertaisia nimiä ja yhtiönimiä ja muuta sellaista. Neuvosto otti haltuunsa kaikki rahat, osakkeet ja lainat, osti kaikki valtiolliset puolueet itselleen ja lahjoi kaikki sanomalehdet. Jos seuraatte näitä vanhoja kertomuksia, niin huomaatte, miten Neuvoston valta kasvamisestaan kasvoi. Nukkujan omaisuus oli lopulta biljonan biljonaa leijonaa. Ja kaikki tämä johtui oikusta — Warmingin testamentista ja Isbisterin poikien satunnaisesta kuolemasta".

"Ihmiset ovat kummallisia", sanoi vanhus. "Mikä minusta on kummallista, on se, että Neuvosto saattoi niin kauvan toimia yksimielisesti. Olihan heitä kokonaista kaksitoista. Mutta he toimivat jo alusta alkaen puolueeryhmissä. Ja sitten he luopuivat siitä. Kun minun nuoruudessani puhuttiin Neuvostosta, niin puhuttiin aivan kuin Jumalasta. Me emme voineet ajatellakaan heidän voivan toimia väärin. Me emme tietäneet heidän vaimoistaan emmekä muusta! Minä olen nyt tullut viisaammaksi".

"Ihmiset ovat kummallisia", sanoi vanhus. "Tässä te, nuori mies, ette tiedä mitään, ja minä — seitsemänkymmenen vuotias näen ja kuulen kaiken ja selitän teille järkevästi ja selvästi näitä asioita".

"Seitsemänkymmenen vuotias", sanoi hän, "seitsemänkymmenen, ja minä kuulen ja näen — kuulen

paremmin kuin näen. Ja punnitsen selvästi kaikkea ja seuraan kaikkia tapahtumia. Seitsemänkymmenen vuotias!"

"Elämä on kummallinen. Minä olin kahdenkymmenen vuotias Ostrogin syntyessä. Minä muistan hänet jo aikoja ennen kuin hän potkaisi itsensä tuulimoottorien ylihoitajaksi. Minä olen nähnyt paljon muutoksia. Minäkin olen kantanut sinistä pukua. Ja kaiken lopuksi olen saanut nähdä tämän taistelun ja pimeyden ja tappelun ja ruumiiden makaavan tielläni. Ja kaikki tämä on hänen työtään! Hänen työtään!"

Hänen puheensa painui epäselväksi hyminäksi ylistellessään Ostrogia.

Graham kävi miettiväksi. "Kuulkaahan", sanoi hän, "olenko minä oikeassa".

Hän ojensi kätensä ja alkoi laskea sormillaan. "Nukkuja on ollut unessa —"

"Hän on vaihdettu", sanoi vanhus.

"Ehkä. Ja sillävälän kasvoi Nukkujan omaisuus kahdentoista neuvosmiehen käsissä, kunnes se vihdoin sai haltuunsa melkein kaiken maailman omaisuuden. Nuo kaksitoista hoitaessaan tätä omaisuutta ovat tavallaan tulleet oikeiksi maailman haltijoiksi, siksi että he ovat maksavana mahtina, kuten Englannin parlamentti oli ennen —"

"Eh!" sanoi vanhus. "Juuri niin — se on hyvä vertaus. Te ette olekaan niin —"

"Ja nyt tuo Ostrog — on äkkiä nostattanut vallankumouksen herättäessään Nukkujan — jonka heräämistä ei kukaan muu kuin taikauskoinen roskaväki ole uneksintukaan — herättäen, jotta hän vaatisi takaisin Neuvostolta omaisuutensa näin monen vuoden jälkeen".

Vanhus yskäisi vakuudeksi. "Kummallista on", sanoi hän, "tavata mies, joka ensi kertaa kuulee tästä tänä iltana".

"Niin", sanoi Graham, "kummaa se on".

"Oletteko te käynyt Nautinnon kaupungissa?" kysyi vanhus. "Minä olen koko elinikäni toivonut sinne —". Hän naurahti. "Vielä nytkin", sanoi hän, "tekisi mieleni hiukan huvitella. Hauskaa olisi edes saada se nähdä". Hän höpisi lauseen, jota Graham ei käsittänyt.

"Nukkuja — milloin hän heräsi?" kysyi Graham äkkiä.

"Kolme päivää sitten".

"Missä hän on?"

"Ostrog on ottanut hänet huostaansa. Hän pääsi Neuvoston vankilasta tuskin neljä tuntia sitten. Hyvä herra, missä te olitte silloin? Hän oli suuressa salissa hallien luona — jossa sitten taistelukin alkoi. Koko kaupunki puhui siitä. Kaikki puhekoneet. Kaikkialla huudettiin ja kiljuttiin hänen nimeään. Neuvostoa kannattavat idiootitkin sallivat sen. Kaikki ryntäsivät katsomaan häntä — kaikki tarttuivat aseihin. Olitteko te juovuksissa vai nukuitteko? Ja vielä nytkin! Mutta tehän laskette leikkiä! Te vaan teeskentelette! Estääkseen puhekoneita toimimasta ja kansaa kokoontumasta sammuttivat he sähkövalon — ja vaivuttivat meidät tähän kirottuun pimeyteen. Mitä aijoitte sanoa —?"

"Minä kuulin Nukkujan vapauttamisesta", sanoi Graham. "Mutta — kerta vielä, oletteko varma siitä, että hän on Ostrogin luona?"

"Ei hän päästä Nukkujaa käsistään", sanoi vanhus.

"Ja Nukkuja. Oletteko varma siitä, että hän ei ole se oikea. Minä en ole koskaan kuullut —"

"Niin kaikki tyhmiiniit uskovat. Niin ne ajattelevat. Ikäänkuin ei olisi olemassa tuhansia asioita, joista ei koskaan puhuta. Minä tunnen Ostrogin siksi hyvin. Enkö sitä sanonut teille? Minä olen Ostrogin kanssa tavallaan läheisissä väleissä. Läheisissä väleissä. Miniäni kautta".

"Minä otaksun —"

"Mitä?"

"Minä otaksun, ettei tuo Nukkuja mitenkään voi käyttää oikeuksiaan. Minä luulen, että hän tulee olemaan vaan leikkikaluna — Ostrogin tai Neuvoston käsissä heti taistelun loputtua".

"Ostrogin käsissä — aivan varmaan. Miksei hän olisi nukkena? Ajatelkaa hänen asemaansa. Kaikki on

tehty häntä varten, kaikki mahdolliset nautinnot. Miksi hän ei tahtoisikaan käyttää oikeuksiaan?"

"Mikä tuo Nautinnon kaupunki on?" kysyi Graham äkkiä.

Vanhus antoi hänen kysyä uudelleen. Kun hän vihdoinkin oli varma Grahamin sanoista, töytäisi hän tätä kovasti kylkeen. "Tämä on jo liikaa", sanoi hän. "Tehän pidätte vanhusta pilananne. Minä jo epäilin teidän tietävän enemmän kuin väitättekkään".

"Ehkä", sanoi Graham. "Mutta ei! miksi minä teeskentelisin? Ei, minä en tiedä, mitä Nautinnon kaupunki on".

Vanhus rähähti tuttavalliseen nauruun.

"On paljon muuta, mitä en tiedä, minä en osaa lukea kirjaimianne, en tiedä, mitä rahaa käytätte, en tiedä, mitä maita löytyy tämän maan ulkopuolella. Minä en tiedä missä olen. En osaa laskea. En tiedä mistä saan ruokaa tai juomaa tai yösijaa".

"Jopa nyt jotakin", sanoi vanhus, "jos saisitte lasillisen juotavaa, niin kaataisitteko sen korvaanne tai silmääänne?"

"Teidän pitää selittää minulle kaikki".

"Hehe! Kyllähän silkipukuinen herra saa huvitella". Kuihtunut kätensä siveli Grahamin käsivartta. "Silkkiä. Niin on! Mutta olkoon kuinka tahansa, minä haluaisin olla se mies, joka pantiin Nukkujan sijaan. Hän saa viettää hauskoja päiviä. Loistossa ja nautinnoissa. Hän oli niin hullunkurisen näköinen. Kun kaikki saivat käydä häntä katsomassa, otin minäkin pääsylipun ja menin sinne. Tuo sijainen oli aivan sen oikean Nukkujan näköinen, jommoiseksi valokuvat hänet esittävät. Keltainen. Mutta kyllä ne hänet syöttävät. Tämä on hullunkurinen maailma. Ajatelkaahan sellaista onnenpotkausta. Minä odotan että hänet lähetetään Capriin. Se on paras paikka toipuville".

Hän sai taas yskänpuuskan ja alkoi valitella, ettei hän saa osakseen nautintoja ja iloja. "Mikä onnenpotkaus! Minä olen koko elinikäni oleskellut Lontoossa toivoen, että minunkin aikani kerran tulee".

"Mutta kuinka voitte olla varma Nukkujan kuolemasta?" sanoi Graham äkkiä.

Vanhus antoi hänen kysyä uudestaan.

"Ihmiset eivät elä kymmentä tusinaa vuotta kauvempaa. Se ei ole luonnollista", sanoi vanhus. "Minä en ole hassu. Hassut sitä uskokoot, mutta en minä".

Vanhuksen varmuus suututti Grahamia. "Olette hassu tai ette", sanoi hän, "mutta Nukkujan suhteen ainakin olette väärässä".

"Mistä sen tiedätte? Minähän luulin, ettette tiedä mitään — ette edes mikä Nautinnon kaupunki on".

Graham vaikeni.

"Sitä te ette tiedä", sanoi vanhus. "Mistä sen tietäisitte? Hyvin harvat —"

"*Minä olen Nukkuja*".

Hän sai sanoa sen toistamiseen.

Syntyi äänettömyys. "Tuopa on paljasta leikinlaskua, kaikella kunnioituksella sanoen. Teillä voisi tällaisina aikoina olla siitä paljon ikävyyksiä", sanoi vanhus.

Graham, vaikkakin hiukan epävarmasti, vakuutti olevansa Nukkuja.

"Minä olen Nukkuja. Minä vaivuin monen monta vuotta sitten uneen eräässä kivistä rakennetussa kylässä, siihen aikaan, jolloin vielä löytyi lehtoja, kyliä ja majataloja ja koko maaseutu oli jaettu pieniin alueihin ja lohkoihin. Ettekö te koskaan ole kuullut puhuttavan niistä ajoista? Ja minä se olen — minä joka puhun teille — joka heräsin neljä päivää sitten".

"Neljä päivää sitten! — Nukkuja! Mutta Nukkujahan on heidän huostassaan. He ovat saaneet hänet käsiinsä eivätkä luovu hänestä. Loruja! Tehän puhuitte tähän asti jokseenkin järkevästi. Kyllä minä arvaan, miten kaikki käy. Lincoln kulkee aina hänen kintereillään; eivät he päästä häntä yksinään kuljeksimaan. Olkaa siitä varma. Te olette hullunkurinen mies. Tuollainen leikinlaskija. Nyt minä ymmärrän miksi te nielette niin mukavasti sanojanne, mutta —"

Hän vaikeni äkkiä ja Graham näki hänen tekevän liikkeen kädellään.

"Ikäänkuin Ostrog päästäisi Nukkujan juoksentelemaan yksinään! Te satuitte kertomaan tuon kaiken väärälle miehelle. Eh! niinkuin minä sitä uskoisin. Mistä se ajatus teissä heräsi? Mehän puhelimme Nukkujasta".

Graham nousi. "Kuulkaahan", sanoi hän. "Minä olen Nukkuja".

"Leikinlaskija te olette", sanoi vanhus, "istutte täällä pimeässä, pureskelette sanojanne ja valehtelette mokomia. Mutta —"

Grahamin epätoivo puhkesi nauruun. "Tämähän on järjetöntä", huudahti hän. "Järjetöntä. Unen täytyy loppua. Tämä käy yhä hurjemmaksi. Tässä minä seison — tässä kiroitussa hämärässä — minä en ennen ole tietänyt, että puolihämärässä voi nähdä unta — minä elän kaksisataa vuotta myöhemmin ja koetan typerälle vanhukselle uskottaa olevani oma itseni ja kuitenkin — Uh!"

Hänen mielensä oli ärtynyt ja hän juoksi pois. Vanhus juoksi hänen jälestään. "Eh! elkää menkö!" huusi vanhus. "Minä olen vanha höperö, tiedättehän. Elkää menkö. Elkää jättäkö minua tähän pimeään".

Graham epäröi, seisahtui. Äkkiä käsitti hän, miten mielettömästi hän oli tehnyt kertoessaan salaisuudestaan.

"En minä tahtonut loukata teitä — epäillä sanojanne", sanoi vanhus lähestyessään. "Eihän siinä ole mitään pahaa. Kutsukaa vaan itseänne Nukkujaksi, jos tahdotte. Tosin se on järjetöntä —"

Graham käänsi hänelle tuotapikaa selkänsä ja jatkoi kulkuaan.

Jonkun aikaa koetti vanhus seurata häntä läähättäen juostessaan. Mutta lopulta pimeys peitti hänet, eikä Graham häntä enää nähnyt.

XII LUKU.

Ostrog.

Graham käsitti nyt asemansa paljoa selvemmin. Hän harhaili vielä pitkän aikaa. Puheltuaan vanhuksen kanssa oli hän päässyt täydellisesti selville tuosta Ostrogista ja tiesi mitä hänen nyt tuli tehdä. Yksi asia oli päivän selvää, se nimittäin, että kapinoitsijoiden pääosaston oli onnistunut mainiosti salata hänen katoomisensa. Mutta joka hetki odotti hän saavansa kuulla, että hän oli kuollut tai että Neuvosto oli jälleen saanut hänet vangiksi.

Eräs mies seisahtui hänen eteensä. "Oletteko kuullut?" kysyi hän.

"En!" vastasi Graham vavisten.

"Melkein dozandi", sanoi mies, "melkein dozandi miestä!" ja juoksi edelleen.

Joukko miehiä ja tyttöjä juoksi pimeässä huutaen ja tehden kiihkeitä liikkeitä: "Antautunut! Antautunut!" "Dozandi miestä!" "Kaksi dozandia". "Ostrog eläköön! Ostrog eläköön!" Äänet loittonivat ja kävivät epäselviksi.

Toinen huutava parvi seurasi. Jonkun aikaa kuunteli hän vaan noita ohitse kiihtäviä huutoja. Hän epäili, puhuivatko kaikki englanninkieltä. Hän kuuli lauseita, jotka tuntuivat englanninkielen murteelta, neekerien puhetalvalta, niin sekavaa ja puutteellista kieltä se oli. Hän ei uskaltanut kysellä keneltäkään. Hänessä varmeni se ajatus, mikä hänellä oli jo ennen ollut kansasta ja taistelusta, ja minkä hän vanhuksen puheiden kautta oli saanut Ostrogista. Vähitellen vasta hän ymmärsi, että kaikki nämät ihmiset iloitsivat Neuvoston sortumisesta, ja että Neuvosto, joka oli niin voimakkaasti ajanut häntä takaa, olikin heikompi näistä kahdesta puolueesta. Ja jos niin oli asian laita, mitä seurauksia se tuottaisi hänelle? Monta kertaa hän arkaili ottaa tarkkaa selvää asioista. Kerran hän jo kääntyi ja seurasi pitkän matkaa erästä pyylevää, lyhyttä, ystävällisen näköistä miestä, mutta hän ei uskaltanut kysellä häneltä.

Hänelle johtui mieleen, että hän voisi tiedustella, missä on "tuulimoottorien" toimisto, olkoon tuo "tuulimoottorien toimisto" sitten mitä tahansa. Ensi kertaa kysyttyään kehoitettiin häntä jatkamaan matkaansa Westminsteriin päin. Seuraavalla kerralla neuvottiin häntä kulkemaan erästä kujaa myöten. Häntä käskettiin sitten kulkemaan aivan toista tietä kuin tähän asti — sillä eihän hän ollut tuntenut

mitään muuta kulkutietä — ja laskeutumaan keskikadun portaita alas pimeälle kadulle. Siellä koki hän muutamia seikkailuja; ensiksi kohtasi hän epäilyttävän olennon, jota hän ei voinut nähdä ja joka karkealla äänellään puhui kummallista vieraalta kieleltä kuulostavaa murretta; se oli sanatulva, jossa siellä täällä vilahti englanninkielisiä sanoja, luultavasti oli se sen ajan roskaväen puheenpartta. Sitten läheni toinen, laulava tytön ääni, "tralala tralala". Hän puhutteli Grahamia ja puheensa muistutti hiukan edellisen murretta. Hän väitti kadottaneensa sisarensa, hän painautui häneen päin, aikoi syleillä ja alkoi nauraa. Mutta Graham vastasi hänelle tönkeästi ja tyttö katosi jälleen.

Melu alkoi lähetä. Kiihkeästi puhelevia ihmisiä kulki hänen ohitse. "He ovat joutuneet saarroksiin!" "Neuvosto! Eihän vaan Neuvosto!" "Niin kaduilla kerrottiin". Katu tuntui laajenevan. Äkkiä osui seinä eteen. Hänen edessään oli avonainen paikka, jolle oli kokoontunut kiihtyneitä ihmisiä. Hän kyseli taas tietä eräältä vähäpätöiseltä henkilöltä. "Kääntykää oikealle", sanoi naisen ääni. Hän lähti seinän luota ja töytäsi pientä pöytää vasten, jolla oli lasiesineitä. Grahamin pimeyteen tottuneet silmät huomasivat pitkän pöytärivin. Hän meni niitä kohden. Parin pöydän luota kuuli hän lasien kilinää ja kuuli syötävän. Löytyi siis niin rauhallisia ihmisiä, että he voivat syödä tai ehkäpä varastaa ruokaa itselleen keskellä valtiollista taistelua ja pimeyttä. Ylhäältä, korkealta näki hän äkkiä valon tunkeutuvan puolipyöreästä aukosta. Lähestyessään tätä löysi hän portaat ja joutui galleriaan. Hän kuuli nyyhkytyksiä ja tapasi kaksi pientä tyttöä kyyryllään eräällä kaidepuulla. Tytöt vaikenivat hänen lähestyessään. Hän koetti lohduttaa, mutta he eivät hiiskuneet sanaakaan. Jatkaessaan matkaansa kuuli hän heidän alkaneen uudelleen nyyhkyttää.

Äkkiä osui taas portaat hänen tielleen, ne johtivat suurelle aukolle, ja hän näki valon hohtavan ylhäältä ja astui pimeydestä taas liikkuvalle kadulle. Tätä pitkin kulki huutava kansanlauma. He lauloivat osia vallankumouslaulusta, useimmat heistä aivan väärin. Siellä täällä leimahteli soihtuja luoden värjäjäviä varjoja. Hän kysyi taas tietä ja hänelle vastattiin samalla epäselvällä murteella. Vasta kolmannen vastauksen hän ymmärsi. Hän oli kahden penikulman päässä Westminsterista, mutta tietä sinne ei ollut vaikea löytää.

Lähestyessään vihdoin tuulimoottorien toimistoa päätti hän riemuitsevista kulkueista, joita hän kohtasi kaduilla, ilonhuudoista ja lopulta sähkövalon palaamisesta, että Neuvosto oli lopullisesti kukistettu. Eikä missään puhuttu hänen katoamisestaan.

Kaupungin sähkövalon syttyminen vaikutti häikäisevästi. Ensi alussa hän oli soaistu, kaikki hänen ympärillään seisahtuivat ja koko maailma näytti hehkuvan. Valon syttyessä oli hän aivan sen väkijoukon laidassa, joka kiihoittuneina ryhminä täytti tuulimoottorien toimiston läheiset kadut ja tietäessään nyt olevansa kaikkien nähtävänä, tunnettavissa muuttui hänen halunsa päästä Ostrogin luo täydelliseksi kauhuksi.

Häntä tyrkki ja lykki miesjoukko, joiden ääni oli tullut aivan käheäksi hänen nimensä huutamisesta, muutamat olivat saaneet haavoja taistellessaan hänen asiansa puolesta. Tuulimoottorien toimiston ulkoseinällä oli eläviä kuvia, mutta hän ei voinut nähdä niitä, sillä huolimatta kaikista ponnistuksistaan esti kansanjoukko häntä lähestymästä. Sieltä täältä kuulemistaan lauseista päättäen arveli hän niiden esittävän uutisia Neuvoston palatsin edustalla tapahtuvasta taistelusta. Tietämättömyytensä ja epävarmuutensa tekivät hänen liikkeensä hitaiksi ja aroiksi. Hän tuumiskeli, miten hän voisi päästä tämän kansanjoukon läpi. Hän raivasi itselleen tien askel askeleelta tungoksen läpi, kunnes hän huomasi, että keskitieltä lähtevät portaat johtivat rakennuksen sisään. Hän painalti eteenpäin, mutta tungos oli portaiden luona niin taaja, että kesti kauvan ennenkuin hän pääsi perille. Ja sielläkin asettui hänen tielleen kaikellaisia esteitä, ja koko tunti kului kiivaisiin neuvotteluihin ensiksi vartiosalissa ja sitten muissa saleissa, kunnes hän sai erään henkilön viemään kirjelapun sille miehelle, jonka kiihkeimmin olisi luullut haluavan tavata häntä. Ensiksi naurettiin ja pilkattiin häntä; viisastuttuaan tästä kokemuksesta selitti hän vihdoin tuovansa Ostroginille hyvin tärkeitä uutisia. Mitä ne olivat, ei hän tahtonut sanoa. Hänen kirjeensä lähetettiin halveksivaisesti eteenpäin. Pitkän aikaa odotti hän pienessä huoneessa hissin vieressä, kunnes vihdoin Lincoln ilmestyi levottomana, anteeksi pyynnellen ja hämmästyneenä. Hän seisahtui ovensuuhun tarkastamaan Grahamia ja syöksyi sitten hyvin ystävällisesti hänen luokseen.

"Niin", huudahti hän. "Te se olette. Ettekä olekaan kuollut!"

Graham selitti kaikki lyhyesti.

"Veljeni odottaa teitä", selitti Lincoln. "Hän on yksinään tuulimoottorien toimistossa. Me pelkäsimme teidän kaatuneen taistelussa teatterissa. Hän oli aivan onneton — asiat ovat hyvin vaarallisella kannalla, vaikka me kansalle ilmoitammekin toisin — muussa tapauksessa olisi hän rientänyt teidän luoksenne".

He nousivat hissin avulla ylös, tulivat kapeaan käytävään, kulkivat suuren salin läpi väistäen kahta juoksevaa lähettä, ja tulivat suhteellisesti pieneen huoneeseen, jonka ainoana kalustona oli leposohva ja

soikea, harmahtava, väriä vaihtava lasilevy, joka riippui alas seinään kiinnitettyjen kannattimien varassa. Lincoln jätti tänne Grahamin, joka alkoi katsella lasilevyllä liikkuvia usvamaisia varjoja, ymmärtämättä niistä mitään.

Hänen huomionsa kiintyi äkkiä kuuluvaan meluun. Kuului huutoja, suunnattoman kansanjoukon riemua, mutta hyvin kaukaa. Se taukosi yhtä äkkiä kuin oli alkanutkin aivan kuin ovi olisi avattu ja suljettu. Viereisestä huoneesta kuului nopeita askeleita ja kalisevaa ääntä, kuten rautaketju olisi kiertänyt pyörän ympäri.

Sitten kuului naispuvun kahinaa ja naisääni sanoi: "Se on Ostrog!"
Pieni kello kilahti, ja sitten oli kaikki taas hiljaista.

Samassa kuului ääniä, askeleita ja liikuntaa ulkoa. Yhden henkilön askeleet erottautuivat muusta kohinasta ja lähestyivät varmoina ja tasaisina. Verho kohosi hitaasti. Kookas, valkotukkainen mies puettuna kellervään silkkipukuun katseli Grahamia kohotetun käsivartensa alitse.

Hän piteli lyhyen hetken verhoa ylhäällä, antoi sen laskeutua alas ja seiso sen edessä. Graham huomasi aivan ensiksi hänen leveän otsansa, hyvin vaaleat silmänsä, jotka välkkyivät syvältä valkoisten silmäkulmien alta, kotkannokkansa ja varmapiirteisen, tarmokkaan suunsa. Lihapussit silmien ympärillä, alaspäin kääntyneet suupielet rikkoivat kauniin ulkomuodon ilmaisten, että mies olikin vanha. Graham nousi aivan vaistomaisesti, ja hetkisen seisoivat molemmat miehet vastatusten katsoen toisiinsa.

"Te olette Ostrog?" sanoi Graham.

"Minä olen Ostrog".

"Johtaja?"

"Niin minua kutsutaan".

Vaitiolo alkoi vaivata Grahamia.

"Minä tiedän, että minä saan pääasiassa kiittää teitä pelastuksestani", sanoi hän.

"Me pelkäsimme teidän kaatuneen", sanoi Ostrog. "Tai vaipuneen — ikuiseen uneen. Me olemme kaikki tavoin salanneet — teidän katoamistanne. Missä te olette olleet? Miten tulitte tänne?"

Graham kertoi kaiken lyhyesti.

Ostrog kuunteli sanaakaan sanomatta.

Hän hymähti. "Tiedättekö, mitä minä paraillaan tein, kun minulle ilmoitettiin teidän saapuneen?"

"Sitä en voi arvata".

"Valmistin sijaista teille".

"Minun sijaistani?"

"Me valitsimme teidän näköisenne miehen. Me aijoimme hypnotiseraa hänet, jotta hänen olisi helpompi näytellä osaansa. Meidän täytyi se tehdä. Tämän kapinan menestys riippui siitä, että te olitte herännyt, elossa ja kuulitte meihin. Juuri nyt on suuri kansanjoukko keräytynyt teatteriin vaatien teitä sinne. He eivät luota. Kai te tiedätte — jotain asemastanne?"

"Hyvin vähän", sanoi Graham.

"Teidän asemanne on seuraava". Ostrog astui pari askelta ja kääntyi. "Te omistatte täydellisesti", sanoi hän, "yli puolet maailmasta. Seurauksena siitä on se, että te olette tavallaan kuningas. Teidän valtanne on rajoitettu tuhannella eri tavalla, mutta te olette kuitenkin kaikista korkein, hallituksen populäärisin symboli. Tuo Valkoinen Neuvosto, Hoitoneuvosto niinkuin sitä kutsuttiin —"

"Minä olen saanut siitä kuulla pääasiat".

"Millähän tapaa".

"Minä tapasin erään lavertelevan vanhuksen".

"Minä ymmärrän... Massat — se sana on saanut alkunsa teidän ajaltanne — ja arvaattehan että meillä on massoja — pitävät teitä todellisena hallitsijana. Samoin teidänkin aikananne monet sekoittivat kruunun ja vallan. Yli koko maapallon ovat massat tyytymättömiä hoitoneuvoston toimintaan.

Pääasiassa on se tuo ijänikuinen sota, joka työväellä on kurjuutta, kurinpittoa ja kykenemättömyyttä vastaan. Mutta teidän Neuvostonne on toden totta menetellyt väärin. Muutamissa asioissa, nimittäinkin Työkomppanian järjestämisessä ovat ne menetelleet kaikkea muuta kuin viisaasti. He ovat tuoneet lukemattomia tekosyitä esiin. Ja me toisetkin kansalliseen puolueeseen kuuluvat hommasimme uudistuksia — kun te heräsitte. Jos se olisi ollut järjestetty, niin ei se olisi voinut tulla sopivammalla hetkellä". Hän hymyili: "Yleinen mielipide, ajattelematta pitkää untanne, oli jo ajatellut herättää teidät ja pyytää teidän apuanne ja — silloin!"

Hän kuvasi liikkeellä kapinan puhkeamista ja Graham nyökäytti osottaakseen ymmärtävänsä.

"Neuvosto hätääntyi — riitaantui keskenään. Sitä he ovatkin aina tehneet. He eivät voineet päättää, mitä he tekisivät teille. Tiedättehän, miten he sulkivat teidät vankilaan?"

"Tiedän. Tiedän. Ja nyt — olemmeko voittaneet?"

"Olemme. Me olemme todellakin voittaneet. Tänä yönä, viidessä nopeassa tunnissa. Me iskimme äkkiä joka taholta. Tuulimoottorien väki, työkomppania ja sen miljoonat katkaisivat kahleensa. Me olimme ottaneet haltuumme aeropiilit".

Hän vaikenä. "Niin", sanoi Graham, arvaten että aeropiilit olivat ilmalaivoja.

"Se oli välttämätön varokeino. Muuten he olisivat paenneet. Koko kaupunki nousi kapinaan, melkein kaksi kolmannelta otti siihen osaa! Kaikki siniset, kaikki yleiset palvelijat, paitsi viittä aeronautia ja noin puolta punaisesta poliisistosta. Teidät pelastettiin, ja heidän omat katupoliisinsa — noin puolet heistä saarrettiin Neuvoston palatsiin — hajoitettiin, vangittiin tai surmattiin. Koko Lontoo on teidän — nyt. Kaikki muu paitsi Neuvoston palatsi."

"Puolet heidän puolelleen jääneistä punaisista poliiseista kaatui koettaessaan mielettöminä saada teidät uudelleen vangiksi. He kadottivat järkensä kadottaessaan teidät. He ryntäsivät täysin voimin teatteriin. Silloin me katkaisimme heiltä paluutien palatsiin. Tämä yö on todellakin ollut voiton yö. Kaikkialla loistaa teidän tähtenne. Vielä eilen —, hallitsi Valkoinen Neuvosto niinkuin se on grossin vuotta, puolitoista sataa vuotta, hallinnut, ja sitten kuiskataan pari sanaa, miehet tarttuvat kaikkialla aseihin, ja äkkiä — näin!"

"Minä tiedän hyvin vähän", sanoi Graham. "Minä otaksun —. Minä en aivan selvästi käsitä taistelun menoa. Selittäkäähän minulle. Missä on Neuvosto? Missä tapahtuu taistelu?"

Ostrog astui huoneen halki, kuului napsahdus ja äkkiä oli koko huone, paitsi tuo soikea lasilevy, pimeänä. Ensi alussa Graham säikähti.

Sitten näki hän, että tuo harmaa lasilevy kuvasti väriä ja muotoja, se oli kuin suuri ikkuna, josta näkyi outo maisema.

Ensiksi oli hänen aivan mahdotonta arvata, mitä tämä maisema oli. Näkyi harmaan talvipäivän valaisema maisema. Kuvan yli ja kuten näytti puolimatassa katsojan ja etäisimmän kohdan välillä oli vaakasuorassa paksu kiiltävästä metallilangasta punottu paksu johtoköysi. Suurien tuulimoottorien rivit, suuret välimatkat, siellä täällä olevat pimeät aukot muisti hän nähneensä paetessaan Neuvoston palatsilta. Hän näki järjestyneen rivin punapukuisia miehiä marssivan mustapukuisten miesten vartioimana, ja hän ymmärsi jo ennenkuin Ostrog oli hänelle selittänytään, että hän näki Lontoon laajan katon. Yöllinen lumi oli kadonnut. Hän arveli, että tämä peili oli jonkimmainen uusi muodostus entisajan camera obscurasta, mutta hänelle ei tätä selitetty. Vaikka punaisten miesten rivi kulkikin vasemmalta oikealle, niin katosi se kuvasta pois vasemmalla. Hän ensiksi ihmetteli sitä, mutta sitten huomasi hän, että koko kuva liikkui panoraaman tavoin soikean peilin yli.

"Kohta näette taistelun", sanoi Ostrog hänen vieressään. "Nuo punapukuiset ovat vankia. Tämä on Lontoon katto — kaikki talot muodostavat nykyään yhden ainoan kokonaisuuden. Kadut ja avonaiset paikat ovat nyt katetut. Teidän aikanne tyhjiä, tarpeettomia paikkoja ei löydy enää".

Joku peilin polttopisteen ulkopuolella oleva varjosi puoleksi peilin. Se näytti mieheltä. Kuului metallin helähdys, varjo peitti hetkiseksi koko soikean peilin, aivan kuin linnun silmäluomi peittää sen silmän, ja sitten kuva taas selveni. Ja nyt näki Graham miesten juoksevan tuulimoottorien alitse, käyttäen aseita, joista välähti kirkas valo ja sauhua. He riensivät yhä taajempaan joukkueena oikealle päin, huitoen käsiään — he näyttivät huutavan, mutta kuva pysyi äänettömänä. He ja tuulimoottorit kulkivat hitaasti ja tasaisesti peilin pinnan yli.

"Nyt", sanoi Ostrog, "näette Neuvoston palatsin", ja hitaasti tuli musta kuilu näkyviin kiinnittäen Grahamin huomion puoleensa. Kohta huomasi hän, että se ei ollutkaan mikään tavallinen kuilu, vaan mustunut ammottava aukko, rakennusten välillä, josta pieniä sauhupatsaita nousi harmaata

talvitaivasta kohden. Suuren rakennuksen rauniot, pilarit ja särkyneet koristeet kohosivat peloittavina tästä pimeästä, ammottavasta aukosta. Ja tämän palatsin jätteillä kiipeili, hyppieli ja kiehui lukematon miesparvi.

"Tämä on Neuvoston palatsi", sanoi Ostrog. "Heidän viimeinen linnoituksensa. Ja nuo mielettömät tuhlasivat ampumavaroja, joilla he olisivat voineet vastustaa meitä koko kuukauden ajan, räjäyttääkseen ympärillä olevat rakennukset, siten muka — estääksensä meidän hyökkäystämme. Kuulittehan räjähdysten? Se särki puolet kaupungin ruuduista".

Ostrogin puhellessa huomasi Graham raunioiden lomitse kohoten niitä korkeammalle valkoisen suunnattoman suuren rakennuksen. Tämä rakennus oli eristetty ympäristöstään säälimättömästi hävittämällä kaikki sen lähellä olevat talot. Mustat aukot näyttivät, missä hävitys oli kulkenut tietään; suurten salien katot olivat pudonneet alas ja niiden loistava sisustus näkyi talvipäivän hämärässä, ja pitkin särkyneitä seiniä riippui katkenneita johtoja ja vääntyneitä metalliköysien ja lankojen päitä. Tämän hävityksen keskellä liikkui pieniä punaisia pilkkuja, punapukuisia Neuvoston puolustajia. Tavan takaa heikot, haihtuvat tulet valaisivat näitä varjoja. Ensi hetkellä näytti Grahamista siltä, että hyökkäys oli tekeillä tätä yksinäistä valkoista rakennusta vastaan, mutta sitten huomasi hän, että hyökkääjien puolue ei lähestynytäkään, vaan kätkeytyen niiden raunioiden taakse, jotka ympäröivät tätä punapukuisten viimeistä suojusvarustusta, ampuivat taukoamatta heitä kohden.

Ja tuskin kymmenen tuntia sitten oli hän seisonut ilmapaihtokoneen alla pienessä huoneessa tässä palatsissa ajatellen, mitähän maailmassa tapahtuu!

Tarkemmin katsoessaan tätä sotakohtausta, joka hiljaa kuvastui peilin keskusta, huomasi Graham, että tuon valkoisen rakennuksen joka puolella oli raunioita, ja Ostrog alkoi lyhyin lausein selittää, miten palatsin puolustajat olivat panneet tämän hävityksen toimeen suojellakseen itseään hyökkäyksen tapahtuessa. Hän puhui välinpitämättömällä äänellä siitä suunnattomasta mieshukasta, jonka tämä hyökkäys oli maksanut. Hän näytti väliaikaisen ruumishuoneen laaditun sinne, missä kuhisi haavureita kuten muurahaisia pitkin sitä paikkaa, jossa ennen oli ollut liikkuva katu. Hän oli paljoa innostuneempi selittäessään Neuvoston palatsin eri osia, ja hyökkääjien asemia. Muutamassa hetkessä pääsi Graham täydellisesti selville siitä kansalaissodasta, joka riehui Lontoossa. Eilen puhjennut taistelu ei ollut mikään meluisa kapina, ei taistelu erivoimaisten vastustajien välillä, vaan mainiosti järjestetty valtakaappaus. Ostrog oli hämmästyttävän tarkoin arvannut kuinka kaikki päättyisi; hän näytti tuntevan jokaisen niiden mustan tai punaisen pilkun tehtävän, jotka kapuilivat raunioiden keskellä.

Hän ojensi kätensä valoisan kuvan yli ja osotti Grahamille huonetta, josta hän oli paennut, ja näytti kesken raunioita tietä, mitä myöten hän oli paetessaan kulkenut. Graham tunsu onkalon, jossa sadeuoma oli, ja tuulimoottorit, joiden alla hän oli ollut piilossa välttääkseen ilmalaivaa. Muu osa hänen pakotiestaan oli räjähdysten sattuessa kadonnut. Hän katseli kerta vielä Neuvoston palatsia, joka jo puoliksi oli siirtynyt peilistä pois, ja näki oikealla puolella kohoavan kukkulan, jolla ovat kirkot ja tornit hämärinä ja etäisinä liukuivat esiin.

"Ja Neuvosto on todellakin kukistettu?" sanoi hän.

"On", vastasi Ostrog.

"Ja minä —. Onko se totta, että minä —?"

"Te olette maailman herra".

"Mutta tuo valkoinen lippu —"

"Se on Neuvoston lippu — maailman hallituksen lippu. Se laskeutuu. Taistelu on päättynyt. Hyökkäys teatteria vastaan oli heidän äärimmäinen voimanponnistuksensa. Heillä on ainoastaan tuhatkunta miestä ja niistäkin osa aikoo tulla meidän puolellemme. Heillä on vähän ampumavaroja. Ja me uudistamme entiset keksinnöt. Me valamme kanuunoita".

"Mutta — sanokaahan. Onko tämä kaupunki koko maailma?"

"Oikeastaan on tässä kaikki se, mitä heillä on vallastaan jällellä. Toiset kaupungit ovat joko meidän kanssamme nousseet kapinaan tai valmistelevat hyökkäystä. Teidän heräämisenne teki ne epävarmoiksi ja lamautti voimat".

"Mutta onhan Neuvostolla lentokoneita? Miksei se ole paennut niiden avulla?"

"Heillä oli. Mutta suuri osa aironauteista oli kapinan syttyessä meidän puolellemme. He eivät tahtoneet antautua vaaraan taistelemalla yhdessä meidän kanssamme, mutta he eivät tahtoneet taistella meitä vastaankaan. Yli puolet heistä oli meidän puolellemme ja toiset tiesivät sen. Neuvostolla

oli yksi ainoa käytettävänä teidän paetessanne. Tunti sitten — me tapoimme miehen, joka ajoi teitä takaa. Heti alussa otimme me haltuumme kaikki ilmalaivojen lähtöasemat kaikissa kaupungeissa ja siten olemme seisauttaneet ja valloittaneet kaikki aeroplaanit, ja mitä tulee muutamiin pienempiin lentokoneisiin, jotka lähestyivät — sillä muutamat uskalsivat sen tehdä — niin suuntasimme niitä kohden taajan ja voimakkaan tulen, joka esti niitä lähestymästä Neuvoston palatsia. Jos ne olisivat laskeutuneet alas, eivät ne enää olisi voineet kohota ilmaan, sillä maanlaatu teki sen mahdottomaksi. Me hävitimme useita, useat antautuivat; muutamat lensivät mannermaalle päin etsien ystävällistä kaupunkia, jos vaan voivat ennättää sinne ennen kuin koneen voima loppuu. Useat näistä miehistä joutuivat mielellään vankeuteen, sillä siten olivat he turvassa. Ei ole erittäin hauskaa pudota lentokoneen kanssa alas. Tältä puolelta ei Neuvosto saa mitään apua. Sen päivät ovat luetut".

Hän kääntyi taas soikean peilin puoleen näyttääkseen Grahamille, mitä hän tarkotti lentoasemilla. Neljä lähinnä olevaa näkyivät etäältä epäselvästi aamun usvassa. Mutta Graham huomasi, että ne olivat suunnattoman suuria verrattuina alhaalla oleviin rakennuksiin.

Ja kun peilikuva taas siirtyi, saattoi Graham jälleen nähdä sen aukeaman, jonka yli punapukuiset äsken olivat marssineet, sitten mustat rauniot, ja vielä kerran piiritetyn palatsin valkoiset seinät. Se ei enää näyttänyt synkältä rakennukselta, vaan loisti päivänvalossa, sillä aamu-usva oli haihtunut. Piirittäjät olivat hetkeksi tauonneet taistelusta, eivätkä punapukuiset enää ampuneet.

Siten näki yhdeksänentoista vuosisadan mies tuossa kuvastavassa peilissä suuren kapinan viimeisen kohtauksen, näki asemansa vahvistettavan väkivallan avulla. Häntä vapisutti ajattellessaan, että tämä oli nyt hänen maailmansa, eikä se toinen, joka oli hänen takanaan; että tämä ei ollut vaan näytelmää, joka saavuttaa huippukohtauksensa ja katoa sitten; että tässä maailmassa se osa olemassaoloa, mikä hänellä vielä oli jäljellä, kuului hänelle velvollisuuksineen, vaaroineen ja tehtävineen. Hän kääntyi alkaen jälleen kysellä. Ostrog vastasi, mutta sanoi sitten äkkiä. "Nämät asiat selitän minä teille sitten myöhemmin. Tällä hetkellä on meillä — velvollisuuksia. Kansa on kerääntynyt kaupungin joka puolelta liikkuvia katuja myöten tälle taistelupaikalle, hallit ja teatterit ovat tungokseen asti täynnä. Te saavuitte juuri oikeaan aikaan. He huutavat haluavansa nähdä teitä. Kaikkialla tahdotaan teitä nähdä. Pariisissa, New-Yorkissa, Chikagossa, Denverissä, Caprissa — tuhannet kaupungit ovat nousseet kapinaan, ovat epävarmoja ja vaatimalla vaativat saada nähdä teitä. Jo useita vuosia on vaadittu herättämään teidät ja nyt, kun se on tapahtunut, ei kukaan tahdo sitä uskoa."

"Mutta enhän minä voi lähteä."

Ostrog vastasi huoneen toiselta puolen ja soikeaan lasiin syntyvä kuva himmeni valon äkkiä syttyessä huoneessa. "Onhan meillä kinetotele-fotografia", sanoi hän. "Kun te täällä kumarratte kansalle — niin yli maanpallon myriadiit ja taas myriadiit ihmiset istuen koolla pimeissä saleissa näkevät teidän sen tekevän. Kuva esiintyy mustana ja valkoisena — ei tällaisena kuin tämä. Ja te kuulette heidän huutonsa yhtyvän näiden huutoon täällä."

"Meillä on tätä varten eräs optillinen keksintö", sanoi Ostrog, "jota käyttävät muutamat näyttelijät ja tanssijattaret hyväkseen. Se on oleva teille uutta. Kirkas valo osuu teihin, he eivät näe teitä itseään vaan suurennettun kuvanne, joka kuvastetaan valkoiselle pinnalle — niin että etäimmällä parvekkeella oleva henkilö voi laskea, jos tahtoo, silmäripsenne".

Graham teki äkkiä kysymyksen, jota hän epätoivoisena oli tuuminut.

"Paljoko Lontoossa on asukkaita?" sanoi hän.

"Kaksikymmentä kahdeksan myriadia?"

"Mitä?"

"Yli kolmekymmentä kolme miljoonaa".

Tämä määrä oli suurempi kuin Graham saattoi kuvitellakaan.

"Teidän täytyy puhua heille jotain", sanoi Ostrog. "Teidän ei tarvitse pitää puhetta, joksi te sitä kutsutte, vaan sanoa sana, joksi me sitä kutsumme — joku lause, kuusi tai seitsemän sanaa. Jotain hyvin varmaa ja selvää. Esimerkiksi — 'Minä heräsin ja sydämeni kuuluu teille'. Sellaista kansa kaipaa".

"Kuinka tuo lause kuului?" kysyi Graham.

"Minä heräsin ja sydämeni kuuluu teille'. Sitten kumarratte — kumarratte kuninkaan tavoin. Mutta ensin täytyy teidän saada itsellenne musta puku — musta on teidän värinne. Muistattehan lauseen? Sitten poistuvat he kyllä kotiaan".

Graham epäroi. "Minä olen vallassanne", sanoi hän.

Ostrog oli ehdottomasti samaa mieltä. Hän mietti hetken, kääntyi verhoon päin ja antoi lyhyitä määräyksiä näkymättömille palvelijoille. Melkein heti tuotiin musta puku, se oli aivan samallinen kuin teatterissa saamansa puku. Heittäessään sen harteilleen kuuli hän viereisestä huoneesta kimakkaa kellon soittoa. Ostrog kääntyi kysyvän näköisenä palvelijan puoleen, näytti sitten äkkiä muuttavan mielipidettä, siirsi verhoa syrjään ja poistui.

Hetkisen seiso Graham nöyrän palvelijan seurassa kuunnellen Ostrogin poistuvien askelten ääntä. Kuului nopeita kysymyksiä ja vastauksia ja nähtiin miesten juoksevan pois. Verho siirrettiin syrjään ja Ostrog palasi hyvin kiihottunut ilme kasvoillaan. Hän astui nopeasti huoneen poikki, sammutti valon, tarttui Grahamin käsivarteen ja osotti hänelle peiliä.

"Juuri samassa, kun me käänsimme sille selkämme", sanoi hän.

Graham näki hänen etusormensa suurena ja mustana osottavan Neuvoston palatsia. Ensi aluksi ei hän ymmärtänyt, mistä oli kysymys. Sitten huomasi hän, että lipputanko, jossa oli liehunut valkoinen lippu, olikin tyhjä.

"Mitä tarkoitatte —?" kysyi hän.

"Neuvosto on antautunut. Heidän valtansa on ainiaaksi loppunut".

"Katsokaa!" sanoi Ostrog ja osotti mustaa vaatetta, joka nytkähdellen nousi pitkin tyhjää lipputankoa ja alkoi liehua ilmassa.

Soikea kuva hämärtyi, kun Lincoln siirsi verhon syrjään ja astui huoneeseen.

"Kansa käy levottomaksi", sanoi hän.

Ostrog piteli yhä kiinni Grahamin käsivarresta.

"Me olemme nostattaneet kansan kapinaan", sanoi hän. "Me annoimme heille aseita. Ainakin tänään on heidän tahtonsa meille laki".

Lincoln piti verhoa ylhäällä, jotta Graham ja Ostrog pääsivät sen alitse kulkemaan.

Menessään halliin päin näki Graham ohikulkiessaan pitkän rivin valkoisia huoneita, jonne sinipukuiset miehet veivät arkun tapaisia laatikoita ja jossa lääkärin punaisiin pukuihin verhotut miehet riensivät paikasta toiseen. Tästä huoneesta kuului huutoa ja valitusta. Hän näki tyhjän, verisen vuoteen ja toisia vuoteita, joilla virui verisiä, siteillä sidottuja miehiä. Tämän kaiken näki hän ainoastaan vilahdukselta kulkiessaan erästä parveketta myöten, sitten astuivat he holvin kautta ja he jatkoivat matkaansa hallia kohden.

Kansan kohina läheni, se kuului ukkosen jyrinältä. Mustia lippuja liehui, sinisiä vaatteita ja ruskeita ryysyjä häilyi ilmassa ja hän näki hallien lähellä olevan teatterin aukenevan pitkän käytävän päässä. He tulivat yhä lähemmäksi. Hän tunsu teatterin, se oli sama, jonne hän ensiksi oli tullut, jossa hän viimeksi oli nähnyt valomerren ja pimeyden paetessaan punaisen poliisin tieltä. Tällä kertaa tuli hän saliin pitkin parveketta, joka kulki hyvin ylhäällä näyttämön yläpuolella. Teatteri oli taas kirkkaasti valaistu. Hän etsi käytävää, jonka kautta hän oli paennut, mutta hän ei voinut sanoa, mikä se oli noista monesta samalaisesta aukosta; ei hän myöskään nähnyt kumoon kaadettuja tuolia, eikä rikkiammuttuja istuimia, sillä tungos oli niin tavattoman suuri. Lukuun ottamatta näyttämöä täytti kansa teatterin ääriään myöten. Ylhäältä katsottuna näytti teatteri alueelta, joka oli täynnä vaaleanpunaisia pilkkuja, sillä kaikki katsoivat ylöspäin häntä kohden. Tullessaan Ostrogin seurassa syntyi hiljaisuus, laulu vaikenä, yhteinen jännitys lopetti kaiken sekasorron. Joka ainoa näistä myriadista olennosta näytti katsovan häneen.

XIII Luku.

Vanhan järjestelmän loppu.

Grahamin laskujen mukaan oli juuri keskipäivä silloin, kun Neuvoston valkoinen lippu laskettiin alas. Mutta muutamia tunteja kului, ennenkuin antautuminen muodollisesti oli ennättänyt tapahtua, ja lausuttuaan nuo "sanansa", vetäytyi hän uuteen huoneustoonsa tuulimoottorien toimistoon. Viimeisten kahdentoista tunnin taukoamaton jännitys oli tavattomasti uuvuttanut häntä, hän ei ollut enää edes uteliaskaan; hetkisen istui hän paikallaan toimeettomana ja veltona tuijottaen eteensä, ja vaipui piankin uneen. Kaksi lääkäriä herätti hänet tuoden hänelle virkistäviä aineita, jotta hän jaksaisi kestää uusia ponnistuksia. Juotuaan heidän rohtojaan ja kylvettyään heidän neuvostaan kylmässä vedessä, tunsu hän mielenkiintonsa ja tarmonsä palautuvan, ja oli hän heti valmis ja halukas seuraamaan

Ostrogia useita penikulmia kulkien pitkin käytäviä ja hisseissä ollakseen läsnä kohtauksessa, jossa Valkoisen Neuvoston valta lopullisesti päättyi.

Heidän tiensä kulki monen monituisen rakennuksen läpi. Lopulta saapuivat he tielle, jonka päässä avautui heidän eteensä soikea paikka; päivän valaisemien pilvien alla kohosi Neuvoston palatsin rauniot. Suunnaton riemunhuuto kuului Grahamin korviin. Sen jälkeen kulki Graham seurueineen pitkin rakennuksien kattoja raunioiden vieritse. Avara arena näkyi Grahamin edessä, se näytti vielä omituisemmalta ja ihmeellisemmältä kuin soikeasta peilistä katsoessaan.

Tämä melkein amfiteatterin muotoinen alue oli yli penikulman levyinen. Auringon säteet kultasivat sen vasemman puolen ja oikean puolen muodot näkyivät kylmän selvinä varjossa. Neuvoston harmaana muista eroavan palatsin katolla liehui antautumisen musta lippu hitaasti heleää päivää vastaan. Huoneet, salit, käytävät ammottivat niin outoina, katkenneita metallijohtoja riippui sikinsokin raunioiden keskellä. Suuret määrät poikkinaisia, kiemurtelevia johtoja riippui vesiheinän tavoin kaikkialla ja alhaalta kuului lukemattoman kansanjoukon huuto, kumeaa jyrinää ja torvien räikeää pauhinaa. Suunnaton hävitys ympäröi tuota suurta valkoista rakennusta, näkyi särkyneitä ja mustuneita massoja, Neuvoston käskystä perustuksiaan myöten räjäytetyn tehtaan rauniot, kasottain rautaisia rakennuskannattimia, jättiläismäisiä tiilikasoja ja kokonaisia metsiä katkenneita pilareita. Siellä täällä, tämän kamalan hävityksen keskellä kuohui ja kimalteli vesi, ja etäällä näkyi raunioiden välitse, miten kahdensadan jalan korkeudelta pulppusi erään laajan rakennuksen raunioista vettä paksusta vesijohtotorvesta, syökyen kimaltelevana koskena alas. Ja kaikkialla tungeksi kansaa.

Missä vaan oli hiukankaan jalansijaa, liikkui lyhytkasvuista kansaa, ne näkyivät niin perin tarkoin kaikkialla paitsi siellä, missä päivän paiste muutti ne häikäisevällä kullallaan epäselviksi. He kapuילוivat pitkin luhistuneita seiniä, he liittyivät parviksi ja ryhmiksi pystyssä olevien pilarien ympärille. He kulkivat pitkin kehänmuotoista rauniorengasta. Ilma oli täynnä heidän huutojaan, kun he tungeksivat keskustaa kohden.

Neuvoston palatsin ylimmät kerrokset näyttivät autoilta, sieltä ei näkynyt ainoatakaan ihmisolentoa. Valloittajien musta lippu ainoastaan riippui auringon valaisemana tangossaan. Neuvoston palatsin ympärillä ei näkynyt ruumiita, ne oli joko kansa vienyt pois tai tungos peitti ne. Graham näki muutamia harvoja raunioiden ja virtaavan veden keskellä.

"Suvaitsetteko näyttää itsenne heille, sire?" sanoi Ostrog. "He haluavat niin kiihkeästi nähdä teidät".

Graham epäröi, astui sitten eteenpäin aivan rakennuksen katon reunalle. Hän katsoi alaspäin ja hänen yksinäinen pitkä vartalonsa kuvastui taivasta vastaan.

Vähitellen alkoi raunioille kerääntynyt kansanjoukko nähdä hänet. Pieni ryhmä mustaunivormuisia miehiä kulki esteiden yli Neuvoston palatsia kohden. Pienet mustat päät muuttuivat vaaleanpunaisiksi kääntyessään häneen päin, ja nähdessään aaltoilemisen syntyvän tässä joukossa, arvasi hän niiden huomanneen hänet. Hän arveli täytyvänsä antaa heille jotain elonmerkkiä. Hän kohotti kätensä, viittasi Neuvoston palatsiin päin. Alhaalla äänet yhtyivät, kasvoivat, ja nousivat häntä kohden lukemattomina riemuhuudon aaltoina.

Lännen pilvet olivat muuttuneet sinertävän vihreiksi ja vaalenneet, ja Jupitertähti loisti etelässä, eikä antautuminen ollut vielä loppuunsa suoritettu. Ylhäällä taivaalla tapahtui hitaasti muutos, yö lähenei kirkkaana ja kauniina; alhaalla vallitsi tungos, kiihkoilu, kuului vastakkaisia käskyjä, kansa seisahtui, koetettiin saada järjestystä aikaan, ihmiset huusivat keskellä suurta epäjärjestystä. Ennenkuin Neuvosto astui palatsista veivät kantajat sadottain niiden ruumiita, jotka olivat taistelussa kaatuneet palatsin pitkiin käytäviin ja saleihin.

Mustapukuiset vartijat seisoivat molemmin puolin tietä, jota myöten Neuvoston piti tulla, ja niin pitkälle kuin silmä kantoi näkyi kaikkialla kansaa, se kiipeili palatsin ulkoneville rakennusosille ja ympärillä oleville rakennusten raunioille illan sinertävässä valossa. Vaikka kansa ei huutanutkaan, niin kuului kuitenkin aivan kuin meren pauhinaa sen loiskuessa rantakallioita vastaan. Ostrog oli valinnut erään suunnattoman rauniokasan ja käskenyt kiireimmän kautta laatimaan sille kannattimista ja metalliparruista lavan. Se oli jo pääasiassa valmiina, mutta alhaalla kohisi ja jyskyi suuri joukko koneita luoden valovälähdyksiä illan hämärään.

Lavalla oli korkeampi osa, sille asettui Graham Ostrogin ja Lincolnin seurassa, hiukan taempaan seisoi joukko alempia upseeria. Tämän ylemmän lavan ympäri kulki toinen lava hiukan alempana ja sille asettui aseellisen kapinan mustapukuiset vartijat viheriöine aseineen, joiden nimeä Graham ei vielä tietänyt. Hänen ympärillään seisovat huomasivat, miten hän katsoi vuoroin hämärässä raunioille seisovaan kansaan, vuoroin Valkoisen Neuvoston palatsiin päin, josta neuvoston jäsenten piti tulla, sitten ympärillä oleviin raunioihin ja uudelleen taas kansaan. Kansanjoukon huuto paisui pauhaavaksi nieluksi.

Hän näki Neuvoston jäsenten ensi aluksi räpyttävän silmiään tielleen asetettujen sähkölamppujen häikäisevän valon osuessa heihin. He seisoivat pienenä valkoisena ryhmänä palatsin portailla. Neuvoston palatsi oli aivan pimeä. Hän näki heidän lähestyvän ja tuo heidän sata viisikymmentä vuotta sortamansa kansa mutisi uhkaavasti heille. Jota lähemmäksi he tulivat sitä selvemmin näki, miten väsyneitä, kalpeita ja arkoja he olivat. Hän näki heidän sähkövalon häikäisevässä loistossa katsovan häneen ja Ostrogiin. Ja samassa hän muisti miten tylyn kylmästi he olivat katsoneet häneen Atlaksen salissa. Nyt tunsu hän jo muutamia heistä; hänet, joka oli lyönyt kättään pöytään Howardin edessä, kookkaan punapartaisen miehen ja toisen hennon, lyhyen, tumman miehen, jolla oli harvinaisen soikea pääkallo. Hän huomasi kahden kuiskaavan keskenään ja katsovan häneen ja Ostrogiin päin. Heitä seurasi kookas, tumma, komean näköinen mies kulki alakuloisena eteenpäin. Äkkiä katsahti hän ylöspäin, silmänsä osuivat Grahamiin ja siirtyivät siitä Ostrogiin. Tie, jota myöten he saivat kulkea, oli niin järjestetty, että heidän täytyi tehdä suuri kierros ennenkuin pääsivät niille puuportaille, jotka johtivat lavalle, missä heidän lopullinen vallastaluopumisensa tuli tapahtumaan.

"Mestari! Mestari! Jumala ja mestari!" huusi kansa. "Kuolema neuvostolle!" Graham katsoi tuohon suunnattomaan kansanlaumaan, joka huutaen ulottui hämärässä näkymättömän kauvaksi, sitten siirtyi hänen katseensa vieressään seisovaan, kalpeaan, liikkumattomaan ja vaikenevaan Ostrogiin. Silmänsä osuivat taas Valkoiseen Neuvostoon. Sitten loi hän katseensa jälleen tuttuihin tähtiin, jotka kiiluivat päänsä päällä. Hänen omituinen kohtalonsa selveni niin voimakkaana hänelle. Olikohan tuo elämä kuulunut hänelle, joka vielä oli hänen muistossaan, ja josta oli kulunut kaksi sataa vuotta — ja kuuluiko tämä hänelle?

XIV Luku.

Näkötorni.

Pitkän odotuksen jälkeen ja epäilyksien ja taistelujen kautta oli tämä yhdeksännentoista vuosisadan mies joutunut tämän monimuotoisen maailman herraksi.

Kun hän vapautuksensa ja Neuvoston antautumisen jälkeen heräsi pitkästä unestaan, niin ei hän ensi aluksi tuntenut ympäristöään. Ponnistaen ajatuksiaan löysi hän lopulta muistostaan punaisen langan, ja sen avulla johtuivat kaikki tapahtumat jälleen mieleensä, ensi alussa tosin aivan kuin hän olisi kuullut jonkun uskomattoman tarinan tai lukenut sen jostain kirjasta. Ja ennenkuin ajatuksensa selvenivät, huomasi häntä ilo siitä, että hän oli päässyt pakoon ja hän oli saanut sellaisen loistavan aseman. Hän omisti puolet maailmasta; hän oli maailman herra. Tämä uusi aikakausi oli tavallaan hänen aikakautensa. Hän ei enää udellut itseltään, oliko kaikki näkemänsä vaan unta; hän oli vaan levoton siitä, miten hän pääsee varmuuteen siitä, että kaikki todella oli olevaa.

Nöyrä palvelija auttoi häntä pukeutumaan, ylemmän valvojan johtaessa, joka oli hyvin arvokas, pieni jaapanilaisen näköinen mies, vaikka hän puhuikin englannin kieltä kuten englantilainen. Tämä kertoi hänelle yhtä ja toista asioiden kulusta. Vallankumous oli päättynyt; läpi koko kaupungin oli jo ryhdytty jälleen toimiin ja työhön. Muualla oli Neuvoston kutistuminen otettu ilolla vastaan. Neuvostoa ei suosittu missään ja tuhannet Länsi-Amerikan kaupungit, jotka vielä kahden vuosisadan päästä olivat kateellisia New-Yorkille, Lontoolle ja koko Itä-Amerikalle, olivat nousseet melkein yksimielisesti kapinaan jo kaksi päivää aikaisemmin, heti kun olivat saaneet tiedon Grahamin vangitsemisesta. Pariisissa jatkui vielä taistelua. Koko muu osa maailmaa odotti asiain kehitystä.

Syödessään aamiaista kuului huoneen nurkasta telefontikellon soitto ja hänen ylin palvelijansa ilmoitti, että Ostrog tiedusteli hyvin levottomana Grahamin vointia. Graham heitti aterioimisen sikseen vastatakseen. Kohta saapui Lincoln ja Graham lausui hänelle toivovansa saada puhua kansalle ja päästä hiukan enemmän selville tästä hänelle niin oudonnuudesta elämästä. Lincoln ilmoitti, että kolmen tunnin päästä saapuvat edustavat viralliset henkilöt rouvineen tuulimoottorien johtajan suureen huoneustoon. Mitä tuli Grahamin toivomukseen päästä kulkemaan pitkin kaupungin katuja, niin oli se tällä haavaa kansan kiihkeän mielialan vuoksi mahdotonta. Mutta hän voisi helposti saada kokonaiskuvan kaupungista nousemalla tuulimoottorien tarkastajan näkötorniin. Lincolnin apulainen kyllä oli valmis seuraamaan Grahamia sinne. Lincoln ylisteli apulaisensa kykyä ja pyysi anteeksi sitä, että hän ei voinut lähteä matkaan, sillä kiireelliset hallinnolliset työt kutsuivat häntä.

Tämä näkötorni oli korkeammalla kuin suurimmat tuulimoottorit, se oli ainakin tuhannen jalkaa kattoja korkeammalla ja sen muodosti pieni rautatelineiden ja rautaköysien tukema lava. Graham nostettiin sinne pienessä hississä. Puolimatkassa oli pieni galleria, josta uloni joukko — alhaalta katsottuna hyvin pienen näköisiä — tuubia, liikkuen hitaasti kehässä parvekkeen ulointa reunaan myöten. Nämät olivat *speculoita*, jotka olivat yhteydessä tuulimoottorien hoitajan peilin kanssa ja jommoisesta Ostrog oli näyttänyt Grahamille hänen uutta valtakuntaansa. Jaapanilainen apulainen astui

edeltä ja hän vietti melkein tunnin siellä kysellen ja saaden vastauksia.

Ilmassa tuntui jo kevään tulo. Tuuli tuntui lämpimältä. Taivas oli heleän sininen ja avaran Lontoon päällyys kimalteli aamuauringon valossa. Ilma oli puhdas sauhusta ja usvasta ja oli leuto kuten vuoristoilma.

Lukuunottamatta Neuvoston palatsin ympärillä olevaa epäsäännöllisen soikeaa aukkoa ja antautumisen liehuvaa mustaa lippua, niin ei avarassa kaupungissa mikään muistuttanut kapinaa, joka yhden yön ja päivän kuluessa oli muuttanut koko maailman kohtalon. Kansaa kokoontui yhä vielä raunioille ja korkea areena paljaan taivaan alla, josta rauhanaikoina aeroplaanit lähtivät Europan ja Amerikan kaupunkeihin, oli mustanaan ihmisiä. Kaidalla sillalla, joka oli laadittu raunioille, liikkui työmiehiä koittaen yhdistää palatsin kaabelia ja johtolankoja muun kaupungin kanssa, jotta Ostrogin pääkortteeri voitaisiin toistaiseksi siirtää tuulimoottorien toimistosta palatsiin.

Muuten oli päivän valaisema alue aivan autio. Niin suuri oli sen rauha verrattuna sen alla oleviin sekasortoisiin alueihin, että katsellessaan sitä Graham unohti ne tuhannet ihmiset, jotka näkymättöminä tuon lasikaton alla tuossa melkein maanalaisessa sokkelossa, viruivat kuolleina tai kuolemaisillaan yöllä saamistaan haavoista, unohti tilapäiset sairashuoneet, lääkärit, haavurit, rammot, nopeasti liikkuvat kantajat, unohti kaikki uutuuudet, ihmeet ja kummat, jotka olivat hänelle näyttäytyneet sähkövalossa. Hän tiesi, että tuolla alhaalla noilla lukemattomilla muurahaisten teillä oli vallankumous saanut voiton, että musta oli kaikkialla saavuttanut ylivallan, mustat koristeet, mustat liput, mustat nauhat kaikkialla joka kadulla. Ja täällä vapaan päivän valossa taisteluhuyrinän yläpuolella, ikäänkuin ei mitään olisi tapahtunut, pyörivät monet Neuvoston hallituksen aikana laaditut tuulimoottorit rauhallisesti, tehden taukoamatonta työtään.

Kauvempana, jokaisella kukkulalla ja mäellä, joilla ennen lehtoja, huviloita, kirkkoja, hotelleja ja maalaiskartanoita näkyi puiden lomitse, oli nyt samallaisia tuulimoottoria kuin muuallakin ja niiden sivuissa ilmoituksia, noita uuden ajan jättiläismäisiä tunnusmerkkiä. Ja tuulimoottorit pyörivät ja hankkivat taukoamatta sitä voimaa, joka virtasi kaikissa kaupungin suonissa. Ja niiden juurella kulki ruokatrustin lukemattomat karjalaumat yksinäisten paimentensa ja vahtiensa vartioimina.

Ei missään tuttua muotoa, joka olisi eronnut tuosta jättiläismäisestä yhtenäisestä rakenteesta. Paavalin katedraali oli vielä olemassa ja useimmat Westminsterin rakennuksista, mutta ne olivat näkymättömissä, sillä tämän suuren aikakauden kupukarrokset peittivät ne. Thames virta ei enää hopeanhohtavana virraten tuottanut vaihetusta tähän laajan laajaan kaupunkiin; janoisat vesijohtot nielivät jokaisen pisaran, ennenkuin ne pääsivät uomaansa. Virran entinen uoma oli jaotettu ja syvennetty, merivesi täytti sen nyt, ja venheet kuljettivat tehtaisiin raaka-aineita aivan työmiesten eteen. Etäämpänä välkkyi hämärästi taivaan ja maan välillä laaja mastometsä, sillä kaikki liikenne, joka ei vaatinut suurempaa nopeutta, toimitettiin purjelaivoilla pitkin maanpalloa, ja se kauppatavara, jolla oli kiire, toimitettiin perille pienillä nopeakulkuisilla, voimakkaiden moottorien käyttämällä laivoilla.

Kukkuloiden yli johti laaja vesijohto merivettä likaviemäreihin. Kolmeen eri suuntaan johti teitä, joilla liikkui harmaita pilkkuja. Ensi näkemältä päätti Graham mennä niitä katsomaan. Mutta sitten päätti hän sen tehdä ensin purjehdittuaan ilmalaivoilla. Seuralaisensa selitti, että nämät tiet muodosti kaksi eri sadan metrin levyistä pintaa, joita kumpaakin käytettiin tavaran kuljettamiseksi samaan suuntaan. Näiden uusien teiden pinta oli tehty uudesta keinotekoisesta aineesta, nimeltä *eadhamite* ja sen mukaan kuin hän voi arvostella oli se läpikuultavaa, karaistua lasia. Pitkin näitä teitä kiisi oudon hurjaa vauhtia pieniä gummipyöräisiä ajoneuvoja: jotkut olivat yksipyöräisiä, toisissa taas oli kaksi tai neljä pyörää, ja ne kulki yhden ja kymmenen kilometrin nopeudella tunnissa. Rautatiet olivat kadonneet, muutamia penkereitä oli vielä olemassa siellä täällä vanhanaikuisine kiskoineen. Usein olivat ne vaan perustuksena eadhamiteille.

Eräs erikoinen asia herätti hänen huomiotaan. Niin pitkälle kuin silmä kantoi pohjoiseen ja etelään näkyi suuria ilmapalloja ilmoitustauluineen muodostaen sekavan sarjan pitkin aeroplaanien kulkuteitä. Ainoatakaan aeroplaania ei näkynyt. Yksi ainoa aeropiili leijaili korkealla sinitaivaalla pienenä pilkkuna liidellen suurissa kaarissa kukkuloiden ympärillä.

Graham oli jo kuullut erään asian, jota hänen oli hyvin vaikea kuvitella, sen nimittäin, että melkein kaikki pienet kaupungit ja kylät olivat kadonneet. Siellä täällä ainoastaan, hänen ymmärryksensä mukaan, oli hotelleja muistuttava jättiläisrakennus, joka peitti useamman kilometrin suuruisen alueen ja oli säilyttänyt sen kaupungin nimen, jonka sijalle se oli tullut. Hänen seuralaisensa selitti, että sellainen muutos oli tullut aivan välttämättömäksi. Entinen järjestelmä oli siroittanut pitkin maata lukuisia maatiloja ja aina neljän viiden kilometrin päässä oli jonkun ylhäisen herran tilus; siellä missä oli majatalo, suutarin mökki, kauppuoti ja kirkko oli samalla kylä. Noin kahdentoista kilometrin etäisyydellä oli huvilakaupunki, jossa asui lainvalvoja, viljan-, kankaan-, rihkamankauppiaat, satulasepät, eläinlääkärit, lääkärit, verhoilijat, kankurit y.m. Mutta ei mitenkään kymmentä, kahtatoista kilometria kauvempana, sillä sen matkan voi helposti suorittaa päästäkseen kaupunkiin asioille, puolet

matkasta sinne ja puolet takaisin. Mutta kun rautatiet joutuivat pois käytännöstä ja niiden sijaan tuli kepeät junat ja kaikki uudet automoottori-ajoneuvot, jotka olivat astuneet junien ja hevosten sijaan, ja kun myöhemmin alettiin laatia teitä puusta, kautsukista, eadhamitesta ja muista kestävästä mutta elastisista aineista, niin katosi kokonaan tarve käydä niin usein kaupungissa. Ja suuret kaupungit kasvoivat. Ne vetivät puoleensa työmiehiä tarjoten yhtämittaista työtä ja työnantajia saadakseen helposti ja taukoamatta työvoimia käytettäväkseen.

Kun mukavuuden vaatimus lisääntyi sen mukaan kuin elämän mekaaninen moninaisuus kasvoi, niin maalla oleskelu tuli yhä kalliimmaksi, ihmiset luopuivat siitä, osaksi tuli se melkein mahdottomaksi. Kun papisto ja virkamiehet poistuivat, ja kylälääkärin sijaan astuivat kaupungin erikoislääkärit, niin maalaiskylät kadottivat viimeisenkin sivistyksellisen leimansa. Kun telefoni, kinematoragrafi ja fonograafi astuivat sanomalehtien, kirjojen, opettajien ja aakkosten sijaan — niin oleskelu sähkölankaverkon ulkopuolella olisi tuntunut melkein raakalaiselämältä. Maalla puuttui keinoja pukea ylleen ja syödä (ajan hienostuneen maun mukaisesti), siellä ei ollut lääkäriä tarpeen tullen, ei seuraa, ei mitään hyödyllistä ajanviettoa. Sen lisäksi oli mekanismin sovittaminen maanviljelykseen tehnyt yhden koneenkäyttäjän kolmenkymmenen työmiehen veroiseksi.

Päinvastoin kuin kaupungin virkailijat tekivät siihen aikaan, jolloin Lontoossa vallitsi ainainen sumu, tulivat nykyään työmiehet teitä myöten tai ilman halki katsomaan kaupunkia ja sen yöllisiä iloja lähteäkseen taas aamulla pois. Kaupunki oli niellyt koko ihmiskunnan itseensä; ihminen oli saavuttanut uuden kehitysaskelen. Ensin oli olemassa alkuasukas, metsästäjä, sitä seurasi maanviljelyksen aikakauden asukas, joille kaupungit eivät olleet muuta kuin maja- tai kauppapaikkana. Ja nyt oli keksintöjen aikakauden luonnollisena seurauksena se, että ihmiset olivat kokoontuneet yhteen. Lontoon ulkopuolella löytyi vaan neljä muuta kaupunkia Englannissa — Edinburgh, Portsmouth, Manchester ja Shrewsbury. Grahamin oli hyvin vaivalloista kuvitella tätä kaikkea, joka näille ihmisille oli itsestään selvä asia. Ja kun hän ajatteli "ulompana olevia oloja", jotka vallitsivat mannermaalla, niin joutui hänen päänsä aivan pyörälle.

Hän oli näkevinään loputtoman määrän kaupunkeja — kaupunkeja, jotka sijaitsivat tasangoilla, suurien virtojen varrella, laajoja meren rannalla sijaitsevia kaupunkeja, lumen ympäröimiä kaupunkeja. Suurimmalla osalla maanpalloa puhuttiin englannin kieltä; jos otti lukuun espanjalaisamerikalaisen murteen, neekerien kielen ja englantilaishindulaisen ja englantilaiskiinalaisen murteen, niin käytti kaksikolmannesta maailman asukkaista sitä. Mannermaalla, lukuunottamatta muutamia antiikkisia kielijätteitä, vallitsi kolme eri kieltä: saksa, joka ulottui Antiokiaan ja Genuaan asti ja kosketti englantilais espanialaiseen kieleen Cadixissa; gallialaistunut venäjän kieli, joka ulottui englantilais-hindulaiseen Persiassa ja Kurdistanissa ja englantilais-kiinalaiseen Pekingissä; ja ranskankieli, joka oli säilyttänyt selvyytensä, loistavuutensa ja kirkkautensa, valliten Välimeren rantoja yhdessä saksan ja englantilais-hindulaisen murteen kanssa ja ulottuen ranskalaisneekerimurteen avulla Congoon asti.

Kaikkialla, kautta koko kaupungeista runsaan maanpallon, lukuunottamatta päiväntasaajan "mustia seutuja", vallitsi nyt sama kansainvälinen sosiaalinen järjestelmä, ja kaikkialle, pohjoisnavasta päiväntasaajaan asti, ulottui Grahamin valta ja edesvastaus. Koko maailma oli sivistynyt, koko maailma asui kaupungeissa, koko maailma oli yksityisomaisuutta. Yli koko Englannin valtakunnan ja Amerikan oli Grahamin omistusoikeus melkein rajaton; kongressia ja parlamenttia pidettiin käytännössä vanhanaikuisina. Venäjän ja Saksankin valtakunnassa oli hänen rikkautensa vaikutus tuntuva. Siellä esiintyi kyllä kaikellaisia vaikeuksia — ja uusia edistysmahdollisuuksia — mutta, huumaantunut vallastaan kun hän oli, niin olivat Venäjä ja Saksa hänen mielestään niin etäällä. Mitä tuli mustan alueen hallitsemiseen, sen mukaan kuin hän käsitti tuon alueen ulottuvan, niin hän edellisessä elämässä saavuttaneensa tavan mukaan ei välittänyt siitä vähääkään. Että jokin vaara voisi uhata tätä edessään olevaa loistavaa elämää, ei juolahtanutkaan hänen ajatuksiinsa. Sitä vastoin siirtyivät hänen ajatuksensa kauhistuttavaan vaaraan, joka ennen oli ollut niin uhkaava. "Miten nyt on keltaisen vaaran laita?" kysyi hän ja Asano selitti sen hänelle. Tuo keltainen kummitus oli kadonnut. Kiinalaiset ja Eurooppalaiset elivät sovussa keskenään. Kahdeskymmenes vuosisata oli vasten tahtoaan tullut huomaamaan, että keskimäärin oli kiinalainen sivistyneempi, siveellisempi ja intelligentimpi kuin keskimäärin Eurooppalainen, ja englantilaisten ja skotlantilaisten yhteensulautuminen, joka oli alkanut jo yhdeksännellätoista vuosisadalla, oli nyt täydellisesti tapahtunut, Asano sanoikin: "Kun oikein asiaa aprikoiitiin, niin huomattiin, että me itse asiassa olimmekin valkoisia". Graham kääntyi jälleen katselemaan näköalaa ja ajatuksensa saivat uuden suunnan.

Kaukana koillisessa kimalteli hurmaavina, samalla lumoavina ja samalla peloittavina Nautinnon kaupungit, joista kinematograafi ja vanhus olivat hänelle kertoneet. Ne olivat omituisia paikkoja, ne muistuttivat sadun Sybarista nuo taiteen ja kauneuden kaupungit, joissa sekä taide että kauneus olivat kaupan. Ne olivat hedelmättömiä, loistavia kaupunkia, täynnä vilkasta elämää ja musiikkia, ja jonne kokoontuivat kaikki ne, jotka olivat rikastuneet julmassa ja inhoittavassa ekonoomisessa taistelussa tuolla hänen allaan olevissa sokkeloissa.

Tuo taistelu oli julma, sen hän tiesi. Hän huomasi sen jo siitäkin, että tämä kansa piti yhdeksänentoista vuosisadan Englantia ihanteellisena ja rauhallisena. Hän katseli kerta vielä edessään olevaa aluetta ja ajatteli, mikä ääretön määrä työtä tehtiin tässä monimutkaisessa ihmispesässä.

Hän tiesi, että kaupungin pohjoispuolella asuivat ruukuntekijät, jotka eivät ainoastaan valmistaneet esineitä savesta ja posliinista, vaan myöskin muista aineista, joita hienempi kivennäistieteellinen kemia oli keksinyt; siellä asuivat kuvapatsaiden, seinäkoristeiden ja hienojen huonekalujen tekijät; siellä asuivat myöskin kirjailijat, jotka alituisen kuumeisen kiihkon vallassa valmistivat runojaan ja fonograafireklaamiaan, ryhmittivät henkilöitä ja kehittivät kinematograafidraamojensa toiminnan yhä jännittävämmäksi. Sieltä myöskin lähtivät salaman tavoin uutiset koko maailmaan, sieltä uutistenkertojat levittelivät kaikkia valheitaan, sieltä lähtivät johdot telefontekniikkaan, jotka olivat astuneet entisajan sanomalehtien sijaan.

Neuvoston palatsin raunioiden takana oli kaupungin kontrollin ja hallinnon rakennukset. Lähellä satamaa oli kauppapaikat, suunnattomat hallit, teatterit, yhdistysten kokoussalit, pelihuoneet, biljardisalongit, potku- ja lyöntipallopelihuoneet, villipetojen näyttelyt, ja lukemattomat kristittyjen ja puolikristittyjen kirkot, muhamettilaisten, buddalaisten, gnostilaisten, haamujenpalvelijoiden, esineiden palvelijoiden y.m., y.m. temppelit; ja etelässä päin oli avattu tehtaita kankaiden, säilykkeiden, viinien ja höysteiden valmistamista varten. Ja näitä eri paikkoja yhdisti toisiinsa suuri määrä liikkuvia katuja. Mikä suunnaton mehiläispesä, jota tuuli palveli taukoamatta ja jonka symbolina olivat nuo aina liikkuvat tuulimoottorit.

Hän ajatteli tuota huimaavan suurta kansanlaumaa, joka oli ahdettu kaikkiin noihin saleihin ja gallerioihin — noita kolmeakymmentä kolmea miljoonaa asukasta, jotka kukin elivät omaa lyhyttä, jokapäiväistä, surkeata elämäänsä tuolla hänen jalkojensa alla, ja kaikki se ilo, minkä auringon loiste ja suuremmin näköala ja hänen oman valtansa rajaton suuruus oli tuottanut hänelle, alkoi vähetä ja kadota. Katsellessaan täältä ylhäältä kaupunkia alkoi hänelle selvitä, mitä merkitsi nuo kolmekymmentä kolme miljoonaa ihmistä, ja mikä edesvastaus oli hänellä, ja kuinka suunnattoman suuri oli se ihmisolentojen pyörre, jonka yläpuolella liehui hänen häipyvä kuningaskuntansa.

Hän koetti kuvitella aikalaistensa sielunelämää. Hämmästykseseen huomasi hän miten vähän kansanmies oli muuttunut, vaikka olosuhteet olivat niin huomattavalla tavalla muuttuneet. Ihmisen henki ja omaisuus oli todellakin turvattu yli koko maanpiirin; kaikellaiset tarttuvat taudit ja bakteriatartunnat olivat kadonneet; kaikilla oli kyliksi ruokaa ja vaatetta, kaupungin kaduilla oli lämmin olla ja he olivat suojassa kaikkia ilmanmuutoksia vastaan; tieteen melkein koneellinen kehitys ja yhteiskunnan materiaallinen järjestys oli saanut kaiken tämän edistyneen aikaan. Mutta hän huomasi nyt jo, että kansa pysyi kansana, että se oli villitsijöiden ja järjestäjien ehdottoman vallan alaisena, että yksilönä oli kansa pelkuri, yksilönä ruokahalunsa orja, laumana taas häilyväinen. Mieleensä johtui tuo lukematon määrä sinipukuisia olentoja. Hän tiesi, että tuolla hänen alapuolellaan oli miljoonia ihmisolentoja, miehiä ja naisia, jotka eivät koskaan olleet käyneet kaupungin ulkopuolella, eivät olleet nähneet mitään ulkopuolella tuota pientä, ikävää työkehää, johon maailman työjärjestelmä oli heidät kahlehtinut, ulkopuolella noita hapuilevia ja vääriä nautintoja, jotka eivät tuottaneet tyydytystä. Hän muisteli aikalaistensa toiveita, ja William Morris'en kertoma ihannemaa ja Hudsonin kuvailema valtio tuntuivat hänestä särkyneiltä unelmilta. Ja hän muisteli omiakin toiveitaan.

Eläessään viimeisiä päiviään tuota entistä kiihkeätä elämäänsä, joka nyt tuntui niin etäiseltä, oli hän pitänyt ihmiskunnan vapauden ja yhdenvertaisuuden kehittämistä mahdollisena. Hän oli toivonut kuten koko hänen silloinen aikakautensakin toivoi, että kerran koittaa päivä, jolloin enemmistön ei tarvitse uhrautua muutamille harvoille; että se aika oli lähellä, jolloin jokaisella naisesta syntyneellä oli samat oikeudet tasa-arvoisuuteen ja onneen. Kahdensadan vuoden päästä sama pettynyt toive kaikui epätoivoisena huutona läpi koko laajan kaupungin. Kahdensadan vuoden kuluessa huomasi hän köyhyyden, toivottoman työn, kaiken kurjuuden kasvaneen entistään suuremmaksi ja saavuttaneen aivan jättiläismäisen muodon.

Vähitellen pääsi hän selville kaikista niistä tapahtumista, jotka olivat sattuneet hänen unensa aikana. Hän näki nyt mikä moraalinen taantumus oli syntynyt ylikuonnollisen uskonnon hävittyä kansasta, miten kunniantunto oli heikentynyt, ja mikä vaikutusvalta oli rikkauksella. Sillä ihmiset, jotka olivat kadottaneet uskonsa Jumalaan, olivat kuitenkin säilyttäneet uskonsa omaisuuden voimaan, ja rikkaus vallitsi yli uskonnollisesti suvaitsevaisen maailman.

Jaapanilainen seuralaisensa, Asano, joka selitti hänelle kuluneiden kahden vuosisadan valtiollista historiaa, käytti puheessaan hyvin sattuvaa ajatuskuvaa, verraten sosiaalista järjestelmää hyönteisten tyhjäksi syöneeseen siemeneseen. Ensi alussa kypsyi siemen voimakkaasti. Sitten ilmestyy hyönteinen, joka laskee siihen munansa, ja hyvin pian on siemenestä jällellä vaan kuori, sillä toukka syö sen sisustan. Ilmestyy sitten joku alempi hyönteinen, joku ichneumonkärpänen ja laskee munansa tähän toukkaan, ja

tämä muuttuu taas vuorostaan piankin paljaaksi kuoreksi, ja uusi tulokas kehittyi edeltäjänsä nahan alla, jonka suojana on vuorostaan taas siemenen kuori. Siemenen kuori säilyttää aina muotonsa; koko maailma uskoo sen siemeneksi, eikä mikään estä sitä itseään kuvittelemasta olevansa terve ja elinvoimainen siemen. "Teidän kuningasvaltanne Victorian aikana", sanoi Asano, "oli samallinen — onttoydäminen kuningasvalta". Maanomistajat, paroonit ja pikkuaatelisto astui ensin esiin kuningas Johanin aikaan; kului pitkä aika, sitten mestasivat he Charles kuninkaansa ja kadottivat valtansa kuningas Georgen aikana, jolloin valta todellisuudessa joutui parlamentin käsiin. Mutta parlamentti, maataomistavan pikkuaateliston edustaja, ei saanut pitää valtaa. Se muodostui jo yhdeksännellätoista vuosisadalla. Valtarajat laajennettiin niin, että sen sisälle mahtuivat kaikki asioita ymmärtämättömätkin "myriaadit kaupungin asukkaita", jotka sekavana laumana tulivat äänestämään. Luonnollisena seurauksena tästä valitsijoiden suunnattomasta lukumäärästä oli eri puolueyhymien muodostuminen. Jo Victorian aikana oli valta kuulunut salaisesti järjestetyille, ryhmittyneille ja turmeltuneille yhdistyksille. Hyvin pian joutui se rahamiesten käsiin, jotka antoivat tarpeelliset varat puolueen järjestämiseksi. Jonkun aikaa oli koko valta ja valtakunnan menestys kahden ryhmän käsissä, jotka hallitsivat sanomalehtien ja vaalitaistelujen avulla — kahden, rikkaiden ja taitavien miesten ryhmän käsissä, jotka ensiksi toimivat toisiaan vastaan, mutta sittemmin yksinneuvoin.

Syntyi kyllä reaktiooni, mutta se oli heikko, eikä saanut mitään aikaan. Useat teokset kertoivat siitä, mainitsi Asano, — joista muutamat olivat ilmestyneet siihen aikaan kun Graham vaipui uneen — oli olemassa kokonainen kirjallisuus, joka kosketteli reaktioonina. Reaktioonipuolue näyttää sulkeutuneen huoneesensa ja tehneen rohkeita päätöksiä — paperilla. Välttämättömintä näytti olevan ottaa molempain ryhmien johtomiehet vangiksi ja siten riistää heiltä heidän valtansa, ja tämä ajatus näkyi olevan vallalla kaikissa yhdeksännentoista vuosisadan teoksissa, sekä Amerikassa että Englannissa. Useimmissa asioissa toimi Amerika aikaisemmin kuin Englanti, mutta molemmat kulkivat samaa tietä.

Vasta-vallankumousta ei tapahtunut koskaan. Sitä ei voitu koskaan järjestää niin, että se pysyisi puhtaana. Maailmassa ei löytynyt enää kylliksi tuota vanhanaikuista tunneherkkyyttä eikä uskoa oikeuteen, joka ennen oli vallinnut. Jokainen järjestetty puolue, joka pääsi niin suureen valtaan, että se voi vaikuttaa vaaleihin, joutui etevien rikkaiden miesten houkutusten, hävittämisen ja lahjomisen esineeksi. Sosialistien, kansanvaltaisten, reaktionäärien, oikeamielisten puolueet olivat lopulta vaan rahanvaihtopaikkoja, jotka myivät vakuutuksensa voidakseen maksaa vaalimenot. Ja rikkaiden päätoimena oli turvata omaisuus ja valmistaa tilaa kauppakeinottelulle, kuten entisajan läänityslaitos oli tehnyt säilyttääkseen metsästys- ja sota-oikeutensa. Koko maailma oli tehty kaupan esineeksi; kaikkialla vallitsi kauppataistelu, rahalliset keikaukset, kurssien aleneminen ja yleneminen, tariffisota saivat enemmän kurjuutta aikaan kahdennellakymmenellä vuosisadalla — sillä kurjuus oli toivottomassa elämässä eikä äkillisessä kuolemassa — kuin sota, rutto ja nälkä olivat saaneet aikaan historian synkimpiä aikoina.

Graham huomasi nyt selvästi, mikä vaikutus hänellä oli ollut asioiden kehitykseen. Tämän mekaanillisen sivilisatioonin asteettaisen kehityksen aikana oli syntynyt uusi voima — joka ensin auttoi ja sitten kokonaan ohjasi sen kehitystä — nimittäin Neuvosto, joka hoiti hänen omaisuuttaan. Ensi alussa oli se vaan satunnainen Isbisterin ja Warmingin miljoonien yhtyminen, rahavaltainen yhtiö, joka oli syntynyt kahden lapsettoman lahjoittajan oikun kautta, mutta sen hoitajien monipuolinen johtokyky nosti sen hyvinkin pian vaikutusvaltaiseen asemaan, kunnes se hypoteekkien, lainojen ja osakkeiden oston kautta, käyttämällä satoja eri liikeneimiä oli syöpynt läpi koko Englannin ja Amerikan valtion.

Käyttämällä suunnatonta vaikutusvaltaansa ja suosikkijärjestelmää tuli Neuvostosta hyvinkin pian valtiollinen puolue; ja omaisuuden kasvaessa taukoamatta tuhlassi se varojaan vaikuttaakseen valtiollisiin päätöksiin ja käytti hyväkseen näitä valtiollisia etuja kootakseen yhä suurempia ja suurempia rikkauksia. Lopulla oli molempien pallonpuoliskojen valtiollisten puolueiden muodostuminen sen käsissä; siitä muodostui sisäasioita valvova, valtiollinen Neuvosto. Viimeisen taistelunsa kävi se suurien juutalaisperheiden liittoa vastaan. Mutta nämät perheet olivat liittyneet toisiinsa heikkojen siteiden kautta, mikä hetki tahansa voi perinnön kautta joutua iso osa heidän rikkauksistaan jollekin kaivostyömiehelle, naiselle tai narrille, avioliitot ja jälkisäädökset siirsivät suunnattomia summia vieraisiin käsiin. Neuvostolla ei ollut näitä vaaroja. Sen omaisuus kasvoi kasvamistaan.

Neuvosto, vaikka siihen alkujaan kuuluikin kaksitoista erinomaisen taitavaa miestä, muodosti yhdessä yhden ainoan nerokkaan persoonallisuuden. Se tavoitteli rohkeasti rikkautta ja valtiollista vaikutusvaltaa ja nämät molemmat auttoivat toinen toistaan. Hämmästyttävällä nerokkaisuudella tuhlassi se suunnattomia summia lentokoneiden kehittämiseen odottaen vaan sopivaa aikaa, jolloin se panisi tämän keksintönsä käytäntöön. Se käytti patenttilakia ja muita puolilaillisia keinoja tuhotakseen kaikki ne keksijät, jotka eivät suostuneet toimimaan yhdessä sen kanssa. Alkuaikoina otti se palvelukseensa kaikki etevät henkilöt ja maksoi niille suuret palkat. Neuvosto noudatti niinä aikoina erehtymätöntä, voimakasta politiikkaa ja sen vaikutus kasvoi kasvamistaan tapaamatta muita esteitä kuin satunnaisesti rikastuneiden miesten hapuilevat, itsekkäät ponnistukset. Sadan vuoden sisällä omisti Graham Afrikan, Etelä-Amerikan, Ranskan, Lontoon, Englannin, ja sen vaikutus ulottui —

kaikissa käytännöllisissä asioissa — Pohjois-Amerikaankin — joka siihen asti oli vallinnut koko maata. Neuvosto osti ja järjesti Kiinan, valloitti Aasian rikkaudet, herpasi vanhan maailman valtiot, otti niiden raha-asiat haltuunsa, ryhtyi taisteluun niiden kanssa ja kukisti ne.

Ja se ahmi itselleen maailman niin ovelasti — satojen pankkien, yhtiöiden, syndikaattien kautta, jotka peittivät Neuvoston toimintaa — että se oli jo päässyt hyvin pitkälle, ennenkuin ihmiset yleensä arvasivatkaan, minkä hirmuvallan alaiseksi he olivat joutuneet. Neuvosto ei koskaan arkaillut eikä vavissut. Liikenneneuvot, maat, tilukset, rakennukset, kunnallishallitukset, lämpimien maiden tuotantoyhtiöt — kaikki inhimilliset yritykset joutuivat sen käsiin. Ja se ohjasi ja järjesti miehistönsä, rautatiepoliisit, liikkuvien katujen poliisit, talojensa vartijat, vesi- ja sähköjohtojensa hoitajat ja maatilojensa viljelijäarmeijan. Se ei osottanut mitään suoranaista vihamielisyyttä palkkalaisiensa järjestämiä yhdistyksiä vastaan, mutta se taittoi niiden vallan, petti ne ja osti ne lahjomalla puolelleen. Se osti lopulta koko maailman itselleen. Ja sen paras temppu oli lentokoneiden ottaminen käytäntöön.

Kun Neuvosto joutui riitaan työväkensä kanssa eräässä suuremmissa monopoolilaitoksessaan ja teki tekoja, joiden laittomuus oli aivan liian selvää — eikä se sitä ennen ollut edes tapansa mukaan lahjonut haitallisia henkilöitä — niin vanha laki, nähdessään etujensa hupenevan, etsi aseita taistellakseen. Mutta sillä ei ollut enää armeijaa eikä laivastoa; rauhan aikakausi oli tullut. Ainoat sotaan kelpaavat laivat kuuluivat Neuvoston meriyhtiölle. Poliisivoima oli heidän hallussaan; rautateiden, laivojen ja maatilojen poliisi, kaikellaiset vartijat, joiden lukumäärä oli kymmentä kertaa suurempi kuin vanhan hallituksen käytettävänä olevat voimat. Silloin laskettiin lentokoneet liikkeeseen. Vielä on elossa vanhuksia, jotka muistavat viimeisen suuren taistelun edushuoneessa — lakipuolue oli vähemmistönä, mutta se taisteli epätoivoisena vastaan — väliaikoina edushuoneen jäsenet katselivat terrassilta noita suurisiipisiä koneita, jotka tyyneesti leijailivat heidän päänsä päällä. Neuvosto oli saavuttanut täyden vallan. Viimeinen demokraattinen hallitus, joka oli hyväksynyt rajattoman, edesvastuusta vapaan omaisuuden, oli loppunut.

Sata viisikymmentä vuotta Grahamin nukkumisen jälkeen saattoi Neuvosto riisua naamionsa ja hallita, vaatien itselleen ylivallan. Vaalit olivat tulleet vaan naurettavaksi muodollisuudeksi, joka seitsemäs vuosi uusiutuvaksi narrinpeliksi, se oli vaan enää merkityksetön vanha tapa. Sosiaalinen parlamentti, joka oli yhtä tarpeeton kuin kansallisen kirkon neuvosto Victorian aikana, kokoontui silloin tällöin; ja Englannin laillinen kuningas, kadotettuaan perintönsä, esiintyi humalaisena ja typeränä eräässä toisen luokan varieteessa. Siten tuo 19:nen vuosisadan suuremmin unelma, jalo tarkoitus taata kaikille yksilöllinen vapaus ja yleinen onni, oli nyt, kun epärehellisyyden ruttotaudit olivat sen saastuttaneet, absoluuttisen omistusoikeuden taikausko sen pilannut, kun uskonnolliset lahkokunnat kiistelivät kansan kasvatuksesta, riistivät ihmisiltä kaikki käyttäytymisen säännöt ja saivat halveksimaan kaikkia moraalisaantöjä — tuo unelma oli muodostunut keksintöjen ja rikollisten yritysten kautta ensin taistelevaksi rahavallaksi ja sitten hirmuvaltaiseksi rahavallaksi. Lopulta ei Neuvosto pitänyt edes tarpeellisenä hankkia perustuslaillisten viranomaisten hyväksymistäkään päätöksilleen. Ja sinä aikana lepäsi Graham liikkumattomana, ryppyisenä, kelmeänä, olematta kuollut tai elävä, hän, maapallon täydellinen omistaja. Ja kun hän sitten heräsi, näki hän olevansa tuollaisen perinnön omistaja! Ja kun hän sitten heräsi, seisoi hän täällä pilvettömän taivaan alla katsellen suunnattoman suurta valtakuntaansa.

Mitä tarkoitusta varten hän oli herännyt? Oliko tämä kaupunki, tämä toivottomien raatajien lauma siis lopputulos hänen vanhoista toiveistaan? Tai elikö tuo vapauden liekki, tuo liekki, joka oli hänen kuluneen elämänsä aikana leimahtanut ja sammunut, elikö se vielä kaiken tuon alla. Hän muisteli vallankumouslaulun lentoisaa voimaa. Oliko tuo laulu vaan jonkun kansanylyttäjän huumekeksintöä, joka unohtui heti tarkoituksen saavutettua? Oliko hänessä yhä vielä elävä toivo vain hyljättyjen aatteiden, vain kuolleen uskon-varjoa? Vai oliko sillä laajempi tarkoituksensa, joka vaikuttaisi koko ihmiskohtaloon? Mitä varten hän oli herännyt, mitä tulisi hänen tehdä? Ihmiskunta oli hänen jalkojensa juuressa aivan kuin kartta. Hän ajatteli miljoonia ja taas miljoonia olentoja, jotka yhtenä virtana seurasivat toisiaan olemattomuuden pimeydestä kuolon pimeyteen. Mitä varten? Joku tarkoitus täytyi hänellä olla, mutta tuo tarkoitus meni yli hänen ymmärryksensä. Ensi kerran näki hän aivan selvästi oman äärettömän pienuutensa, näki mikä traagillinen vastakohta oli ihmisvoiman ja ihmissydämen sykinnän välillä. Tänä lyhyenä aikana tunsu hän, mikä pieni sattuman luoma olento hän oli, ja kuinka suuria olivat hänen toiveensa. Äkkiä tuli hänen oma pienuutensa ja pyrkimyksensä niin sietämättömiksi hänelle itselleen, että vastustamaton voima pakotti hänet rukoilemaan. Ja hän rukoili. Rukouksensa oli sekavaa, epäjohdonmukaista, hapuilevaa, hänen sielunsa pyrki ajan ja paikan yli ja yli olemassa-olon moninaisen ja sekavan hämmingin kohden jotain — hän ei edes tiennyt mitä kohden — kohden jotain, joka ymmärtäisi hänen tuskansa ja armahtaisi häntä.

Etäällä, alhaalla, nautti mies ja vaimo eräällä parvekkeella aamun raikkaasta ilmasta. Mies oli tuonut kiikarin katsellakseen Neuvoston palatsia ja neuvoi naista sitä käyttämään. Pian oli heidän uteliaisuutensa tyydytetty, kun he eivät voineet sinne asti nähdä mitään veriläiskäleitä. Katseltuaan pilvetöntä taivasta, suuntasi nainen kaukoputkensa näkötornia kohden. Ja he näkivät kaksi mustaa

pilkkaa, niin pientä, että toin tuskin erotti ne ihmisiksi, toinen tarkasteli ympärilleen, toinen kohotti kätensä hiljaista taivasta kohden.

Hän ojensi kaukoputken miehelle. Tämä katsoi ja huudahti:

"Se on kai Mestari. Niin. Minä olen siitä varma. Hän on Mestari!"

Hän laski kaukoputken alas ja jatkoi. "Hän liikuttaa käsiään aivan kuin rukoilisi. Mitähän hän oikeastaan on. Auringonpalvelijako? Hänen aikanaan ei löytynyt tulenpalvelijoita, eihän?"

Hän katsoi taas. "Nyt hän lopetti. Ehkä se olikin vaan satunnainen asento". Hän antoi kaukoputken vaipua ja kävi miettiväksi. "Hänen ei tarvitse tehdä muuta kuin nauttia elämästä — nauttia elämästä. Ostrog kyllä ohjaa purtta. Ostrogilla onkin täysi työ pitääkseen kurissa koko tuon työväkilauman. Heidät ja heidän laulunsa! Ja kaiken tuon on hän saanut omakseen nukkuessaan, nukkuessaan. Kyllä tämä maailma on merkillinen".

XV Luku.

Arvokkaita henkilöitä.

Tuulimoottorien johtajan asunto olisi tuntunut Grahamista hämmästyttävän monimutkaiselta, jos hän olisi tullut sinne suorastaan 19:nen vuosisadan elämästä, mutta hän oli jo ennättänyt tottua uuden ajan rakennussuhteisiin. Vaikeata oli erottaa mitään eri salia tai huoneita, sillä monimutkainen systeemi siltoja, kaarroksia ja käytäviä jakoi ja yhdisti tämän avaran rakennuksen eri osat. Hän saapui tuollaisen, hänelle jo tutun siirtyvän seinän kautta lavalle, josta leveät ja matalat astimet johtivat alaspäin, ja joilla liikuskele miehiä ja naisia loistavammissa puvuissa kuin mitä hän tähän asti oli nähnyt. Tältä paikalta katsoessaan näki hän pylväistön, jonka omituiset koristeet oli laadittu himmeän valkoisesta, keltaisesta ja purppuranpunaisesta marmorista. Kaikkialla oli parvekkeita, jotka näyttivät olevan tehdyn posliinista ja filigraanista.

Katsoessaan ylöspäin näki hän lukemattoman määrän parvekkeita, joilta kansa katsoi häneen. Ilmassa aaltoili puheen kohina ja soitto, joka kuului ylhäältä, iloinen ja pirteä soitto, mutta jonka alkulähdettä hän ei voinut löytää.

Keskusta oli täynnä väkeä, mutta siellä ei vallinnut tungos; useampia tuhansia näytti olevan koolla. Pukunsa olivat komeita, jopa fantastisiakin, miehet olivat yhtä erikoisesti puettuja kuin naisetkin, sillä oli luovuttu tuosta puritaanisesta miespuvun kuosista, jolla ennen oli ollut niin suuri vaikutus. Miesten tukka, vaikka se ainoastaan harvoilla oli pitkä, oli huolellisesti käherretty laineille ja kaljupäisyys oli kadonnut maailmasta. Runsaasti oli niitä joiden tukka oli käherretty tapaan, joka olisi Rossettiakin hurmannut, ja eräällä omituiselta henkilöllä, jota kutsuttiin Grahamille oudolla nimellä "amoristiksi" oli kaksi palmikkoa. Miesten palmikkoja näki useita, näytti siltä, että syntyjään kiinalaisia kaupungin asukkaita ei enää halveksittu rotunsa tähden. Miesten puvut olivat hyvin vähän yhdenkaltaisia. Komeimmat miehet verhosivat vartalonsa leveihin housuihin, siellä täällä näki puhvi- ja kaistahousuja, viittoja ja mekkoja. Leo X:n aikuiset puvun kuosit olivat kyllä vallalla, mutta itämaiden kaunoaistin määräämät muodot olivat myöskin runsaasti edustettuina. Lihavuus, jota Victorian aikana olisi koetettu supistaa kiristämällä takkia ja verhoamalla ruumis säälimättömän ahtaisiin housuihin ja takkeihin, antoi nyt vaan aiheita runsaihin laskoksiin, jotka ylevinä valuiivat maahan asti. Eniten näkyi hentoja ja siroja muotoja. Grahamin mielestä, joka oli jäykkä jäykän aikakauden lapsi, olivat nämät ihmiset liian siroja olennossaan ja liian vilkkaita käytöksessään ja ilmerikkaissa eleissään. He tekivät liikkeitä, kuvasivat hämmästyttävää mielenkiintoaan, iloaan, ja ennen kaikkea ilmaisivat hämmästyttävää avomielisesti, minkä vaikutuksen ympärillään olevat naiset tekivät heihin. Heti ensi silmäykseltä huomasi, että naisia oli eniten koolla.

Näiden miesten seurassa olevat naiset olivat puvussa, liikkeissään ja eleissään hillitympiä, mutta paljoa teennäisempiä. Muutamat matkivat puvuissaan kreikkalaisten pukujen yksinkertaisuutta ja eleissään Ranskan empireajan siroutta, ja Graham näki ohikulkiessaan hohtavan kauniita olkapäitä ja käsivarsia. Muutamilla oli suorja pukuja vailla saumoja tai vyötä, toisilla taas laskeutui suuria laskoksia olkapäiltä alas. Juhlapukujen suloja paljastava muoto ei ollut kadonnut näiden kahdensadan vuoden kuluessa.

Kaikkien liikkeet olivat tavattoman siroja. Graham huomautti Lincolnille, että useat miehet liikkuaessaan muistuttivat Raphaelin maalauksia, ja Lincoln sanoi hänelle, että määrättyjen sirojen liikkeiden omaksuminen kuului jokaisen rikkaan henkilön kasvatukseen. Mestari otettiin tullessaan vastaan pienellä naurutervehdyksellä, mutta nämät henkilöt ilmaisivat sivistystään sillä, etteivät

juosseet hänen luokseen eivätkä kiusanneet häntä alituisella katselemisellaan hänen astuessaan portaita alas salin keskustaa kohden.

Hän oli jo aikaisemmin kuullut Lincolnilta, että nämät olivat Lontoon seurapiirin arvokkaimpia jäseniä. Melkein jokainen oli mahtava virkamies tai sellaisen virkailijan läheinen sukulainen. Useat olivat palanneet Euroopan Nautinnon kaupungeista tervehtimään häntä. Ilmalaivojen toimimiehet, joilla oli Neuvoston kukistamisessa ollut melkein yhtä tärkeä osa kuin Grahamilla, olivat lukuisasti saapuneet, samoin tuulimoottorien virkailijat. Saapuvilla oli myöskin ruokintatrustin etevämpiä jäseniä; eurooppalaisen sianteurastuslaitoksen tarkastaja oli alakuloisen ja intressantin näköinen, tavoissaan hienostellun kyynillinen. Juhlapukuinen piispa kulki Grahamin ohitse, puhellen erään henkilön kanssa, joka oli puettu aivan kuin Chaucer, päässään laakeriseppele.

"Kuka tuo on?" kysäsi hän ehdottomasti.

"Lontoon piispa", sanoi Lincoln.

"Ei — minä tarkoitan tuota toista".

"Poeta laureatus".

"Vieläkö sellainen —?"

"Tosin ei hän runoile. Hän on Wottonin — erään neuvoston jäsenen serkku. Mutta hän kuuluu äärimmäisten kuningasmielisten klubiin — hauska klubi — ja he ylläpitävät noita vanhoja tapoja."

"Asano kertoi jonkun kuninkaan elävän".

"Kuningas ei kuulu klubiin. He ajoivat hänet sieltä pois. Hän on Stuartin sukua luullakseni; mutta toden totta —"

"Liian paljon?"

"Aivan liian paljon".

Graham ei ymmärtänyt täydellisesti tätä, mutta se näytti koskettelevan jotain tämän uuden ajan yleistä hairahdusta. Hän kumarsi ensimmäiselle esiteltävälle henkilölle. Selvästi näki hän hienon luokkarajan vielä olevan olemassa tässäkin seurassa, koska Lincoln piti ainoastaan pienen seuran sen arvoisena, että heidät esiteltiin hänelle. Ensimmäinen oli ilmalaivojen ylipäällikkö, jonka päivän rusketuttamat kasvot erosivat ympäristönsä hienovärisistä kasvoista. Hän kun oli luopunut Neuvostosta ratkaisevalla hetkellä, niin oli hän nyt hyvinkin huomattava henkilö.

Hänen esiintymisensä erosi Grahamille sangen mieluisella tavalla kaikista muista. Hän laversi muutamia jokapäiväisiä lauseita, vannoi uskollisuuttaan ja tiedusteli Mestarin vointia. Puheensa oli reipasta eikä hänen kielessään ollut tuota lyhyttä, huolimatonta puhetapaa. Hän mainitsi Grahamille hyvin selvästi, että hän oli vanha "ilmakarhu" — hän käytti sitä sanaa — ettei hän lörpötellyt tyhjiä, että hän oli kiireestä kantapäähän asti jyrkevä ukko ja vanhanajan mies, ettei hän tahtonut paljoa tietää, ja että se, mitä hän ei tietänyt, ei ollut tietämisen arvoistakaan. Hän kumarsi miehekkäästi aivan kuin tahtoen olla vapaa kaikesta matelemisesta, ja astui syrjään.

"Hauskaa on nähdä tuon ihmislajin vielä olevan jälellä". sanoi Graham.

"Fonograafin ja kinematograafin ansioita", sanoi Lincoln hiukan pilkallisesti. "Hän on matkinut luontoa". Graham vilkaisi kookkaaseen mieheen. Kaikki olikin vaan kopiota.

"Me ostimme hänet", sanoi Lincoln. "Osaksi. Ja osaksi pelkäsi hän Ostrogia. Kaikki riippui hänestä".

Hän kääntyi nopeasti esitelläkseen koulutrustin ylivalvojan. Tämä oli mielitelevä, sinisen-harmaasen akademian vaippaan puettu henkilö, hän katsoi Grahamiin entisaikaisten silmälasien läpi ja valaisi sanojaan huolellisesti hoidetun kätensä liikkeillä. Graham oli intresseerattu tämän henkilön toiminnasta ja teki hänelle koko joukon kysymyksiä. Ylivalvoja näytti olevan huvitettu Mestarin suuresta suoruudesta. Hän puhui vaan ohimennen kasvatusmonopoolista, joka hänen yhdistyksellään oli, hän oli tehnyt kontrahdin Lontoon monien kunnallishallitusten kanssa, mutta hän puhui sitä innokkaammin niistä edistysaskeleista, jotka kasvatus oli tehnyt Victorian ajasta asti. "Me olemme poistaneet liiallisen rasituksen", sanoi hän, "poistaneet sen kokonaan — maailmassa ei löydy enää ainoatakaan tutkintoa. Ettekö ole tyytyväinen?"

"Mitenkä te sitten saatte ne tekemään työtä?" kysyi Graham.

"Me teemme työn mieluiseksi — niin mieluiseksi kuin mahdollista. Ja jos se ei miellytä jotakuta — saa

hän mennä. Meidän toiminta-alamme on ääretön".

Hän selitteli muutamia yksityiskohtia ja keskustelua jatkui. Ylivalvoja mainitsi Pestalozzin ja Froebelin nimet suurella kunnioituksella, vaikka hän ei salannut, että hän ei täydellisesti tuntenut heidän käänteentekeviä teoksiaan. Graham sai kuulla, että yliopisto oli vielä olemassa vaikka toisessa muodossa. "Löytyy esimerkiksi joukko tyttöjä", sanoi Ylivalvoja ylpeillen omasta arvokkaisuudestaan, "joilla on aivan tavaton vimma vakaviin tutkimuksiin — jolleivät ne ole liian vaikeita, ymmärrättehän. Me pidämme siitäkin huolen. Tällä hetkellä" sanoi hän arvokkaasti kuin Napoleon, "melkein viisisataa fonograafia luennoitsee Lontoon eri osissa Platonin ja Swiftin vaikutuksesta Shelley'n, Haylittin ja Burns'n rakkaudentarinoihin. Jälestäpäin kirjoittavat he aineita tämän johdosta ja heidän nimensä julkaistaan paremmuuden mukaisessa järjestyksessä. Näettehän, miten tuo pieni siemen on kasvanut? Tuo teidän aikakautenne typerä välikoulu on kadonnut".

"Ja kansakoulut", sanoi Graham. "Tarkastatteko te niitäkin?"

Ylivalvoja vastasi: "täydellisesti". Graham oli entisinä demokraattisina aikoina ollut niistä hyvin intresseerattu ja hän alkoi yhä innokkaammin kysellä. Hän muisti eräitä lauseita, joita tuo vanhus hämärässä oli hänelle lausunut. Ylivalvoja vakuuttikin vanhuksen lauseet tosiksi. "Me olemme poistaneet rasituksen", sanoi hän, ja Graham kysyi eikö olisi poistettava kaikenlainen kuolettava ja yksitoikkoinen työ. "Me koetamme tehdä alkeiskoulut pikkulapsille mahdollisimman hauskoiksi. Heidänhän täytyy ryhtyä työhön niin perin varhain. Heille opetetaan vaan pääprinsiippiä - tottelevaisuutta, työntekoa."

"Te opettatte heille siis sangen vähän".

"Miksi suotta? Sehän johtaa vaan kapinaan ja tyytymättömyyteen. Me huvitamme heitä. Onhan tälläkin hetkellä — kapinoita ja kiihkoilua. Mistä työväki saa nuo ideansa, sitä on vaikea sanoa. He kertovat niitä toinentalle. Heillä on sosialistisia unelmia — jopa anarkistisia! Heidän joukossaan löytyy varmaan agitaattoreja. Minä olen arvellut — minä olen aina arvellut — että minun päätehtäväni on taistella kansan tyytymättömyyttä vastaan. Miksi tekisimme kansan onnettomaksi?"

"Niin juuri", sanoi Graham miettiväisenä. "Mutta on olemassa paljon asioita, joista minä tahtoisin päästä selville".

Lincoln, joka koko keskustelun ajan oli tarkastanut Grahamia, ehätti väliin. "Täällä on useita muitakin", sanoi hän puolikovaa.

Ylivalvoja teki kauniin kumarruksen ja väistyi syrjään. "Ehkä", sanoi Lincoln seuraten Grahamin katsetta, "haluatte tutustua muutamiin naisiin?"

Eurooppalaisen sianteurustrustin johtajan tytär oli suloinen, pieni, punatukkainen ja kirkas-sinisinilmäinen olento. Lincoln antoi Grahamin keskustella hetkisen hänen kanssaan, ja hän näytti ihailevan suuresti "tuota vanhaa hyvää aikaa", jonka loppupuolella Mestari oli vaipunut uneen. Hän hymyili puhuessaan ja hänen silmänsä hymyilivät tartuttavalla tavalla.

"Minä olen koettanut", sanoi hän, "monta monituista kertaa kuvitella, millainen oli tuo vanha romantinen aika. Ja te — muistatte sen. Kuinka omituiselta ja sekavalta mahtaakaan nykyaika tuntua teistä! Minä olen nähnyt valokuvia ja tauluja noilta vanhoilta ajoilta, pieniä yksinäisiä, poltetuista tiilistä tehtyjä rakennuksia, jotka olivat aivan mustia hiilenpoltton tähden, rautatiensiltoja, yksinkertaisia ilmoitustauluja, juhlallisia puritaanisia miehiä, joilla on mustat puvut ja tuollaiset korkeat hatut, rautatien junia kulkien siltoja pitkin pääanne yläpuolella, hevosia ja ajoneuvoja, ja koiria, jotka hurjina juoksevat pitkin katua. Ja sitten te yht'äkkiä joudutte tänne!"

"Tänne", sanoi Graham.

"Erilleen omasta elämästä — kaikesta, mihin olitte tottunut".

"Tuo entinen elämä ei ollut mitään onnellista elämää", sanoi Graham, "minä en kaipaa sitä".

Neiti katsahti häneen. Syntyi lyhyt äänettämyys. Hän huokasi pettyneenä. "Ettekö?"

"En", sanoi Graham. "Elämä oli niin pikkumaista — vailla tarkotusta. Mutta tämä —. Me pidimme maailmaamme kyllin järjestyneenä, väkirikkaana ja sivistyneenä. Nyt näen — vaikka olenkin tässä maailmassa ollut vaan neljä päivää — ajatellessani entistä aikaa — että se oli raaka, vanhentunut — ainoastaan alkuna tälle nykyiselle järjestelmälle. Teidän on vaikea uskoa, kuinka vähän minä vielä tiedän kaikesta".

"Kysykää minulta, mitä vaan haluatte", sanoi hän hymyillen.

"Sanokaa sitten, keitä nämät ihmiset ovat. Minulla on hyvin hämärit tiedot heistä. Olen aivan ymmällä. Ovatko nuo kenraalia?"

"Nuoko sulkahattuiset miehet?"

"Eivät suinkaan. Ei. Minä otaksun, että he ovat suurten yleisten toimien tarkastajia. Kuka on tuo hienon näköinen mies?"

"Tuoko? Hän on hyvin ylhäinen virkailija. Hän on Morden. Hän on sappitautipilleri-tehtaan johtaja. Minä olen kuullut, että hänen miehensä valmistavat vuorokaudessa myriadin myriadia pilleriä. Ajatelkaahan, myriadin myriadia!"

"Myriadin myriadia. Eipä ihme, että hän on ylpeän näköinen", sanoi Graham. "Pilleriä! Mikä merkillinen aika. Ja tuo purppurapukuinen mies?"

"Hän ei oikeastaan kuulu hienompaan seurapiiriin. Mutta me pidämme hänestä. Hän on todellakin hyvin viisas ja hauska mies. Hän on Lontoon yliopiston lääketieteellisen osaston johtomiehiä. Kaikki lääkärit, ymmärrättehän, kuuluvat lääketieteellisen osaston komppaniaan, ja kantavat purppuranpunaista pukua. Jokaisen pitäisi — kyetä tehtäväänsä. Mutta onhan se selvää, että kun ihmiset saavat vakituisen palkan *tehdäkseen* jotain —" Hän hymyili ivallisesti sellaisten ihmisten sosiaalisille vaatimuksille.

"Onko täällä ketään aikanne suurta taiteilijaa tai kirjailijaa?"

"Ei kirjailijaa. Ne ovat yleensä niin hassuja olentoja — ovat vaan intresseerattuja omasta itsestään. Ja he ovat niin kovia riitelemään! Muutamat heistä voivat tapella siitäkkin, kenellä on oikeus kulkea portailla toisen edellä. Eikö se ole kamalaa? Mutta minä luulen, että Wraysbury muoti-capillotomisti on täällä. Hän tulee Caprista".

"Capillotomisti", sanoi Graham. "Ah! Nyt muistan. Taiteilija! Miksikäpä ei?"

"Meidän täytyy palvella häntä", sanoi neiti puolustukseksi. "Onhan meidän päämme hänen käsissään". Hän hymyili.

Graham arkaili lausua neidin odottamaa kohteliaisuutta, mutta hänen katseensa oli sitä puhuvampi. "Onko taide kehittynyt samaan suuntaan kuin kaikki muu?" kysyi hän. "Ketekä ovat teidän suurimpia maalarianne?"

Neiti katsoi ensin kummastuneena häneen. Alkoi sitten nauraa. "Ensi aluksi", sanoi hän, "luulin minä teidän tarkottavan —" Hän nauroi taas. "Te tarkoittitte varmaankin noita kunnan miehiä, joista te piditte sellaista melua siksi, että he osasivat peittää suuria pinta-aloja öljyväriillä. Suuria neliöitä. Ja ihmiset panivat niitä kultakehyksiin ja ripustivat niitä pitkiin riviin seinilleen. Ei meillä ole sellaisia. Ihmiset ovat väsyneet sellaisiin".

"Mutta mitä te luulitte minun tarkottaneen?"

Merkitsevällä liikkeellä laski hän sormensa poskelleen, jonka helakkaa väriä ei olisi voinut kukaan epäillä, ja hymyili veitikkamaisesti, somasti ja yllyttävästi. "Ja nämät", ja hän osotti silmäkulmiaan.

Graham oli joutumaisillaan kiusauksen valtaan. Sitten juolahti mieleensä kuva, jonka hän joskus oli nähnyt, ja joka kuvasi setä Topiasta ja leskeä. Ja entisajan häpeän tunne sai vallan hänessä. Hänestä tuntui tuskalliselta olla suuren ihmisparven utelioiden katseiden esineenä. "Minä ymmärrän", sanoi hän kuten sattumalta. Hämillään kääntyi hän viekottelevan ja hauskan seuralaisensa luota pois. Hän katsahti ympärilleen ja näki miten kaikkien silmät kääntyivät katselemaan jotain muuta. Hän tunsu hieman punastuvansa. "Kuka on tuo mies, joka puhelee saframipukuisen naisen kanssa?" kysyi hän välttämättä neidin katsetta.

Kysymyksessä oleva henkilö oli suurten amerikkalaisten teatterien organiseeraaja ja hän oli juuri palannut suurelta näytännöretkeltä Mexikosta. Hänen kasvonsa muistuttivat Caligulan kasvoja. Toinen arvokas henkilö oli neekerien työnjohtaja. Se lause ei sillä hetkellä tehnyt häneen mitään syvempää vaikutusta, mutta hän muisti sen sitten myöhemmin; — neekerien työnjohtaja? Pikku neiti sanoi sitten, joutumatta lainkaan hämilleen, erään ohikulkevan kauniin naisen olevan Lontoon piispan apupuolison. Hän alkoi ylistellä piispan rohkeutta — tähän asti oli yksiavioisuus ollut tavallista kirkollisissa piireissä — "joka ei ollut luonnollista eikä edullista. Miksi tunteiden luonnollista kehittymistä rajoitetaan tai estetään sen vuoksi, että mies on pappi?"

"Ja, sanokaahan", kysyi hän, "oletteko te anglikaani?" Graham arkaili kysyä, mitä tuo apupuoliso oikeastaan oli, sillä se lause tuntui niin erikoiselta, kun samassa Lincolnin tulo keskeytti tämän

hupaisan ja intressantin keskustelun. He menivät salin halki erään kookkaan, tulipunaisessa puvussa olevan henkilön luo, joka kahden suloisen, (hänen mielestään) birmalaiseen pukuun puetun naisen kanssa odotti heitä. Heidät esiteltyä esiteltiin Grahamille vielä useita muita.

Pian nämät moninaiset vaikutelmat muodostuivat hänessä yhdeksi kokonaisuudeksi. Ensiksi tämä kokoontunut seura herätti hänessä demokratian; hän kävi vihamieliseksi ja ivalliseksi. Mutta ihmisluonne ei voi vastustaa kohteliaiden katseiden vaikutusta. Soitto, valo, värien välke, välkkyvät käsivarret ja olkapäävät hänen ympärillään, käsien kosketus, hymyilevien kasvojen ilme, taidolla laadittujen lauseiden helinä, kohteliaisuuksien määrä, kunnioitus ja ihailu, tuotti hänelle lopulta suurta nautintoa. Hän unohti hetkiseksi kokonaan suuret tuumansa. Hän antautui huomaamattaan uuden asemansa huumaavan vaikutuksen alaiseksi. Hän tuli käytöksessään vapaammaksi, itsetietoisemmaksi kuninkuudestaan, hän astui varmemmin, musta puku laskeutui rohkeammille laskoksille ja ylpeys antoi äänelleen jalomman soinnun. Olihan tämä kuitenkin niin loistava ja mieltä kiinnittävä maailma.

Hyväksyvällä katseella silmäili hän ympäristönsä pukujen vaihtelevia värejä. Äkkiä juolahti hänen mieleensä, että hänen jollain tavoin täytyi pyytää anteeksi tuolta pieneltä, punatukkaiselta ja kirkassilmäiseltä neidiltä. Hän tunsu menetelleensä hiukan kömpelösti. Ruhtinaan ei sopinut olla huomaamatta tuollaisia lähentelyjä, vaikka hänen poliittisena henkilönä täytyikin ne hyljätä. Hän ajatteli miten hän löytäisi tuon neidin uudestaan. Äkkiä pieni asia riisti kaiken loiston tältä seurueelta ja muutti sen arvon toiseksi.

Hän katsoi ylöspäin ja näki posliiniparveketta myöten kulkevan olennon, joka katsoi häneen, kadoten melkein samalla, hän oli se sama nuori tyttö, jota hän toissayönä oli ihailut teatterin takaisessa pienessä huoneessa paettuaan Neuvoston vankilasta. Hänen katseessaan oli tuo sama hillityn toivon ilme, joka epävarmana, mutta jännityksellä odotti hänen toimintaansa. Ensi hetkessä ei hän muistanut, missä he olivat tavanneet toisensa, mutta heti muistettuaan heräsi hänessä tuo sama loihituista tunne kuin silloinkin. Mutta ilmassa kaikuva tanssisävel esti häntä muistamasta marssin säveltä.

Nainen, jonka kanssa hän puheli sai uusia kysymyksensä ja Graham palasi tuohon puolikuninkaalliseen lemmeleikkiin, johon hän oli joutunut.

Mutta tästä hetkestä alkaen sai hänessä vallan outo tunne, joka kasvoi melkein vastenmielisyydeksi. Hän tunsu ikäänkuin moitteen siitä, että hän oli lyönyt laimin velvollisuutensa, että tärkeät asiat liukuivat pois keskellä tätä valoa ja loistoa. Hänen ympärillään olevat hurmaavat naiset eivät enää vaikuttaneet häneen. Hän antoi vaan epämääräisiä ja sekavia vastauksia kaikkiin lemmeikäisiin ehtoituksiin, joita hän huomasi hänelle tehtävän, ja silmänsä etsivät noita kasvoja, jotka olivat niin mieluisasti vaikuttaneet hänen kauneudenaistiinsa. Mutta hän ei nähnyt häntä uudelleen, odottaessaan Lincolnia, lähteäkseen pois tästä seurasta. Vastaukseksi hänen kysymyksiinsä oli Lincoln luvannut, että iltapäivällä he lähtevät lentämään, jos ilma vaan on suotuisa. Hän oli mennyt tekemään valmistuksia.

Graham seisoi ylemmällä parvekkeella puhellen erään kirkassilmäisen naisen kanssa eadhamitista — hän oli itse valinnut tämän keskusteluaiheen eikä nainen. Hän oli keskeyttänyt kaikki persoonalliset alamaisuuden osoitukset tekemällä kysymyksiä. Hän huomasi, kuten hän jo oli huomannut useista muista tämän ajan naisista, että ne olivat vähemmän sivistyneitä kuin hurmaavia. Äkkiä, taistellen lähempää kaikuvan soiton säveliä vastaan kuului kapinanlaulu saliin karkeana ja mahtavana hänen korviinsa.

Hän katsahti kummastuneena ylös ja näki soikean aukon, josta laulu kuului ja hän näki kaapelia, sinisen usvan ja katujen lamppurivit. Hän kuuli laulun hukkuvan meluun ja vaikenevan. Mutta nyt erotti hän selvästi liikkuvien katujen kohinan ja kansanjoukon melun. Hän oli vakuutettu, miksi, sitä hän ei tietänyt, mutta tunteensa sen sanoi, että tuolla ulkona taaja kansanjoukko ympäröi sitä paikkaa, missä heidän Mestarinsa oli huvittelemassa.

Vaikka laulu oli niin äkkiä vaiennut, vaikka salissa kaikuva soitto hukutti jälleen kaikki muut äänet, niin marssin sävel kerran alettuaan soi yhä hänen sielussaan.

Kirkassilmäinen nainen selitteli vaivalloisesti vielä eadhamitin salaisuuksia, kun Graham taas näki teatterissa tavanneensa tytön. Hän tuli nyt parveketta myöten häntä kohden; Graham huomasi hänet ennen kuin hän Grahamin. Hänen pukunsa oli hohtavaa harmaata kangasta, tumma tukkansa kaarsi kepeästi hänen otsaansa, ja kun Graham huomasi hänet laskeutui kadulle johtavasta aukosta kylmä valo hänen alaspäin painuneille kasvoilleen.

Nainen, joka oli joutunut pulaan keskustellessaan eadhamitista, huomasi ilmeen vaihteen hänen kasvoissaan ja käytti tilaisuutta hyväkseen päästäkseen hänestä vapaaksi. "Tahdotteko tutustua tuohon tyttöön, sire?" kysäsi hän rohkeasti. "Hän on Helen Wotton — Ostrogin sisarentytär. Hän tietää ja tuntee paljon vakavia asioita. Hän on sivistynein kaikista naisista. Minä olen siitä varma, että hän miellyttää teitä".

Vähän sen jälkeen keskusteli Graham tytön kanssa, ja kirkassilmäinen nainen oli kadonnut.

"Minä muistan teidät varsin hyvin", sanoi Graham. "Te olitte tuossa pienessä huoneessa silloin kun kansa lauloi ja polki jaloillaan tahtia. Ennenkuin astuin saliin sisään".

Hänen arkuutensa katosi. Hän katsahti vakavasti Grahamiin. "Se oli ihanaa", sanoi hän, epäröi, ja jatkoi sitten hiukan vaivalloisesti. "Kaikki he olisivat kuolleet teidän puolestanne, sire. Tuona yönä kuoli lukematon määrä miehiä teidän puolestanne".

Hänen kasvonsa säteilivät. Hän vilkaisi sivuilleen nähdäkseen kuuliko kukaan heitä.

Lincoln näkyi matkan päässä parvekkeella astuvan joukon läpi heitä kohden. Tyttö huomasi hänet, kääntyi äkkiä omituisen kiihkeänä Grahamin puoleen ja puhui hänelle tuttavallisesti. "Sire", sanoi hän nopeasti, "minä en voi nyt täällä selittää kaikkea. Mutta kansa on onneton; sitä sorrettaan — hallitaan huonosti. Elkää unohtako kansaa, joka uhmaili kuolemaa — kuolemaa, jotta te saisitte elää".

"Minä en tiedä mitään" — sanoi Graham.

"Minä en voi nyt selittää".

Lincoln oli aivan lähellä. Hän kumarsi anteeksipyytäkseen tytölle.

"Miellyttääkö uusi maailma teitä, sire?" kysyi Lincoln kunnioittavasti hymyillen ja osottaen käden liikkeellä koolla olevaa loistavaa seuraa. "Joka tapauksessa, on se mielestänne kai muuttunut".

"Niin on", sanoi Graham, "muuttunut. Eikä kuitenkaan muutos ole ollut niin perin suuri".

"Odottakaahan, kunnes pääsette ilmaan", sanoi Lincoln. "Tuuli on tyyntynyt; aeropiili odottaa teitä".

Nuori tyttö odotti Grahamin tervehdystä poistuaakseen.

Graham katsahti häneen, oli tekemäisillään kysymyksen, näki varottavan ilmeen hänen kasvoissaan, kumarsi hänelle ja poistui Lincolnin seurassa.

XVI Luku.

Aeropiili.

Kulkiessaan Lincolnin seurassa Tuulimoottorien toimiston käytävien läpi oli Graham mietteisiinsä vaipuneena. Mutta hän pinnisti ajatuksiaan kuullakseen Lincolnin selityksiä. Ja pian hänen synkät mietteensä haihtuivat. Lincoln puheli hänelle lentomatkasta. Grahamissa heräsi kiihkeä halu tutustua lähemmin tähän uuteen keksintöön. Hän alkoi ahdistaa Lincolnia kysymyksillään. Hän oli tarkoin seurannut ilmapurjehduksen hapuilevia kokeiluja edellisen elämänsä aikana; hän kuunteli ihastuksella hänelle tuttuja nimiä sellaisia kuin Pilcher, Langley ja Chanute ja ennenkaikkea ilmapurjehduksen marttyyri Lilienthal, joka oli säilynyt ihmisten kunnioittavassa muistossa.

Edellisen elämänsä aikana olivat kokeilut pitäneet mahdollisena kaksi eri vastakkaista muotoa, ja nyt ne molemmat olivat toteutetut. Toisella puolella oli suuri koneellakäypä aeroplaani, jossa oli kaksinkertainen rivi vaakasuoria siipiä ja takana oli paksu ilmapropelli, toisella puolella oli kepeämpi aeropiili. Aeroplaanit kulkivat turvallisesti ainoastaan leudossa tai tasaisessa tuulessa, ja äkilliset myrskyt, häiriöt ilmapiirissä, jotka nyt voitiin aivan tarkoin tietää jo edeltäpäin, tekivät ne kelpaamattomiksi kaikkea kiireellisempää käytäntöä varten. Ne tehtiin suunnattoman suuriksi — siipien väli oli tavallisesti kuusisataa jalkaa tai enemmänkin ja pituus tuhannen jalkaa. Niitä käytettiin yksinomaan matkustajien kuljetukseen. Niiden alla riippuva kepeä vaunu oli sata ja sataviisikymmentä jalkaa. Se oli kiinnitetty niin, että voitiin niin pieneksi kuin mahdollista supistaa häilyminen, jonka leutokin tuuli voi saada aikaan, ja samoin vaunussa olevat pienet istuimetkin — jokainen matkustaja istui matkalla ollessaan — keinui vapaasti joka puolelle. Kone voitiin heittää liikkeesen vaan vaunun avulla, joka kulki kiskoilla erittäin sitä varten rakennetulla lavalla, Graham oli nähnyt näitä suuria lavoja, lentolavoja näkötorjista. Oli olemassa yhteensä kuusi sellaista suurta areenaa, ja jokaisella oli suunnattoman suuri "lähetysvaunu-lava".

Laskeutumispaikka oli myöskin rajoitettu, tarvittiin aivan vaakasuora pinta ennenkuin laskeutuminen saattoi tapahtua turvallisesti. Jos tämä suuri määrä kangasta ja köysiä olisi laskeutunut alas tai sen olisi pitänyt nousta joltain epätasaiselta pinnalta, esimerkiksi mäen rinteeltä, niin olisivat siivet voineet puhjeta tai vioittua, tai köydet katketa, ehkä matkustajatkin kuolla.

Ensi alussa tunsin Graham itsensä pettyneeksi nähdessään nämät monimutkaiset laitokset, mutta pian huomasi hän, että pienempiä koneita ei olisi kannattanut laittaa, siitä syystä, että niiden kantavuuskyky olisi ko'on pienetessä tullut mitättömäksi. Sitäpaitsi voivat ne tavattoman kokonsa kautta — ja se olikin pääehto — kulkea ilman halki hyvin nopeasti ja siten välttää odottamattomia ilmanmuutoksia. Lyhin matka, Lontoosta Pariisiin, kesti noin kolme neljännestä, jolloin nopeus ei vielä ollut erikoisen suuri; matka New-Yorkiin kesti noin kaksi tuntia ja jos kiiruhti eri pysäkeillä niin voi lentää maapallon ympäri yhdessä päivässä.

Pienet aeropiilit (ne olivat ilman mitään erikoista syytä saaneet tämän nimen) olivat aivan toisen muotoisia. Useita sellaisia näkyi juuri ilmassa. Ne oli laskettu kantavan vaan yhden tai kaksi henkilöä, ja niiden rakenne ja hoito tuli niin kalliiksi, että ne jäivät vaan rikkaimpien yksinomaiseksi oikeudeksi. Niiden kirkasväriset purjeet olivat tehdyt kahdesta vaakasuorasta siivestä ja takana oli propelli. Pienen muotonsa tähden saattoi niillä laskeutua helposti mille avonaiselle paikalle tahansa, ja niihin voi helposti kiinnittää gummipyöriä tai tavallisia moottoria ja kuljettaa niitä siten pitkin maata, kunnes sopiva nousupaikka ilmaantui. Löytyi erityisiä nopealiikkeisiä vaunuja, jotka heittivät aeropiilin ilmaan, mutta ne voivat toimia millä puista ja korkeista rakennuksista vapaalla paikalla tahansa. Inhimilliset lentokoneet olivat kuitenkin Grahamin mielestä hyvin kaukana kalalokkien ja pääskysten nopeudesta. Puuttui suuri vaikutin, joka nopeasti olisi kehittänyt aeropiilit viimeiseen täydennykseensä asti; tätä keksintöä ei ollut nimittäin vielä koskaan käytetty sodassa. Viimeinen suuri kansainvälinen taistelu oli tapahtunut ennen Neuvoston vallanastusta.

Lontoon kuusi lentokonelaivaa oli sijoitettu epätasaiseen kaareen Thames virran eteläpuolelle. Ne muodostivat parittain kolme eri ryhmää ja niillä oli entiset etukaupunkien nimet. Niillä oli seuraavat nimet: Roehampton, Wimbledon Park, Streatham, Norwood, Blackheath ja Shooter's Hill. Ne olivat korkeita kaavamaisesti laadittuja rakennuksia, jotka kohosivat paljon yleisen katon yläpuolelle. Jokainen niistä oli noin neljä tuhatta jalkaa pitkä ja tuhannen jalkaa leveä ja ne olivat laaditut tuosta raudan ja aluminiumin yhdistyksestä, joka oli astunut entisajan rakennusraudan sijaan. Ne muodostivat avonaisia ristikkoja, joiden kautta hissit ja portaat nousivat, ja ylhäällä oli tasainen pinta, jolla heittovaunut voivat loivia kiskoja myöten liukua lavan reunaan asti. Jollei joku aeroplaani tai aeropiili ollut juuri lähtemässä, niin näitä lavoja pidettiin vapaina tulevia aeroplaania varten.

Sillä aikaa kun aeroplaania pantiin kuntoon, odottivat matkustajat teattereissa, ravintoloissa, uutishuoneissa tai lukuisissa huvittelupaikoissa, joita löytyi alhaalla suuremmissen makasiinien rinnalla. Tämä osa Lontoota olikin sen vuoksi kaupungin iloisin osa, jossa vallitsi merisataman tai hotellikaupungin vilkas elämä. Ja niitä varten, jotka ottivat ilmapurjehduksen vakavammalta kannalta, olivat eri uskonlahkot perustaneen houkuttelevan määrän hartauskappelia, joiden kanssa kilpaili suuremmissen lääketieteelliset laitokset, jotka valmistivat rohtoja matkaa varten. Ja eri korkeudella, läpi huoneiden ja käytävien, kulki, liittyen kaupungin liikkuviin katuihin, järjestetty joukko portaita, hissiä ja vaunuja, joiden avulla voitiin helposti kuljettaa matkustavia ja tavaroita toiselta lavalta toiselle. Kuvaavaa tämän kaupunginosan rakenteelle olivat monet raskaat rautapilarit ja kannikkeet, jotka kaikkialla estivät näköalaa ja yhdistivät saleja ja hallia toisiinsa, risteillen ja liittyen toisiinsa kannattaakseen lavoja ja aeroplaanien raskasta rakennetta.

Graham lähti lentoasemalle yleistä katua myöten. Häntä seurasi Asano, hänen jaapanilainen seuralaisensa. Lincoln oli saanut kutsun saapua Ostrogin luo, joka oli kokonaan vaipunut hallitustoimiin. Tuulimoottorien poliisien vahva vartiosto odotti Mestaria Tuulimoottori-viraston ulkopuolella ja raivasivat hänelle tietä ylemmälle katukäytävälle. Hänen lähtönsä lentoasemalle tapahtui aivan odottamatta ja kuitenkin kokoontui suuri kansanjoukko hänen ympärilleen ja seurasi häntä määräpaikkaansa. Kulkiessaan kadulla kuuli hän kansan huutavan hänen nimeään ja näki lukemattoman määrän sinipukuisia naisia ja lapsia nousevan keskikäytävän portaita ylös huitoen käsiään ja huutaen. Hän ei kuullut, mitä ne huusivat. Hän huomasi taas, että kansan alemmilla kerroksilla oli erikoinen murre. Poistuessaan liikkuvalla kadulta ympäröi tiheä ja kiihkeä kansanparvi heti hänen vartijansa. Jälestäpäin tuli hän ajatelleeksi, että useat tahtoivat ojentaa hänelle anomuksia. Vartijat raivasivat vaivalloisesti hänelle tietä.

Aeropiili ja sitä hoitava aeronauti oli häntä odottamassa. Läheltä katsottuna näytti kone hyvin pieneltä. Kun sen aluminiumirunko asetettiin heittovaunuihin, niin ei se ollut sen pitempi kuin 20 tonnin jahdin runko. Sivusiivet oli kiinnitetty runkoon metallikannattimilla, jotka muistuttivat suonia mehiläisen siivissä, ja niiden päälle pingoitettu kalvo loi varjoaan monen sadan metrin suuruisen alueen yli. Kaksi tuolia, toinen käyttäjää toinen matkustajaa varten, riippui vapaasti metalliköysistä siipien alapuolella melkein lentokoneen takaosassa. Matkustajan tuolia suojasi tuulivarjostin ja sitä ympäröi metallikehä, joissa oli gummityyny. Se voitiin, jos niin halusi, kokonaan sulkea umpeen, mutta Graham, joka tahtoi jälleen nähdä jotain uutta, antoi sen olla avoinna. Aeronauti istui lasin takana, joka suojasi hänen kasvojaan. Matkustaja voi sitoa itsensä tuoliin kiinni, joka olikin melkein välttämätöntä maahan laskeutuessa, tai saattoi hän pienien kiskojen ja ohjaustangon avulla liikkua koneen vieressä olevalle laatikolle asti, jonne matkatavarat ja matkalla tarvittavat virvoitusaineet pantiin, ja joka yhdessä tuolien

kanssa muodosti vastapainon koneelle, joka aeropiilin keskellä ulottui toisaalla propelliin ja toisaalla kärkeen asti.

Kone näytti hyvin yksinkertaiselta. Asano näytti hänelle sen eri osia ja selitti, että se muistutti Victorian aikaisia kaasumoottoria, joka pisaroittain kulutti "fomile" nimistä ainetta. Koneessa oli vaan reservoaari ja pitkä terästanko, joka oli yhdistetty propellin pitkään veiviin. Niin paljon pääsi Graham koneesta selville.

Lentoasemalle ei päästetty muita kuin Graham, Asano ja hänen seurueensa. Aeronautin avulla asettui Graham tuoliin istumaan. Sitten joi hän erotinin sekaista juomaa, jota ainetta hän kuuli annettavan kaikille lentokoneeseen lähtijöille, sillä se esti vähenevän ilmanpaineen vaikuttamasta vahingollisesti ihmisen elimistöön. Juotuaan sanoi hän olevansa valmis lähtemään. Asano otti tyhjän lasin hänen kädestään, kiipesi kannikerautojen yli ja heilutti lavalle päästyään kättään. Äkkiä näytti hän liukuvan lavaa pitkin oikealle ja katoavan.

Kone kohisi, propelli pyöri ja samassa alkoi lava ja alapuolella olevat rakennukset liukua nopeasti ja vaakuoraan Grahamin silmien ohi; sitten näyttivät ne äkkiä aivan katoavan. Hän tarttui vaistomaisesti istuimensa kaidepuihin. Hän tunsu nousevansa ylöspäin, ilma kohisi tuulisuojuksen yli. Propelli pyöri tahdissa kovaa ympäri — yksi, kaksi, kolme, sitten paussi; yksi, kaksi, kolme — jota liikettä koneenkäyttäjät tarkalleen seurasi. Kone alkoi vavahdella, ja sitä sitten jatkui koko matkan, ja katot ja talot katosivat huimaavan nopeasti pieneten yhä enemmän ja enemmän. Graham tahtoi katsoa koneen rautakannattimien lomitse. Sivullepäin katsoessaan ei hän kauhistunut laisinkaan — pikajunasta katsoessaan olisi hän tuntenut saman tunteen. Hän tunsu Neuvoston palatsin ja Highgaten tuomiokirkon. Sitten katsahti hän oikealle puolelleen alaspäin.

Silloin valtasi hänet fyysillinen kauhu, kamala epävarmuuden tunne. Hän aivan jähmettyi. Vähään aikaan ei hän voinut lainkaan avata silmiään. Noin sadan jalan päässä hänestä, aivan suoraan hänen alapuolellaan oli tuollainen suuri Lontoon tuulimoottori ja sen vieressä näkyi lentolaiva, joka oli aivan täynnä mustilta pilkuilta näyttäviä ihmisolentoja. Kaikki tämä näytti aivan kuin putoavan yhä alemmaksi. Hetkisen tunsu hän vastustamattoman halun heittäytyä alas. Hän puri hampaansa yhteen, kohotti voimiaan ponnistaen katseensa ylöspäin, ja tuo kauhu katosi.

Hän puri hetkisen hampaitaan yhteen ja silmät selällään tuijotti sinistä taivasta kohden. Trop, trop, trop — pani kone; trop, trop, trop — yhä uudelleen. Hän puristi lujasti kaidepuita, katsahti aeronautiin ja näki hymyn hänen ruskettuneilla kasvoillaan. Hän hymyili vastaukseksi — vaikka hiukan pakollisesti. "Ensi alussa se tuntuu hyvin omituiselta", huusi hän unohtaen koko arvokkaisuutensa. Mutta hän ei pitkään aikaan uskaltanut katsoa alaspäin. Hän tuijotti aeronautin pään yli sinertävää taivasta kohden, joka näkyi pilvien lomitse. Pitkään aikaan ei hän voinut olla ajattelematta, että jokin onnettomuus voisi helposti tapahtua. Trop, trop, trop — pani kone; entä jos jokin pieni osa koneesta menisi rikki. Entä jos menisi —! Hän koetti kaikin voimin karkottaa senlaatuksia ajatuksia. Ja hän kohosi yhä, yhä ylemmäksi ja ylemmäksi kirkkaaseen ilmaan.

Kun hän oli päässyt vapaaksi siitä vastenmielisestä tunteesta, jonka ilmaan nousu oli hänessä herättänyt, niin katosi koko ilkeä tunne, ja matka muuttui hänelle hyvinkin mieluiseksi. Hänelle oli puhuttu ilmakivusta. Mutta hänen mielestään oli aeropiilin vavahteleva liike yhdessä leudon lounastuulen kanssa paljoa pienempi kuin laivan keinumisen aallokossa tuulessa, ja hän oli hyvä purjehtija. Ja harveneva ilma, johon he nousivat, herätti hänessä helpoituksen ja iloisuuden tunteen. Hän katsoi ylös ja näki taivaan olevan täynnä pieniä pilvenhattaroita. Hän katseli sitten koneen kannatusosien läpi alemmaksi ja näki ryhmän hohtavanvalkeisia lintuja lentävän hänen alapuolellaan. Sitten katsoessaan varovaisesti alemmaksi näki hän tuulimoottorien vartijan siron, auringon valaiseman näkötorin pienenevän pienenevistään. Kun hän nyt huolettomammin katsoi alas, näki hän sinertäviä kukkuloita ja tuulen alla Lontoon ja sen jättiläiskaton. Sen ulkorajat erottautuivat selvinä ja terävinä, ja hänen viimeinen vastenmielisyyden tunteensa haihtui jättäen sijaa kummastukselle. Sillä tämä Lontoon raja oli kuin muuri tai kallioseinä, kolmen tai neljänsadan jalan korkuinen pystysuora seinä, jossa vaan siellä täällä näkyi joku parveke tai omituisesti koristettu pääty.

Tuo kaupungin vähittäinen muuttuminen etukaupungin kautta maaseudeksi, joka oli ollut niin kuvaavaa yhdeksänentoista vuosisadan kaupungille, oli nyt kokonaan kadonnut. Lontoon ympäristöstä ei ollut jällellä muuta kuin rauniot erilaisten pensaiden peitossa, jotka ennen olivat koristaneet esikaupunkien puutarhoja, siellä täällä oli kivitettyjä katuja ja pensasaitoja. Nämät olivat alkaneet jo ulottua rakennusten sisällekin. Mutta suureksi osaksi nämät raunioiden kasat olivat entisten katujen ja teiden varsilla, aivan kuin yksinäiset saaret keskellä vihantaa. Asukkaat olivat lähteneet niistä jo aikoja sitten, mutta ne näyttivät liian jyrkeviltä, jotta ne olisi voitu raivata tämän uuden ajan maanviljelyksen tieltä pois.

Tämän erämaan vihanta kasvullisuus lainehti ja rehoitti lukemattomien sortuvien muurien keskellä, ja ulottui aivan kaupungin ulkoseinään asti, jossa kasvoi köynnöksiä, tiuhaa pensaikkaa ja pitkää ruohoa.

Siellä täällä kohosi loistavia nautinnon palatsia keskellä Victorian ajan rakennusten raunioita, ja kaapelitiet johtivat kaupungista sinne. Tällaisina talvipäivinä näyttivät palatsit olevan autioina. Autioita olivat myöskin komeat, raunioiden keskellä olevat puutarhat. Kaupungin rajat olivat yhtä selvästi määrättyt kuin keskiajalla, jolloin portit suljettiin yönaikaan ja vihamies hiipi aivan muurin luo. Puolikaarella kulkeva eadhamititie vei kansaa suunnattomassa määrässä Bathiin päin. Hänen iloinen tunnelmansa kasvoi nopeasti ja muuttui melkein huumaukseksi. Hän hengitti syvään raitista ilmaa, nauroi ääneen ja hänen teki mielensä huutaa. Jonkun ajan päästä tämä halu tulikin liian voimakkaaksi ja hän huusi.

Kone oli nyt noussut niin korkealle kuin aeropiili voi kohota, ja he alkoivat kaarella laskeutua etelään päin. Tarkastaessaan huomasi Graham mitä saatiin aikaan avaamalla pari kapeaa kaistaa toisessa tai toisessa muuten liikkumatta pysyvässä siivessä tai panemalla kone kulkemaan eteen tai taaksepäin pitkin kannatusrautojaan. Aeronauti antoi käyntikoneen hiljaa liukua kiskojaan myöten eteenpäin ja avasi tuulen alla olevan siiven aukon, kunnes aeropiilin keskirunko oli aivan vaakasuorassa asennossa ja osotti eteläänpäin. Ja tähän suuntaan kiisivät he myötätuuleen, vaihtaen silloin tällöin lentotapaa, ensin nousivat he jyrkkään ylöspäin ja sitten laskeutuivat loivasti alaspäin, ja tämä lento tuntui hyvin suloiselta. Tämän laskeutumisen aikana ei propelli ollut käynnissä. Noustessa tunsivat Graham onnellisen voimantunteen, laskeutuminen läpi puhtaan ilman tuotti hänelle aivan selittämätöntä iloa. Hän olisi tahtonut ainaaksi jäädä ilmaan.

Hän tarkasteli seutua, joka hänen alapuolellaan kiisi pohjoista kohden. Sen pienet selvästi näkyvät muodot miellyttivät häntä suuresti. Hän näki raunioina talot, jotka ennen olivat peittäneet maan, näki puuttomia suunnattomia alueita, joista talot ja kylät olivat kadonneet jättäen vaan raunioita jällelle. Hän tiesi, että niin oli käynyt, mutta se tuntui kuitenkin toiselta nähdessään sen omin silmin. Hän koetti löytää paikkoja, jotka hän ennen oli tuntenut tuon kuperan laakson pohjalla, mutta jätettyään Thamesvirran laakson taakseen ei hän tuntenut ainoatakaan seutua. Mutta kun he kulkivat korkean kalkkivuoren yli, niin tunsivat hän sen Guildfordin aasin seläksi, sillä sen itäisin puoli oli hänelle tuttu omituisen muotonsa vuoksi ja hän tunsivat molempien kaupunkien rauniot, jotka olivat tuon laakson kummallakin puolen. Ja siitä voi hän johtaa muutkin paikat mieleensä, tuolla oli Leith Hill, Aldershotin hiekkaiset särkät ja paljon muita tuttuja paikkoja. Hiekkasärkällä oli jättiläissuuria, hitaasti liikkuvia tuulimoottoreja. Lukuunottamatta leveätä Portsmouthiin johtavaa eadhamititietä, joka oli entisen rautatien paikalla, oli koko Weyn laakso yhtenä ainoana tiheikkönä.

Koko särkkäranta, niin pitkälle kuin silmä kantoi usvan läpi, oli täynnä suuria tuulimoottoreja, joiden rinnalla kaupungin tuulimoottorit näyttivät niiden nuoremmilta veljiltä. Ne liikkuvat majesteettillisesti tuulella. Siellä täällä oli alueita täynnä englantilaisen ruokayhtiön lampaita, joita paimensi hevosen selässä istuva pieneltä pilkulta näyttävä mies. Sitten näytti kiitävän aeropiilin alle Wealdenin kukkulat, Hindheadin ylängöt, Pitch Hill ja Leith Hill, jolla oli uusi rivi tuulimoottoria, jotka näyttivät kiistelevän särkkien tuulimoottoreilta itselleen osaa tuulesta. Punertavan usvan läpi näkyi keltakukkaisia niittyjä, ja etempänä kulki suuri musta härkälauma ratsastavien miesten paimentamana. Kaikki tämä kiisi nopeasti aeropiilin alitse ja pian se himmeni, kadotti värinsä ja oli vaan liikkuva varjo, joka katoo usvaan.

Ja kun tämä kaikki oli haihtunut etäisyyteen, kuuli Graham aivan vierestään kalalokkien kirkunaa. Hän huomasi nyt olevansa eteläisten särkkien kohdalla, ja katsoessaan olkansa yli näki hän Portsmouthin ilmalaivat, jotka kohosivat Portsdownin kukkulaa korkeammalle. Heti sen jälkeen näki hän uivaa kaupunkia muistuttavan laivajoukon, Needlesin matalat, valkoiset auringon valaisemat kalliot ja meren lahdelman harmaat, kimaltelevat laineet. He kulkivat Solentin yli, ja pian oli Wightin saari heidän takanaan ja hänen alapuolellaan avautui meri yhä laajempaan ja laajempaan, milloin se punersi usvan alla, milloin oli se harmaa tai ruskehtavan kimalteleva, milloin taas lainehtien sinivihreänä. Wightin saari pieneni pienenemistään. Vähän ajan päästä erkani harmaa usvarharso toisista, jotka olivatkin pilviä, painautui alaspäin ja näytti rannikon — houkuttelevan alueen auringon valossa — Pohjois-Ranskan rannikon. Se selveni, sai väriä, tuli selväpiirteisemmäksi ja Englannin vastainen särkkämaa aukeni hänen eteensä.

Akkiä Pariisi näkyi taivaan rannalla, ja katosi jälleen näkyvistä, kun aeropiili teki suuren kaaren kääntyäkseen jälleen pohjoiseen päin. Graham näki Eiffeltornin vielä seisovan paikallaan ja sen vieressä korkean kupukaton, jonka päässä oli neulannupilta näyttävä kuvapatsas. Ja hän huomasi myöskin, vaikka hän ei sitä silloin ymmärtänyt, pitkän kiemurtelevan savupilven. Aeronauti puhui jostain "häiriöistä sisemmällä teillä", mutta Graham ei silloin pannut siihen mitään huomiota. Mutta hän näki tornia, kupoolia, siroja rakennuksia, jotka lukemattomina kohosivat ilmaan yläpuolelle kaupungin tuulimyllyjä, ja hän huomasi, että siroudessa ja komeudessa voitti Pariisi aina Lontoon, tuon avaran ja väkirikkaamman kilpailijansa. Katsellessaan tätä kiisi harmaansininen esine kuten tuulella ajelehtiva kuiva lehti kaupungista. Se lensi monessa kaarella ja kiisi heitä kohden kasvaen nopeasti yhä suuremmaksi. Aeronauti sanoi jotain. "Mitä?" kysyi Graham, vastenmielisesti kääntäen katseensa pois tästä suuremmoisesta näystä. "Aeroplani, sire", huusi aeronauti viitaten kädellään.

Se läheni ja kääntyi pohjoiseen päin tullessaan lähemmäksi. Jota enemmän se läheni sitä suuremmaksi se kasvoi. Aeropiilin koneen vauhti, joka oli tuntunut niin voimakkaalta ja nopealta tuntui äkkiä hitaalta verrattuna tuohon hurjaan lentoon. Mikä suunnaton jättiläinen! Kuinka nopea ja tasakulkuinen! Se kulki aivan heidän alitseen, hiljaa eteenpäin rautakehyksineen ja läpikuultavine siipineen, aivan kuin elävä olento. Graham näki vilahdukselta monta riviä matkustajia, jotka istuivat pienissä tuoleissaan ilmanhalkasijan takana, valkopukuisen kuljettajan, joka huolimatta kovasta ilmavirrasta kulki pitkin tikapuusiltaa, kohisevat koneet, jotka puhkuivat höyryä, pyörivän propellin ja äärettömän laajat siivet. Hän joutui aivan intoihinsa tämän nähdessään. Pian oli se kadonnut näkyvistä.

Se nousi hiukan ylemmäksi ja aeropiilin siivet uivat sen siipien ilmavirrassa. Se laskeutui ja pieneni. He olivat tuskin liikahtaneetkaan, ennenkuin se näytti olevan vaan pieni sinervä pilkku pilvissä. Se oli Lontoon ja Pariisin välillä kulkeva aeroplaani. Kauniilla ja tyynellä ilmalla teki se tämän matkan neljään kertaan kumpaankin suuntaan.

He kulkivat nyt Kanaalin yli, hitaasti, kuten Graham nyt näki liioittelevassa mielessään, ja Beachy Head kohosi harmaana heidän oikealla puolellaan.

"Maa!" huusi aeronauti ja hänen äänensä kuului heikosti tuulussa.

"Ei vielä", vastusti Graham nauraan. "Ei vielä maihin. Minä tahdon lähemmin tutustua tähän koneeseen".

"Minä luulin —" sanoi aeronauti.

"Minä tahdon lähemmin tutustua tähän koneeseen", sanoi Graham uudestaan.

"Minä tulen teidän luoksenne", sanoi hän, nousi tuoliltaan ja astui askeleen heitä erottavalle raiteelle. Hän seisahtui, kalpeni ja kätensä kouristuivat. Uusi askel ja hän tarttui kiinni aeronautiin. Hän tunsu ilmanpainon painavan kuin taakan olkapäitään. Tukkinsa liehui pörröisenä. Hattu lensi kauvaksi. Ilmavirta kohisi jakajan yli ja löi hänen kutrinsa poskille. Aeronauti teki nopeasti muutaman liikkeen saadakseen tasapainon kuntoon ja suojatakseen hänet ilmanpainolta.

"Selittäkää minulle", sanoi Graham. "Mitä seuraa siitä, kun lykkäätte koneen eteenpäin".

Aeronauti epäröi. Vastasi sitten. "Sitä on hyvin vaikea selittää, sire".

"Vaikkakin", huusi Graham. "Vaikkakin".

Syntyi hetken äänettömyys. "Lentotaito on salaisuus —"

"Minä tiedän. Mutta minähän olen Mestari ja haluan sen tietää". Hän nauroi tietäessään mikä valta hänellä oli ilmassakin.

Aeropiili teki kaarroksen alaspäin ja tuuli puhalsi Grahamin kasvoihin ja pukunsa liehui koneen kärjen kääntyessä länteenpäin. Molemmat miehet katsoivat toisiaan silmästä silmään.

"Sire, on olemassa laki."

"Joka ei kuulu minuun", sanoi Graham. "Te näytätte sen unohtavan".

Aeronauti tarkasti hänen kasvojaan. "En", sanoi hän. "Minä en sitä unohda, Sire. Mutta koko maan päällä — ei ole muilla kuin valantehneillä aernauteilla — oikeutta hoitaa konetta. Muut ovat vaan matkustajia —"

"Minä olen kyllä kuullut siitä. Mutta minä en aijo ruveta väittelemään tästä teidän kanssanne. Tiedättekö, miksi olen nukkunut kaksisataa vuotta? Saadakseni lentää ilmassa!"

"Sire", sanoi aeronauti, "laki — jos minä rikon lain —"

Graham teki rauhoittavan liikkeen.

"Jos siis tahdotte seurata minun liikkeitäni —"

"En", sanoi Graham, joka äkkiä horjahti ja tarrasi kiinni, sillä kone nosti taas kärkensä noustakseen. "Se ei riitä minulle. Minä tahdon itse hoitaa konetta. Itse hoitaa, vaikka murskautuisinkin! Ei! Minä tahdon. Ymmärrätekö? Minä kiipeän tänne — ja istun viereenne. Varokaa! Minä tahdon itse lentää oman lentoni, vaikka lopulta syöksyisinkin alas. Minä tahdon saada jonkun korvauksen nukkumisestani. Ja kaikesta muustakin —. Menneessä elämässäni uneksin saavani lentää. Nyt — pysykää nyt tasapainossa".

"Tusina vakoojia vaanii minua, sire!"

Grahamin kärsivällisyys oli loppunut. Ehkä hän hiukan liioittelikin ärtymystään. Hän kirosi. Hän hyppäsi välillä olevien kannattamien yli ja aeropiili heilahti.

"Olenko minä maailman herra?" sanoi hän. "Vai onko se teidän yhtiönne? No. Ottakaa kätenne pois noista viputangoista ja tarttukaa ranteisiini. Niin — noin. Ja nyt, ja miten nyt käännetään sen kärki, jos haluan laskeutua alaspäin?"

"Sire", sanoi aeronauti.

"Mitä nyt?"

"Suojelettehan minua?"

"Hyvä Jumala! Suojelen! Vaikka minun täytyisi sytyttää koko Lontoo tuleen. Nyt!"

Ja tällä lupauksella maksoi Graham ensimmäisen opetuksensa ilmapurjehduksessa. "Sitä edullisempaa vaan teille", sanoi hän leveästi nauraen, sillä ilma vaikutti häneen huumaavan viinin tavoin —, "jos tänään opetatte minulle kaiken niin pian kuin mahdollista. Pitääkö minun vetää tästä? Ah! Näinkö? Hei vaan!"

"Taapäin, sire! Taapäin!"

"Taapäin — hyvä on. Yksi, kaksi, kolme — hyvä Jumala! Ah! Kas, kuinka se nousee! Mutta tämän on kuin elävä olento!"

Ja kone alkoi kaarrella mitä omituisimmin ilmassa. Toisinaan kiisi se sata metriä leveässä kierteessä ylöspäin, toisinaan nousi se hurjaa vauhtia, laskeutui jälleen melkein pystysuoraan alaspäin, nopeasti, kiitäen kuin haukka, noustakseen taas huimaavaa kyytiä yläilmoihin. Kerran nopeasti laskeutuessaan näytti se kiitävän suoraan ilmoituspalloja kohden, mutta lensikin niiden alitse ja väisti ne sukkelalla käänteellä. Liikkeen tavaton nopeus ja sulous, puhtaan ilman vaikutus sai Grahamin aivan huolettoman raivon valtaan.

Mutta eräs omituinen tapaus rauhotti jälleen häntä ja palautti hänet tuohon kummalliseen arvoituksista rikkaaseen allaan olevaan maailmaan. Kiitäessään alaspäin töytäsi hän jotain vastaan, tuntui pieni tärähdys ja muutama pisara putosi hänen päälleen. Laskeutuessaan alemmaksi käänsi hän päänsä ja näki jotain valkoista putoavan koneen jalestä. "Mitä se oli?" kysyi hän. "Minä en sitä huomannut".

Aeronauti katsoi, tarttui sitten koneeseen saadakseen aeropiilin nousemaan, sillä he painaltivat hurjaa vauhtia alaspäin. Kun aeropiili jälleen kohosi ylöspäin, hengähti hän syvään: "Se oli", sanoi hän osottaen alaspäin putoavaa valkoista esinettä, "joutsen".

"Minä en huomannut sitä", sanoi Graham. Aeronauti ei vastannut ja Graham huomasi hänen otsallaan veripilkkuja.

He kiisivät vaakasuoraan eteenpäin ja Graham kapusi tuoliinsa koettaen välttää ilmavirtaa. Sitten laskeutuivat he huimaa vauhtia eteenpäin, propelli pyöri vastaiseen suuntaan helpoittaakseen alaslaskutumista, lentolava läheni enemmän ja enemmän. Aurinko painui lännen kalkkivuorien taakse ja kultasi pilvet.

Ihmiset erottautuivat jo pieninä mustina pilkkuina. Hän kuuli huutojen kohoavan häntä kohden, huutojen, jotka muistuttivat aaltojen loisketta rantakallioita vastaan. Lentolavan ympärillä olevat katot olivat mustanaan kansaa, jotka iloitsivat nähdessään hänen terveenä palaavan takaisin. Lavan alapuolella oli suunnaton kansan paljous, josta erottautui lukemattomia kasvoja, liehuvia nenäliinoja ja liikehtiviä käsiä.

XVII Luku.

Kolme päivää.

Lincoln odotti Grahamia lentolavan lähellä olevassa huoneustossa. Hän näytti olevan utelias saamaan lähempiä tietoja matkasta, ja iloitsi nähdessään, millä ilolla ja innolla Graham oli ottanut retkeen osaa. Graham oli aivan haltioissaan. "Minun täytyy saada oppia lentämään", huudahti hän. "Minun täytyy osata hoitaa konetta. Minä säälin kaikkia olentoja, jotka ovat kuolleet saamatta tuntoa tätä nautintoa.

Kuinka suloista on tuollainen huima ilmamatka! Se on ihmeellisin keksintö, minkä maailma on luonut".

"Te saatte nähdä, että tämä uusi aika on täynnä ihmeellisiä keksintöjä", sanoi Lincoln. "Minä en tiedä, mitä te nyt mielellänne haluaisitte. Meidän musiikkimme tulee olemaan teille jotain aivan uutta".

"Tällä hetkellä", sanoi Graham, "olen eniten innostunut lentämiseen. Antakaa minun oppia se täydellisemmin. Aeronautinne sanoi, että jokin säädös estää oppimasta".

"Niin estääkin", sanoi Lincoln. "Mutta eihän se koske teitä! Jos te itse tahdotte hoitaa konetta, niin voimmehan me huomenna tehdä teidät valantehneeksi aeronautiksi".

Graham sanoi kiihkeästi haluavansa sitä ja puheli laajasti, minkä vaikutuksen lento oli tehnyt. "Ja valtioasiat", kysyi hän äkkiä. "Millä kannalla ne ovat?"

Lincoln lykkäsi valtioasiat syrjään. "Ostrog kertoo kyllä niistä huomenna", sanoi hän. "Kaikki alkaa jo tasaantua. Vallankumous ulottuu yli koko maailman. Siellä täällä tapaa kyllä vastustusta, mutta teidän valtanne on varma. Te voitte olla aivan rauhassa, kun Ostrog hoitaa asioita".

"Käykö se laatuun, että minut nimitetään valantehneeksi aeronautiksi, joksi te sitä kutsutte, heti — ennen levolle menoa?" kysyi Graham astuen hitaasti eteenpäin. "Silloin voisin minä heti huomisaamuna ryhtyä siihen."

"Kyllä se käy laatuun", sanoi Lincoln miettiväisenä. "Varsin hyvin. Kyllä se toimitetaan". Hän nauroi. "Minä tulin juuri ehdottamaan teille huvituksia, mutta te olettekin itse pitänyt siitä huolen. Minä telefoneeraan täältä aeronautikaaliselle asemalle ja me palaamme tuulimoottorien johtajan toimistossa olevaan asuntoon. Te syötte päivällistä ja sillä välin on aeronauteilla aikaa saapua. Ettekö sitten syötyänne haluaisi —?" Hän vaiken.

"Mitä", kysyi Graham.

"Me olemme järjestäneet tanssiohjelman. Tanssijattaret ovat saapuneet Caprin teatterista".

"Minä vihaan balettia", sanoi Graham lyhyesti. "Minä olen aina niin tehnyt. Mutta tuo toinen asia —. En minä tanssia halua nähdä. Meillä oli entisaikaan tanssijattaria. Niitä oli jo muinaisessa Egyptissäkin. Mutta saada lentää —"

"Se on totta", sanoi Lincoln. "Mutta meidän tanssijattaremme —"

"He voivat odottaa", sanoi Graham, "he voivat odottaa. Kyllä minä tiedän. Minä en ole mikään latinalainen. Minä tahtoisin kysellä muutamia seikkoja joltain asiantuntevalta — koskien mekaanisia asioita. Siihen minä olen innostunut. En minä kaipaa huvituksia".

"Teillä on koko maailma valittavananne", sanoi Lincoln; "kaikki mitä vaan haluatte, kuuluu teille".

Asano saapui ja mahtavan vartioston seuraamana kulkivat he kaupungin katuja pitkin Grahamin asuntoon. Hänen palatessaan oli kokoontunut paljoa suurempi joukko katsomaan häntä kuin lähtiessään, ja kansan ilo ja riemuhuudot peittivät usein ne vastaukset, jotka Lincoln antoi Grahamin lukuisiin lentoa koskeviin kysymyksiin. Ensi aluksi otti Graham tervehdyshuudot vastaan nyökkäämällä ja viittomalla kädellään, mutta Lincoln huomautti hänelle, että sellaista menettelyä voitaisiin pitää sopimattomana. Graham, joka oli jo väsynyt noihin yhtämittäisiin tervehdyksiin, luopui niistä matkansa loppupuolella.

Heti kun he olivat saapuneet hänen huoneustoonsa, lähti Asano etsimään kinematograafisia kuvia koneista, ja Lincoln lähetti Grahamin pyynnöstä hakemaan konemallia ja pieniä koneita, jotka voisivat selittää koneiden kehitystä näinä viimeisinä kahtenasatana vuotena. Pieni ryhmä koneita, joilla telegrafeerattiin pitkien matkojen päähän, miellyttivät Mestaria niin suuressa määrässä, että hänen maukas päivällisateriansa, jota tarjoilemassa oli miellyttäviä, kohteliaita palvelijattaria, sai odottaa. Tupakoimisen tapa oli jo kadonnut maan päältä, mutta kun hän halusi nauttia siitä, niin alettiin etsiä ja löydettiin Floridasta mainioita sikaaria, jotka tuotettiin hänelle erikoisella pneumaattisella tavalla sillä aikaa kun hän oli aterioimassa. Sitten saapuivat aeronautit, ja heidän insinöörensä näytteli Mestarille useita nerokkaita keksintöjä. Tällä hetkellä olivat lasku- ja mittauskoneiden komeus ja täydellisyys, rakennuskoneet, kehruukoneet, patenttiovet, räjähdysmoottorit, vilja- ja vesielevaattorit, teurastuskoneet ja niittokoneet Grahamille mieluisampia kuin tanssijattaret. "Me olimme villiä", sanoi hän tavan takaa, "me olimme villiä. Me elimme kiviajassa — verrattuna tähän. Ja mitä muuta teillä on?"

Psykologit tulivat selittämään hänelle, mitä mieltäkiinnittäviä edistysaskeleita oli tehty hypnotismin alalla. Milne, Bramwell, Fechner, Liebault, William James, Myers ja Gurney olivat tulleet niin

kuuluisiksi, että heidän aikalaisensa olisivat hämmästyneet. Useat käytäntöön sovitut kohdat psykologiaa olivat nyt yleiseen tunnettuja; niitä käytettiin suuressa määrässä rohtojen, antiseptisten ja anestetisten lääkekeinojen sijasta; niitä käyttivät melkein kaikki, joilla oli jotain tekemistä ajatusten ponnistusten kanssa. Inhimilliset henkiset avut näkyvät tässä suhteessa kehittyneen hyvin paljon. Lukujen laskijoiden ihmeet, joita Graham ennen oli pitänyt hypnotiseeraajan suurimpana voittona, voi nyt tehdä kuka tahansa, jolla vaan oli varoja maksaa erikoiselle hypnotiseeraajalle. Jo aikoja sitten oli vanha tutkintoyhteisö saanut väistyä tämän järjestelmän tieltä. Opiskelevien ei tarvinnut lueskella vuosikausia, he makasivat muutaman viikon hypnotillisessa unessa, ja tänä aikana taitavat opettajat saivat painaa heidän mieliinsä kaikki ne tiedot, jotka vastasivat määrättyihin kysymyksiin, lisäksi vielä senkin, että he kauvan aikaa voivat säilyttää nämät tiedot. Erittäinkin matematiikassa oli tämä apu hyvin tärkeä, ja kaikki ne henkilöt, jotka pelasivat shakkia tai muita suurta ajattelemista vaativia pelejä, käyttivät tätä hyväkseen. Tällä tavoin myöskin kaikki leikkaukset toimitettiin ankarien sääntöjen mukaan, se on, melkein koneellisesti, ja päästiin siten vapaaksi mielikuvituksen tai levottomuuden aikaansaamista hairahduksista ja voitiin kaikki toimittaa hämmästyttävän tarkkaan. Työväenluokan lapset, heti kun pääsivät tarpeelliseen ikään, hypnotiseerattiin, ja muuttuivat siten ajatteleviksi koneiksi, jotka tekivät tehtävänsä täsmällisesti ja kuuliaisesti ja pääsivät vapaaksi pitkän pitkistä opinnoista. Aeronautien oppilaat, joiden päätä huimasi, vapautettiin hypnotismin avulla tästä pelosta. Joka kadulla näki hypnotiseeraajia, jotka olivat valmiit painamaan pysyväisiä ajatuksia ihmisten mieleen. Jos joku tahtoi muistaa jonkun nimen, summan, laulun tai puheen, niin turvaantui hän tähän keinoon, sen avulla voitiin myös poistaa ikäviä muistoja, pahoja tapoja hävittää ja intohimoja karkoittaa. Tällaista psyykkistä leikkausta käytettiin hyvin usein. Siten voi unohtaa halpamaisuudet, loukkaukset, nöyryytykset, rakastavat lesket poistivat mielestään miesvainajansa kuvan, onnettomasti rakastuneet pääsivät vapaaksi tunteestaan. Mutta haluja ei vielä voitu hävittää ja ajatusten siirtämistä ei vielä oltu systemaattisesti järjestetty. Psykologit todistivat taitoaan antaen sinipukuisten kalpeiden lasten suorittaa mitä vaikeimpia muistitemppuja.

Graham, samoin kuin suurin osa hänen aikalaisistaan, halveksi hypnotiseeraajia; jollei hän olisi sitä tehnyt, olisi hän heti voinut päästä vapaaksi monesta tuskallisesta tunteesta. Mutta vaikka Lincoln kuinkakin vakuutteli, niin pysyi hän vanhassa teoriassaan, jonka mukaan vaipumalla hypnoottiseen uneen ihminen luopui omasta persoonallisuudestaan, omasta tahdostaan. Katsellessaan hypnoottillisia kokeiluja päätti hän pysyä järkähtymättömästi omana itsenään.

Kolmena seuraavana päivänä katseli Graham tällaisia kokeiluja, välillä käyttäen useita tunteita ilmapurjehdusmatkoihin. Kolmantena päivänä leijaili hän Ranskan yläpuolella ja näki lumipeitteiset alpit. Nämät matkat tuottivat hänelle rauhallisen unen ja pian katosi se heikkous, joka herätessään oli häntä vaivannut. Ja aina kun Graham vaan ei ollut lentomatkoilla, niin Lincoln koetti kaikin tavoin huvittaa häntä. Hänelle näytettiin kaikki uuden ajan keksinnöt ja erikoisuudet, siksi kunnes hänen uteliaisuutensa alkoi olla tyydytetty. Voisi kirjoittaa tusinan paksuja kirjoja kuvatakseen kaikkia hänelle näytettyjä keksintöjä. Joka iltapäivä oli hänellä noin tunnin kestävä vastaanotto. Hän iloitsi nähdessään, miten aikalaisensa tulivat yhä tutummiksi ja persoonallisemmiksi. Ensi alussa kiintyi hänen huomionsa siihen, mikä heissä oli erikoista ja odottamatonta, kaikki teennäisyys heidän puvuissaan, kaikki heidän tapansa, jotka sotivat hyvää makua vastaan, loukkasivat ensi alussa häntä. Mutta hän itsekin hämmästytti, miten siitä syntyvä vastenmielisyys alkoi kadota, ja miten pian hän tottui uuteen asemaansa ja piti entistä aikaansa, yhdeksättätoista vuosisataa, niin perin etäisenä ja omituisena. Eurooppalaisen sianteurastuslaitoksen johtajan punatukkainen tytär miellytti häntä aivan erikoisesti. Seuraavana päivänä, päivällisen jälkeen tutustui hän eräasen uuden ajan tanssijattareen ja ihmetteli hänen suurta taituruuttaan. Ja sen jälkeen katseli hän taas hypnotiseeraajien ihmeellisiä kokeita. Kolmantena päivänä koetti Lincoln houkuttaa Grahamia lähtemään Nautinnon kaupunkiin, mutta Graham kieltäytyi eikä suostunut ottamaan hypnotiseeraajilta mitään apua lähtiessään lentoretkilleen. Paikallisuuden side pidatti häntä Lontoossa; hän nautti tuntiensa eri paikat kaupungissa, ja tätä nautintoa hän ei olisi saanut missään muualla osakseen. "Täällä — tai sata jalkaa alempana", saattoi hän sanoa, "söin minä ateriani oleskellessani Lontoon yliopistossa. Tuolla kauempana oli rautatienasema ja lukematon määrä junia. Kuinka usein seisoinkaan tuolla, matkalaukku kädessäni, katsellen merkkilyhtyjen lomitse taivasta kohden ajattelemattakaan, että minä kerta vielä saisin matkustaa tuolla korkealla ilmassa. Ja nyt kiidän minä aeropiilillä ilmassa, joka ennen oli yhtenä harmaana usvana".

Näinä kolmena päivänä oli Graham niin kiintynyt tällaisiin huvituksiin, että hän hyvin vähän tiesi niistä valtiollisista liikkeistä, jotka tapahtuivat hänen asuntonsa ulkopuolella. Hänen ympäristönsä ei maininnut hänelle siitä mitään. Joka päivä tulivat Ostrog, johtaja, hänen suuri visiirinsä, hänen palatsinhoitajansa kertomaan, että maassa vallitsi rauha ja hänen valtansa oli lujitettu; joku "pieni kapina" oli kukistettu jossain kaupungissa, "vähäpätöinen häiriö" jossain toisessa. Sosiaalisen kapinan laulu ei enää kaikunut Grahamin korvissa; hän ei koskaan saanut tietää, että kunnallinen hallitus oli kieltänyt sen; ja kaikki ne suuret vaikutelmat, jotka hän oli tuntenut näkötornissa, olivat haihtuneet hänen mielestään.

Mutta toisena ja kolmantena päivänä, vaikka teurastuslaitoksen johtajan tytär miellyttikin häntä, ja ehkä juuri hänen puhelujensa vaikutuksesta, alkoi hän muistella Helen Wottonia, tuota tyttöä, joka oli puhellut hänelle niin omituisesti tuulimoottorien johtajan palatsissa pidetyssä juhlassa. Hän oli tehnyt hyvin syvän vaikutuksen Grahamiin, vaikka monet, uudet, hämmästyttävät seikat estivät häntä pitempää aikaa ajattelemasta häntä. Mutta nyt tuo muisto sai hänessä vallan. Hän mietiskeli, mitähän hän oli tarkottanut noilla katkonaisilla, jo puoliksi unohtuneilla sanoillaan, hän alkoi yhä enemmän muistella hänen silmiään, kasvojensa vakavan kiihkeätä ilmettä, ja hänen innostuksensa kaikkiin uusiin keksintöihin alkoi vähetä. Helenen kauneus asettui hänen ja eräiden äkkiä puhjenneiden, huonojen nautinnon halujen väliin. Mutta Graham ei nähnyt häntä kertaakaan näinä kolmena päivänä.

XVIII Luku.

Graham muistaa.

Graham tapasi hänet eräässä pienessä galleriassa, joka johti tuulimoottoritoimistosta hänen juhlahuoneustoonsa. Galleria oli pitkä ja kaita, siinä oli joukko syvennyksiä ja niissä suuria kaariikkunoita, joista näkyi palmuja kasvava pihamaa. Graham näki hänet istuvan eräässä syvennyksessä. Kuullessaan hänen askeleensa käänsi hän päänsä, tunsu hänet ja vavahti. Hän tuli aivan kalmankalpeaksi. Hän nousi heti, astui askeleen häntä kohden, ikäänkuin aikoen puhua hänelle, mutta epäröi. Graham seisahtui ja odotti. Sitten, nähdessään että suuri levottomuus esti nuorta tyttöä puhumasta, ymmärsi hän hänen tulleen tänne nimenomaan tavatakseen hänet.

Kuninkaallinen tunne vaati häntä rohkaisemaan häntä. "Minä olen kaivannut teitä", sanoi hän. "Muutama päivä sitten halusitte te sanoa minulle jotain — halusitte puhua kansasta. Mitä teillä on sanottavaa?"

Tyttö katsahti levottomana häneen.

"Te väititte, että kansa on onneton".

Tyttö vaikenä hetkisen.

"Se tuntui teistä kai oudolta", sanoi hän äkkiä.

"Tuntui kyllä. Mutta kuitenkin —"

"Minä tein sen vaistomaisesti".

"Todellako?"

"Niin".

Tyttö katsahti epäröiden häneen. Hän jatkoi vaivalloisesti. "Te unohdatte", sanoi hän huokaisten syvään.

"Mitä?"

"Kansan —"

"Mitä tarkoitatte —?"

"Te unohdatte kansan".

Graham katsahti kysyvästi häneen.

"Niin. Te hämmästyitte. Sillä te ette ymmärrä, kuka te olette. Te ette tiedä, mitä on tapahtunut".

"Mitä?"

"Te ette ymmärrä".

"En ehkä aivan selvästi. Mutta selittäkää minulle".

Helen teki äkkinäisen päätöksen ja kääntyi hänen puoleensa. "Sitä on niin vaikea selittää. Minä olen toivonut ja tahtonut sen tehdä. Ja nyt — en voikaan sitä tehdä. Minä en osaa sovittaa sanojani. Mutta kaikki, mikä teitä koskee — on niin kummallista. Teidän unenne — heräämisenne — on aivan kuin ihme. Ainakin minulle — ja kansalle. Te, joka kärsitte ja kuolitte, kuten tavallinen kansalainen, te heräätte jälleen eloon ja olette silloin koko maailman herra".

"Maailman herra", sanoi Graham. "Niin he sanovat minulle. Mutta te ette voi tietää, kuinka vähän minä tiedän itse asiassa".

"Kaupungit — trustit — työkomppania —"

"Ruhtinaskunnat, hallitukset, valtiot — valta ja loisto. Niin minä olen heidän kuullut sitä huutavan. Minä tiedän sen. Minä olen Mestari. Kuningas, jos niin tahdotte. Yhdessä Ostrogin kanssa —"

Hän vaiken.

Helen kääntyi häneen päin ja katsoi uteliaana ja jännitettynä häntä kasvoihin. "No niin?"

Graham hymyili. "Joka kantaa edesvastauksen".

"Sitä me olemmekin alkaneet pelätä". Hän vaiken hetkiseksi. "Ei", sanoi hän hitaasti. "*Teidän* täytyy ottaa edesvastaus niskoillenne. Teidän täytyy ottaa edesvastaus niskoillenne. Kansa luottaa teihin".

Helen puhui hitaasti. "Kuulkaa! Puolet unenne ajasta — sukupolvet toisensa jälkeen — monet ihmiset, yhä useammat ihmiset ovat rukoilleet, että te heräisitte — *rukoilleet*".

Graham aikoi puhua, mutta ei voinutkaan.

Helen epäröi ja viono puna kohosi hänen poskilleen. "Tiedätkö, että te olette ollut myriadeille — kuningas Arthur, Barbarossa — kuningas, joka saapuu otollisena aikana ja palauttaa maailman tolalleen".

"Minä luulen, että kansan mielikuvitus —"

"Ettekö ole kuullut puheenpartta: 'Kun nukkuja herää?' Teidän maatessa elottomana ja liikkumattomana — tuli luoksenne tuhansia. Tuhansia. Joka kuun ensimmäisenä päivänä makasitte te valkoisessa juhlapuvussanne ja kansa tulvehti teitä katsomaan. Pikku tyttönä näin teidät tuollaisena, niin kalpeana ja tyynenä".

Helen loi katseensa hänestä ja tuijotti edessään olevaan seinään. Hän puhui hiljaa. "Pikku tyttönä katselin kasvojanne ... minusta olivat ne niin liikkumattomat ja odottavaiset, aivan kuin Jumalan pitkämielisyys".

"Sitä me ajattelimme teistä", sanoi hän. "Sellaisena, näimme me teidät".

Hän kääntyi säihkyvin silmin Grahamiin päin, äänensä soi kirkkaana ja voimakkaana. "Kaupungissa, koko maailmassa odottavat myriaadin myriaadit miehet ja naiset, mitä te teette, ja tämä odotus on täynnä satunnaisia, uskomattomia toiveita".

"Niinkö?"

"Ei Ostrog — eikä kukaan muu — voi ottaa tätä edesvastausta niskoilleen".

Graham katsahti hänen innostuksesta hehkuviin kasvoihinsa. Hän oli vaivalloisesti alkanut puhua ja oli lämmennyt omista sanoistaan.

"Uskotteko", sanoi hän, "että te, joka elitte pienissä olosuhteissa niin kaukana menneisyydessä, te joka vaivuitte uneen ja heräsitte aivan kuin ihmeen kautta — uskotteko, että koko maailman ihailu, kunnioitus ja toiveet olisivat ympäröineet teitä, jotta te taas saisitte elää uutta, omaa, pientä elämääne?... Jotta te vapautuisitte edesvastauksesta siirtämällä sen toisen harteille?"

"Minä arvaan, mikä edesvastaus minulla on tästä kuninkuudestani", sanoi Graham epäröiden. "Minä tiedän, kuinka suurelta se näyttää. Mutta onko se todellinen? Se on niin uskomatonta — aivan kuin unta. Onko se todellista, vai onko se vaan suuri hairahdus?"

"Se on todellinen", sanoi Helen, "jos te vaan uskallatte".

"Siis perustuu, kaikesta päättäen, minun kuninkuuteni ainoastaan uskoon. Se on ihmisten sieluissa syntynyt hairahdus".

"Jos te uskallatte!" sanoi hän.

"Mutta —"

"Lukemattomat ihmiset uskovat siihen", sanoi Helen, "ja niin kauvan kuin tämä ajatus pysyy heidän sielussaan — tottelevat he".

"Mutta minä en tiedä mitään. Vaikka koetankin parastani. Minä en tiedä mitään. Ja nuo toiset — Neuvosherrat, Ostrog. He ovat viisaampia, kylmäverisempiä, he tuntevat asiat aivan tarkoin. Ja mistä onnettomuudesta te puhutte? Mitä minun tulee tietää? Mitä tarkoitatte —"

Hän vaikenä äkkiä.

"Minä en ole muuta kuin lapsi", vastasi Helen. "Mutta minun mielestäni on maailma täynnä kurjuutta. Maailma on teidän ajastanne muuttunut ja muuttunut hyvin omituisella tavalla. Minä olen rukoillut saavani sanoa tämän kaiken teille. Maailma on muuttunut. Ikäänkuin syöpä olisi saanut siinä vallan — ja se riistää elämän kaikelta, millä vaan on jotain arvoa".

Helen katsahti häneen punastuen yht'äkkiä. "Teidän aikanne oli vapauden aika. Niin — niin minä olen uskonut. Minä olen saanut paljon ajatella, sillä minun elämäni — ei ole ollut onnellinen. Ihmiset eivät ole vapaampia, suurempia eikä parempia kuin teidän aikanne. Eikä siinä kaikki. Tämä kaupunki — on vankila. Jokainen kaupunki on nyt vankila. Mammona pitää sen avaimet hallussaan. Myriaadit, lukemattomat myriaadit kärsivät kehdosta hautaan asti. Onko se oikein? Täytyykö tätä kestää — ijankaikkisesti? Niin, olot ovat paljoa pahemmat kuin teidän aikanne. Ympärillämme, allamme vallitsee vaan hätä ja tuska. Kaikki ne väärät nautinnot, joilla teidät ympäröidään koskettelevat aivan läheltä mitä kurjinta elämää. Niin, köyhä sen tietää — se tietää kärsivänsä. Nuo lukemattomat olennot, jotka kaksi yötä sitten uhmilivat kuolemaa teidän tähtenne —! Te olette velvollinen uhraamaan heille elämänne".

"Niin", sanoi Graham hitaasti. "Niin. Niin, minä olen velvollinen uhraamaan heille elämäni".

"Te elitte sinä aikana", sanoi Helen, "jona suurten kaupunkien hirmuvalta oli vasta alulla. Niin, se on hirmuvaltaa — hirmuvaltaa. Teidän aikanne oli läänitysherrojen valta kadonnut ja uusi rahavalta oli alulla. Puolet maapallon asukkaista eli vapaana maalla. Kaupungit eivät vielä olleet nielleet heitä. Minä olen lukenut sen vanhoista kirjoista — silloin oli olemassa aatelismiehiä. Kansa eli elämää, joka oli täynnä rakkautta ja uskollisuutta — he saivat vapaasti toimia. Ja te — te tulette tuosta ajasta".

"Niin eivät olot olleet —. Mutta vähät siitä. Millaista on elämä nyt —?"

"Taistelua rahasta ja Nautinnon kaupungit! Tai orjuus — säälitön, häpeällinen orjuus".

"Orjuus!" sanoi Graham.

"Orjuus".

"Ettehän toki väitä, että ihmisolentoja kohdellaan kuin kuolleita kappaleita".

"Vielä pahemmin. Juuri se täytyy teidän tietää, nähdä se. Minä tiedän, että te ette sitä tiedä. He tahtovat salata sen teiltä ja viedä teidät Nautinnon kaupunkiin. Mutta olettehan nähnyt sinipukuisia miehiä, naisia ja lapsia, nähnyt heidän kalpeat kasvonsa ja elottomat silmänsä?"

"Olen, kaikkialla".

"Puhuen kamalaa, raakaa, köyhää murrettaan".

"Minä olen kuullut sen".

"Ne ovat orjia — teidän orjianne. Ne ovat Työkomppanian, teidän omaisuutenne orjia".

"Työkomppanian! Mutta sehän sana kuuluu tutulta. Ah! nyt muistan. Minä näin sen kävellessäni pitkin kaupunkia, silloin kun sähkövalo syttyi uudelleen ... harmaan sinisiä suunnattomia rakennuksia. Tarkoitatteko te siis todellakin —?"

"Tarkoitatan. Miten voisin selittää sen teille? Tietysti on sininen puku pistänyt silmäänne? Kolmas osa kansaanne saa kantaa sitä — ja uusia tulee joka päivä. Työkomppania on kasvanut taukoamatta".

"Mitä on tuo Työkomppania?" kysyi Graham.

"Mitä te ennen teitte nälkää kärsiville?"

"He joutuivat köyhäinhuoneisiin, jotka olivat seurakuntien valvonnan alaisina".

"Köyhäinhuoneet! Niin — minä tiedän. Niistä puhuttiin historiantunnilla. Nyt minä muistan. Työkomppania hävitti köyhäinhuoneet. Se muodostui — osaksi — erään yhdistyksen perustalle — muistatte kai uskonnollisen järjestetyn yhdistyksen, jonka nimi oli Pelastusarmeija, — ja siitä muodostui afäärikomppania. Alussa oli se yksinomaan hyväntekeväisyyslaitos. Se pelasti ihmiset köyhäinhuoneen

kurjuudesta. Nyt minä muistan, että se oli teidän yhtiönne ensimmäisiä valtauksia. He ostivat Pelastusarmeijan ja muodostivat sen täksi. Perusajatus oli ollut antaa työtä kodittomille ihmisille".

"Niin".

"Nykyään ei löydy köyhäinhuoneita, ei hyväntekeväisyyslaitoksia, ei muuta kuin Työkomppania. Sen toimistoja on kaikkialla. Sen väri on sininen. Ja jokaisen miehen, naisen tai lapsen, joka on nälkäänääntymäisillään ja epätoivoissaan, koditon ja vailla ystäviä, täytyy lopulta kääntyä komppanian puoleen — tai etsiä jotain tapaa kuollakseen. Euthanasia ei ole heidän vlassaan, heitä odottaa vaan tuskallinen kuolema. Ja joka aika vuorokaudesta saavat he ruokaa, suojaa ja kaikille samallaisen sinisen puvun — se on komppanian ensimmäinen pääehto — ja yhden päivän suojasta saavat he tehdä komppanialle yhden päivän työtä, joka antaa sitten työmiehelle pukunsa takaisin ja ajaa hänet pois".

"Todellako?"

"Ehkä se ei tunnukaan teistä niin kamalalta? Teidän aikanne kuolivat ihmiset kadulle nälkään. Se oli kyllä kamala kuolema, mutta he kuolivat ainakin ihmisinä. Jotavastoin nämät sinipukuiset —. On olemassa sananlasku: 'Sininen puku kerran, sininen puku ainiaaksi!' Komppania käyttää hyväkseen heidän työtään ja takaa heille ainaista työtä. Ihmiset tulevat sen käsiin puutetta kärsien ja avuttomina — he saavat yhden päivän ruoan ja nukkuvat yhden yön ja lähtevät taas pois. Jos he ovat tehneet hyvin työtä, saavat he pennin tai pari — jolloin he menevät teatteriin tai tanssipaikalle, kinematograafiin, syövät tai pelaavat. He harhailevat sinne tänne tuhlattuaan rahansa. Kerjääminen on ankarasti kielletty. Eikä kukaan antaisikaan mitään. He palaavat seuraavana tai sitä seuraavana päivänä — saman toivottomuuden ajamana kuin ensi kerrallakin. Lopulta heidän vaatteensa kuluvat, tai ryysynsä käyvät niin kurjiksi, että heitä hävettää. Silloin täytyy heidän tehdä monta kuukautta työtä ennenkuin voivat hankkia itselleen uusia. Jos he haluavat saada uusia. Suuri määrä lapsia syntyy komppanian valvonnan alaisena. Palkaksi saamastaan hoidosta täytyy äidin tehdä koko kuukauden työtä, sitten kasvatetaan ja kehitetään lapsia neljänteentoista ikävuoteensa asti, jonka jälkeen heidän täytyy tehdä kaksi vuotta työtä. Ymmärrättehän, että nämät lapset ovat syntyneet kantamaan sinistä pukua. Siten toimii komppania".

"Tässä kaupungissa ei löydy irtolaisia?"

"Ei. He joko kantavat sinistä pukua tai ovat vankilassa".

"Jolleivät tahdo tehdä työtä?"

"Useimmat suostuvat siihen tilaan jouduttuaan tekemään työtä, ja komppanialla on omat keinonsa. He käyttävät omaa rangaistustapaa — he riistävät heiltä ruoan — ja jos joku mies tai nainen kieltäytyy tekemästä työtä, niin hänen tuntomerkinsä ja kuva hänen peukaloistaan lähetetään kaikille työkomppanioille yli koko maailman. Ja sitäpaitsi, millä tuollainen miesparka lähtee pois kaupungista? Matka Pariisiin maksaa kaksi leijonaa. Ja tottelemattomuuden seurauksena on vankila,— pimeät, kamalat tyrmät — tuolla alhaalla näkymättömissä. Ihminen voi monesta syystä joutua vankilaan".

"Ja kolmas osa kansasta saa kantaa sinistä pukua".

"Enemmän kuin kolmas osa. Nuo työjuhdat saavat elää vailla ylpeyttä, iloa tai toivoa. Tarinat Nautinnon kaupungeista kaiuu heidän korvissaan ilkkuen heidän surkeaa elämäänsä, puutetaan ja rasiutetaan. He ovat liian köyhiä hankkiakseen edes euthanasian, tuon rikkaan miehen keinon päästä elämästä vapaaksi. Nuo mykät, sorretut miljoonat, lukemattomat miljoonat, yli koko maailman, jotka eivät tiedä muuta kuin että elämänsä on rajoitettu ja toiveensa täyttämättä. He syntyvät, kärsivät ja kuolevat. Siihen tilaan olemme me tulleet".

Graham istahti pää alas painuneena.

"Mutta sittenhän tuli vallankumous", sanoi hän. "Kaikki tämä muuttuu. Ostrog —"

"Sitä me toivoimmekin. Sitä toivoi koko maailma. Mutta Ostrog ei sitä tee. Hän on valtiomies. Hän tahtoo säilyttää olot sellaisinaan. Vähät hän kaikesta muusta. Hänestä on se niin luonnollista. Kaikki rikkaat, vaikutusvaltaiset, kaikki onnelliset pitävät lopulta kurjuutta luonnollisena. He käyttävät ihmisiä politiikkaansa varten ja elävät oman mielensä mukaan turmeltuneitten pyyteittensä orjina. Mutta te — te tulette onnellisemmasta ajasta ja teihin katsoo kansa. Teihin".

Graham katsoi häneen. Helenen silmät uivat kyynelissä. Graham tunsi omituisen tunteen. Hän unohti hetkeksi koko kaupungin, hän unohti ihmisrodun ja epäselvät äänet tämän kauniin naisen suoranaisten ihmisyden edessä.

"Mutta mitä minun tulee tehdä?" kysyi hän katsoen häntä suoraan silmiin.

"Hallitkaa", vastasi hän hiljaa kumartuen häntä kohden. "Hallitkaa maailmaa niinkuin sitä vielä ei koskaan ole hallittu, ihmisten onneksi ja hyväksi. Sillä teillä on valta — te osaatte hallita. Kansa on rauhaton. Yli koko maailman on kansa rauhaton. Yksi sana, yksi sana teidän suustanne, ja ne liittyvät yhteen. Keskisäätykin on levoton — onneton. Teille ei kerrota, mitä on tapahtunut. Kansa ei tahdo palata orjuuteen, se ei tahdo luopua aseista. Ostrog herätti enemmän kuin hän tahtoikaan — hän herätti toivon".

Graham tunsi sydämensä vinhaan sykkivän. Hän koetti olla juhlallisen, punnitsevan näköinen.

"Heiltä puuttuu vaan johtaja", sanoi Helen.

"Ja sitten?"

"Te teette mitä tahdotte; — maailma kuuluu teille".

Graham ei uskaltanut enää katsoa häneen. Äkkiä alkoi hän puhua. "Nuo vanhat unelmat, kaikki se mitä uneksin, vapaus, onni. Ovatko ne vaan unelmaa? Voisiko yksi mies — *yksi mies* —?" Äänensä hiljensi ja hän vaiken.

"Ei yksi mies, vaan kaikki yhdessä — antakaa heille vaan johtaja, joka antaa muodon heidän sydämensä toiveille".

Graham pudisti päätään ja vaiken hetkisen.

Hän katsoi äkkiä ylös ja heidän katseensa yhtyivät. "Minä en usko niinkuin te", sanoi hän. "Minä en ole niin nuori. Minulla on täällä vaan otaksuttu valta. Ei — antakaa minun puhua. Minä en voi perustaa oikeuden valtakuntaa — siihen minulla ei ole voimaa — mutta jotain, joka enemmän lähenee oikeutta kuin vääryyttä. Minä en voi luoda tuhatvuotista valtakuntaa, mutta minä olen päättänyt hallita. Puheenne on herättänyt minut. Te olette oikeassa. Ostrog saa tietää, missä hänen valtansa loppuu. Ja minä opetan hänelle. Yhden minä lupaan teille. Tämä työorjuus loppuu".

"Ja te tahdotte hallita?"

"Niin. Sillä ehdolla, että —. Yhdellä ehdolla".

"Millä?"

"Sillä, että te autatte minua".

"*Minä!* — nuori tyttö!"

"Niin. Ettekö te näe, että minä olen ypöyksin".

Helen vavahti ja silmissään näkyi säälin ilme. "Tarvitseeko teidän kysyä, tahdonko auttaa teitä?" sanoi hän.

Helen seiso i hänen edessään kauniina, lumoavana, ja hänen innostuksensa, heidän aikeittensa suuruus loi aivan kuin vahvan virran heidän välilleen. Koskea häneen, tarttua hänen käteensä oli se ilo mitä hän eniten toivoi. "Minä tahdon siis hallita", sanoi hän hitaasti. "Minä tahdon hallita —" Hän vaiken. "Teidän kanssanne".

Syntyi syvä äänettömyys. Sitten kuului kellon lyönti. Helen ei vastannut mitään. Graham nousi.

"Juuri nyt", sanoi hän, "odottaa Ostrog minua". Hän epäröi katsoen häntä suoraan silmiin. "Kun minä olen kysynyt häneltä muutamia asioita —. On paljon, mitä minun täytyy saada tietää. Minä menen ehkä omin silmin katsomaan kaikkea tuota, josta te puhuitte. Ja kun sitten palaan —?"

"Minä saan kyllä tietää, milloin menette ja tulette. Minä tahdon odottaa teitä täällä".

Graham loi häneen syvän katseen.

"Minä saan sitten tietää", sanoi Helen ja vaiken.

Graham odotti, mutta hän ei sanonut enää mitään. He katsoivat toisiinsa hetkisen suoraan, kysyvästi. Sitten lähti Graham tuulimoottorien toimistoa kohden.

Ostrogin katsantokanta.

Ostrog odotti Grahamia antaakseen hänelle muodollisen selonteon päivän hallinnosta. Tätä ennen oli Graham toimittanut tämän tehtävänsä niin nopeasti kuin mahdollista päästäkseen jatkamaan ilmapurjehduskokeilujaan, mutta nyt alkoi hän tehdä laajoja ja selviä kysymyksiä. Hän halusi heti tarttua vallan ohjaksiin. Ostrog antoi hänelle hyvin edullisia tietoja ulkomaanasioiden kehitymisestä. Pariisissa ja Berliinissä kuuli Graham olleen häiriötä, ei mitään järjestettyä kapinaa, mutta tyytymättömyyden ilmauksia. "Monien vuosien päästä", vastasi Ostrog Grahamin kiihkeisiin kysymyksiin, "oli kommunismi taas nostanut päätään. Jos suoraan puhui, niin taistelun oikea luonne oli anarkistinen". Mutta järjestys oli palautettu näissä kaupungeissa. Mutta Graham alkoi aavistaa pahaa ja kyseli sen vuoksi tarkemmin, oliko ollut mitään taistelua. "Oli hiukan", vastasi Ostrog. "Mutta ainoastaan yhdessä kaupunginosassa. Mutta meidän afrikalainen maanviljelyspoliisimme senegalilainen osasto — yhdistyneillä afrikalaisilla yhtiöillä oli mainiosti harjoitettu poliisilaitos — oli valmiina, samoin aeroplaanit. Me odotimme pieniä kapinoita mannermaan kaupungeissa ja Amerikassa. Mutta Amerikassa on kaikki rauhallista. He ovat tyytyväisiä Neuvoston kukistamiseen. Ainakin joksikin aikaa".

"Minkä vuoksi te odotitte kapinaa?" kysyi Graham äkkiä.

"On olemassa paljon tyytymättömyyttä — sosiaalista tyytymättömyyttä".

"Työkomppania?"

"Te olette ottanut asioista selvää", sanoi Ostrog hiukan hämmästyneenä. "Niin. Pääasiassa ollaan tyytymättömiä Työkomppaniaan. Se sai aikaan tarpeellisen kiihoituksen kukistaaksemme Neuvoston — se sekä heräämiseen".

"Niinkö?"

Ostrog hymyili. Hän alkoi selvitellä. "Meidän täytyi yllyttää tyytymättömyyttä, herättää nuo entiset yleisen onnen unelmat — tasa-arvoisuudesta — yleisestä onnesta — ylellisyyden estämisestä tulemasta muutamien harvojen osaksi — nuo unelmat, jotka olivat olleet kaksisataa vuotta haudattuina. Kyllähän te ne tunnette? Meidän täytyi herättää nuo unelmat, niin mahdottomia kuin ne olivatkin — voidaksemme kukistaa Neuvoston. Ja nyt —"

"No niin?"

"Vallankumous on tapahtunut, Neuvosto on kukistettu, ja tuo herättämämme kansa — pysyy levottomana. Me emme taistelleet kyllin kauvaa. Teimmehän me lupauksia. Kummallista on nähdä, miten voimakkaasti ja nopeasti tuo epämääräinen, vanhentunut humanitarismi heräsi ja levisi. Se on hämmästyttänyt meitäkin, jotka sen panimme alkuun. Pariisissa, kuten jo sanoin — saimme turvautua ulkoapäin tulevaan apuun".

"Ja täällä".

"Täällä on rauhatonta. Monet eivät halua palata töihinsä. Yleinen lakko on olemassa. Puolet tehtaista ovat tyhjinä ja kansa kuljeksii kaduilla. He puhelevat kommunismista. Silkki ja samettipukuisia miehiä solvaistaan kadulla. Sinipukuiset odottavat teiltä vaikka mitä. Mutta teillä ei ole mitään syytä olla levoton. Me panemme puhekoneet käymään, ne saavat olla vastapainona kaikille vahingollisille vaikutuksille ja vedota lakiin ja järjestykseen. Meidän täytyy tarttua lujasti kiinni; siinä kaikki".

Graham mietti. Hän huomasi millä keinoin hän voisi saada vallan käsiinsä. Mutta hän jatkoi hilliten itseään.

"Vaikka täytyisikin tuottaa neekeripoliisit", sanoi hän.

"Se on välttämätöntä", sanoi Ostrog. "Ne ovat mainion uskollisia olentoja, joilla ei ole mitään omia ajatuksia — jotka turmelevat meidän rotumme. Jos Neuvostolla olisi ollut niitä katupoliiseina niin asiat olisivat kääntyneet toisin. Joka tapauksessa ei tarvitse pelätä muuta kuin pieniä häiriötä ja väentungoksia. Te voitte lähteä lentoretkillenne ja voitte pujahtaa Capriin, jos täällä aletaan ampua tai polttaa. Meillä on kaikkien suurien yhtiöiden langat käsissämme; aeronauteilla on etuoikeuksia ja he ovat rikkaita miehiä, se on maailman suljetuin yhtiö, samoin on tuulimoottorien insinöörienkin laita. Meillä on ilma vallassamme, ja silloin me vallitsemme maankin. Ei löydä ainoatakaan elävää olentoa, joka voisi ohjata niitä meitä vastaan. Heillä ei ole johtajia — lukuunottamatta niiden paikallisten salaisten seurojen johtomiehiä, jotka me järjestimme ennen teidän heräämistänne. He ovat vaan villitsijöitä ja kiihoittajia, jotka ovat hirveän kateellisia toisilleen. Kukaan heistä ei kelpaa ylimmäksi johtajaksi. Jos kapina syttyy, niin se ei ole järjestetty. Ollakseni suora — niin minä toivon sitä. Mutta se ei tule häiritsemään teidän lentoretkiänne. Ne ajat, jolloin kansa pystyy tekemään vallankumouksen,

ovat olleet ja menneet".

"Kyllä minä uskon", sanoi Graham. "Kyllä minä uskon". Hän vaipui mietteisiinsä. "Tämä teidän maailmanne on hämmästyttänyt minua monessa suhteessa. Minun aikanani uneksimme ihmeellisestä kansanvaltaisesta elämästä, jolloin jokainen olisi yhdenarvoinen ja onnellinen".

Ostrog katsoi häneen terävästi. "Kansanvaltaisuuuden ajat ovat jo menneet", sanoi hän. "Menneet ainiaaksi. Ne alkoivat Crecyn jousimiesten taistelulla, ja päättyivät, kun hyökkäävä jalkaväki, mieslaumat lakkasivat saavuttamasta maailmanvoittoja, kun kalliit kanuunat, suuret sotalaivat ja sotilaalliset rautatiet tulivat vallan apukeinoiksi. Nyt on rahavallan aika. Rahalla on nyt suurempi valta kuin koskaan ennen — se hallitsee maata, merta ja pilviä. Valta kuuluu sille, joka osaa rikkautta käyttää. Teidän täytyy alistua tosiasioiden alle, ja nämät ovat tosiasioita. Maailma kansalle! Kansa hallitsemaan! Teidänkin aikananne tuo oppi hyljättiin ja tuomittiin. Nykyään sillä ei ole muuta kuin yksi kannattaja — tosin monipäinen, mutta typerä — yksityinen kansaan kuuluva mies".

Graham ei heti vastannut. Hän oli vaipunut synkkiin ajatuksiinsa.

"Ei", sanoi Ostrog. "Kansanmiehen aikakausi on ollut ja mennyt. Vapaudessaan on mies yhtä hyvä kuin toinenkin, tai melkein yhtä hyvä. Aikaisempi aatelisto perustui tuohon hiukan häilyvään perustaan, voimaan ja rohkeuteen. Heidän valtaansa rajoitettiin — rajoitettiin. Syntyi kapinoita, kaksintaisteluita, sotia. Ensimmäinen, todellinen aatelisto syntyi linnojen ja peitsien turvassa, ja sortui kiväärien ja kaaripyssyjien edessä. Mutta nyt on olemassa toinen aatelisto. Se oikea. Tuo kanuunain ja kansanvallan aika oli vaan pyörre virrassa. Kansanmies kuuluu nyt avuttomasti yhteen suureen kokonaisuuteen. Nyt meillä on tuo suuri koneisto, jonka nimi on kaupunki, ja täydellinen järjestelmä, jota kansanmies ei voi hävittää".

"Mutta", sanoi Graham, "jotainhan vastustusta löytyy — jotain, jota teidän täytyy tukahuttaa — mutta joka ponnistelee ja vastustaa".

"Saattepa nähdä", sanoi Ostrog hymyillen pakollisesti ikäänkuin lykätäkseen nämät vaikeudet syrjään. "Minä en ole herättänyt tuota voimaa omaksi turmiokseni — luottakaa siihen".

"Kukapa tietää", sanoi Graham. Ostrog katsoi hämmästyneenä häneen. "*Täytyykö* maailman mennä tätä tietä eteenpäin?" sanoi Graham, joka ei enää voinut hillitä itseään. "Täytyykö sen kulkea tätä tietä eteenpäin? Onko meidän kaikki toiveemme olleet turhia?"

"Mitä tarkoittatte?" kysyi Ostrog. "Toiveemme?"

"Minä tulen kansanvaltaisesta ajasta. Ja minä löydän aateliston hirmuvallan!"

"Niin, — mutta tähän olette tämän hirmuvallan päämies".

Graham katsahti ylös.

"No niin", sanoi Ostrog, "katsokaahan kaikkea yleisemmältä kannalta. Tätä tietä on muutos aina kulkenut. Toisella puolella aatelisto, etevempien ylivalta — toisella puolella kykenemättömien kärsimys ja sorretti tila, siten kuljetaan edistystä kohden".

"Aatelisto! nuo ihmiset, jotka tapasin —"

"Oh! eivät *he!*" sanoi Ostrog. "Useimmat heistä kulkevat kohti kuolemaansa. Pahe ja nautinto! Heillä ei ole lapsia. Se ihmislaji kuolee sukupuuttoon, jos maailma kulkee tietään eikä käänny takaisin. Irstailun rauhallinen tie, jonka lopulla on nautinnon karreksi polttamille olennoille euthanasia, on keino, jonka avulla tuo rotu tuhotaan!"

"Hyvinkin hauska keino", sanoi Graham. "Kuitenkin —". Hän mietti hetkisen. "Mutta onhan olemassa muutakin — tuo köyhien suuri lauma. Kuoleeko sekin? Se ei kuole. Se kärsii, ja sen kärsimys on voima, jota ette tekään —"

Ostrog teki kärsimättömän liikkeen ja hän alkoi puhua rauhattomammin kuin äsken.

"Elkää olko levoton näiden asioiden, suhteen", sanoi hän. "Kaikki tämä tasaantuu muutamassa päivässä. Kansa on suuri, typerä eläin. Mitä siitä, vaikka se ei kuolekaan? Ja vaikka se ei kuolekaan, niin sitä voidaan kesyttää ja ohjata. Minulla ei ole mitään hellyyttä orjia kohtaan. Te kuulitte tuon kansan huutavan ja laulavan kaksi yötä sitten. Heille oli opetettu tuo laulu. Jos te olisitte sattumalta valinnut jonkun ja kylmäverisesti kysynyt, miksi hän huusi, niin ei hän olisi voinut vastata siihen. He luulivat teidän ihastuvan heidän huudoistaan, he uskoivat siten osottavansa uskollisuuttaan ja alamaisuuttaan. Sillä hetkellä olivat he valmiita tuhoamaan Neuvoston. Tänään — alkavat he jo suuttua niille, jotka kukistivat Neuvoston".

"Ei, ei", sanoi Graham. "He huusivat siksi, että heidän elämänsä oli kamala, iloton ja toivoton ja siksi että he toivoivat minun — minun —".

"Ja mitä he toivoivat? Mitä he toivoivat? Mikä oikeus heillä oli toivoa? He tekivät huonosti työtä ja kadehtivat niitä, jotka tekevät hyvin. Ihmiskunnan toive — mikä se on? Että jonain päivänä ilmestyy yli-inhiminen, että jonain päivänä kaikki huono, heikko ja raaka vähenee ja katoaa. Vähenee, jollei aivan katoa. Maailmassa ei ole tilaa huonoille, typerille ja hermostuneille. Heidän velvollisuutensa — sillä onhan se velvollisuus — on kuolla. Kuolema sovittaa heikkenemisen! Tätä tietä kulki raaka peto saavuttaa korkeamman maalin".

Ostrog astui muutaman askeleen, näytti miettivän ja kääntyi Grahamin puoleen. "Minä voin kuvitella, miten oudolta tämä meidän aikamme näyttää Victorian aikuiselle englantilaiselle. Te kaipaatte kaikkia vanhoja eduslaitosmuotoja — muutamissa ihmisissä kummittelee vielä ajatus äänestävästä neuvostosta, parlamentista ja muista yhdeksännentoista vuosisadan hullutuksista. Te olette valmis inhoamaan Nautinnon kaupunkeja. Olisihan minun pitänyt ajatella sitä, jollen olisi ollut niin toimiin kiintynyt. Mutta kyllä te vielä muutatte mielipiteitänne. Kansa on aivan mieletön kateudesta — heillä on sama kanta kuin teilläkin. Kaduilla huudetaan paraillaan, että Nautinnon kaupungit olisi hävitettävät. Mutta Nautinnon kaupungit ovat valtion puhdistuskeinoja, sinne kokoontuu vuosittain kaikki, mikä on heikkoa ja turmeltunutta, mikä on irstasta ja laiskaa, kaikki maailman konnamaisuus, joka kulkee hienoa häviötään kohden. He menevät sinne, oleksivat siellä, kuolevat lapsettomina, ja ihmiskunta parantuu. Jos kansa punnitsisi järkevästi, niin eivät he kadehtisi rikkaiden kuolintapaa. Ja te tahtoisitte parantaa typerät ja tyhmät työmiehet, jotka me olemme tehneet orjiksi, ja koettaa tehdä heidän elämänsä rauhalliseksi ja hauskaksi. Juuri kun he ovat vaipuneet siihen, mihin he kelpaavat." Hän hymyili tavalla, joka ärsytti Grahamia. "Kyllä te muutatte mielipiteitä. Kyllä minä nuo ajatukset tunnen; nuoruudessani minä luin Shelleyä ja uneksin vapaudesta. Vapautta ei löydy viisauden ja itsensähillitsemisen ulkopuolella. Vapaus on meissä — eikä ulkopuolellamme. Se on jokaisen oma asia. Otaksukaahan — vaikka se on mahdotonta — että tuo haukkuva, typerä, sinipukuinen joukkio saisi ylivallan, mitä sitten? He joutuisivat vaan toisten vallitsijoiden käsiin. Niin kauvan kuin lampaita on olemassa, niin luonto ehdottomasti tuottaa susia. Jos he saisivat voiton, niin merkitsisi se vaan monen sadan vuoden taantumista. Aateliston muodostuminen on kohtalon horjumaton tahto. Lopputuloksena on yli-inhiminen — huolimatta ihmiskunnan hulluista vastustuksista. Tehköt kapinoita, voittakoot ja surmatkoot minut ja kaltaiseni. Uusia nousee — uusia johtajia. Lopputulos on aina sama".

"Kukapa tietää", sanoi Graham itsepäisesti.

Hän seiso hetken katse maahan painuneena.

"Mutta minun täytyy itse saada nähdä kaikki", sanoi hän äkkiä varmalla ja käskevällä äänellä. "Vasta silloin voin ymmärtää. Minun täytyy nähdä. Sen minä tahdoin sanoa teille, Ostrog. Minä en tahdo tulla Nautinnon kaupungin kuninkaaksi; se ei ole mieleeni. Minä olen kuluttanut kylliksi aikaa ilmapurjehduksiin — ja moneen muuhun. Minun täytyy oppia näkemään, miten kansa nyt elää, miten kansan elämä on kehittynyt. Sillä minun täytyy päästä tästä kaikesta selville. Minun täytyy nähdä, miten elää — varsinkin työkanza — miten he tekevät työtä, menevät naimisiin, saavat lapsia, kuolevat —"

"Näettehän sen meidän realistisista kertomuksistamme", vakuutti Ostrog käyden äkkiä hätäiseksi.

"Minä tahdon nähdä todellisuuden", sanoi Graham.

"Se käy vaikeaksi", sanoi Ostrog vaipuen mietteisiinsä. "Kaikkiialla ehkä —"

"Sitä en odottanut —"

"Minä vaan arvelin —. Mutta kuitenkin, ehkä —. Te sanoitte haluavanne kulkea pitkin kaupungin katuja katsomassa kansan elämää".

Äkkiä näytti hän tekevän päätöksen. "Teidän täytyy pukeutua valepukuun", sanoi hän. "Kaupunki on kiihkoissaan ja tieto teidän läsnäolostanne voisi saada vaarallisen mellakan aikaan. Mutta koska te haluatte lähteä katselemaan kaupunkia —. Niin, nyt se kyllä näyttää mahdolliselta —. Me löydämme kyllä keinon. Jos se todellakin huvittaa teitä! Olettehan te valtijas. Te voitte mennä, minne vaan haluatte. Asano hankkii teille valepuvun tätä matkaa varten. Hän lähtee kanssanne. Tuo ajatus ei ole sittenkään mikään huono ajatus".

"Ettekö te tahdo neuvotella mistään minun kanssani?" kysyi äkkiä Graham, jossa paha epäluulo oli herännyt.

"Oh, hyvä Jumala, en lainkaan! En! Minä luulen, että te voitte uskoa asioiden hoidon minun käsiini ainakin joksikin aikaa", sanoi Ostrog hymyillen. "Vaikka me olisimmekin eri mieltä —"

Graham loi häneen terävän katseen.

"Luuletteko, että verinen taistelu puhkee kohta?" kysyi hän äkkiä.

"En suinkaan".

"Minä ajattelen noita neekerejä. Minä en usko, että kansa ryhtyy mihinkään vihamielisyyksiin minua kohtaan, sillä olenhan minä kuitenkin mestari. Minä en tahdo, että noita neekerejä tuotetaan Lontoosen. Ehkä se on vanhanaikuinen ennakkoluulo, mutta minä tunnen jotain osanottoa europpalaisia ja heidän heimoisia rotujaan kohtaan. Ja mitä Pariisiinkin tulee, niin —"

Ostrog katsoi häneen rypistyneiden silmäkulmiensa alta. "Minä en tuota neekereitä Lontoosen", sanoi hän hitaasti. "Mutta jos —"

"Te ette saa tuoda aseellisia neekeriä Lontoosen, tapahtukoon mitä tahansa", sanoi Graham. "Tässä suhteessa on päätökseni järkähtymätön".

Ostrog, oltuaan hetken vaiti, päätti olla vastaamatta ja kumarsi kunnioittavasti.

XX Luku.

Kaupungin kaduilla.

Samana yönä lähti Graham kenenkään tuntematta tai aavistamatta, puettuna kuten tuulimoottoritoimiston alempi palvelija, joka oli saanut lomapäivän, seurassaan Työkomppanian siniseen pukuun puettu Asano, tarkastamaan kaupunkia, jonka läpi hän oli harhaillut pimeään vallitessa. Mutta nyt näki hän sen valaistuna, kansaa oli liikkeellä ja kaikkialla vallitsi elämän hyörinää. Välittämättä vallankumouksen kuohuvasta pauhusta, välittämättä tavattomasta tyytymättömyydestä, valmistuksista uuteen taisteluun, jolle edellinen kapina oli ollut vaan alkusäveleenä, kulkivat kaupan monenlaiset virtaukset laajoina ja voimakkaina. Hän oli jo päässyt selville uuden ajan yleispiirteistä ja yleissuhteista, mutta hän ei ollut valmistautunut niiden odottamattomien hämmästyksen varalta, jotka monenlaiset värit ja vaikutelmat herättivät hänessä.

Nyt hän ensi kertaa joutui suoranaisiin tekemisiin tämän uuden kansan kanssa. Hän huomasi, että kaikki se, mikä tätä ennen oli tapahtunut, lukuunottamatta huomioitaan suuressa teatterissa ja halleissa, oli ollut jotain erikoista, oli ollut rajoitettua toimintaa valtiollisessa kaupunginosassa ja siis suhteellisen supistettua, ja että kaikki hänen aikaisemmat vaikutelmansa olivat kohdistuneet hänen omaan asemaansa. Mutta nyt näki hän kaupungin yön toimeliaimpien tuntien aikana, näki kansan suurin joukoin palanneen omiin välittömiin puuhiinsa, näki todellisen elämän eikä virallista, näki tämän uuden ajan olot ja tavat.

Ensiksi tulivat he kadulle, jonka vastakkaisiin suuntiin liikkuvat katukäytävät olivat täynnä sinipukuista kansaa. Tämä joukkue oli osa kulkueesta, joka — kummaa kyllä katsella — kiersi kaupunkia *istuen*. Miehillä oli karkeasta punaisesta kankaasta tehtyjä lippuja, joihin oli maalattu kirjoituksia. "Ei luovuta aseista", seisoi lipuissa, useimmin olivat kirjaimet kömpelöitä ja sama asia lausuttiin eri sanoilla, kuten: "Miksi me luopuisimme aseista?" "Ei heitetä aseita". "Ei luovuta aseista". Lippu toisensa jälkeen kiisi ohitse yhtenä virtana ja lopulta kaikui vallankumouksen laulu omituisten räikeiden soittimien säestämänä. "Häidän pitäisi kaikkien olla työssä", sanoi Asano. "Heillä ei ole ollut ruokaa näinä kahtena päivänä, tai ovat he sen sitten varastaneet".

Äkkiä teki Asano kierroksen karttaakseen tungosta, joka oli syntynyt ruumiita kannettaessa sairashuoneesta hautuumaalle, noita ensimmäisen kapinan kuoleman viikatteen tähkiä.

Tänä yönä nukkuivat hyvin harvat, kaikki olivat liikkeellä. Suunnaton levottomuus, loppumattomien joukkojen ääretön määrä ympäröi taukoamatta Grahamia; taukoamaton hälinä, huudot ja alkavan sosiaalisen taistelun oudot välähdykset huumasivat hänet kokonaan. Kaikkialla liehui mustia nauhoja ja lippuja ja omituisia koristuksia, jotka selvästi osoittivat, kuinka suuressa kansan suosiossa hän oli. Kaikkialla kuuli hän palasia tuosta karkeasta ja lyhyestä murteesta, jota käytti kirjallisesti sivistymätön kansa, se on se luokka, joka ei voinut kustantaa itselleen fonograafillista opetusta. Kaikkialla puhuttiin aseiden luovuttamisesta niin kiihkeästi, että hän ei voinut sitä otaksuakaan tuulimoottoritoimistossa ollessaan. Hän käsitti täytyvänsä heti palattuaan keskustella tästä Ostrogin kanssa paljoa pontevammin kuin tähän asti, ja samalla myöskin kapinan seurauksista, jotka niin selvästi ilmenivät. Taukoamatta tänä yönä, heti matkan alussa kiinnitti tämä levottomuus ja kapinallisuus niin hänen huomionsa, että hän ei joutunut ottamaan varteen lukuisia yksityiskohtia, jotka muuten eivät olisi jääneet huomaamatta.

Näiden ajatusten vaikutuksesta sai hän vaan puolinaisen kuvan kaikesta. Vaikka hän näkikin näin paljon omituisia ja mieltäkiinnittäviä seikkoja, niin ei ainoakaan esine tai seikka, oli se sitten kuinka persoonallinen tai hämmästyttävä tahansa, voinut kokonaan kiinnittää hänen ajatuksiaan. Toisinaan muisto vallankumouksesta katosi kokonaan hänen mielestään, ikäänkuin verho olisi vedetty syrjään jonkun ihmeellisen näyn edestä. Helen oli hänessä herättänyt tuon kiihkeän tutkimishalun, mutta toisinaan katosi hänkin hänen ajatuksistaan. Kerran esimerkiksi huomasi hän kulkevansa uskonnollisen kaupunginosan läpi, sillä nopeiden liikeneuvojen tähden ei kirkkoja ja kappelia tarvinnut enää siroittaa sinne tänne kaupunkia — ja hänen huomionsa kiintyi erään kristityn uskonlahkon rakennuksen pätyyn.

He kulkivat istuen ylemmällä liikkuvalla katukäytävällä. Eräässä kadun käänteessä välähti rakennus heidän näkyviinsä ja näytti lähestyvän täyttä vauhtia. Ylhäältä alas asti oli rakennuksen seinä täynnä valkoisia ja punaisia kirjoituksia, vapaana oli vaan se osa seinää, jossa avaralla läpikuultavalla pinnalla esitettiin hyvin realistisesti kohtausta uudesta testamentista, ja kirjoitusten edessä liehui suuri musta lippu osottaen, että uskontokin seurasi valtiollisia virtauksia. Graham oli jo tottunut lukemaan näitä foneettisia kirjoituksia ja nämät kirjoitukset näyttivät hänen mielestään solvaisevan uskontoa. Vähemmän loukkaavien joukossa oli seuraavia: "Pelastus ensi kerroksessa oikealla". "Sijoittakaa rahanne Vapahtajaanne", "Nopein kääntäminen Lontoossa, taitavat ohjaajat! Avatkaa silmänne!" "Mitä Kristus sanoisi Nukkujalle". "Turvatkaa uusimpiin pyhimyksiin!" "Tulkaa kristityiksi — huolimatta nykyisestä toimialastanne". "Taitavimmat piispat tänä iltana ja palkinnot tavallisuuden mukaan". "Nopein ja käytännöllisin armo afääri-ihmisille".

"Tämähän on illettävää!" sanoi Graham tämän jättiläisrakennuksen edessä, jossa uskontoa kaupattiin.

"Mikä on illettävää?" kysyi hänen seuralaisensa koettaen turhaan etsiä jotain odottamatonta näiden huutavien kirjoitusten joukosta.

"*Tämä!* Uskonnon perusajatus onhan kunnioitus".

"Oh! *tämäkö!*" Asano katsahti Grahamiin. "Sekö teitä loukkaa?" sanoi hän aivan kuin tehden odottamattoman löydön. "Totta kyllä, sen myönnän. Minä aivan unohdin. Nykyään on kilpailu huomion herättämisessä niin suuri, eikä ihmisillä ole nykyään niin paljoa aikaa pitää huolta sielustaan kuin ennen". Hän hymyili. "Teidän aikananne oli teillä sunnuntai, jolloin lähdettiin maalle. Vaikka minä muistan jostain lukeneeni, että sunnuntai-iltapäivällä —"

"Mutta, *tuo*", sanoi Graham vilkaisten taakseen kirjajaan rakennukseen. "Tuo ei liene ainoa —"

"Löytyy satamäärä eri tapoja. Mutta jollei uskonlahko turvaudu reklaamiin, niin ei se kannata. Uskonto on kehittynyt ajan mukana. Löytyy ylhäisöä varten eri uskonlahkoja, jotka käyttävät hienompia keinoja — kalliita suitsutuksia, yksityisiä jumalanpalveluksia. Mutta nämät lahkokunnat ovat hyvin suosittuja ja menestyvät mainiosti. He maksavat monta tusinaa leijonaa näistä lokaaleistaan Neuvostolle — teille, ajoin sanoa".

Rahayksikkö oli jo aikaisemmin tuntunut Grahamista oudolta ja tuo lause "tusinasta leijonaa" pakoitti hänet ottamaan selvää siitä. Tämä uusi ajatus poisti heti hänen mielestään kaikki kirkot ja niiden ilmoitukset. Hän kysyi ja sai tietää, että kulta ja hopea olivat kadonneet ja että myntätty raha, jota foinikialaiset kauppiaat ensin olivat alkaneet käyttää, oli kokonaan poistettu. Muutos oli tapahtunut vähitellen mutta nopeasti, sen oli saanut aikaan shekkijärjestelmä, joka jo hänen eläissään oli esiintynyt kaikissa suuremmissa kauppa-asioissa. Koko kaupungin asioissa ja koko maailman liikkeessä käytettiin Neuvoston pienille summille osoitettuja ruskeita, viheriäisiä ja punertavia shekkiä. Asanolla oli muutamia muassaan ja ensi tilaisuudessa täydensi hän kokoelmaansa. Ne eivät olleet painetut kestäväälle paperille vaan läpikuultavalle silkikudonnalle. Jokaisessa oli Grahamin nimikirjoitus, ja ensi kerran kahdensadan kolmen vuoden päästä näki hän nuo tutut kirjaimet ja käänteet.

Nämät tekemänsä huomiot eivät vaikuttaneet kyllin voimakkaasti häneen voidakseen estää ajatusta "aseiden riisumisesta" uudelleen pujahtamasta sieluunsa. Erään teosoofisen temppelin sekavat seinämaalaukset ja tuikkivista valoista muodostetut suunnattoman korkeat kirjaimet, jotka lupasivat *Ihmeitä*, eivät ehkä kokonaan haihtuneet hänen muistostaan. Northumberland kadun jättiläisruokasalit herättivät suurta mielenkiintoa hänessä. Asanon pontevan ja itsepäisen esiintymisen kautta pääsi hän katsomaan salia pieneltä parvekkeelta, jota palvelusväki käytti. Koko suuren salin täytti äärestä toiseen kaukainen kohina, se oli kuin vihellystä, tukahutettua huutoa, josta hän ei ensi aluksi ymmärtänyt mitään, mutta se muistutti sitä omituista, karkeata ääntä, jonka hän oli kuullut yöllisellä matkallaan silloin, kun valo yht'äkkiä jälleen syytyi.

Hän oli jo tottunut suuriin rakennusmuotoihin ja taajalukuisiin kansanjoukkoihin, mutta yhtä kaikki jäi hän pitkäksi aikaa katselemaan tätä. Katsellessaan aivan alapuolellaan olevan pöydän luona tapahtuvaa tarjoilua ja kysellessään ja saadessaan vastauksia tiedusteluihinsa alkoi hän saada täydellisen käsityksen tästä ateriasta, johon useampia tuhansia ihmisiä otti osaa.

Hän oli tavan takaa tullut huomaamaan, että ne muutokset, joiden olisi pitänyt herättää hänen erikoista huomiotaan, liukuivat hänen ohitseensa, jos niihin ei vaan liittynyt jokin häiritsevää kohta, joka veti hänen huomionsa puoleensa. Siten ei ollut juolahtanutkaan hänen mieleensä, että tämä kaupungin rajoitettu alue, joka oli suojattu kaikkia ilmanmuutoksia vastaan, nämät suuret salit ja kadut, olivat hävittäneet entisajan asunnot; että tuo Victorian ajalle niin ominainen "koti", tuo pieni erikoinen rakennus, johon kuului kyökki ja tarjoiluhuone, asuinhuoneet ja makuuhuoneet, oli lukuunottamatta maalla olevia raunioita, kadonnut aivan kokonaan. Mutta nyt hän huomasi sen, joka jo alussa oli esiintynyt niin selvänä, että Lontoo, katsottuna elävien olentojen asuinpaikaksi, ei enää ollutkaan koottu lukuisista eri rakennuksista, vaan oli yksi ainoa hotelli, hotelli, jossa oli tuhansia eri mukavuuksia, tuhansia ruokasaleja, kappeleita, teattereja, toreja ja kokoontumispaikkoja, erilaisimpien toimialojen yhdistys, ja hän, Graham, omisti tämän kaiken. Kansalla oli makuuhuoneensa, ja niiden yhteydessä ehkä asuinhuonekin, jotka olivat ainakin terveellisiä, oli ne sitten kuinka vähä mukavia tai eristettyjä tahansa; mitä muihin asukkaihin tulee, niin elivät he kuten useimmat olivat eläneet jo Victorian aikana uudenaikaisissa jättiläishotelleissa, syöden, lukien, ajatellen, huvitellen, puhellen, yhä vaan yleisillä paikoilla, lähtien sitten työhönsä joko kaupungin tehdasosastoon tai kauppaosastossa oleviin toimistoihinsa.

Hän käsitti, että tämän kaiken oli ehdottomasti täytynyt kehittyä Victorian aikuisesta kaupungista. Uudenaikuisen kaupungin toiminnan periajatuksena oli aina ollut yhteistoiminnan kautta saavutettu säästäväisyys. Pääsyyinä siihen, että hänen aikanaan eivät vielä asukkaat olleet sulautuneet yhteen, oli kansan vaillinainen sivistys, raa'an ylpeyden synnyttämä vastustushalu, intohimot ja ennakkoluulot, kateus, ja väkivaltaisuus, joka vallitsi keski- ja alaluokissa; se oli pakoittanut eroittamaan asunnot täydellisesti toisistaan. Mutta kansan muodostaminen ja kehittäminen oli jo silloin kulkenut hyvää vauhtia eteenpäin. Kolmenkymmenen elinvuotensa kuluessa oli hän huomannut, miten ihmiset yhä enemmän ja enemmän tottuivat aterioimaan ulkopuolella kotiaan, yleiset ravintolahuoneet olivat laajenneet, naisklubeja oli perustettu, ja lukusalien ja kirjastojen nopea kasvaminen todisti, että sosiaaliselta kannalta katsottuna ihmiset alkoivat yhä enemmän luottaa toisiinsa. Tämä alkua oli nyt kehittynyt täydellisyyteensä. Lukittua, eristettyä taloutta ei enää ollut olemassa.

Tämän ruokasalin vieraat kuuluivat, kuten hänelle sanottiin, ylempään aliluokkaan, ne olivat juuri sinipukuisten työmiesten yläpuolella, luokkaan, joka Victorian aikana oli siihen määrään tottunut nauttimaan ateriansa erillään, yksityisesti, että jos heidän pakosta täytyi aterioida yhdessä, niin he salasivat hämillä olonsa karkean leikinlaskun taakse tai käyttäytyivät jäykän juhlallisesti. Mutta nämät kirkkaan värisiin, kepeisiin ja yksinkertaisiin pukuihin puetut ihmiset, vaikka toimivatkin nopeasti, kiireesti, puhellen vähän toisilleen, olivat koko esiintymisessään luonnollisia ja viihtyivät varmaankin siinä suhteessa, missä he olivat toisiinsa.

Eräs seikka herätti Grahamin erikoista huomiota; pöytä, niin pitkälle kuin hän saattoi nähdä, oli miellyttävän puhdas, ei missään näkynyt epäsiisteyden merkkiäkään, ei leivänsiruja, ei lihan tai vihannesten jätteitä, ei pöydälle kaatuneita juomia tai sikin sokin heitettyjä ruoka-astioita, joka kaikki oli niin silmiinpistävää Victorian ajan kansan tavoissa. Koko ruokapöydän järjestelmä erosi hyvin paljon entisajan pöydistä. Pöydällä ei ollut mitään koristuksia tai kukkia, pöydällä ei ollut liinaa, se oli valmistettu jostain aineesta, joka värinsä ja kuvioittensa puolesta muistutti liinakudontaa. Hän huomasi myös, että pöydän kuviot muodostivat samalla siroja liikemiesten ilmoituksia.

Jokaisen aterioivan edessä oli eräänlaatuisessa syvennyksessä posliinista ja metallista tehty erikoinen koneisto. Jokaisella oli valkoinen posliinivati ja eri ruokalajien välillä huuhteli jokainen itse vatinsa kuumassa ja kylmässä vedessä, joita hän sai eri torvista; samoin huuhteli hän valkoisesta metallista tehdyt komeat veitsensä, kahvelinsa ja lusikkansa.

Soppa ja kemiallinen viini, jota tavallisesti juotiin, tuli samallaisista torvista, ja muut ruokalajit tulivat aistikkaasti järjestetyissä vadeissa automaattisesti hopearaitteita myöten, jotka kulkivat pitkin pöytää. Aterioiva seisautti ne ja otti itselleen sen, minkä halusi. Ne ilmestyivät pienestä ovesta salin toisesta päästä ja katosivat toiseen. Tässä kansassa ilmeni niin selvänä tuo pilaantuneen kansanvaltaisuuden piirre, tuo alhaisten sielujen ylpeys, joka estää heitä palvelemasta yhdenvertaisiaan. Grahamin huomio oli niin kiintynyt tähän kaikkeen, että vasta poistuessaan huomasi hän suuret dioramailmoitukset, jotka kulkivat juhlallisesti pitkin salin seinien yläpuolta ja ylistelivät eri kauppatavaroiden verrattomia ominaisuuksia.

Sieltä joutuivat he saliin, joka oli täpötäynnä väkeä, ja nyt hän myöskin tajusi, mistä se ääni lähti, joka oli herättänyt hänen huomiotaan. He maksoivat sisäänpääsymaksun käänneportin luona.

Grahamin huomio kiintyi heti kovaan, karjuvaan huutoon, jota seurasi voimakas, karkea ääni. "Mestari nukkuu rauhassa", huusi se. "Hänen terveytensä on mainio. Hän aikoo uhrata lopun elämästään ilmapurjehdukselle. Hän sanoo, että naiset ovat kauniimmat nyt kuin ennen. Klup-klup-vov! Meidän ihmeellinen sivistyksemme hämmästyttää häntä rajattomasti. Aivan rajattomasti. Klup-klup.

Hän luottaa Ostrogiin, luottaa aivan täydellisesti. Ostrogista tulee hänen pääministerinsä; hän voi eroittaa ja asettaa kaikki yleiset virkailijat — kaikki järjestys on hänen käsissään. Kaikki järjestys Ostrogin käsissä! Neuvoston jäsenet on viety takaisin omaan vankilaansa, jonka he rakensivat Neuvosto-palatsin päälle".

Graham seisahti ensi lauseen kuulleessaan, ja katsoessaan ylöspäin huomasi hän äänen tulevan naurettavasta torvesta, joka oli ihmisen kasvojen näköinen. Se oli Yleisten Uutisten kone. Se näytti hengähtävän hetkisen, kuului vaan säännöllistä napsutusta sen koneistosta. Sitten huusi se jälleen "Klup-klup", ja alkoi taas.

"Pariisi on nyt rauhoitettu. Kaikki vastustus on loppunut. Klup-klup! Mustat poliisit pitävät kaikki kaupungin tärkeimmät paikat hallussaan. He taistelivat urhoollisesti laulaen sotauluja, joita heidän esi-isänsä kunniaksi kirjoitti muinoin runoilija Kipling. Pari kertaa pääsivät he karkaamaan johtajiensa valvonnan alta, ja kiduttivat ja räökkäsivät haavottuneita ja vangituita kapinallisia, miehiä ja naisia. Moraali — ei pidä ryhtyä kapinaan! Haha! Klup-klup! Ne ovat vilkkaita poikia. Rohkeita ja voimakkaita. Olkoon tämä varoituksena tämän kaupungin järjestymättömille rosvojoukoille. Niin! Rosvojoukoille! Maailman saastalle! Klup, klup!"

Ääni vaiken. Joukosta kuului tyytymättömyyden mutinaa. "Kirottut neekerit". Eräs mies alkoi puhua hänen lähellään. "Onko Mestari niin käskenyt, veljet? Onko Mestari niin käskenyt?"

"Mustat poliisit!" sanoi Graham. "Mitä ne ovat? Enkö minä ole —"

Asano kosketti hänen käsivarteensa ja loi häneen varoittavan katseen. Samassa alkoi eräs toinen kone käydä pitäen hirveätä ääntä ja kimakka ääni alkoi huutaa. "Jahah, jaha, jap! Kuulkaa elävän sanomalehden puhetta! Elävän sanomalehden. Jaha! Kauheita murhia Pariisissa! Jahaha! Pariisilaiset ovat joutuneet mustien poliisien menettelyn kautta epätoivoon ja ovat tehneet monta murhaa. Kauhea kosto. Raa'at ajat palaavat jälleen. Verta! Verta! Jaha!" Lähempänä oleva puhkone alkoi äkkiä huutaa, "Klup, klup!" Lauseen loppu ei kuulunut, ja kone jatkoi alkaen äskeitä lempeämmällä äänellä selitellä kapinan kauhuja.

"Lakia ja järjestystä on ylläpidettävä", sanoi lähempi puhkone.

"Mutta", alkoi Graham.

"Elkää kyselkö täällä mitään", sanoi Asano, "jolllette tahdo joutua keskusteluihin ihmisten kanssa".

"Menkäämme siis pois", sanoi Graham, "sillä minä tahdon saada näistä asioista lähempiä tietoja."

Kun hän seuralaisineen sai kyynärpäillään raivata itselleen tietä kansanjoukon läpi, joka tiheänä laumana kuunteli näitä koneita, päästäkseen ulko-ovelle, niin joutui Graham lähemmin tarkastamaan tämän salin laajuutta ja muotoa. Se oli pitkä ja kapea, ja siellä oli kai tuhannen tuollaista vinkuvaa, huutavaa, karjuvaa ja löpisevää konetta, ja jokaisen edessä oli kuulijaparvi, joista suurimmalla osalla oli sininen puku. Siellä oli kaikenlaisia koneita, pienistä löpisevistä koneistoista asti, jotka lausuivat purevia lauseitaan jossain syrjäisessä nurkassa, jättiläiskokoisiin viisikymmentä jalkaa korkeisiin asti, jommoisen huutavan äänen Graham ensiksi oli kuullut.

Sali oli tavallista täydempi, sillä kaikkien huomio oli nyt siirtynyt Pariisin tapahtumiin. Nähtävästi oli taistelu ollut paljoa verisempi kuin miksi Ostrog oli sen kuvannut. Kaikki koneet puhuivat vaan tästä samasta asiasta ja kansan kertoessa erikoisia lauseita syntyi tavaton melu, jonka keskeltä erotti sanoja, kuten "Poliiseja tapettu", "Naisia poltettu elävältä". "Mutta salliiko Mestari sellaista tapahtuvan?" kysyi eräs mies hänen lähellään. "*Tämäkö* on alku Mestarin valtakunnalle?"

Tämäkö on alku Mestarin valtakunnalle? Vielä kauvan aikaa sen jälkeen, kun hän jo oli salista poistunut, kaikui koneiden huuto, vihellys ja ulvonta hänen korvissaan: "klup, klup", "Jahaha, jaha, jap! jaha!" *Tämäkö* on alku Mestarin valtakunnalle?

Heti kun olivat päässeet kadulle, alkoi hän kysellä Asanolta lähempiä tietoja Pariisin kapinasta. "Tuo aseiden riisuminen! Mitä vastustusta he tekivät? Mitä tämä kaikki tietää?" Asano näytti etupäässä haluavan vakuuttaa hänelle, että kaikki oli hyvin siten kuin oli. "Mutta nuo väkivaltaisuuDET!"

"Ei munapaistikasta synny", sanoi Asano, "jollei särje munia. Se on vain roskaväkeä. Vain yhdessä kaupungin osassa. Kaikki muu on järjestynyt. Pariisilaiset työmiehet ovat hurjimpia koko maailmassa, lukuunottamatta meikäläisiä".

"Mitä! Lontoolaisiako?"

"Ei, jaapanilaisia. Heitä täytyy pitää järjestyksessä".

"Mutta elävältä poltettuja naisia!"

"Kommunismia!" sanoi Asano. "He tahtoivat ryöstää itselleen teidän omaisuuttanne. He tahtoivat hävittää kaiken omaisuuden ja antaa maailman roskaväen haltuun. Te olette Mestari, maailma kuuluu teille. Mutta täällä ei synny kommunismia. Täällä ei tarvita mustia poliisia."

"Koetettiin olla mitä hienotunteisimpia heitä kohtaan. Ne ovat heidän omia neekereitään — ranskaa puhuvia neekereitä. Senegalin, Nigerin ja Timbukturn rykmentit".

"Rykmentit?" sanoi Graham, "minä luulin, että niitä oli vaan yksi —"

"Ei", sanoi Asano luoden katseen häneen. "Niitä on useampia kuin yksi".

Graham tunsu itsensä niin toivottoman voimattomaksi.

"Minä en voinut ajatellakaan", alkoi hän ja vaikenä äkkiä. Hän oli jatkavinaan lausettaan ja alkoi kysellä yhtä ja toista puhekoneiden johdosta. Suurimmaksi osaksi oli salissa koolla ollut joukko köyhästi, melkein pä kurjasti puettua kansaa, mutta Graham sai kuulla että varakkaita varten löytyi jokaisessa vähänkin mukavammassa yksityisessä asunnossa kaupungissa puhekoneita, jotka alkoivat heti toimia kun vaan painoi erästä nappulaa. Asukas voi yhdistää koneensa jokaiseen Uuden Yhtiön johtoon, aivan mielensä mukaan. Kuullessaan tämän kysyi hän, miksei niitä ollut laisinkaan hänen huoneissaan. Asano tuijotti häneen. "Sitä en tullut ajatelleeksi", sanoi hän. "Ostrog on ne varmaankin poistanut".

Graham tuijotti häneen. "Kuinka minä siis saisin mitään tietääkään?" huudahti hän.

"Ehkä hän luuli sen häiritsevän teitä", sanoi Asano.

"Ne ovat pantavat paikoilleen heti kotia tultuani", sanoi Graham lyhyen äänettömyyden jälkeen.

Hänen oli vaikea ymmärtää, että tuo uutisten sali ja ruokasali eivät olleetkaan ainoita sellaisia paikkoja, vaan että niitä oli kaikkialla pitkin koko kaupunkia. Mutta tavan takaa, kulkiessaan yön aikaan pitkin kaupunkia, kuuli hän keskeltä liikkuvien katujen kohinaa Ostrogin oman äänenkannattajan "Klup, klup!" Tai kimakan "Jahaha, jaha, jap! — Kuulkaa elävän sanomalehden puhetta!" joka oli sen vaarallisin kilpailija.

Kaikkialla oli myöskin sellaisia *seimiä* kuin se, johon he nyt tulivat. Sinne tultiin hissillä avulla ja pitkin lasisillalla, joka kulki ruokahallin ylitse ja johti kadun poikki. Päästäkseen ensimmäiseen osastoon täytyi hänen Asanon kehoituksesta näyttää nimikirjoituksensa. Mies, jolla oli sinipunerva puku ja kultainen solki, käytännöllisen lääkärin tunnusmerkit, liittyi heti heitä seuraamaan. Hän huomasi tuon miehen käytöksestä, että hän tiesi, kuka hän oli, ja sen vuoksi uskalsi hän vapaasti kysellä kaikkea tässä omissa laitoksissa.

Kummallakin puolen käytävää, joka oli hiljainen ja kankaalla vuorattu, jotta kaikki kolina katoaisi, oli pieniä ovia, jotka muotonsa puolesta muistuttivat Victorian aikuisia vankityrmiä ovia. Mutta kunkin oven yläosa oli tehty tuosta samasta vihertävästä, läpikuultavasta aineesta, joka oli häntäkin verhoonut hänen herätessään, ja jonka takana hämärästi näki jokaisessa osastossa makaavan pienen lapsen pienessä pumpulipesässä. Hyvin täydellinen kone näytti millaista ilma kussakin osastossa oli ja pani kellon soimaan hyvin kaukana keskustuimistossa, jos ilman lämpö tai kosteus hiukankaan muuttui. Tämä seimi järjestelmä oli melkein kokonaan astunut entisen epävarman imettämisen sijaan. Grahamin seurassa oleva lääkäri kiinnitti hänen huomiotaan imettäjiin, koneellisiin nukkeihin, joiden käsivarret, olkapäät ja rinta oli erehdyttävän hyvin muovailtuja, mutta jotka olivat vaan kolmijalalla seisovia rintakuvia ja kasvojen sijassa oli sileä levy, jossa oli äitien huomiota kiinnittäviä ilmoituksia.

Kaikesta siitä oudosta, minkä Graham tänä yönä oli nähnyt, ei mikään niin suurella määrällä sotinut hänen tapojaan ja ajatuksiaan vastaan kuin juuri tämä. Hänestä tuntui vastenmieliseltä nähdä noita pieniä olentoja, joiden jäsenet tekivät ensimmäisiä epävarmoja liikkeitä, noin yksinään, vailla hyväilyjä ja hellyyttä. Lääkäri oli aivan toista mieltä. Hän todisti tilastotieteen avulla aivan epäamättömästi, että Victorian aikana oli vaarallisin osa elämää se, joka kului äidin sylissä, että sillä ijällä oli kuolelismäärä suurin. Sitä vastoin tämä kansainvälinen seimi-yhdistys ei kadottanut kuoleman kautta muuta kuin puoli prosenttia niistä miljoonista lapsista, jotka uskottiin sen hoidettavaksi. Mutta Grahamissa oleva ennakkoluulo ei voinut hävitä näiden numeroidenkaan vaikutuksesta.

Kulkiessaan pitkin erästä käytävää tapasivat he äkkiä sinisiin pukuihin verhotun nuoren parin, joka hermostuneesti nauraen katseli lasin läpi esikoisensa kaljua päätä. Grahamin kasvoissa näkyi varmaankin se lämmin tunne, jota hän tunsu heitä kohtaan, sillä he vaikenivat äkkiä ja olivat hämillään. Mutta tämä pieni tapaus todisti hänelle niin selvästi, mikä ammottava kuilu oli hänen ja tämän uuden ajan ajatusten välillä. Hämillään ja hajamielisenä tuli hän leikkihuoneeseen ja lastenpuistoon. Hän näki

nämät laajat huoneet tyhjinä! Tämän uuden ajan lapset edes nukkuivat kuitenkin yönsä. Kulkiessaan näissä saleissa osoitti oppaansa hänelle leikkikaluja, jotka olivat kehittyneet etevän sentimentalistin Froebelin keksinnöistä. Löytyi kyllä lapsenhoitajia täällä, mutta ne olivat koneellisia ja käyntiin pantua lauloivat, tanssivat ja liekuttivat.

Monesta seikasta ei Graham vielä ollut selvillä. "Mutta näin paljon orpoja", sanoi hän kummastuneena, sillä hän teki taas väärän johtopäätöksen, ja hänelle täytyi selittää, että ne eivät lainkaan olleet orpoja.

Heti kun olivat seimen jättäneet alkoi hän puhua siitä kauhusta, jonka nuo lapset hautomakaapeissaan olivat hänelle tuottaneet. "Onko äidintunne kadonnut?" kysyi hän. "Oliko se vaan jotain oletettua? Se oli ehdottomasti vaisto. Tämä tuntuu luonnottomalta — melkein hirvittävältä".

"Me tulemme kohta tanssipaikalle", sanoi Asano vastauksen sijasta. "Se on tietysti tungokseen asti täynnä. Huolimatta kaikista valtiollisista rauhattomuuksista on siellä tulvillaan väkeä. Naiset eivät yleensä ota osaa politiikkaan — harvoja poikkeuksia lukuunottamatta siellä ja täällä. Te saatte nähdä äitejä — suurin osa Lontoon nuorista naisista on äitejä. Tämä kansanluokka pitää kunnianasiana saada yhden lapsen — se on elinvoimaisuuden merkki. Mutta harvoilla alemman luokan jäsenillä on useampaa kuin yksi lapsi. Työkomppanian laita on aivan toisin. Mikä äidintunne heissä! He ylpeilevät kovasti lapsistaan. He käyvät usein täällä katsomassa niitä".

"Tarkoitatteko siis, että maailman väkiluku —?"

"Pienenee? Tarkoitan. Paitsi Työkomppanian vallan alle kuuluvissa joukoissa. Ne ovat huolettomia —".

Äkkiä alkoi ilmassa kuulua tanssisoittoa, ja pitkin käytävää, jota he sivultapäin lähestyivät, ja jota koristi kimaltelevat, kuten näytti kirkkaasta ametistista tehdyt pilarit, tulvehti iloinen ihmisparvi ja huutoja ja naurua kaikui kaikkialla. Hän näki käherrettyjä hiuksia ja seppelöityjä otsia ja riemuitseva joukko kulki heidän ohitse.

"Nyt saatte nähdä", sanoi Asano hymähtäen. "Maailma on muuttunut. Hetken kuluttua saatte nähdä uuden ajan äidit. Tulkaa tätä tietä. Kohta saamme nähdä tuommoisia nuoria pareja kuin seimessä näimme".

He nousivat jonkun matkaa nopeakulkuisella hissillä ja siirtyivät siitä hitaampaan. Noustessaan kuului soitto yhä selvemmin, kunnes se kaikui täyteläisenä ja kirkkaana, ja sen heleiden sävelien keskeltä erottivat he tanssivien jalkojen kopinan. He maksoivat sisäänpääsymaksun ja nousivat parvekkeelle, joka kiersi tanssisalia ja josta täydellisesti voi nähdä ja kuulla kaiken.

"Tuossa näette", sanoi Asano, "noiden pienokaisten isät ja äidit".

Halli ei ollut yhtä rikkaasti koristettu kuin Atlaksen sali, mutta sitä lukuunottamatta oli se komein mitä Graham oli nähnyt. Kauniit valkomuotoiset kuvapatsaat, jotka kannattivat parveketta, muistuttivat hänelle jälleen kuvanveistotaiteen suuremmoista kehitystä; ne näyttivät ottavan lumoavia asentoja ja hymyilevän. Soitto tuli jostain näkymättömästä lähteestä ja loistava permanto oli täynnä tanssivia pareja. "Katsokaa heitä", sanoi hänen oppaansa, "katsokaa miten paljon he välittävät äidintunteesta".

Se parveke, jolla he seisoivat, oli rakennettu suuren holviaukon päälle, joka toiselta puolelta katkaisi tanssisalin ja erotti sen ulkosalista, josta taas näkyi suurien aukkojen kautta kaupungin taukoamatta liikkeessä olevat kadut. Tässä ulkosalissa oli kansaa, joka oli yksinkertaisemmin puettua kuin se joka tanssi, suurimmalla osalla oli Työkomppanian sininen puku, joka Grahamille oli jo käynyt niin tutuksi. He olivat liian köyhiä maksaakseen sisäänpääsymaksun, mutta he eivät voineet olla katselematta tanssin pyörrettä ja salin loistoa. Muutamat olivat hankkineet itselleen hiukan tilaa ja tanssivat ryysyjään liehuttaen. Muutamat huusivat tanssiessaan ja singahuttelivat sanasutkauksia, joita Graham ei ymmärtänyt. Äkkiä alkoi eräs viheltää vallankumouksen laulua, ja Graham oli kuulevinaan miten äkkiä laulu saatiin vaikenemaan. Nurkka, jossa tämä tapahtui, oli niin pimeä, että Graham ei nähnyt, mitä oli tekeillä. Hän loi jälleen katseensa saliin päin. Parveketta kannattavien kuvapatsaiden yläpuolella oli niiden miesten kuvapatsaita, joita tämä uusi aika piti suurina moraalin uudistajina ja esitaistelijoina; useat nimet olivat Grahamille outoja, mutta tuttuja sellaiset kuin Grant Allen, Gallienus, Nietzsche, Shelley ja Goodwin. Suuret mustat liput ja kaunopuheliaat kirjoitukset täyttivät sen koristuksen, joka rumensi tanssisalin yläosaa ja ilmoitti, että "Heräämisjuhlaa" paraillaan jatkui.

"Myriaadit ovat jättäneet paikkansa tai ottaneet lomaa viettääkseen sitä, lukuunottamatta niitä työmiehiä, jotka ovat kieltäytyneet palaamasta työhön", sanoi Asano. "Ne ovat aina valmiita pitämään juhlapäivää".

Graham lähestyi kaidepuuta ja nojautui siihen katsellen tanssivia. Lukuunottamatta pari kolme paria jotka olivat erottautuneet muista saadakseen rauhassa kuiskailla, olivat hän ja oppaansa kahden

parvekkeella. Lämmin hajuveden ja hien sekainen ilma nousi heitä kohden. Salissa olevat miehet ja naiset olivat kepeästi puetut, käsivarret ja kaula paljaina, sillä kaupungin yhäti lauhkeassa ilmassa kävi se laatuun. Miesten hiukset olivat useimmin naismaisesti käherretyt, leuka oli parraton ja posket useimmin rasvatut tai maalatut. Useat naiset olivat somia ja kaikki olivat keikailevan aistikkaasti puettuja. Kun tanssivat parit alhaalla kulkivat hänen ohitseensa niin näki hän kasvoissa huumaantuneen ilmeen ja silmät olivat nautinnosta puoliksi ummessa.

"Mitä lajia kansaa nämät ovat?" kysyi hän äkkiä.

"Työväkeä — varakasta työväkeä. Sitä, mitä teidän aikananne kutsuttiin keskiluokaksi. Vapaat kauppiat ja niiden pienet erikoiset liikkeet ovat jo aikoja sitten kadonneet. Nyt löytyy makasiinien ja varastojen palvelijoita, johtajia ja insinööriä jos jonkinlaisia. Tänäpä on lepopäivä ja senvuoksi kaikki kaupungin tanssisalit ovat luonnollisesti ahdinkoon asti täynnä, samoin kaikki uskonnolliset paikat".

"Mutta — naiset?"

"Ovat samallaisia. Nykyään löytyy tuhansia eri työaloja naisille. Mutta naisen työn kautta saavutettu riippumattomuus on saanut alkunsa teidän aikananne. Suurin osa naisista on nyt riippumattomia. Useimmat näistä naisista ovat enemmän tai vähemmän naimisissa — löytyy niin monenmoisia avioliittosopimuksen muotoja — ja sen kautta naiset kartuttavat tulojaan ja voivat enemmän huvitella".

"Minä ymmärrän", sanoi Graham katsellen kiihoittuneita kasvoja, liikkeiden hyörinää ja ajatellen kuin unennäköä noita avuttomia pienokaisia. "Ja nämät ovat — äitejä".

"Suurin osa".

"Jota enemmän katselen tätä, sitä monimutkaisemmalta teidän probleeminne tuntuu. Vanhat totutut ajatukseni eivät tahdo haihtua — ajatukset, jotka luullakseni perustuvat jo olleihin ja menneihin oloihin. Meidän aikanamme oli naisen velvollisuus ei ainoastaan synnyttää lapsia, vaan rakastaa niitä, uhrautua niille, kasvattaa niitä — lapsi sai kiittää äitiään moraalisesta ja henkisen kasvatuksensa perustuksesta. Useimmilla sitä kyllä ei ollut. Nykyään eivät lapset näytä tarvitsevan sitä, ne eivät ole sen enempää kuin perhoset. Minä ymmärrän sen! Mutta meillä oli olemassa ihanne — se oli vakava, kärsivällinen nainen, kodin hiljainen ja vakaa johtaja, äiti ja ihmisen luoja — hänen ihailemisensa oli tavallaan jumalanpalvelusta —"

Hän vaikeni ja sanoi uudelleen, "tavallaan jumalanpalvelusta".

"Ihanteet muuttuvat", sanoi tuo pieni mies, "sen mukaan kuin olot muuttuvat".

Graham näytti vaipuneen syviin unelmiin, ja Asanon täytyy toistaa sanansa. Grahamin ajatukset palasivat jälleen näihin asioihin.

"Minä näin kyllä kaiken järjellisen johdannaisuuden tässä. Esteet, vakavuus, kypsyneet ajatukset, epäitsekäät teot kuuluvat välttämättöminä ehtoina raakalaisvaltioon, vaararikkaaseen elämään. Rauhattomuus ja epäluottamus on ihmisen vero valloittamattomalle luonnolle. Mutta nyt on ihminen saanut luonnon valtaansa kaikissa käytännöllisissä kysymyksissä — valtiolliset olot järjestää johtaja mustan poliisin avulla — ja elämä on iloista".

Hän loi jälleen katseensa tanssijoihin. "Iloista", sanoi hän.

"Löytyy sitä väsymyksenkin hetkiä", sanoi pieni opas mietteisiinsä vaipuneena.

"He näyttävät kaikki nuorilta. Heidän joukossaan olisin minä kai vanhimman näköinen. Omana aikanani olisin ollut keski-ikäisen näköinen".

"He ovatkin nuoria. Tämän kansanluokan joukossa löytyy hyvin vähän vanhoja".

"Kuinka niin?"

"Vanhusten elämä ei ole nyt niin hauskaa kuin ennen, jolleivät he ole rikkaita ja voi palkata itselleen niitä, jotka heitä rakastavat ja auttavat. Ja meillä on laitos, jonka nimi on Euthanasia".

"Aha! Euthanasia!" sanoi Graham. "Helppo ja mieluinen kuolema?"

"Helppo kuolema. Se on viimeinen nautinto. Euthanasia-yhtiö on hyvin suosittu. Ihmiset maksavat maksun — se on hyvin suuri — jo aikoja ennen, menevät johonkin nautinnon kaupunkiin ja palaavat sieltä köyhtyneinä ja väsyneinä, hyvin väsyneinä".

"Paljon on vielä asioita, joita minä en ymmärrä", sanoi Graham hetkisen äänettömyyden jälkeen. "Nyt minä näen loogillisuuden tässä kaikessa. Meidän aikanamme löytyi surun hyve ja taistelun ilo ja ne

olivat seurauksena vaaroista ja rauhattomasta elämästä. Stoldalinen, puritaani, ne alkoivat jo minunkin aikanaani kadota. Entisaikaan valmistautui ihminen taistelemaan tuskaa vastaan, nyt voi hän uhrata kaiken nautinnolle. Siinä on koko eroitus. Sivistys on karkoittanut tuskan ja vaaran kauvaksi rikkaista. Ja rikkaat ainoastaan merkitsevät nykyään jotain. Minä olen nukkunut kaksi sataa vuotta".

Hän nojasi hetkisen kaidepuuta vastaan seuraten tanssin vaihtelevia käännteitä. Tämä näky oli todella suuremmoinen.

"Suoraan sanoen", jatkoi Graham äkkiä, "niin olisin mieluummin haavoitettu vartija, joka tuiskussa värisee kuin joku noista houkkioista!"

"Tuiskussa oleva", sanoi Asano, "ajattelee kai toisin".

"Minä olen sivistymätön", sanoi Graham välittämättä hänen lauseestaan. "Siitä kaikki syntyy. Minä olen alkuasukas — muinaisaikuinen. *Heidän* raivonsa, vihansa ja pelkonsa lähde on teiltä suljettu, elämäne tavat tekevät teidät iloisiksi, kepeämielisiksi, säteileviksi. Koettakaa käsittää, että minulla on yhdeksänentoista vuosisadan inho ja kyllästyminen tätä kaikkea kohtaan. Te sanoitte että nämät ovat taitavia työntekijöitä ja ammattilaisia. Ja heidän tanssiessaan taistelevat toiset — toiset kuolevat Pariisissa, jotta maailma pysyisi samallaisena ja he saisivat tanssia".

Asano hymähti. "Samaa tarkoitusta varten kuolee ihmisiä Lontoossakin", sanoi hän.

Syntyi hetken äänettömyys.

"Missä he nukkuvat?" kysyi Graham.

"Ylhäällä ja alhaalla — erikoisissa makuusaleissa"

"Ja missä he tekevät työtä? Tämähän on — joutoelämää".

"Te näette tänä yönä hyvin vähän tehtävän työtä. Puolet työväestä on aseissa tai poissa työstä. Puolet näistä viettivät lomapäivää. Mutta me voimme mennä työpaikalle, jos niin tahdotte".

Hetkisen katseli Graham tanssivia, sitten hän äkkiä kääntyi. "Minä tahdon nähdä työmiehiä. Minä olen jo kylliksi katsellut näitä", sanoi hän.

Asano vei hänet parveketta myöten tanssisalin toiselle puolelle. Äkkiä tulivat he käytävään, josta puhalsi raittiimpi, viileämpi ilma.

Asano loi sinne katseen, pysähtyi, palasi varpaillaan ja kääntyi hymyillen Grahamin puoleen. "Täällä, sir", sanoi hän, "on jotain, jota olette tottunut näkemään — ja kuitenkin. Mutta minä en sano mitään edeltäkäsini. Tulkaa!"

Hän vei Grahamia pitkin suljettua käytävää, jossa yht'äkkiä tuntui kylmältä. Jalan kaiku ilmaisi, että he kulkivat pitkin siltaa. Kuljettuaan pyöreää galleriaa myöten, jossa ruudut eroittivat heidät ulkoilmasta saapuivat he pyöreään huoneeseen, joka Grahamista tuntui tutulta, vaikk'ei hän varmaan voinut muistaa, milloin hän siinä oli ollut. Tässä huoneessa oli tikapuut — ensimmäiset, jotka Graham näki heräämisensä jälkeen — joita myöten he kapusivat ja saapuivat korkeaan, pimeään, kylmään huoneeseen, jossa oli toiset tikapuut. Grahamin hämmästykseksi he nousivat näitäkin ylös.

Mutta päästyään ylös tunsu hän ne rautakannattimet, joihin hän nojasi. Hän oli siinä häkissä, joka peitti Pyhän Paavalin katedraalin kupua. Tuomiokirkon kärki kohosi vain hiukkasen yläpuolelle muun kaupungin yön hämärässä ja katosi loistavana ja kuten etäisen valon verhoon pimeyteen.

Kannattimien välitse suuntasi hän katseensa pilvettömälle pohjoiselle taivaalle ja näki tähtisikermät kirkkaina ja muuttumattomina kuten aina. Capella näkyi lännessä, Vega oli nousemassa ja Otavan seitsemän kiiltävää pistettä loisti hänen päänsä päällä suunnaten majesteetillista kaartaan pohjoista kohden.

Hän näki nämät tähdet pilvettömällä taivaalla. Etelässä ja idässä valittaen liikkuvat suuret tuulimoottorit peittivät Neuvoston palatsin kohdalla siivillään suuren osan taivasta. Lounaisessa kimalteli Orionin kalpea valo rautakannattimien välistä. Rameä huuto keskeytti hiljaisuuden ja ilmoitti ilmalavalta maailmalle, että aeroplani oli lentoon lähdössä. Grahamin katse kiintyi hetkiseksi tuohon valaistuun lähtöasemaan. Sitten käänsi hän jälleen silmänsä pohjoista taivasta kohden.

Pitkän aikaa oli hän vaiti. "Tämä" sanoi hän vihdoin hymyillen pimeässä, "näyttää kuitenkin merkillisimmältä kaikesta. Seisoa Pyhän Paavalin tuomiokirkossa ja katsella jälleen näitä tuttuja, hiljaisia tähtiä!"

Sitten Asano vei hänet mutkikkaita teitä myöten siihen suureen peli- ja afäärikaupunginosaan, jossa kaupungin suuret omaisuudet kadotettiin ja voitettiin. Hän näki melkein loppumattoman sarjan hyvin suuria hallia, joissa oli parveke toisensa päällä ja näillä tuhansia eri konttooreita, ja hallien läpi kulki suuri joukko siltoja, kävelyteitä, ilmamoottorikiskoja, johtoja ja rautaköysiä. Ja täällä, jos missään, ilmeni tuo tavaton elinvoimaisuus, suunnaton, kiihkeä toiminta. Kaikkialla oli räikeitä ilmoituksia, kunnes hänen silmiään huumasi tuo tavaton värien ja valon sekoitus. Ja erittäin kimakkaääniset puhekoneet, joita oli kaikkialla, täyttivät ilman loppumattomalla löpinällään ja järjettömällä lauseillaan. "Sulkekaa silmäne ja antakaa luistaa", "Hei vaan, Bonanze", "Lörpöttäjät, tulkaa ja kuulkaa!"

Suunnattoman laaja alue näytti hänestä olevan täynnä kiihkeitä ihmisiä tai niitä ilmestyi kaikkialta kuin salaperäisen loihdun voimasta. Mutta hän sai kuulla, että täällä nyt oli suhteellisesti tyhjää, että viimeisten päivien suuret valtiolliset mullistukset olivat kauppaliikenteen tehneet mahdollisimman pieneksi. Eräällä avaralla paikalla näkyi suunnaton rivi pelipöytiä, joiden jokaisen ympärillä tungeskeli kiihoittunut, alhainen ihmisjoukko; toisaalla oli laverteleva Babel, jossa kalpeakasvoiset naiset ja punakaulaiset, suurikeuhkoiset miehet myivät jonkun tekaistun yhtiön osakkeita, jotka joka viides minuutti maksoivat kymmenen prosenttia ja erään arpapyörän avulla arvottiin kelpaamattomiksi osa osakkeista.

Tämä afääritoiminta oli niin kiihkeätä, että se helposti muuttui väkivaltaiseksi, ja kun Graham lähenei erästä tiheää joukkoa, näki hän keskellä kaksi kauppiasta kiivaasti väittelevän kynsin hampain jostain arkaluontoisesta kauppakysymyksestä. Jotain siis oli vielä maailmassa, jonka edestä kannatti tapella. Hänen huomiotaan herätti eräs kaikkialla esiintyvä ilmoitus, jossa foneettisilla loistavilla kirjaimilla, jotka olivat kaksi kertaa miestä korkeammat ilmoitettiin: "Me vakuutamme omistajan. Me vakuutamme omistajan".

"Minkä omistajan?" kysyi hän.

"Teidät".

"Mutta miksi he minut vakuuttavat?" kysyi hän. "Miksi he minut vakuuttavat?"

"Eikö teillä ollut vakuutuksia?"

Graham mietti. "Henkivakuutuksia?"

"Niin — henkivakuutuksia. Niinhän sitä entisaikaan kutsuttiin. He vakuuttavat teidän henkenne. Dozandit ihmiset ovat ottaneet itselleen osuuksia, myriadia leijonia on maksettu teistä. Ja tuonnempana maksavat muut vuosikorkoja. Siten tehdään jokaiselle vähänkin huomattavalle henkilölle! Katsokaa tuonne!"

Suuri kansanjoukko riehui ja mutisi, ja Graham näki mustalle pohjalle äkkiä ilmestyvän purppuraiset hohtavat kirjaimet. "Omistajan kuoletus — x 5 pr. G." Kansa alkoi karjua lukiessaan sen, joukko hengästyneitä miehiä, silmät tuijottaen päässä ja kädet heiluen ilmassa juoksi eteenpäin. Erään pienen oven luona syntyi mieletön tungos.

Asano laski nopeasti. "Seitsemäntoista prosenttia vuodessa on heidän vuosikorkonsa. Eivät he maksaisi niin paljoa, jos tietäisivät teidän olevan täällä, sire. Mutta he eivät sitä tiedä. Tätä ennen oli teidän vuosikorkonne varma, mutta nyt se on vaihtelun alaista. Tämä viimeinen teko on kai vaan epätoivoinen toimenpide. Tuskinpa ihmiset enää sijoittavat siihen rahojaan".

Vuosikoron ottajien lukumäärä kasvoi äkkiä niin suureksi heidän ympärillään, että he eivät päässeet eteen eikä taaksepäin. Graham huomasi, mikä suuri määrä naisia oli keinottelijoiden joukossa, ja muisti miten ekonomisesti riippumattomia heidän sukupuolensa nykyään oli. Ne näyttivät varsin hyvin tulevan tungoksessa toimeen käyttäen kyynärpäitään erinomaisen taitavasti, ainakin mitä ne häneen itseensä kohdistuivat. Eräs nuori, käherrettytukkainen mies, joka äkkiä joutui tähän tungokseen, katsoi pitkään häneen useamman kerran, aivan kuin hän olisi hänet tuntenut, sitten, lähestyen häntä tahallaan, kosketti hänen käteensä käsivarrellaan tavalla, jota ei voinut otaksua satunnaiseksi ja ilmaisi katseellaan, joka oli yhtä vanha kuin Chaldea, että Graham oli löytänyt suosion hänen silmissään. Mutta eräs laiha, harmaapartainen mies, hikoillen kovasti tuossa jalossa rikastumisen taistelussa, ollen sokea kaikelle muulle maalliselle, tunkeutui heidän väliinsä rynnätessään vimmalla tuota loistavaa "x 5 pr G" kohden.

"Minä tahdon päästä täältä pois", sanoi Graham Asanolle. "Tätä minä en tahdo nähdä. Näyttäkää minulle työmiehiä. Minä tahdon nähdä sinipukuisia. En näitä mielettömiä loisia —"

Hän huomasi joutuneensa keskelle raivoisaa parvea ja viimeinen toiverikas lauseensa jäi kesken.

Alhaalla.

Kauppaliikkeen kaupunginosasta tulivat he liikkuvia katuja myöten pian siihen kaupunginosaan, jossa tehdastavaraa summittain valmistetaan. Matkallaan kulki katu kahdesti Thames-virran yli, ja he tulivat leveää kohotietä myöten sille laajalle tielle, joka pohjoisesta saapui kaupunkiin. Molemmissa tapauksissa oli saamansa vaikutelma hyvin nopea, mutta syvä. Virta, leveä, kimalteleva, tummalla merivedellä täytetty uoma, kulki rakennuksien alitse ja katosi kummallekin puolen pimeään, josta välkkyi vaan valoja. Sarja mustia pursia, joita ohjasi sinipukuiset miehet, kulki merta kohden. Pohjoisesta tuleva tie oli hyvin pitkä, leveä ja korkea tunneli, jota pitkin koneelliset ajoneuvot kulkivat täyttä vauhtia mutta äänettäminä. Täälläkin näkyi pääasiassa Työkomppanian sinipukuista väkeä. Tuo kaksiraiteinen tie ja paksujen, ilmalla täytettyjen gummipyörien korkeus ja kepeys verrattuina ajoneuvoihin, herättivät Grahamin erikoista huomiota. Kapeat ja hyvin korkeat ajoneuvot, joissa oli pitkittäin rautatankoja ja joista riippui monta sataa teurastettua lammasta, olivat hänen erikoisen huomionsa esineenä. Mutta äkkiä tien käänne esti häntä näkemästä sen enempää.

Kohta lähtivät he kadulta ja laskeutuivat alas hissin avulla, kulkivat loivaa käytävää pitkin ja joutuivat jälleen alaspäin laskeutuvaan hissiin. Täällä kaikki alkoi muuttua toisellaiseksi. Kaikki, mikä oli rakennustaiteellisen koristeen näköistä, katosi, sähkövalot pienenevät voimansa ja lukumääränsä suhteen, rakennukset tulivat yhä kookkaimmiksi sen mukaan, jota lähemmäksi saavuttiin tehdaskaupunginosastoa. Ja kaikkialla, ruukunvalajain tomuisissa kaupunginosissa, joissa posliinia valmistettiin, kalkkimyllyissä, metallisorvariiden osastoissa, keskellä eadhamitin valmistussammioita, kaikkialla näki vain sinisiä pukuja miehillä, naisilla ja lapsilla.

Monet näistä tomuisista Gallerioista olivat vain autioita konerivejä, loputtomia sammuneita sulatusuuneja, jotka kertoivat vallankumouksen aikaansaamista häiriöistä. Mutta siellä missä työtä tehtiin, tekivät sitä siniseen pukuun puettut miehet hitaasti. Ainoat, joilla ei ollut sinistä pukua, olivat työpaikan tarkastusmiehet ja työpoliisit keltaisissa univormuissaan. Ja nähtyään tanssipaikan säteilevät kasvot, kauppaosaston tahdonlujat ja toiverikkaat ilmeet, näki hän täällä väsyneitä kasvoja, heikkoja lihaksia ja työmiesten toivottoman väsyneitä katseita. Kaikki ne, jotka hän näki työssä olivat silmännähtävästi ruumiillisesti heikompia kuin iloisiin väreihin puettut tarkastusmiehensä tai tarkastusnaiset, jotka johtivat heidän töitään. Yhdeksänentoista vuosisadan voimakkaat työmiehet olivat kadonneet samaa tietä kuin vetohevokset ja kaikki muut elävän voiman tuottajat; heidän liian kalliiden lihaksiensa sijaan oli tullut taitavia ja täydennettyjä koneita. Työntekijän, sekä miehen että naisen tehtävänä oli hoitaa, syöttää konetta, hän oli palvelija ja apulainen, tai taiteilija, joka noudatti määräyksiä.

Naiset, verrattuina niihin, joita Graham muisti, olivat rumia ja laihoja. Kaksisataa vuotta ulkopuolella moraalien ja puritaanisen uskonnon, kaksisataa vuotta kaupunkielämää oli tehnyt tehtävänsä ja riistänyt kaiken naisellisen kauneuden ja joustavuuden noilta myriadeilta sinipukuisilta. Loistaa ruumiillisesti tai sielullisesti, olla jollain tavalla huomiota herättävä tai erikoinen, oli ollut ja oli vieläkin ainoa keino, jolla voi päästä orjuudesta vapaaksi, paeta Nautinnon kaupunkiin, loistoon ja komeuteen ja lopulta euthanasian kautta lepoon. Se kurja henkinen ruoka, jota näille raukoille tarjottiin ei voinut pitää heitä lujina tällaista kiusausta vastaan. Grahamin entisen elämän aikana oli nuorissa kaupungeissa juuri muodostunut työläiskansa ollut hyvin toisistaan eroavaa, mutta kaikilla oli samat persoonalliset ajatukset kunniaa ja korkeammasta moraalista; nyt se muodosti oman erikoisen luokkansa, jolla oli moraalisesti ja ruumiillisesti toisistaan eroava kanta — ja jolla oli oma murteensakin.

He laskeutuivat yhä ja yhä alaspäin kohden vakituisia työsaleja. Matkallaan kulkivat he liikkuvan kadun alitse ja näkivät miten ne kiskojen päällä kiisivät eteenpäin ja miten poikittaisten liisteiden lomitse välkkyi valkoista valoa. Niissä tehtaissa, joissa työ oli tauonnut, oli vain heikko valaistus; ja niiden korkeat kaarrokset ja jättiläismäiset koneet näyttivät hukkuvan puolihämärään, ja niissäkin osastoissa, joissa työ oli käynnissä, oli valaistus köyhempi kuin kaduilla.

Kuljettuaan häikäisevien eadhamitisammioiden ohi saapuivat he kultaseppien osastoon, ja vasta kun hän oli näyttänyt nimikirjoituksensa, pääsi Graham näihin saleihin. Ne olivat korkeita ja hämriä, melkein kylmiä. Ensimmäisessä työmiehet valmistelivat kultafiligraani-töitä, kukin työskenteli oman pienen työpöytänsä ääressä ja pienen verhotun lampun valossa. Pitkä rivi valoisia pilkkuja, nuo monet taitavat, voimakkaasti valaistut sormet, jotka käsittelivät kultaista, hohtavaa lankaa, ja haamumaiset, näivettyneet kasvot jokaisen valopilkun edessä, vaikuttivat omituisesti katsojaan.

Työtä tehtiin huolellisesti, mutta kuosista puuttui voima ja aisti, pääasiassa olivat ne monimutkaisia koukeroita tai muunnoskuosia geometrisen kuvion ympärillä. Näillä työmiehillä oli erityiset univormut, joissa ei ollut taskuja eikä hihjoja. He pukivat tullessaan sen ylleen ja riisuivat lähtiessään, ja ennen lähtöään tarkastettiin heidät huolellisesti. Kaikista varokeinoista huolimatta, kertoi hiljaa eräs

työpoliisi, varastetaan yhtiöltä hyvinkin usein. Etempänä oli pitkä galleria, jossa naiset valmistivat ja kiinnittivät juotoksiin keinotekoisia rubiinia, ja seuraavassa valmistivat miehet ja naiset kuparilankaa koruissa käytettävien ristikkojen tekemistä varten. Useiden näiden työmiesten huulet ja sieramet olivat lumivalkeita, se oli tunnusmerkinä eräästä purppuranpunaisesta emaljista, joka siihen aikaan oli kovasti muodissa. Asano pyyteli anteeksi Grahamilta sitä, että oli tuonut hänet näkemään näin vastenmielisiä olentoja, ja ylisteli tämän retken muita hyviä puolia. "Tätähän minä tahdoin nähdä", sanoi Graham, "tätähän minä tahdoin nähdä", koettaen hillitä väristystä, joka hänessä syntyi, kun eräs erikoisen muodottomaksi mennyt nainen loi heihin tylsän katseensa.

"Olisi hän voinut tehdä muuta parempaa kuin tämän", sanoi Asano.

Graham ilmaisi inhonsa tämän nähdessään.

"Mutta, sire, mahdotontahan on pitää koristuksia ilman purppuraemaljia", sanoi Asano. "Teidän aikaanne ihmiset kyllä suvaisivat tällaista julmuutta, olivathan he kaksisataa vuotta lähempänä raakalaisuutta".

He jatkoivat matkaansa ja kulkivat pitkin tämän koristeosaston sivugalleriaa, ja joutuivat pienelle sillalle, joka kulki erään holvin yli. Katsoessaan kaidepuun yli näki hän alhaalla suuren varvin, jonka kattokaarrokset olivat laajimmat mitä hän tähän asti oli nähnyt. Kolmea parkkilaivaa, joita tuskin näkyi tomuisen ilman läpi, purettiin paraillaan. Niissä oli survottua kalkkia ja sitä kuljetti joukko yskiviä miehiä pienien kärryjen avulla. Tomu täytti ilman niin, että sähkölamput tuikkivat sen läpi keltaisina. Sarja purkajien varjoja läheni ja eteni pitkin valkoiseksi rapatun seinän sivua. Tuon tuostakin pysähtyi joku yskimään.

Korkea tiilirakenne, joka kohosi mustan vedenpinnan ylitse muistutti Grahamille, mikä suuri määrä katuja, käytäviä ja hissejä, kerros toisensa päällä oli hänen ja pilvien välillä. Miehet tekivät vaiti työtä kahden työpoliisin valvonnan alaisina; astuntansa kaikui kumeasti kulkiessaan lautoja pitkin. Mutta äkkiä joku ääni pimeässä alkoi laulaa.

"Hiljaa!" huusi toinen poliisi, mutta käsky jäi tottelematta, ja ensin toinen ja sitten toinen näistä valkotomuisista miehistä, jotka täällä alhaalla työskentelivät, alkoivat uhallakin laulaa vallankumouksen laulua. Ja laudat heidän jalkojensa alla kumisivat heidän tahtia poikiessaan. Poliisi, joka äsken oli huutanut, loi katseen toveriinsa ja Graham näki tämän vain kohottavan olkapäitään. Hän ei koettanutkaan enää vaientaa laulua.

Näin jatkoivat he matkaansa tehtaiden ja työpajojen läpi, ja näkivät paljon kamalaa ja pöyristyttävää. Grahamin muistoon jäi kuva lukemattomista holvikattoisista saleista, holvista, joissa ihmiset työskentelivät keskellä paksua tomupilveä, monimutkaisista koneista, töistä, joissa metallilangat kaartelivat eri kuoseissa, maanalaisista huonosti valaistuista saleista, kansan makuuhuoneista, ja pitkistä rivistä pieniä nuppineulan kärjen tapaisia valopilkkuja; kauvan kuuli hän korvissaan koneiden jyskettä, vaunujen ja nostokoneiden vinkunaa ja pauketta. Täällä oli parkin hajua, leipomon hajua, tunteettomia höyryjä. Ja kaikkialla näki pylväitä ja kaarroksia niin suuria, ettei Graham sellaisia ollut koskaan nähnyt, suuria tiilistä muurattuja, kiiltäviä jättiläisiä, jotka makasivat tämän suuren kaupungin alla. Ja kaikkialla näki myös kalpeita kasvoja, heikkoja jäseniä, muodottomia ja huonontuneita ihmisolentoja.

Kolme kertaa vielä kuuli Graham vallankumouksen laulun pitkän ja vastenmielisen kulkunsa aikana, ja kerran näki hän tappelun eräässä käytävässä ja kuuli, että joukko työmiehiä oli anastanut itselleen leipää ennenkuin päivätyönsä oli päättynyt. Graham nousi katuja kohden, kun hän näki joukon sinipukuisia lapsia juoksevan erästä käytävää pitkin ja äkkiä huomasi hän syynkin tähän pakoon, joukko työpoliisia juoksi pamput käsissä jotain tuntematonta kahakkaa kohden. Sitten kuuli hän etäältä melua. Mutta suurimmaksi osaksi ne, jotka olivat alhaalla, tekivät toivottomina työtään. Kaikki se innostus ja tuli, mitä tässä huonontuneessa ihmiskunnassa vielä oli jällellä, oli kaduilla, kutsuen Mestaria ja taistellen urhoollisesti ja kiihkeästi hänen puolestaan.

He nousivat näistä alemmista kerroksista ylös ja seisoivat jälleen kadun keskikäytävän häikäisevässä valossa. Etäältä kuulivat he uutistoimiston puhokoneen löpinää, ja äkkiä juoksi miehiä heidän ohitseensa, ja pitkin katuja ja käytäviä kuului huutoja. Heidän ohitseensa juoksi eräs nainen tuijottaen eteensä aivan kalpeana kauhusta, sitten toinen, joka juostessaan päästi sydäntäsärkeviä hätähuutoja.

"Mitä on tapahtunut?" kysyi Graham hämmästyneenä, sillä hän ei ollut ymmärtänyt ihmisten murteellista puhetta. Sitten kuuli hän sen omalla kielellään ja tajusi, että se asia, jota jokainen huusi, jota miehet kertoivat toisilleen, jonka vaimot kiraisten kuulivat, joka puhalsi kuin rajuilman ensimmäinen tuulenpuuska läpi kaupungin, kylmänä ja hävittäväenä, oli tämä: "Ostrog on kutsunut mustat poliisit Lontoosen. Mustat poliisit tulevat Etelä-Afrikasta. Mustat poliisit. Mustat poliisit".

Asano kalpeni ja hänen kasvoissaan kuvastui kummastus; hän hidasteli, katsahti Grahamiin ja kertoi hänelle sen, minkä tämä jo tiesi. "Mutta mistä he ovat sen saaneet tietää?" kysyi Asano.

Graham kuuli jonkun huutavan. "Pysäyttäkää työt. Pysäyttäkää työt!" ja tummanverinen kyttyräselkäinen mies, joka oli puettu naurettavaan viheriän ja kullan kirjavaan pukuun, juoksi katuja alas heitä kohden huutaen: "Tämä on Ostrogin työtä! Ostrog, senkin konna! Mestaria on petetty". Äänensä oli rämeä ja valkoinen vaahto juoksi hänen suustaan. Hän kertoi, mitä hirmutekoja mustat poliisit olivat tehneet Pariisissa ja riensi pois huutaen: "Ostrog, konna!"

Hetkisen seiso Graham liikkumattomana, sillä uudelleen heräsi hänessä se ajatus, että tämä kaikki olikin vain unta. Hän loi katseensa korkeisiin rakennuksiin kadun kummallakin puolen, jotka katosivat sinervään usvaan sähkölamppujen yläpuolelle, ja sitten liikkuville katukäytävälle, joilla huutava, huitova kansa juoksi hänen ohitseensa. "Mestaria on petetty!" huusivat ne. "Mestaria on petetty!"

Äkkiä asian tila selveni hänelle kirkkaana, vaati hänä toimimaan. Hänen sydämensä alkoi sykkiä taajemmin ja voimakkaammin.

"Se on tapahtunut", sanoi hän. "Olisihan minun pitänyt se aavistaa. Hetki on tullut".

Hän ajatteli nopeaan. "Mitä minun nyt tulee tehdä?"

"Palata Neuvoston palatsiin", sanoi Asano.

"Miksi en turvautuisi näihin —? Täällä on kansa".

"Te menetätte sen kautta aikaa. He voisivat epäillä teitä. Mutta he kokoontuvat Neuvoston palatsin eteen. Siellä te tapaatte heidän johtajansa. Siellä on teidän voimanne — heidän kanssaan".

"Mutta ehkä se onkin vaan paljasta huhua?"

"Se kuuluu todenmukaiselta", sanoi Asano.

"Ottakaamme siitä selvä", sanoi Graham.

Asano kohotti olkapäitään. "Parasta olisi mennä Neuvoston palatsiin", huusi hän. "Sinne kaikki rientävät. Tuskin taitaa enää päästä raunioiden yli".

Graham loi häneen epäröivän katseen ja seurasi häntä.

He nousivat nopeimmin kulkevalle katukäytävälle, ja siellä puhutteli Asano erästä työmiestä. Hän vastasi epäselvällä kansan murteella.

"Mitä hän sanoo?" kysyi Graham.

"Hän tietää hyvin vähän, mutta hän sanoo, että mustat poliisit olisivat saapuneet tänne kansan tietämättä — jollei joku tuulimoottorien toimistosta olisi sitä ilmaissut. Se kuuluu olleen eräs tyttö".

"Tyttökö? Ei vaan —?"

"Tyttö, sanoi hän — mutta ei tiedä kuka hän oli. Hän tuli Neuvoston palatsista huutaen ääneen ja kertoi asian sen raunioilla työskenteleville miehille".

Tällä hetkellä kuului uusi huuto ja heti sekava melu muuttui järjestyneeksi. Huuto kulki kuin vihuri pitkin katuja. "Osastoihinne, osastoihinne. Joka mies aseisiin. Joka mies paikoilleen!"

XXII Luku.

Taistelu Neuvoston palatsissa.

Kun Asano ja Graham juoksivat Neuvoston palatsia ympäröiviä raunioita kohden, huomasivat he miten kaikkialla kansaa yhä enemmän kokoontui. "Osastoihin! Osastoihin!" Kaikkialla juoksi sinipukuisia miehiä ja naisia tuntemattomista pohjakerroksista keskikadun portaita myöten ylös; eräällä paikalla näki Graham vallankumouksellisen komitean asevaraston, jonka ympärillä oli suuri joukko huutavia miehiä, ja toisaalla taas ajoi kansanjoukko takaa keltapukuisia työpoliiseja pitkin vastaiseen suuntaan nopeasti liikkuvaa katua.

"Osastoihin!" kaikui yhä useammin jota lähemmäksi he tulivat Neuvoston palatsia. Muutamista

huudoista ei saanut laisinkaan selvää. "Ostrog on pettänyt meidät", huusi eräs mies karkealla äänellä taukoamatta karjuen tätä lausetta Grahamin korviin siksi että hän ei enää muuta kuullutkaan. Tämä mies seiso iavan Grahamin ja Asanon vieressä nopeakulkuisella katukäytävällä heittäen lauseensa niille ohimennessään, jotka seisoivat alempana hitaampikulkuisilla katukäytävillä. Hän vuoroin syytti Ostrogia, vuoroin antoi epäselviä määräyksiä. Kohta hyppäsi hän alemmaksi ja katosi.

Melu huumasi Grahamin ajatukset. Hän oli hyvin epävarma siitä, mitä hänen tulisi tehdä. Milloin oli hän seisovina jollain korkealla parvekkeella puhuen kansalle, milloin astuvinaan suoraan Ostrogin eteen. Hän oli raivoissaan, hän tuns i vastustamatonta halua käyttää voimiaan, kätensä puristautuivat nyrkkiin ja huulensa olivat lujaan yhteen puristetut.

Neuvoston palatsiin ei voinut päästä raunioiden yli, mutta Asano aavisti tämän vaikeuden tulevan eteen ja vei hänet pääpostitointoon. Postilaitos toimi säännöllisesti, mutta sinipukuiset palvelijat liikkuivat vastahakoisesti tai seisahtuivat katselemaan galleriansa holviakkunoista ulkona liikkuvia huutavia miehiä. "Joka mies osastoonsa! Joka mies osastoonsa!" Täällä, Asanon kehoituksesta, ilmaisi Graham kuka hän oli.

He tulivat Neuvoston palatsiin kuljetuskaapelia myöten. Nyt jo, niin vähän palatsin antautumisen jälkeen, oli raunioissa tapahtunut suuri muutos. Ryöppynä syöksyvä vesijohto oli tukittu ja uusia johtoja oli laiteltu, pitkät väliaikaiset heikon näköiset telineet kannattivat niitä. Ilma oli täynnä Neuvoston palatsiin vieviä johtoja ja uudet rakennustelineet, joilla oli nostokoneita ja muita käynnissä olevia laitoksia, kohosivat valkoisen rakennuksen vasemmalla puolella.

Liikkuvat kadut oli täällä pantu kuntoon ja kulkivat jonkun osan matkaansa paljaan taivaan alla. Nämät kadut oli Graham nähnyt herättyään pieneltä parvekkeelta, siitä oli nyt tuskin yhdeksän päivää ja toisella puolen oli nukkumissalinsa, jossa nyt näky i suuria alaspudonneita lohkaraita ja särkynyttä rappausta.

Oli jo selvä päivä ja aurinko paistoi kirkkaasti. Pitkistä sähkövalolla valaistuista holveistaan tulivat liikkuvat kadut, joilla oli tungokseen asti kansaa, se riensi heitä kohden ja asettui raunioille ja röykkiöille. Heidän huutonsa täytti ilman, ja kansa tungeksi rakennuksen keskiosaa kohden. Yleensä oli tämä joukko hajanaista mutta siellä täällä näki Graham koetettavan saada järjestystä toimeen. Ja kaikki äänet huusivat järjestymään. "Osastoihin! Joka mies osastoonsa!"

Kaapeli vei heidät huoneesen, jonka Graham tuns i Atlas-salin etuhuoneeksi, lähelle sitä parveketta, jota myöten hän muutama päivä sitten kulki Howardin seurassa näyttääkseen itseään nykyään kukistetulle Neuvostolle. Nyt oli sali tyhjä, siellä oli vaan kaksi kaapelin hoitajaa. Nämät miehet näyttivät kovasti hämmästyvän tuntiessaan Nukkujaksi sen miehen, joka risti-istuimelta hyppäsi alas.

"Missä on Helen Wotton?" kysyi hän. "Missä on Helen Wotton?"

Kukaan ei tiennyt.

"Missä sitten on Ostrog. Minun täytyy heti tavata Ostrog. Hän on rikkonut määräykseni. Minä olen palannut ottaakseni vallan pois hänen käsistään". Odottamatta Asanoa riensi hän salin halki, nousi sen päässä olevia portaita ylös, veti verhon syrjään ja seiso i titaanin edessä, joka yhä kantoi raskasta taakkaansa.

Sali oli tyhjä. Se oli paljon muuttunut siitä, kun hän sen ensi kertaa näki. Se oli kärsinyt suuria vaurioita ensimmäisen taistelun aikana. Kuvapatsaan oikealla puolen oli seinän yläosa noin kahdensadan jalan pituudelta särkynyt ja suuri levy sitä samaa joustavaa ainetta, jonka alla Grahamkin oli herännyt, peitti aukon ja hiljensi, mutta ei kokonaan tukahuttanut ulkoa kuuluvia ääniä. "Osastoihin! Osastoihin! Osastoihin!" kuuli hän huudettavan. Tämän kuultavan aineen läpi näky i metallinen rakennusteline, joka nousi ja laski sen mukaan kuin työ vaati. Erään rakennuskoneen pitkät, punaiseksi maalatut ulottimet, jotka hiljalleen ottivat kivennäisaineista tehdyt rakennuskoristeet ja asetti ne halutulle paikalle, kuuls i outona tämän viheriäiseksi maalatun seinän läpi. Telineillä näky i joukko työmiehiä kummastuneina katselevan alhaalla liikkuvaa kansaa. Hetkisen seiso i hän katsellen tätä kaikkea, kunnes Asano tuli hänen luokseen.

"Ostrog", sanoi Asano, "on kai tuolla taempana olevissa pienissä virkahuoneissa". Tuo pieni mies oli nyt kalmankalpea ja hänen katseensa kiintyi Grahamin kasvoihin.

He olivat astuneet tuskin kymmentä askelta verhon luota eteenpäin, kun pieni ovi Atlaksen vasemmalla puolella nousi, ja Ostrog Lincolnin ja kahden musta ja keltapukuisen neekerin seurassa ilmestyi ja kulki salin nurkan poikki toista aukkoa kohden, joka oli auki. "Ostrog" huusi Graham ja hänen äänensä kuullessaan seisahti tuo pieni ryhmä hämmästyneenä.

Ostrog sanoi jotain Lincolnille ja lähestyi yksinään.

Graham puhui ensiksi. Hänen äänensä oli voimakas ja käskevä. "Mitä minä kuulen?" kysyi hän. "Aijotteko te tuottaa tänne neekereitä — pitääksenne kansaa kurissa?"

"Jo on aikakin", sanoi Ostrog. "Tämä kansa on kapinan jälkeen käynyt yhä hillittömämmäksi. Minä arvasin, että te —"

"Siis nuo kiroitut neekerit ovat tulossa?"

"Ovat. Näittehän millainen kansa on — tuolla ulkona?"

"Ei ole ihmekään. Mutta — sen jälkeen mitä minä määräsin. Te olette ollut liian omavaltainen, Ostrog".

Ostrog ei sanonut mitään, vaan lähestyi.

"Nämät neekerit eivät saa tulla Lontoosen," sanoi Graham. "Minä olen Mestari ja kiellän heitä tulemasta".

Ostrog katsahti Lincolnin, joka heti lähestyi heitä molempien seuralaistensa kanssa. "Miksi ei?" kysyi Ostrog.

"Valkoisia miehiä on hillittävä valkoisilla miehillä. Muuten —"

"Neekerit ovat vain välikappale".

"Siitä ei nyt ole kysymys. Minä olen Mestari. Minä aijon olla Mestari. Ja minä sanon, että nuo neekerit eivät tule".

"Kansa —"

"Minä luotan kansaan".

"Siksi että te olette anakronismi. Te tulette tänne menneisyydestä — sattumalta. Te omistatte ehkä puolet maailmasta. Mutta te ette ole Mestari. Teillä ei ole kylliksi tietoja ollaksenne Mestari".

Hän loi jälleen katseen Lincolnin. "Minä tiedän nyt, mitä te ajattelette. Minä arvaan kyllä, mitä te aijotte tehdä. Vielä ei ole kyllin myöhäistä varoittaa teitä. Te uneksitte ihmisten yhdenvertaisuutta — sosialistista järjestystä — teillä on kaikki nuo yhdeksännentoista vuosisadan unelmat elävinä ja virkeinä mielessänne, ja te aijotte hallita tätä aikakautta, jota ette laisinkaan ymmärrä".

"Kuulkaa!" sanoi Graham. "Te kuulette sen — kuten meren pauhinan. Ei eri ääniä — yhden ainoan laulun. Ymmärrättekö *te* sitä?"

"Me sen heille opetimmekin", sanoi Ostrog.

"Ehkä. Voitteko pakoittaa heitä se unohtamaankin? Mutta kylliksi tästä! Nuo neekerit eivät saa tulla".

Syntyi äänettämyys ja Ostrog katsoi häntä suoraan silmiin.

"Ne tulevat", sanoi hän.

"Minä kiellän sen", sanoi Graham.

"Ne ovat jo matkalla".

"Minä en sitä salli".

"Ette", sanoi Ostrog. "Ikävä kyllä täytyy minun noudattaa Neuvoston tapaa —. Teidän omaksi eduksenne — te ette saa olla kapinan puolella. Ja nyt kun te olette täällä —. Te olitte ystävällinen kun tulitte tänne".

Lincoln laski kätensä Grahamin olalle. Samassa huomasi Graham minkä suunnattoman tyhmyyden hän oli tehnyt tullessaan tänne Neuvoston palatsiin. Hän kääntyi verhoa kohden, joka eroitti salin etuhuoneesta. Asanon käsi oli tiellä. Ja samassa hetkessä tarttui Lincoln Grahamin viitaan. Hän kääntyi ja löi Lincolnia vasten kasvoja, mutta samassa toinen neekeri oli tarttunut hänen kurkkuunsa ja käsivarteensa. Hän riuhtaisi itsensä vapaaksi, hihansa repesi, hän horjahti taaksepäin, ja toinen neekeri pisti jalkansa hänen tielleen. Hän kaatui raskaasti maahan ja oli hetken liikkumatta tuijottaen kaukaiseen kattoon.

Sitten hän huudahti, kääntyi suulleen, taisteli vimmalli, tarttui toisen neekerin jalkaan ja kaatoi hänet maahan ja nousi itse jaloilleen.

Lincoln tuli jälleen häntä kohden, mutta sai nyrkiniskun leukaansa, kaatui ja jäi liikkumattomana makaamaan. Graham astui pari askelta ja horjahti. Ostrogin käsivarsi kietoutui hänen kaulaansa ja heitti hänet selälleen maahan, ja hänen käsivartensa painettiin lujaan lattiaa vastaan. Ponnistettuaan muutaman kerran epätoivoissaan luopui hän taistelusta ja jäi selälleen makaamaan tuijottaen läähättävään Ostrogiin.

"Te — olette — nyt vankina", läähätti Ostrog riemuiten. "Te — olette hullu — kun tulitte takaisin".

Graham käänsi päänsä vasemmalle ja näki salin epätasaisen viheriän ikkunan läpi, miten rakennustelineillä olevat miehet kiihkeästi viittoivat alhaalla olevalle kansalle. Ne olivat nähneet kaiken!

Ostrog seurasi hänen katsettaan ja säpsähti. Hän huusi jotain Lincolnille, mutta Lincoln ei liikautunutkaan. Kuula lensi seinään Atlaksen yläpuolelle. Molempiin kuultavasta aineesta tehtyihin levyihin, jotka peittivät aukkoa, syntyi reikä, niiden reunat mustenivat, käpristyivät, levenivät nopeasti reunoja kohden, ja silmänräpäyksessä oli Neuvoston sali avoinna ulkoilmaan. Kylmä viima tulvehti sisään, ja sen mukana kuului raunioilta huutoja ja uhkauksia: "Pelastakaa Mestari!" "Mitä he tekevät Mestarille?" "Mestaria on petetty!"

Graham äkkäsi, että Ostrogin huomio siirtyi sinne, että hänen otteensa höltyi, ja lykäten hänen käsivartensa syrjään nousi hän äkkiä polvilleen. Sitten töytäisi hän Ostrogia taapäin, ja polvistuen toiselle jalalleen tarttui hän Ostrogin kurkkuun ja puristi lujaa hänen kaulassaan olevaa silkkihiuvia.

Mutta nyt riensi heitä kohden miehiä salin perällä olevasta ovesta — ja joiden aikeet Graham ymmärsi väärin. Hän näki jonkun juoksevan etuhuoneen verhoa kohden, ja samassa pääsi Ostrog hänen käsistään ja vastatulleet hyökkäsivät Grahamin kimppuun. Hänen suureksi hämmästykseksensä tarttuivat ne häneen. He tottelivat Ostrogin huutamia käskyjä.

Ne veivät häntä jo kymmenkunta metriä eteenpäin, kun hän vasta huomasi, että ne eivät olleetkaan mitään ystäviä — että ne vetivät häntä avoinna olevaa oviaukkoa kohden. Tämän huomattessaan hän heittäytyi taapäin, koetti painua istualleen alas ja huusi apua niin kovaa kuin jaksoi. Tällä hetkellä kuului huutoja vastaukseksi hänelle.

Hänen kurkkuaan kuristava käsi hellitti ja katso! muurin repeämän sisimmän puoleiseen kulmaan ilmestyi ensin yksi ja sitten useampia pieniä tummia olentoja, jotka huusivat ja huitoivat käsiään. He hyppäsivät sille parvekkeelle, joka vei hiljaisiin huoneisiin. He juoksivat niin läheltä, että Graham näki aseita heidän käsissään. Ostrog hänen vieressään huusi kehoitushuutoja häntä ympäröiville miehille ja jälleen taisteli Graham kaikin voimin niitä miehiä vastaan, jotka koettivat viedä häntä oviaukkoa kohden. "He eivät pääse alas", läähätti Ostrog. "He eivät uskalla ampua. Hyvä on. Vielä he eivät saa häntä käsiinsä".

Muutaman minuutin ajan, jotka Grahamista tuntuivat pitkiltä, kesti tätä vimmittua taistelua. Pukunsa oli siekaleina, hän oli aivan tomuinen, toinen kätensä oli ruhjoutunut. Hän kuuli puoluelaistaensa huudot ja kuuli laukauksiakin. Voimansa raukesivat, hän tunsu tekevänsä mieletöntä, turhaa vastarintaa. Mutta apua ei tullut ja varmasti, väistämättä, lähenei tuo ammottava aukko yhä enemmän.

Äkkiä tunsu hän käsien päästävän hänet irti ja hän nousi seisaalleen. Hän näki Ostrogin harmaan pään äkkiä horjahtavan ja hän tunsu olevansa vapaa. Hän kääntyi ja seisoi mustapukuisen miehen edessä. Viheriäinen pyssy laukesi aivan hänen vieressään, kirpeä sauhu tulvehti hänen kasvoilleen, teräase välähti. Koko sali musteni hänen silmissään.

Hän näki sinipukuisen miehen lävistävän musta- ja keltapukuisen vartijan kolmen askeleen päässä hänestä. Sitten käsiä tarttui taas häneen.

Häntä vedettiin nyt kahteen eri suuntaan. Hänen mielestään huudettiin hänelle jotain. Hän koetti ymmärtää, mutta ei voinut. Jotkut tarttuivat hänen jalkoihinsa ja nostivat hänet ylös kaikista hänen ponnistuksistaan huolimatta. Äkkiä hän ymmärsi tarkoituksen ja lakkasi taistelemasta vastaan. Miehet nostivat hänet olkapäilleen ja veivät hänet kauvas vaarallisesta oviaukosta. Kymmenen tuhatta miestä huusi voitonriemusta.

Hän näki sini- ja mustapukuisten juoksevan peräytyvien Ostrogilaisten jälestä ja ampuvan. Istuessaan miesten olkapäillä näki hän nyt koko salin Atlaksen kuvan luota, näki että häntä vietiin keskellä olevaa koroitusta kohden. Salin toinen pää oli jo täynnä kansaa, joka juoksi häntä kohden. Ne katsoivat häneen ja hurrasivat.

Hän huomasi että jonkimmainen henkivartiosto muodostui hänen ympärilleen. Toimeliaat miehet hänen ympärillään jakoivat epämääräisiä käskyjä. Hän näki aivan vierellään sen mustaviiksisen, keltapukuisen miehen, joka yleisessä teatterissa jo oli häntä tervehtinyt, johtavan ja komentavan. Sali

oli jo aivan täynnä kiihoittunutta kansaa, pieni metalliparveke notkui huutavan joukon alla, perällä oleva verho oli vedetty syrjään ja etuhuone oli tungokseen asti täynnä väkeä. Melu oli niin suuri, että häntä lähinnä oleva mies tuskin kuuli hänen kysymystään. "Missä on Ostrog" tiedusteli hän.

Mies osoitti kädellään ihmisten päiden yli pienempää ovea, joka oli salin päässä vastapäätä muurinaukeamaa. Se oli auki ja sinipukuiset kapinalliset, joilla oli mustat vyöt, juoksivat siitä sisään ja katosivat takana oleviin huoneisiin ja käytäviin. Laukauksien rätinä kuului melun läpi. Grahamia kannettiin kaaressa salin läpi pientä ovea kohden, joka oli muurinaukeaman alapuolella.

Hän näki miesten tylyn käskevästi koettavan raivata hänelle tietä joukon läpi, jotta hän pääsisi eteenpäin. Salista poistuttuaan näki hän uuden, juuri valmistetun, valkoisen muurin, jonka yläpuolella kuului sininen taivas, kohoavan eteensä. Hänet laskettiin jaloilleen ja joku tarttui hänen käsivarteensa opastaakseen häntä. Hän näki keltapukuisen miehen kulkevan vierellään. Hän nousi kapeita portaita ylös ja pian näki hän edessään rakennuskoneen punaiset nostolaitokset, vivut ja tangot.

Hän pääsi portaiden päähän. Hän kulki kaitaa, sivuilta verhottua käytävää myöten, ja äkkiä huumaavan huudon kaikuessa aukeni raunioiden amfiteatteri jälleen hänen eteensä. "Mestari on meidän kanssamme! Mestari! Mestari! Mestari!" Huuto kulki kuin laine kasvoista kasvoihin tuossa häntä kohden kääntyneessä ihmiseressä, löi raunioiden kareja vastaan ja palasi suurena riemunhuutona. "Mestari on meidän puolellamme!"

Graham huomasi, että kansaa ei enää ollut hänen ympärillään, että hän seisoj valkoisesta metallista tehdyllä väliaikaisella parvekkeella, joka kuului Neuvoston palatsia ympäröiviin heikon näköisiin telineihin. Kaikkiällä, pitkin laajoja raunioita lainehti huutava kansa; siellä täällä liehui kapinallisten mustia lippuja muodostaen harvoja järjestyneitä kohtia tässä tungoksessa. Muureilla ja telineillä, joiden kautta pelastajat olivat tunkeutuneet Atlaksen saliin, oli tiheä joukko kansaa, ja pienet, jäntevät, tummat olennot takertuivat pilareihin ja rakennuksen ulkonevan osiin ja koettivat kaikin tavoin saada tuota tiheää ja paikallaan seisovaa kansanjoukkoa liikkeelle. Hänen takanaan rakennustelineiden huipulla kapusi joukko miehiä ylöspäin kuljettaen mukanaan liehuvaa mustaa lippua. Ammottavasta seinän aukeamasta saattoi hän nähdä Atlaksen salissa ahdinkoon asti pakkautuneen odottavan kansanjoukon. Etelän puolella olevat lentoasemat näkyivät selvinä ja loistavina aivan kuin odottamattoman kuulakka ilma olisi tuonut ne lähemmäksi. Keski-asemalta lähti äkkiä yksinäinen aeropiili aivan kuin tulevia aeroplaaneja vastaan.

"Miten Ostrogin on käynyt?" kysyi Graham, ja juuri tätä sanoessaan näki hän kaikkien katseiden kääntyvän hänestä Neuvoston palatsin katolle päin. Hänkin katsoi samaan suuntaan. Ensiksi ei hän nähnyt muuta kuin muurin särkyneen kulmauksen, joka selvänä erottautui sinistä taivasta vastaan. Sitten näki hän varjon keskeltä huoneen sisustan, ja vavahtaen tunsu hän sen valkoisista ja viheriäisistä koristuksista vankilakseen. Ja tämän avonaisen huoneen läpi tuli aivan raunioita ääreen asti nopeasti pieni valkopukuinen mies ja hänen jälessään kaksi mustaan ja keltaiseen puettua olentoa. Hän kuuli viereisensä miehen huudahtavan "Ostrog", ja kääntyi häneen päin kysyäkseen. Mutta hän ei ennättänyt sitä tehdä, sillä samassa toinen hänen vieressään oleva mies huudahti ja osoitti sormellaan. Hän katsoi sinnepäin ja näki, että aeropiili, joka äsken oli lähtenyt lentoasemalta, lähestyikin heitä. Sen nopea ja säännöllinen lento oli hänelle vielä siksi uutta, että se voi kokonaan kiinnittää hänen huomionsa puolelensa.

Se läheni, tuli yhä suuremmaksi ja suuremmaksi, kulki etäisimmän raunioita yli ja joutui siten koko kansan näkyviin. Se sukelsi paikan halki, nousi ja kulki ihmisten päiden yli ja välttääkseen Neuvoston palatsin seiniä nousi tuo kuultava kone, jonka kannattimien lomitse näkyi yksinäinen aeronauti, yhä ylemmäksi. Se katosi raunioiden yläpuolelle.

Graham käänsi huomionsa Ostrogiin. Tämä viittoj kädellään samalla kun hänen seuralaisensa riensivät nousemaan edessään olevalle seinän rauniolle. Vähän ajan päästä palasi aeropiili, ensin näkyen pienenä pilkkuna, lensi suuressa kaaressa ja hidastutti kulkuaan.

Sitten keltapukuinen mies äkkiä huusi: "Mitä he tekevät? Mitä kansa tekee? Miksi jättävät he Ostrogin tuonne? Miksi eivät ota häntä vangiksi. Hän pääsee pakoon — hän pääsee aeropiilillä pakoon! Ah!"

Suunnaton huuto vastasi kaikuna näihin sanoihin. Viheriäisten aseiden pauke kuului ylös Grahamin luo asti, ja katsoessaan alas näki hän musta- ja keltapukuisia miehiä juoksevan pitkin avointa käytävää, joka oli aivan sen paikan alapuolella, missä Ostrog seisoj. He ampuivat juostessaan miehiin, joita ei näkynyt, sitten näkyi joukko kalpeita sinipukuisia miehiä ajavan heitä takaa. Tämä taistelu näiden pienien ryhmien välillä teki mitä omituisimman vaikutuksen. Ne näyttivät juoksevilta tinasotilailta. Tämä taistelu avonaisessa, särkyneessä talossa keskellä huoneita ja käytäviä näytti niin epätodelliselta. Se tapahtui kai noin kahdensadan metrin päässä hänestä ja noin viisikymmentä jalkaa raunioilla seisovan joukon yläpuolella. Musta ja keltapukuiset miehet asettuivat eränsen holviin, kääntyivät ja

laukaisivat yhteislaukauksen. Eräs takaa-ajajista harppasi raunioiden reunalle, heilutti käsiään, horjahti sivullepäin, näytti Grahamin mielestä hetkisen riippuvan raunion yli, ja putosi sitten pää edellä alas. Graham näki hänen lentävän erästä esiinpistävää kulmaa vastaan, ponnahtavan ulommaksi, pyörähtävän ympäri ja katoavan rakennuskoneen punaisten telineiden taakse.

Sitten varjo osui Grahamin ja auringon väliin. Hän katsahti ylös, taivas oli kirkas, mutta hän tajusi aeropiilin lentäneen ohitse. Ostrog oli kadonnut. Keltapukuinen mies hänen vieressään syöksyi eteenpäin ja osoitti hiki otsassa ja vimmast karjuen kädellään.

"Ne laskeutuvat alas!" huusi keltapukuinen mies. "Ne laskeutuvat alas. Käskekää kansaa ampumaan. Käskekää ampumaan!"

Graham ei ymmärtänyt tästä mitään. Hän kuuli jyrisevien äänien uusivan tätä käskyä.

Äkkiä näki hän raunioiden yläreunan yli saapuvan aeropiilin ja äkkiä pysähtävän. Heti ymmärsi hän, että kone oli tullut auttamaan Ostrogia pakoon. Hän näki alhaalta nousevan sinisen sauhun ja ymmärsi, että alhaalla oleva kansa ampui nyt sitä kohden.

Vieressään oleva mies huudahti ilosta, ja hän näki että sinipukuiset miehet olivat valloittaneet musta ja keltapukuisten miehittämän holvin ja juoksivat nyt loputtomana virtana avonaista käytävää myöten.

Äkkiä aeropiili liukui Neuvoston palatsin katonrajan ohi ja laskeutui alaspäin. Se painui neljäkymmenen viiden asteen kulmassa alaspäin, niin jyrkästi että Grahamin samoin kuin kaikkien muiden katsojien mielestä sen oli enää mahdotonta nousta ylös.

Se laskeutui niin läheltä häntä, että hän näki Ostrogin pitelevän tuolin nojapuista kiinni ja valkoisen tukkansa liehuvan ilmassa; hän näki aeronautin aivan kalpeana kaikin voimin painavan sitä vipua, jonka avulla moottori kulki raiteitaan myöten. Hän kuuli pelokkaita huutoja alhaalta lukuisan kansan joukosta.

Graham nojasi edessään olevaan kaidepuuhun ja tuijotti aeropiiliin. Tämä sekunti tuntui hänestä ijankaikkisuudelta. Aeropiilin alaosa melkein hipaisi alhaalla olevaa kansaa, joka kiljuen ja parkuen tyrkki ja murskasi toisiaan.

Ja sitten se nousi ylöspäin.

Hetkisen näytti siltä, kuin ei se voisi päästä vastakkaisen muurin yli, ja sitten, ettei se voisi väistää lähellä olevan tuulimoottorin siipiä.

Mutta äkkiä oli se vapaa liikkumaan mielin määrin, lensi yhä vielä sivuttain ja kohosi sinertävää taivasta kohden.

Hetken jännitystä seurasi epätoivoinen raivo, sillä kansa tajusi Ostrogin päässeensä pakoon. He alkoivat, mutta liian myöhään, kiivaasti ampua, laukausten pauke muuttui loputtomaksi pauhuksi, koko arenan peitti sininen sauhu ja ilma muuttui kirpeäksi ja pistäväksi.

Liian myöhään! Aeropiili pieneni pienenemistään, lensi kaaressa ja laskeutui sirossa käänteessä samaa lavaa kohden, josta se hetki sitten oli lähtenyt. Ostrog oli päässyt pakoon.

Jonkun aikaa kuului raunioiden keskeltä epäselvää mutinaa, sitten kaikkein huomio palasi Grahamiin, joka seiso ylhäällä rakennustelineellä. Hän näki ihmisten kasvojen kääntyvän häneen päin, kuuli heidän iloitsevan hänen pelastuksestaan. Kaukaa liikkuvilta kaduilta kaikui vallankumouksen laulu, se levisi kuin vihuri tämän lainehtivan ihmismeren yli.

Hänen ympärillään oleva pieni ryhmä miehiä onnitteli häntä pelastumisensa johdosta. Keltapukuinen mies seiso aivan hänen vieressään ja hänen liikkumattomissa kasvoissaan säihkyi silmät. Ja laulu kasvoi, paisui ja laajeni.

Hitaasti alkoi hän käsittää kaikkien näiden tapausten merkityksen, ja ymmärsi mikä nopea muutos oli tapahtunut hänen asemassaan. Ostrog, joka aina oli ollut hänen rinnallaan, kun hän seiso tämän kansan edessä, pakeni nyt tuolla — vastustajanaan. Kukaan ei enää hallinnut Mestarin sijasta. Ympärillään oleva kansakin, joukon johtajat ja päälliköt odottivat häneltä määräyksiä toimiakseen, odottivat hänen käskyjään. Nyt oli hän todella kuningas. Hänen valehallituksensa oli loppunut.

Hän halusi nyt tehdä sen, mitä häneltä odotettiin. Hänen hermonsä ja jättereensä olivat jännityksessä, hänen ajatuksensa olivat ehkä hiukan sekavia, mutta hän ei tuntenut pelkoa eikä vihaa. Kätensä, jota oli puristettu, vavahti ja oli kuuma. Ajatellessaan, mitä hänen tuli tehdä, hermostui hän hiukan. Hän tiesi, ettei hän pelännyt, mutta hän oli arka siitä, että luultaisiin hänen pelkäävän. Entisessä elämässään oli hän ollut kiihoittuneempi pelatessaan valppautta kysyviä peliä. Hän halusi heti

toimia, hän tiesi, ettei hän saisi liian yksityiskohtaisesti ajatella edessään olevaa taistelua, sillä hän pelkäsi sen monipuolisuuden vaikuttavan häneen lamauttavasti. Tuolla toisella puolella nuo neliskulmaiset siniset lavat, nuo lentolavat merkitsivät Ostrogia. Hän taisteli nyt Ostrogin kanssa maailmasta.

XXIII Luku.

Kun aeroplaanit ovat tulossa.

Maailman herra ei alussa ollut omien ajatustensa herra. Hänen tahtonsakaan ei näyttänyt enää kuuluvan hänelle itselleen, hänen omat tekonsa kummastuttivat häntä, eivätkä ne olleet muuta kuin osa siitä omituisten kokemusten sarjasta, joka tulvehti hänen ylitseen. Seuraavat seikat olivat aivan varmat, aeroplaanit tulevat, Helen Wotton ilmoitti kansalle niiden tulosta, ja hän oli maailman Mestari. Jokainen näistä ajatuksista taisteli saadakseen hänen sielunsa valtaansa. Ne pilkistivät esiin suurista saleista, korkeilta parvekkeilta, huoneista, joissa osastojen päälliköt kokoontuivat, kinematograafi- ja telefontihuoneista ja ikkunoista, joista näkyi marssivien miesten loputon virta. Keltapukuinen mies, ja ne, joita hän kutsui osastojen päälliköiksi, lykkäsivätkö häntä eteenpäin vai tottelivatko häntä nöyrästi; sitä oli vaikea sanoa. Ehkä he tekivät kumpaakin. Ehkä jokin näkymätön ja aavistamaton voima ajoi heitä kaikkia eteenpäin. Mutta hän tiesi aivan varmaan aikovansa antaa julistuksen maailman kansoille ja hänen mielessään liikkui muutamia suuria lauseita, yhtä epäselviä ja määräämättömiä kuin sekin, mitä hän aikoi sanoa. Muutamien pienten tapausten jälkeen astui hän keltapukuisen miehen kanssa pieneen huoneeseen, jossa hänen tuli lausua julistuksensa.

Tämä huone oli hänen mielestään hyvin omituisesti kalustettu. Keskellä oli kirkas soikea pinta, jota heijastajilla varustetut sähkölamput valaisivat ylhäältäpäin. Kaikki muu oli pimeää ja kaksinkertaiset, huolellisesti valmistetut ovet, joiden kautta hän saapui Atlaksen meluavasta salista tänne, eroittivat kaikki vieraat äänet pois. Ovien kumea kaiku sulkeutuessaan, ja kaiken sen melun äkillinen katoaminen, jossa hän pitkän aikaa oli elänyt, häikäisevä valo, varjossa hämärästi näkyvien palvelijoiden kuiskaukset ja nopeat liikkeet, tekivät Grahamiin omituisen vaikutuksen. Koneellisen fonograafin suuret korvat odottivat hänen sanojaan, suurten valokuvauskoneiden mustat silmät vuottivat hänen liikkeitään, etäällä metalliset tangot ja langat kuulsivat himmeästi ja jotain pyörien kohisi taukoamatta hänen takanaan. Hän astui keskelle valoa, ja hänen varjonsa supistui pieneksi, mustaksi kehäksi hänen jalkojensa juureen.

Se, mitä hän aikoi sanoa, alkoi jo saada epämääräisiä muotoja hänen sielussaan. Mutta tämä hiljaisuus, tämä yksinäisyys, äkkinäinen erottautuminen kansan tarttuvasta innostuksesta, nuo hiljaiset, kiiltävät, ammottavat, kuuntelevat koneet olivat hänelle jotain aivan odottamatonta. Tuntui siltä kuin kaikki se, mikä häntä kannatti olisi kadonnut; hän tunsu pudonneensa tänne aivan odottamatta, tunsu löytäneensä itsensä täältä kuten sattumalta. Samassa kaikki hänessä muuttui. Hän pelkäsi nyt olevansa heikompi, kuin mitä asemansa vaati, pelkäsi olevansa teatraalinen, pelkäsi äänensä pettävän, puheensa tulevan epäselväksi; anteeksipyytävällä liikkeellä kääntyi hän keltapukuisen miehen puoleen. "Hetkisen", sanoi hän, "täytyy minun odottaa. Minä en luullut tätä tällaiseksi. Minun täytyy miettiä sanottavaani".

Hänen arkaillessaan saapui lähetti kiireesti ilmoittamaan, että ensimmäiset aeroplaanit olivat jo kulkeneet Arawanin yli.

"Arawan?" kysyi hän. "Missä se on? Mutta olkoon kuinka tahansa, he tulevat. He ovat kohta täällä. Milloin?"

"Iltahämärässä".

"Suuri Jumala! Muutaman tunnin päästä. Mitä uutta lähtöasemilta?" kysyi hän.

"Lounaisen osaston miehet ovat valmiina".

"Valmiina!"

Hän kääntyi kärsimättömänä jälleen linssien kehää kohden.

"Minun mielestäni pitäisi puheeni olla jonkimmainen kehoituspuhe. Jumala suokoon, että tietäisin, mitä minun tulee sanoa! Aeroplaanit ja Arawan! Nämät ovat varmaankin lähteneet ennen suurta laivastoa. Ja kansa ei ole muuta kuin valmiina! Ehdottomasti..."

"Samahan se on, puhunko hyvin vai huonosti!" sanoi hän ja näki valon tulevan voimakkaammaksi.

Hän oli jo ajatuksissaan muodostellut muutamia kansanvaltaisia lauseita, kun epäily äkkiä heräsi hänessä. Hän huomasi, että hänen luottamuksensa sankaritehtäväänsä ja suureen kutsumukseensa oli alkanut horjua. Hän tunsikin olevansa pieni häilyvä korsi käsittämättömän kohtalon hurjassa myrskyssä. Äkkiä selveni hänelle totuus: tämä kapina Ostrogiasta vastaan oli ennenäikuisen, jo edeltäkäsikin tuomittu epäonnistumaan, ajattelematon tunnepurkaus muuttamattomia oloja vastaan. Aeroplaanien nopea lento oli hänen mielestään kuva kohtalosta, joka kiisi tuhotakseen hänet. Hän ihmetteli sitä, että hän ennen oli nähnyt asiat toisin. Näin punnitessaan asioita päätti hän, heittäen syrjään kaikki arvelut, käyköön kuinka tahansa, suorittaa alkamansa työ loppuun asti. Mutta alkaakseen ei hän löytänyt sanaakaan. Seisoessaan siinä arkana, hidastellen, kömpelöt anteeksipyyntöjen sanat huulillaan, kuuli hän hämmästyksen huudahduksia ja ihmisten juoksevan sinne ja tänne. "Odottakaa", huusi joku ja ovi aukeni. "Hän on tullut", sanoi ääni. Graham kääntyi ja häikäisevä valo himmeni.

Avoimesta ovesta näki hän harmaapukuisen olennon kepeästi kulkevan laajan salin läpi. Hänen sydämensä alkoi kiivaasti sykkiä. Se oli Helen Wotton. Meluava riemastus seurasi ja ympäröi häntä. Keltapukuinen mies astui varjosta valokehän sisään.

"Tämä tyttö ilmaisi meille Ostrogin aiheet", sanoi hän.

Helenin kasvot säteilivät ja muutamat irtaantuneet tummat kiharat laskeutuivat hänen olalleen. Pehmeän silkipukunsa laskokset aaltoilivat astuntansa tahdissa. Hän yhä lähenei ja lähenei ja Grahamin sydän sykki kiivaammin. Nyt hänen kaikki epäilyksensä olivat kadonneet. Kynnyksellä varjo verhosi Helenin vartalon ja kasvot ja hän seisoikin Grahamin edessä. "Te ette ole pettänyt meitä?" huudahti hän. "Te olette meidän puolellamme?"

"Missä te olitte?" kysyi Graham.

"Lounaisten osastojen toimistossa. Kymmenen minuuttia sitten en vielä tietänyt paluustanne. Minä menin lounaiseen osastoon etsimään osastopäälliköitä, jotta nämä kutsuisivat kansan koolle".

"Minä palasin heti kun kuulin —"

"Minä tiesin sen", huudahti hän. "Tiesin, että te tahdoitte olla meidän puolellamme. Ja minä se olin — minä, joka kerroin uutisen kansalle. Ne ovat nousseet aseisiin. Koko maailma on noussut aseisiin. Kansa on herännyt. Suokoon Jumala, etten ole turhaan toiminut! Te olette vielä Mestari".

"Te ilmaisitte sen kansalle", sanoi hän hitaasti, ja hän näki, että rauhallisesta katseestaan huolimatta nuoren tytön huulet vapisivat ja rinta nousi ja laski kiihkeästi.

"Minä ilmaisin sen. Minä kuulin käskyn. Minä olin täällä. Minä kuulin, että neekerit tulevat Lontoosen suojelemaan teitä ja kukistamaan kansan — ja vangitsemaan teidät. Ja minä sen estin. Minä riensin ulos ja kerroin sen kansalle. Te olette vielä Mestari".

Graham loi katseen valokuvauskoneiden mustiin linssihin, koneiden suuriin, kuuntelemaan korviin ja sitten jälleen Heleniin. "Minä olen vielä Mestari", sanoi hän hitaasti ja hän muisti aeroplaanien pitkää, lentävää laivastoa.

"Ja te tämän teitte? Te, Ostrogin sisarentytär".

"Teidän tähtenne", huudahti hän. "Teidän tähtenne! Jotta te, jota maailma on odottanut, ette tuntisi valtaanne rajoitetuksi".

Graham seisoikin hetkisen sanatonna, katsellen häntä. Hänen epäilynsä ja arvelunsa olivat Helenin läsnäollessa kadonneet. Hän muisti, mitä kaikkea hän oli aikonut sanoa. Hän astui jälleen koneiden kehään ja valo tuli kirkkaammaksi. Hän kääntyi kerta vielä häneen päin.

"Te pelastitte minut", sanoi hän, "te pelastitte valtani. Ja taistelu on alkanut. Jumala tietää, miten se päättyy — ei ainakaan häpeällä".

Hän vaiken. Sitten alkoi hän puhua noille näkymättömille joukoille, jotka noiden omituisten silmien kautta katsoivat häneen. Aluksi puhui hän hitaasti.

"Te uuden ajan miehet ja naiset", sanoi hän, "te olette nousseet taistelemaan ihmisyyden puolesta! Ja tässä taistelussa ei voittoa ole helppo saavuttaa".

Hän vaiken etsiäkseen sanoja. Ne ajatukset, jotka olivat ilmenneet ennen Helenin tuloa, palasivat jälleen, mutta muuttuneina ja vaillo mahdollisen epäilyksen varjoja. "Tänä yönä se alkaa", huusi hän. "Tämä taistelu, joka on tullut, joka leimahdellen saapuu tänä iltana, se on vaan alkua. Koko elämännen ajan täytyy teidän ehkä taistella. Elkää lannistuko, vaikka minä sortuisin, kokonaan katoaisin".

Hän huomasi, että sielussaan oleva ajatus oli liian epämääräinen sanoihin puettavaksi. Hän oli hetkisen vaiti, puheensa kohdistui kehoituksiin ja rohkaisuihin, mutta sitten sanojen virta puhkesi taas esiin. Paljon siitä, mitä hän puhui, oli vaan menneen ajan humanitaarisia suuria sanoja, mutta äänensä vakuuttava voima teki ne eläviksi. Hän kertoi vieressään olevalle naiselle, mitä entisajan päivät olivat nykyajan ihmiselle. "Minä tulen menneisyydestä luoksenne", sanoi hän, "ja minulla on muisto aikakaudesta, joka toivoi paljon. Minun aikani oli unelmien aika — alun aika, jalojen toiveiden aika; koko maailmassa me olimme herättäneet kaipuun saada sodat loppumaan, jotta kaikki miehet ja naiset saisivat elää jalosti nauttien vapautta ja rauhaa. Niin me toivoimme menneinä aikoina. Ja miten on näiden toiveiden käynyt? Minne on ihminen joutunut näinä kahtena satana vuotena?"

"Suunnattoman suuria kaupunkeja, laajoja valtoja, kollektiivinen suuruus, jota emme voineet uneksiakaan. Sitä varten me emme työskennelleet, ja se oli seurauksena. Mutta miten on käynyt niiden yksityisten olentojen, jotka muodostavat tämän suuren kokonaisuuden? Millaista on yksilön elämä? Se on pysynyt samallaisena — puutetta ja työtä, elämää, joka on särkynyttä ja pettymyksistä rikasta, elämää sitoo valta, sitoo voima ja se päättyy särkyneenä tai hulluuteen. Vanha uskonto on hävitetty tai muutettu ja uusi uskonto —. Löytyykö uutta uskontoa?"

Monta seikkaa, joita hän ennen oli toivonut voivansa uskoa, hän tunsikin nyt uskovansa. Hän puhui uskosta, selvitteli sitä, takertui siihen joksikin aikaa. Hän puhui innokkaasti, katkonaisin ja epäjohdonmukaisin lausein, mutta sydämen lämmöllä ja koko voimallaan tuosta uudesta uskostaan, joka hänellä oli. Hän puhui kieltäytymisen suuruudesta, uskostaan ihmiskunnan elämän kuolemattomuuteen, elämän, jossa me olemme ja liikumme ja josta saamme alkumme. Hänen äänensä nousi ja laski, ja mittauskoneet merkitsivät voimakkaita suosionosoituksia, pimeässä hänen rinnallaan kuuntelijat odottivat hänen sanojaan. Ja tällä epäilyksen ja häilyväisyyden hetkellä sai hän varmuutta ja suorutta tietäessään vierellään olevan kuulijoita. Innostuksensa sai hänessä vallan; hän ei epäillyt sankarikutsunsa, ei sankarillisia sanojaan, ne tulivat luonnollisesti ja vaivatta. Kaunopuheliaisuutensa ei enää ollut ontuvaa. Vihdoin lopetti hän puheensa. "Tässä ja nyt", huusi hän, "teen minä testamenttini. Kaikki, mitä minun on tässä maailmassa, annan minä maailman kansalle. Sen minä annan teille, ja itseni minä annan teille. Ja, jos Jumala sen tahtoo, elän puolestanne tai kuolen puolestanne".

Suurella liikkeellä lopetti hän puheensa ja kääntyi pois päin. Hän näki äskeisen innostuksensa kuvastuvan nuoren tytön kasvoilla. Heidän katseensa kohtasivat toisensa; ne olivat tulvillaan innostuksen kyöneitä. Näkymätön voima vei heitä toisiaan kohden. He tarttuivat toistensa käsiin ja seisivat siten kauvan vaiti. Helen kuiskasi. "Minä tiesin sen", kuiskasi hän. "Minä tiesin sen". Graham ei löytänyt sanoja, hän vaan puristi hänen kättään omassaan. Hänen sielussaan taisteli suuret tunteet.

Keltapukuinen mies astui heidän viereensä. Ei kumpikaan heistä huomannut hänen tuloaan. Hän ilmoitti, että lounainen osasto marssi palatsia kohden. "Minä en odottanut niiden niin pian valmistuvan", huudahti hän. "He ovat tehneet ihmeitä. Teidän täytyy lähettää heille joku sana rohkaistakseen heitä matkallaan".

Graham laski Helenen käden vapaaksi ja katsoi keltapukuiseen mieheen vaipuneena omiin ajatuksiinsa. Sitten vavahti hän ja mieleensä juolahti aikaisempi ajatuksensa lentoasemista.

"Niin", sanoi hän. "Se on hyvä, se on hyvä". Hän mietti sopivaa tervehdystä. "Sanokaa heille: — oivasti tehty, lounaislaiset".

Hän loi jälleen katseensa Helen Wottoniin. Hänen kasvoistaan voi Helen lukea, miten eri ajatukset taistelivat hänen sielussaan. "Meidän täytyy valloittaa lentoasemat", selitti hän. "Jos emme sitä onnistu tekemään, niin voivat he tuoda neekerit kaupunkiin. Ennen kaikkea täytyy meidän saada ne valtaamme".

Puhuessaan tunsikin hän, ettei tämä ollut sitä, mitä hänen mielessään liikkui ennenkuin hänet keskeytettiin. Hän näki pettymyksen ilmeen Helenin silmissä. Hän aikoi jotain sanoa, kun kimeä kellonsoitto peitti hänen sanansa. Graham aavisti Helenin odottavan siitä, että hänen piti astua johtamaan marssivaa kansaa, että se oli hänen tehtävänsä. Hän ehdoitti sitä yht'äkkiä. Hän puhui keltapukuiselle miehelle, mutta Helenille hän oikeastaan sen sanoi. Helenen kasvoissa välähti ilo. "Täällä minä en tee mitään", sanoi Graham.

"Se on mahdotonta", vastusteli keltapukuinen mies. "Taistelu on käsirysy. Teidän paikkanne on täällä".

Hän selitteli laveasti. Hän näytti, missä huoneessa Grahamin tuli odottaa, ja väitti, ettei mikään muu ollut mahdollista. "Meidän täytyy tietää, missä te olette", sanoi hän. "Joka hetki voi syntyä odottamattomia seikkoja, jotka vaativat teidän läsnäoloanne ja päätöstänne". Huone oli komea ja siellä oli runsaasti uutiskoneita ja särkynyt peili, joka ennen oli ollut yhteydessä vahtitornin kanssa. Grahamin

mielestä oli aivan luonnollista, että Helen jäi hänen luokseen.

Suunnattomat rauniot olivat herättäneet hänessä kuvan voimakkaasta taistelusta, taajoista joukoista, jotka taistelivat vimmoissaan. Mutta täällä ei ollutkaan uneksimaansa taistelukenttää. Sen sijaan täytyi hänen olla erillään — ja joutilaana. Vasta iltapäivällä sai hän vähitellen tarkan tiedon taistelusta, joka sinne kuulumatta ja näkymättä raivosi neljän kilometrin päässä hänestä Roehamptonin lentoaseman alapuolella. Se oli omituinen ja ennen tuntematon kamppailu, taistelu, joka muodostui sadasta tuhannesta pienestä ottelusta teiden risteyksissä ja käytävissä, kaukana auringon valosta, sähkövalon loistossa, suunnaton taistelu, kun monet aseihin tottumattomat huutojen ohjaamina kävivät sotaa, monet, joiden voimat olivat heikontuneet koneellisessa työssä ja veltostuneet kaksisataa vuotta kestäneen orjuustunteen vaikutuksesta, koettaen voittaa toisia, jotka olivat huonontuneet aistillisen ja etuoikeuksien luoman turmeluksen kautta. Ei heillä ollut kanuunoita kummallakaan puolella, eikä mikään univormu eroittanut heitä; ainoana aseena kummallakin puolen oli tuo viheriäinen pyssy, joiden salainen valmistaminen ja äkkinäinen jakaminen runsain määrin oli ollut Ostrogin taitavin voimannäyte taistelussaan Neuvostoa vastaan. Harvat osasivat näitä aseita käyttää, useat eivät olleet niitä koskaan ladanneet, moni sellaisen saatuaan lähti ilman ampumavaroja taisteluun; sodan historia ei tunne hurjempaa taistelua. Se oli harjottelijain sotaa, hirveätä koetaistelua, aseelliset kapinoitsijat taistellen toinen toistaan vastaan, aseelliset kapinalliset rientäen huutojen ja laulun vimman johtamina eteenpäin, luottaen omaan lukumääräänsä, juosten myriadiittain pitkin kapeita käytäviä, hävitettyjä hissejä, verestä liukkaita gallerioja, salit ja käytävät täynnä sauhua, lentoasemien alapuolella, oppien siellä, missä kaikki peräytyminen oli mahdotonta, entisen sodankäynnin salaisuudet. Taivas oli aivan kirkas, ja lukuunottamatta pieniä rusohohtavia usvia, jotka illan tullen lisääntyivät, ei taivaalla näkynyt ainoatakaan pilvettä. Ostrogilla ei näyttänyt olevan pommia ja taistelun alkupuolella ei siis aeroplaaneilla ollut mitään tehtävää. Taivas oli kirkas, se näytti pysyvän selvänä odottaessaan aeroplaanien tuloa.

Tavan takaa tuli uusia viestejä ilmoittaen aeroplaanien lähestyvän, viestejä ensin Välimeren etelärannalta ja sitten äkkiä Etelä-Ranskasta. Mutta Grahamin käskyistä huolimatta ei löydetty niitä uusia kanuunoita, jotka Ostrog oli antanut valaa ja jotka löytyivät jossain kaupungin sisällä; ei myöskään tiedetty, millä tuloksella vimmatu kansa taisteli lentoasemien valloittamisesta. Toinen Työkomppanian osasto toisensa jälkeen ilmoitti olevansa valmiina ja lähtevänsä liikkeelle, sitten katosivat ne sokkeloihin, joissa sota riehui, eikä niistä kuulunut enää sen enempää. Mitä siellä tapahtui? Toimeliaimmat osastopäällikötkään eivät sitä tietäneet. Vaikka ovia taukoamatta avattiin ja suljettiin, vaikka kiireellisiä viestejä tuotiin, ja sähkökellot soivat ja tiedonantokoneet yhtäpäättä naksuttivat, niin tunsivat Graham olevansa niin erillään kaikesta, niin kumman toimeton ja tarpeeton.

Tämä erillään olo tuntui hänestä omituisemmalta, odottamattomimmalta mitä oli tapahtunut heräämisensä jälkeen. Tämä muistutti tuota pakollista toimettomuutta, jota ihminen joskus tuntee unissaan. Ensiksi kapina, odottamaton taistelu hänen ja Ostrogin välillä maailman vallasta, ja sitten tämä oleskelu rauhallisessa pienessä huoneessa, jossa oli torvet, kellot ja särkynyt peili!

Toisinaan ovi sulkeutui ja he olivat aivan kahdenkesken; he olivat aivan erillään tästä suuren suuresta taistelusta, joka raivosi ulkona, jonka he tarkalleen tiesivät ollessaan kahden kesken tässä yksinäisyydessä. Sitten ovi taas aukeni, lähetit riensivät sisään, tai kimeä kellonääni keskeytti heidän rauhansa, ja tuntui kuin rajumyrsky äkkiä olisi lentänyt ikkunasta sisään loistavasti valaistuun taloon. Tuima ja pauhaava kiihko, taistelun vimma ja väkivaltaisuus tunkeutui tänne aivan heidän luokseen huumaten heidät. He eivät enää olleet toimivia henkilöitä, vaan katselijoita, peloittavan hirmukouristuksen näkijöitä. He tuntuivat toinen toisilleenkin epätodellisilta, pienoisolennoilta, sanomattoman vähäpätöisiltä ja ainoat todelliset vastavoimat, todelliset olemassa olevat seikat olivat, ensiksi kaupunki, joka tuolla etäällä riehui ja toimi puolustuksen yhä jatkuvassa vimmassa, ja toiseksi aeroplaanit, jotka varmasti saapuivat heitä kohden maapallon pyöreän olan yli.

Ensiksi oli heidät vallannut innostunut luottamus ja turvantunne toisiinsa, suuri ylpeys oli saanut heissä vallan, molemminpuolinen ylpeys ajattellessaan, mitkä suuret tapaukset he olivat saaneet aikaan. Graham oli alkanut kävellä pitkin huonetta puhellen innoissaan ja ollen vakuutettu suunnattoman suuresta kohtalostaan. Mutta hitaasti oli epämääräiset ja levottomat ajatukset lähestyvistä tappiosta alkaneet kalvaa hänen innostustaan. Kului pitkä aika, jolloin he olivat kahden. Hän vaihtoi silloin puheenainetta, muuttui itsekkääksi, puhui merkillisestä unestaan, entisestä pienestä elämästään ja kaukaisista mutta selvistä muistoistaan, kuten katsoen ison suurennuslasin läpi, ja kaikista niistä intohimon ja hairahdusten lyhyistä leikeistä, jotka olivat muodostaneet hänen entisen elämänsä. Helen puhui vähän, mutta kasvojensa ilme seurasi Mestarin ääntä ja sen sävyä, ja Graham oli onnellinen löydettyään vihdoinkin jonkun, joka häntä täydellisesti ymmärsi. Jättäen syrjään kaikki vanhat muistot palasi hän siihen suuruuden tunteeseen, jonka Helen herätti hänessä. "Ja keskellä kaikkea sitä odotti tämä kohtalo minua", sanoi hän; "tämä suunnaton perintö, josta en voinut uneksiakaan".

Vähitellen heidän sankarilliset ajatuksensa vallankumouksen taistelusta siirtyivät heidän keskinäisiin asioihinsa. Graham alkoi kysellä häneltä. Helen kertoi elämästään ennen hänen heräämistään, puhui

hyvin vilkkaasti tyttöunelmistaan, jotka olivat määränneet hänen elämänsä suunnan ja siitä uskomattomasta vaikutuksesta, joka Grahamin heräämisellä oli ollut. Hän puhui myöskin nuoruutensa traagillisesta kohtalosta, joka oli synkistänyt hänen mielensä, kasvattanut hänessä vihan vääryyttä vastaan, ja jo varhain avannut hänen sydämensä tuntemaan laajemmin ihmiskunnan kärsimyksiä. Muutaman hetken ajan oli Grahamin mielestä tuo ulkona riehuva sota vain suuremmoisena taustana heidän yksilöllisille asioilleen.

Samassa heidän avomielinen keskustelunsa keskeytyi. Lähetit tulivat ilmoittamaan, että suuri laivasto aeroplaaneja kiisi jo Avignonin yli. Graham meni huoneen nurkassa olevan kristallilevyn eteen ottaakseen asiasta tarkan selon. Hän meni karttahuoneeseen ja tutki erästä karttaa mittailen Avignonin, Arawanin ja Lontoon väliä. Hän teki nopeasti laskelmansa. Hän palasi osastopäälliköiden huoneeseen saadakseen kuulla uutisia lentoasemien valloittamisesta — mutta mitään tietoja ei ollut heillä. Hetken kuluttua palasi hän huoneeseensa.

Kasvojensa ilme oli muuttunut. Hänen mieleessään hämärti ajatus, että taistelu oli jo puoliksi käyty, että Ostrog pysyi kannallaan, että aeroplaanien tulo voi saada aikaan pakokauhun, josta voi olla turmiokkaita seurauksia. Erään lähettilään viestissä oleva lause sai hänet ajattelemaan, mitä oli tulossa. Jokainen näistä lentävistä jättiläisistä toi tuhannen puolivillii neekerinä tuhoamaan kaupungin. Äkkiä hänen humaaniminen innostuksensa lauhtui. Kaksi osastopäällikköä ainoastaan oli salissa, kun hän vähän ajan kuluttua sinne palasi, Atlaksen sali näytti tyhjältä. Hän huomasi muutoksen tapahtuneen ympärillään olevissa ihmisissä. Synkkä pettymyksen tunne valtasi hänet. Helen katsoi levottomana häneen, kun Graham jälleen palasi hänen luokseen.

"Ei mitään uutta", sanoi hän teeskennellyn väliäpitämättömästi nähdessään hänen kysyvän katseensa.

Sitten hän puhui suoraan. "Tai pikemmin — huonoja uutisia. Me olemme tappiolla. Me emme valloita asemaa itsellemme, ja aeroplaanit lähestyvät yhä enemmän".

Hän käveli huoneen perälle ja kääntyi.

"Jollemme aivan kohta saa lentoasemia valtaamme — niin jotain kauheata tapahtuu. Me joudumme tuhon omiksi".

"Ei!" sanoi Helen. "Meillä on oikeus ja kansa puolellamme. Meillä on Jumala puolellamme".

"Ostrogilla on sotakuri — hänellä on suunnitelmansa. Tiedättekö, mitä juuri äsken tunsin —. Kun kuulin noiden aeroplaanien yhä lähenevän. Minä tunsin taistelevani kohtalon sotavoimaa vastaan".

Helen ei vastannut pitkään aikaan. "Me olemme tehneet oikein", sanoi hän vihdoin.

Graham loi häneen epäilevän katseen. "Me teimme, mitä meidän täytyi. Mutta riippuiko tämä meistä? Eikö tämä ole vanha synty, vanhan synnin palkka?"

"Mitä te tarkoittatte?" kysyi Helen.

"Nuo neekerit ovat villiä, voiman avulla on heitä hallittu, ja voimana heitä on käytetty. Ja he ovat olleet valkoisten vallan alaisena kaksisataa vuotta. Eikö se ole rotujen keskinäistä taistelua? Toinen rotu rikkoo — toinen kostaa".

"Mutta nämät työmiehet, tämä onneton Lontoon kansa —!"

"Näennäistä sovintoa. Nousemalla kapinaan kostavat he tehtyjä vääryyksiä".

Helen katsoi häneen kummastuen sitä uutta puolta, jonka hän näki asioista.

Samassa kuului kellon kimeä ääni, askelten ääntä ja fonograafisen koneen puhetta. Keltapukuinen mies tuli huoneeseen. "Mitä?" kysyi Graham.

"He ovat Vichyssä".

"Missä ovat ne kaikki, jotka odottivat Atlaksen salissa?" kysyi Graham äkkiä.

Samassa kuului taas puhokoneen ääni. "Me saisimme nyt voiton", sanoi keltapukuinen mies mennessään pois, "jos vaan tietäisimme, minne Ostrog on kätkenyt kanuunat. Kaikki riippuu nyt siitä. Ehkä tämä —" Graham seurasi häntä. Kaikki tiedot koskivat vain aeroplaania. Ne olivat ennättäneet jo Orleansiin.

Graham palasi Helenin luo. "Ei mitään uutisia", sanoi hän. "Ei mitään uutisia".

"Emmekö me voi mitään tehdä?"

"Emme mitään".

Hän käveli kärsimättömänä edes ja takaisin huoneessa. Äkkiä hänen luonteensa mukainen suuttumus sai hänessä vallan. "Kirottu olkoon tämä sekava maailma!" huusi hän, "ja kaikki ihmisten keksinnöt! Että ihminen kuolee kuin hiiri satimeen koskaan näkemättä vihamiestään! Oh, kun saisi purkaa kiukkuaan!..."

Hän kääntyi, ja koko esiintymisessään oli tapahtunut muutos. "Tämähän on järjetöntä", sanoi hän. "Minä olen villi-ihminen".

Hän käveli ja sitten seisahtui. "Ovathan Lontoo ja Pariisi vain kaksi kaupunkia. Koko lauhkea vyöhyke on noussut kapinaan. Mitä siitä, vaikka Lontoo on tuomittu turmioon ja Pariisi häviöön? Nehän ovat vain satunnaisia tapauksia". Jälleen ajoi uutisten kuulemisen nälkä hänet tiedustelemaan. Hän palasi vakavamman näköisenä ja istui Helenin viereen.

"Loppu on jo lähellä", sanoi hän. "Kansa näyttää kymmentuhansin joukoin taistelleen ja kaatuneen, kadut Roehamptonin tienoilla mahtavat näyttää palaneelta mehiläiskeolta. Ja he ovat turhaan kaatuneet. He hyökkäävät vain alinta kerrosta vastaan. Aeroplaanit ovat Pariisin lähellä. Vaikka voitto leimahtaisikin nyt esiin, niin ei mitään voitaisi tehdä, ei olisi aikaa tehdä mitään, ennenkuin ne ovat hyökänneet meihin. Kanuunat, jotka olisivat voineet pelastaa meidät, ovat kadonneet! Kadonneet! Ajatelkaa tätä epäjärjestystä! Katsokaa tätä järjetöntä taistelua, jossa ei löydetä edes omia aseita! Oh, olisi minulla nyt aeropiili — edes yksi ainoa! Ilman sitä olen voitettu. Ihmiskunta on voitettu ja asiamme kadotettu! Minun kuningaskuntani, minun järjetön ja typerä kuningaskuntani on kestänyt yhden yön. Ja minä yllytin tätä kansaa taisteluun —"

"He olisivat muutenkin taistelleet".

"Sitä epäilen. Minä olen tullut heidän keskelleen —"

"Ei", huudahti Helen, "se ei ole totta. Jos tappio tulee — jos te kuolette —. Mutta se ei voi tapahtua, ei voi tapahtua näin monen vuoden kärsimysten jälkeen".

"Ah! Me tarkoitimme hyvää. Mutta — uskotteko todellakin?"

"Jos joudutte tappiolle", huudahti hän, "niin te olette kuitenkin puhunut. Sananne kiisivät tuulen viimana läpi maailman, ja puhalsivat vapaudentulen ilmiliikkiin. Mitä siitä, jos tuo liekki hiukan leiskahtelee. Ei mikään voi puhuttua sanaa muuttaa. Tehtävänne on onnistunut."

"Mitä varten? Olkoon niin. Olkoon niin. Muistattehan, mitä tästä kaikesta sanoin, kun te siitä minulle puhuitte — hyvä Jumala! Siitä on nyt tuskin vuorokausi kulunut! — Minä sanoin, ettei minulla ollut teidän uskoanne. Olkoon kuinka tahansa — nyt ei missään tapauksessa voi tehdä enää mitään."

"Teillä ei ole minun uskoani! Tarkoitatteko sillä —? *Kadutteko?*"

"En", vastasi Graham nopeasti, "en! Nimessä Jumalan — *en!*" Äänensä värähti. "*Mutta* —. Minä olen hätäillyt. Minä tiesin liian vähän — ja toimin liian nopeasti..."

Hän vaikeni. Hän häpesi omaa tunnustustaan.

"Mutta yksi onni korvaa kaiken. Minä löysin teidät. Tämän vuosien kuilun yli tulin luoksenne. Kaikki muu on täytetty — loppunut. Teillekin on tämä ehkä ollut hiukan enemmän — tai hiukan vähemmän —"

Graham vaikeni ja katsoi suoraan häneen, ja ulkona huusi lähetti, että aeroplaanit olivat jo Amiensen kohdalla.

Helen nosti kätensä kaulaansa, huulensa olivat kelmeät. Hän tuijotti eteensä aivan kuin nähden jonkun kamalan mahdollisuuden uhkaavan. Äkkiä kasvojensa ilme muuttui. "Oh! kunhan vaan olen ollut rehellinen!" huudahti hän, ja sitten, "*olenko* ollut rehellinen? Minä rakastin maailmaa ja vapautta, minä vihasin julmuutta ja sortoa. Niin, sitä se oli".

"Niin", sanoi Graham, "niin. Ja me teimme, mitä me voimme tehdä. Me julistimme oppimme, meidän oppimme. Mutta nyt —. Mutta nyt kai viimeinen hetkemme on tullut, kun nämät suuret asiat ovat täyttyneet."

Hän vaikeni. Helen istui vaiti. Kasvonsa olivat kalman kalpeat.

He eivät kuulleet äkillistä melua ulkoa, edes ja takaisin juoksemista, huutoja. Sitten äkkiä Helen vavahti ja kuunteli. "Se on —", kiljaisi hän ja nousi, voimatta puhua, voimatta uskoa, riemuiten. Ja

Grahamkin kuunteli. Kirkkaat äänet huusivat "Voitto!" Niin, he huusivat "Voitto!" Hänkin vuorostaan nousi ja tavaton toivon välke loisti kasvoissaan.

Keltapukuinen mies veti verhot syrjään ja astui sisään vavisten, suuren mielenliikutuksen vallassa. "Voitto", huusi hän, "voitto! Kansa voittaa. Ostrogin miehet ovat joutuneet tappiolle".

"Voittoko?", huudahti Helen ja hänen äänensä sointui käheältä ja heikolta.

"Mitä te tarkoitatte?" kysyi Graham. "Kertokaa minulle! *Mitä?*"

"Me olemme karkoittaneet heidät Norwoodin alemmista gallerioista, Streatham sytytettiin ja palaa ilmielikkissä, ja Roehampton en meidän hallussamme. *Meidän!* — ja me olemme anastaneet sinne jääneen aeropiilin".

Hetkisen Graham ja Helen olivat vaiti, heidän sydämensä sykkivät kiihkeästi, he katsoivat toinen toisiinsa. Viimeisen kerran välähti Grahamin mieleen ajatus valtakunnasta, kuningasvallasta yhdessä Helenin kanssa. Se välähti ja katosi.

Kimeä kello soi. Kiihoittunut, harmaatukkainen mies tuli osastopäällikköjen huoneesta. "Kaikki on hukassa", huusi hän.

"Mitä hyötyä meillä nyt on Roehamptonin valloituksesta? Aeroplaanit nähtiin jo Boulognen luona!"

"Siis kanaali enää jälellä!" sanoi keltapukuinen mies.

Hän teki nopeasti laskelman. "Puolen tunnin päästä".

"Heillä on kolme lentoasemaa hallussaan", sanoi vanhus.

"Ja kanuunat?" sanoi Graham.

"Me emme voi saada niitä kuntoon — puolessa tunnissa".

"Onko ne siis löydetty?"

"Liian myöhään", sanoi vanhus.

"Jos me voisimme heitä pidättää tunnin ajan!" huusi keltapukuinen mies.

"Ei mikään heitä nyt voi pidättää", sanoi vanhus. "Heillä on ensimmäisessä laivastossaan lähes sata aeroplaania".

"Tunninko ajan?" kysyi Graham.

"Niin lähellä voittoa!" sanoi osastopäällikkö. "Nyt kun olemme löytäneet nuo kanuunat. Niin lähellä voittoa —. Jos saisimme ne edes nostetuiksi kaupungin katolle".

"Pitkänkö ajan se veisi?" kysyi Graham äkkiä.

"Tunnin ajan — varmasti".

"Liian myöhään", huudahti osastopäällikkö, "liian myöhään".

"*Onko* se liian myöhäistä?" kysyi Graham. "Juuri nyt —. Tunnin päästä!"

Hän keksi äkkiä pelastuksen mahdollisuuden. Hän koetti puhua tyynesti, mutta kasvonsa olivat kalmankalpeat. "Yksi mahdollisuus löytyy. Te sanoitte, että yksi aeropiili löytyy —?"

"Roehamptonin lentoasemalla, sir".

"Särjettynäkö?"

"Ei. Se makaa selällään vaunuissa. Sen voi nostaa raiteille — hyvin helposti. Mutta meillä ei ole aeronautia —".

Graham katsahti molempiin miehiin ja sitten Heleniin. Hän puhui pitkän äänettömyyden jälkeen. "*Meilläkö* ei ole aeronautia?"

"Ei ainoatakaan".

"Aeroplaanit ovat kömpelöitä", sanoi hän mietteissään, "verrattuina aeropiileihin".

Hän kääntyi äkkiä Helenin puoleen. Hän oli päätöksensä tehnyt. "Minun täytyy se tehdä".

"Tehdä, mitä?"

"Mennä lentoasemalle — tuon aeropiilin luo".

"Mitä te tarkoitatte?"

"Minähän olen aeronauti. Ja siis —. Nämät päivät, joista te minua moittitte, eivät siis ole kuluneet hukkaan".

Hän kääntyi keltapukuisen ja vanhuksen puoleen. "Käskekää heitä nostamaan aeropiili raiteille".

Keltapukuinen hidasteli.

"Mitä te aijotte tehdä?" huudahti Helen.

"Tuo aeropiili — se on kohtalon suoma —".

"Te aijotte —?"

"Taistella — niin. Taistella ilmassa. Minä olen sitä jo ajatellut —. Aeroplaani on kömpelö. Tarmokas mies —!"

"Mutta — siitä asti kuin lentokoneet keksittiin —" huudahti keltapukuinen mies.

"Sitä ei ole tarvittu. Mutta nyt on aika tullut. Sanokaa heille nyt — käskekää heitä nyt — nostamaan se raiteille".

Vanhus loi kysyvän katseen keltapukuiseen mieheen, kohotti päätään, ja riensi pois.

Helen astui askeleen Grahamia kohden. Hänen kasvonsa olivat kalpeat. "Mutta — miten yksi voi taistella? Te saatte surmanne".

"Ehkä. Mutta, jollen tee sitä itse — tai annan jonkun toisen sen uskaltaa —".

Hän vaikeni, hän ei enää voinut puhua, yhdellä liikkeellä hän syrjäytti muut mahdollisuudet, ja he seisoivat katsoen toisiinsa.

"Te olette oikeassa", sanoi Helen vihdoinkin hiljaa. "Te olette oikeassa. Jos se on tehtävä. Niin teidän täytyy mennä".

Graham astui askeleen häntä kohden, Helen peräytyi, käänsi kalpeat kasvonsa pois päin ja esti häntä lähestymästä. "Ei", sanoi hän vaivalloisesti hengittäen. "Minä en voisi —. Menkää nyt".

Graham ojensi kätensä. Helen puristi sitä. "Menkää nyt", huudahti hän. "Menkää nyt".

Graham hidasteli ja tajusi. Hän nosti kätensä ylöspäin puoliteatraalisella tavalla. Hän ei voinut sanoa sanaakaan. Hän poistui.

Keltapukuinen mies kääntyi hienotunteisena ovea kohden. Mutta Graham meni hänen ohitseensa. Hän riensi salin läpi, jossa osastopäällikkö telefontin kautta käski nostamaan aeropiilin raiteille.

Keltapukuinen mies loi katseen liikkumattomaan Heleniin, hidasteli ja riensi Grahamin jälestä. Graham ei katsahanut taakseen, hän ei sanonut sanaakaan ennenkuin etuhuoneen suureen saliin johtava verho sulkeutui hänen takanaan. Sitten käänsi hän päänsä ja verettömiltä huuliltaan kuului lyhyt, nopea käsky.

XXIV Luku.

Aeroplaanien tulo.

Kaksi sinipukuista miestä makasi suullaan rautasillalla, joka kulki Roehamptonin lentoaseman reunaa myöten, pyssyt ojolla tähystellen Wimbledon-Parkin lentoasemalle päin. Tuon tuostakin nämät miehet vaihtoivat sanan keskenään. He puhuivat sitä sotkuista englanninkieltä, jota heidän kansanluokkansa ja aikakautensa käytti. Ostrogilaisten tuli oli harventunut ja lopulta tauonnut, eikä vähään aikaan ollut näkynyt muuta kuin joitakuuta yksityisiä vihollisia. Mutta kaiku siitä taistelusta, jota yhä vielä käytiin alemmissa gallerioissa, kuului joskus kansan huutojen tauottua. Muutaman metrin päässä heidän

takanaan virui kuollut taistelija selällään, ja hänen sininen pukunsa kyti hiljaa sen aukon ympärillä, josta kuula oli osunut hänen rintaansa. Aivan ruumiin vieressä istui eräs haavoittunut, jonka jalka oli ammuttu, elottomin kasvoin tuijottaen vammaansa. Heidän takanaan lepäsi jättiläiskoossaan valloitettu aeropiili kärryjensä päällä selällään. Toinen miehistä kertoi miten hän nähdessään erään vihollisen koettavan pujahtaa rautapylvään taakse suojaan, oli umpimähkään ampunut ja osunut toiseen juuri kun tämä vauhdin vaikutuksesta olikin juossut pylvään ohitse.

"Minä en näe häntä lainkaan", sanoi toinen mies kiusalla.

Ampuja alkoi räyhätä ja haukkua kiihoittuneena selittäen tehneensä tuon teon. Mutta äkkiä, keskellä hänen puhettaan kuului alhaalta voimakasta huutoa.

"Mitä nyt on tapahtunut", sanoi hän ja nousi toiselle kyynärpäälleen ja katsoi portaiden päästä keskikerrokseen. Joukko sinipukuisia riensi portaita ylös ja kiisi lentoaseman halki aeropiilin luo.

"Emme me tarvitse noita houkkioita", sanoi hänen toverinsa. "Ne vaan häiritsevät ja estävät ampumasta. Mitä he nyt aikovat?"

"Ssh! — he huutavat jotain".

Molemmat miehet kuuntelivat. Äsken tullut joukko oli kokoontunut aeropiilin luo. Kolme osastopäällikköä, jotka tunsivat heidän mustista viitoistaan ja arvonmerkeistään, ryömi aeropiilin sisään ja nousi sen päälle. Koko joukko tarttui koneeseen, pari kolme miestä kuhunkin siivenkannattajaan, kunnes koko lentokoneen ympärillä oli nostajia. Toinen ampujista nousi polvilleen. "He aikovat kääntää sen vaunuilleen — sitä he tekevät".

Hän nousi seisomaan, samoin toverinsa. "Mitä varten?" sanoi hänen toverinsa. "Eihän meillä ole aeronautia".

"He panevat sen ainakin kuntoon". Hän loi katseen pyssyynsä, sitten puuhaavaan parveen, ja äkkiä kääntyen haavoittuneen puoleen sanoi hän: "Pidä sinä tätä", antaen hänelle pyssyynsä ja patruunalaukkunsa; ja kiireesti juoksi hän aeropiilin luo. Neljännestantun ajan oli hän hikoileva, vetävä, lykkäävä, huutava ja käskyjä noudattava titaani, ja kun se oli saatu paikoilleen oli hän toisten titaanien joukossa huutamassa hurraata omalle työlleen. Silloin vasta sai hän kuulla sen, minkä jokainen jo kaupungissa tiesi, että Mestari, vaikka olikin vasta-alkaja, aikoi itse käyttää lentokonetta, ja saapui kohta tarkastamaan sitä, eikä sallinut kenenkään muun antautuvan vaaraan. "Se, joka uskaltaa suurimpaan vaaraan, joka kantaa raskaimman taakan, se mies on kuningas", siten kerrottiin Mestarin sanoneen. Ampuja huusi vielä hurraata ja hiki tippui hänen pörröisestä tukastaan, kun hän kuuli yhtämittaista kohinaa, vallankumouksen laulun poljennan ja säveleen. Joukon keskelle auennutta tietä myöten näki hän sankan parven nousevan portaita ylös. "Mestari tulee", huudettiin, "Mestari tulee", ja joukko hänen ympärillään taajeni taajenemistaan. Ampuja koetti päästä lähemmäksi keskiportaita. "Mestari tulee!" "Nukkuja, Mestari!" "Jumala ja Mestari", huusivat äänet.

Äkkiä nousi hänen eteensä vallankumouksen kaarti mustissa univormuissaan ja ensimmäisen ja viimeisen kerran elämässään näki hän Grahamin aivan läheltä. Hän oli kookas mies, yllään liehuva, musta viitta, kasvonsa kalpeat mutta päättäväiset ja katsoen suoraan eteenpäin; mies, joka ei kuullut, ei nähnyt, ei ajatellut ympärillään olevia pikkuseikkoja. Koko elinaikansa hän oli muistava Grahamin kalpeat kasvot. Hetkisen kuluttua oli hän mennyt ohitse ja ampuja koetti raivata itselleen tietä taajassa joukossa. Kauhusta itkevä sotilas tyrkkäsi häntä, juosten portaita kohden huutaen: "Tilaa aeropiilille!" Lähtökello soi äkkiä raskaasti ja soinnuttomasti.

Kellon äänen kaikuessa korvissaan astui Graham lähemmäksi aeropiiliä ja kulki sen siipien alitse. Hän huomasi, että monet vieressään seisovat tarjoutuivat seuraamaan häntä, mutta hän hylkäsi käden liikkeellä heidän tarjouksensa. Hänen täytyi miettiä, miten hän saa koneen käyntiin. Kello soi yhä nopeammin ja tahdissa astuvan kansan käynti kuului yhä voimakkaammin ja selvemmin. Keltapukuinen mies auttoi häntä nousemaan siipien kannikerautojen yli. Hän asettui aeronautin paikalle ja istui huolellisesti ja varmasti tuoliin. Mitä se oli? Keltapukuinen mies osotti kahta aeropiiliä, jotka näkyivät etelän taivaalla. Ei epäilemistäkään, ne odottivat aeroplaanien tuloa. Pääasia — tällä hetkellä — oli päästä lähtemään. Hänelle huudettiin jotain, kysymyksiä, varoituksia. Nuo ihmiset ikävystyttivät häntä. Hän tahtoi miettiä, muistella kaikkea, mitä hän edellisillä kokeiluillaan oli oppinut. Graham viittasi kansaa väistymään ja hän näki keltapukuisen miehen astuvan siipien kannattimien yli, näki kansan viittauksestaan poistuvan edessään olevilta kiskoilta.

Hetkisen oli hän liikkumattomana, katsoi vipuun, josta kone pantiin käyntiin, ja hentoihin koneenosiin, jotka hän niin puutteellisesti tunsivat. Silmiinsä osui pieni kaltevuuden mittaaaja, jonka ilmarakkula oli hänen puolellaan, ja hän muisti äkkiä jotain, kuljetti kymmenkunta sekuntia konetta eteenpäin, kunnes vesirakkula oli mittajaan torven keskellä. Kansa oli vaiti, tarkastellen hänen jokaista

liikettään. Kuula osui erääsen rautaan hänen päänsä päällä. Kuka ampui? Oliko tie vapaa? Hän nousi katsomaan ja istui jälleen alas.

Sekunti sen jälkeen alkoi propelli pyöriä ja hän kiisi raidetta myöten eteenpäin. Hän tarttui ohjausvipuun ja siirsi koneen taapäin saadakseen aeropiilin keulan nousemaan. Silloin alkoi kansa hurrata. Hetkisen sykki sydämensä kilpaa koneen tykytyksen kanssa, sitten huudot hiljenivät ja lopulta kaikki oli hiljaista. Ilma vinkui tuulisuojustimen yli ja maa näytti painuvan yhä alemmaksi.

Ylöspäin hän kiisi. Hän tunsu itsensä niin kaikesta levottomuudesta vapaaksi, niin tyyneksi ja varmaksi. Hän nosti keulan vielä hiukan korkeammalle, avasi vasemman siiven aukon, pyöri ympäri ja kohosi. Hän katsoi päätään huimaamatta alas ja sitten ylös. Toinen Ostrogin aeropiileistä riensi estämään hänen kulkuaan. Graham lähestyi sitä viistoon aikoen äkkinäisellä käänteellä lentää sen alitse. Sen pienet aeronautit pitivät häntä silmällä. Mitähän he aikoivat tehdä? Hänen toimintahalunsa kasvoi. Toisen näki hän tähtäävän pyssyllä valmistuen laukaisemaan. Mitähän ne luulivat hänen aikovan tehdä? Samassa ymmärsi hän heidän aikeensa, ja hänen päätöksensä oli tehty. Hänen hetkellinen toimetttömyytensä oli kadonnut. Hän avasi kaksi aukkoa lisää vasemmanpuolisesta siivestä, pyöri ympäri, lensi vihamielistä aeropiiliä kohden, sulki siiven aukot ja iski suoraan sitä kohden, keulan ja tuulisuojustimen varjelijassa häntä pyssyn kuulalta. Se taipui hiukan ikäänkuin väistääkseen. Graham käänsi keulan ylöspäin.

Hän puri hampaansa yhteen, kasvonsa vääntyivät tahtomattaan, ja krats! Hän iski vastustajaan! Hän iski alhaalta ylöspäin lähinnä olevaan siipeen.

Hyvin hitaasti näytti vastustajan siipi palaavan entiseen asentoon hyökkäyksen jälkeen. Hän näki sen koko leveydessään, sitten se liiti alas hänen näkyvistään.

Hän huomasi keulansa painuvan alaspäin, kätensä takertui vipuun kiinni, veti ja sai koneen siirtymään taapäin. Hän tunsu pienen täräyksen, koneen keula kääntyi äkkiä ylöspäin ja hetkisen aikaa tunsu hän makaavansa melkein selällään. Kone kieppui ja heilui, se näytti tanssivan paikallaan. Hän ponnisti kovasti voimiaan, painautui vipua vastaan ja sai koneen hitaasti taas kulkemaan eteenpäin. Hän nousi, mutta ei enää niin jyrkästi pystysuoraan. Hän lähätti hetkisen, ja tarttui jälleen vipuihin. Ilma vinkui hänen ympärillään. Uusi ponnistus ja hän lensi melkein vaakasuorassa. Hän saattoi jälleen hengittää. Ensi kerran käänsi hän päänsä nähdäkseen, miten vastustajiensa oli käynyt. Hän tarkasti vielä vipua, katsoi uudestaan alaspäin. Ensi hetkessä luuli hän niiden kadonneen. Kuten kupariraha pyörii rahapeliä pelattaessa, niin näki hän etelänpuoleisten lentoasemien välillä jotain pientä, litteää, kepeää ja särkyvää putoavan.

Ensiksi ei hän ymmärtänyt, mitä se oli, mutta sitten hurja ilo sai hänessä vallan. Hän huusi täyttä kurkkua ja hänen äänensä kuului villiltä, ja kiisi yhä ylemmäksi taivaalla. "Missä on toinen aeropiili", ajatteli hän. "Nyt on sen vuoro —" Katsoessaan ympärilleen avaruuteen pelkäsi hän ensi hetkessä, että se oli lentänyt hänen yläpuolelleen, mutta sitten näki hän sen laskeutuvan Norwoodin lentoasemalle. He olivat aikoneet ampua. Mutta kun olisivat voineet pudota suinpäin pari tuhatta jalkaa alaspäin, niin heidän rohkeutensa ei riittänyt siihen. Taistelu oli päättynyt.

Hetkisen liiteli hän kehässä ja sitten lensi hän jyrkästi alaspäin lounaisia lentoasemia kohden. Hämärä alkoi jo tulla; sauhu palavasta Streathamien lentoasemasta, joka oli ollut niin paksu ja musta, oli nyt vaan tulipylväänä. Kaikki liikkuvien katujen täyttämät aukeamat, kadut ja läpikuultavat kupukatot, kuilut rakennusten välillä välkkyivät nyt sähkövalon loistossa, jota pehmensi laskevan auringon säteet. Niillä kolmella lentoasemalla, jotka vielä olivat Ostrogiilaisten hallussa — sillä Wimbledon-Parkin asemaa ei voitu käyttää, — se oli niin lähellä palavaa Roehamptonia, ja Streatham oli yhtenä pätsinä — paloi rovioita opastaakseen tulevia aeroplaaneja. Kun hän lensi Roehamptonin ylitse näki hän siellä tiheän väkijoukon. Hän kuuli innokkaita hurraahuutoja, kuuli Wimbledon-Parkista ammutun kuulan suhahtavan ilman läpi ja lentävän Surreyn kenttien yli. Hän tunsu tuulen viiman ja käänsi lentokoneensa niin, että se nosti hänet yhä ylemmäksi.

Hän kohosi ja kohosi, pitäen silmällä koneen tasaista käyntiä, kunnes koko seutu näytti siniseltä ja epäselvältä, ja koko Lontoo oli kuin pieni valokuovainen kartta, leikkikalukaupunki etäisyydessä. Taivaanrannan pilvireunan alapuolella oli taivas safiirinvärinen ja noustessaan ylöspäin tuli yhä enemmän tähtiä näkyviin.

Ja kas! Etelässä alhaalla ja nopeasti lähestyen näkyi kaksi pientä valopilkkua, sitten useampia ja lopulta kokonainen valosikermä kiitäen nopeasti eteenpäin. Kohta hän saattoi ne laskea. Niitä oli kaksikymmentä neljä. Aeroplaanien ensimmäinen laivasto saapui! Kauempana näkyi vielä suurempi lauma.

Hän lensi puolikehässä päästämättä tätä lähestyvää laivastoa näkyvistään. Ne lensivät kolmion muodossa, ja nuo jättiläiskokoiset loistavat muodot lähestyivät täyttä lentoa ilmassa Grahamin

alapuolella. Hän laskeutui nopeasti ja lyökäten koneen eteenpäin alkoi hän laskeutua yhä suuremmalla vauhdilla. Hän veti vivusta ja kone lakkasi käymästä. Hän alkoi laskeutua alaspäin yhä nopeammin ja nopeammin. Hän suuntasi kolmion kärkeä kohden. Hän putosi kuin kivi vinkuvan ilman halki. Hänen mielestään kului tuskin sekunti tämän hetken ja sen hetken välillä, jolloin hän iskee etummaiseen aeroplaaniin.

Ei kukaan tuossa lähenevässä suuressa neekerilaumassa aavistanut uhkaavaa kohtalooa, ei kukaan uneksintakaan haukasta, joka taivaalta siten iski heitä kohden. Ne, jotka eivät olleet ilmataudista heikkoja, kurottivat mustia kaukalojaan ja silmät selällään katselivat usvaista kaupunkia, joka yhä lähenee, rikasta ja loistavaa kaupunkia, jonne heidän tottelevia käsivarsiaan tuotettiin. Hampaat kiiluivat ja mustat kasvot loistivat. He olivat kuulleet puhuttavan Pariisiin tuotettujen toveriensa urotöistä, ja he tiesivät, että heilläkin olisi ihanat hetkensä Lontoon köyhälistön keskellä. Ja äkkiä Graham iski heihin.

Hän oli suunnannut aeroplaanin runkoa kohden, mutta aivan viime hetkessä heräsi parempi ajatus hänen mielessään. Hän kierrähti hiukan ja lensi koko painollaan vasempaan siipeen. Töytäys lennätti hänet taapain. Keula lensi aeroplaanin joustavan siiven läpi keskustaa kohden. Hän tunsu miten suuren aeroplaanin vauhti vei häntä ja aeropiiliään eteenpäin, ja kului sekunti, jona hän ajatteli, miten tämä päättynee. Hän kuuli tuhannen ihmisen hätähuudot ja huomasi, että koneensa pysyi tasapainossa, mutta kiinni jättäjäislaivassa, joka vei häntä mukanaan alaspäin. Hän katsoi sivulle ja näki aeroplaanin keskisiiven ja vastaisen siiven läpättävän. Hän näki siipien kannatteiden läpi kaatuneita tuolia, tuijottavia silmiä ja taipuneihin kannatteihin takertuvia käsiä. Vastaisen siiven aukot aukenivat, kun aeronauti koetti saada laivaansa tasapainoon! Ylhäällä seisahtui toinen aeroplaani äkkiä välttääkseen joutuvansa putoavan toverinsa pyörteeseen. Leveiden siipien lainehtiva pinta tuntui ratkeavan. Hän tunsu aeropiilinsä päässeen irti. Ja tuo vioittunut hirviö hänen allaan kääntyi aivan nurin kuin kaatuva muuri.

Graham ei ollut aivan selvillä siitä, että hän oli iskenyt aeroplaanin sivusiipeen ja päässyt irti, ennenkuin hän huomasi lentävänsä vapaasti ja alaspäin nopeasti lähestyen maata. Mitä oli hän tehnyt? Sydämensä sykki rinnassaan kuten hurjasti käypä kone, ja vähään aikaan, joka oli vaarallinen hetki hänelle, ei hän voinut liikuttaa vipuja, sillä hänen kätensä olivat aivan herpaantuneet. Vihdoin saattoi hän sen kuitenkin tehdä ja veti voimakkaasti konetta taapain, taisteli pari sekuntia häilymistä vastaan, tunsu koneen pääsevän paikoilleen, asettuvan vaakasuoraan, ja sai vihdoin sen jälleen liikkeeseen.

Hän katsoi ylöspäin ja näki kaksi aeroplaania kiitävän aivan hänen ylitseen, niiden matkustajat huusivat. Hän katsoi taaksepäin ja näki laivaston pääosan hajaantuvan ja pakenevan joka taholle; hävittämänsä aeropiili, ja joka ei ollut voinut kääntyä oikeinpäin, sipaisi kuin jättäjäislaivaston veitsen terä aivan alapuolellaan olevan tuulimoottorin siipiä.

Hän painoi koneen taapain ja katsoi vielä. Hänen koko huomionsa kohdistui allaan olevaan näkyyn ja hän nousi ylöspäin tarkastamatta aeropiilinsä suuntaa. Suuri aeroplaani putosi maahan, ja oma painonsa särki koneen sisustan; sitten kone heilahti, murskaantui suulleen siipiensä päälle. Äkkiä sen kyljestä nousi valkoinen tulen kieleke taivasta kohden. Tällä hetkellä huomasi Graham toisen aeroplaanin kiitävän suoraan häntä kohden, ja käänsi koneensa ylöspäin ja vältti siten hyökkäyksen — jos se oli hyökkäys. Se kaarteli hänen vieressään, veti hänet metrin verran alaspäin ja melkein kaasi hänet nurin hurjaa vauhtia kiitäessään.

Hän näki kolme muuta aeroplaania syöksyvän häntä kohden ja hän huomasi, että hänen välttämättä täytyi päästä niiden yläpuolelle. Aeroplaaneja oli hänen ympärillään ja ne kaartelivat hurjaa kyytiä koettaen väistää häntä, kuten hän luuli. Niitä oli hänen vieressään ylä- ja alapuolella, idän ja lännen puolella. Hyvin etäältä kuuli hän yhteentörmäyksen ja kaksi aeroplaania syöksyi syvyyteen. Etäällä näkyi uusi laivasto saapuvan. Graham nousi tasaisesti ylöspäin. Kohta olivat kaikki aeroplaanit hänen alapuolellaan, mutta vähään aikaan ei hän uskaltanut tehdä hyökkäystä, kun ei tietänyt välimatkan suuruutta. Ja sitten syöksyi hän toisen uhrinsa kimppuun, ja kaikki siinä olevat sotilaat näkivät hänen tulevan. Raskas kone kieppui ja heilahteli, sillä kaikki kauhistuneet miehet kapusivat aeroplaanin peräosaan ottamaan aseitaan. Joukko kuulia vinkui ilmassa ja tulikipinä välähti häntä suojaavan tuulisuojuksen lasissa. Aeroplaani hidasti kulkuaan ja laskeutui alemmaksi, mutta laskeutuikin liian paljon. Samassa hetkessä näki Graham Bromleykukkulan tuulimoottorien kiitävän lähemmäksi, käänsi koneensa syrjään ja aeroplaani, jota hän oli kiidättänyt eteenpäin paiskautui sitä vastaan. Kaikki äänet yhtyivät kamalaksi hätähuudoksi. Suuri aeroplaani näytti sekunnin ajan seisahtuvan pystyyn moottorien siipien sirpaleiden keskelle, ja sitten se särkyi. Suuria kappaleita lensi ilman halki ja sen koneet pirstaantuivat kuin simpukan kuoret. Kirkas liekki leimahti iltahämäräiselle taivaalle.

"*Kaksi!*" huusi Graham, samalla kun ylhäältä heitetty pommi räjähti pudotessaan, ja kiisi täyttää vauhtia jälleen ylöspäin. Ylpeä iloisuus sai hänessä vallan ja hän tunsu jättäjäislaivaston toimintahalua. Kaikki hänen levottomuutensa ihmiskunnan kohtalosta ja omasta kykenemättömyydestään olivat kokonaan kadonneet. Hän oli nyt vaan taistelija, joka iloitsi omasta voimastaan. Aeroplaanit näyttivät kiitävän joka taholle, koettaen vaan päästä häntä pakoon, neekerien hätähuudot kuuluivat lyhyinä

parahduksina aina kun hän lensi niiden lähitse. Hän valitsi kolmannen uhrinsa, iski siihen nopeasti, mutta ei saanut sitä kaatumaan. Se pääsi pakoon ja murskaantui Lontoon korkeita ulkoseiniä vastaan. Tästä yhteentörmäyksestä päästyään liiti hän niin alas, että näki jäniksen peloissaan kiitävän erään kummun yli. Äkkinäisellä käänteellä nousi hän ylöspäin ja huomasi kulkevansa Lontoon keskiosan yli ja että ilma hänen ympärillään oli aivan vapaa. Hänen oikealla puolellaan lennättivät Ostrogilaiset ilmaan tavattoman määrän varoitusrakettia, jotka paukkuivat hämärässä. Etelässä sauhusi puoli tusinaa aeroplaanin raunioita, ja idässä, lännessä ja pohjoisessa pakeni niitä hurjaa kyytiä. Ne liitelivät pohjoiseen ja länteen ja palasivat sitten etelään, sillä ne eivät voineet pysähtyä ilmassa. Nykyisen hämmennyksen aikana olisi jokaista hyökkäysrytystä seurannut kamalia yhteentörmäyksiä. Grahamin oli vaikea täydelleen arvostella, mitä hän oli tehnyt. Joka taholla poistui aeroplaaneja. Ne poistuivat. Ne tulivat yhä pienemmiksi. Ne pakenivat!

Hän kulki noin parisataa jalkaa Roehamptonin lentoaseman yläpuolitse. Se oli aivan mustanaan kansaa, joka innoissaan huusi. Mutta miksi Wimbledon-Parkin asema oli myöskin mustanaan riemuitsevaa kansaa? Streathamien lentoaseman liekit peittivät kolme etäämpänä olevaa asemaa. Hän kiersi ja nousi ylemmäksi nähdäkseen pohjoiset kaupunginosat. Ensiksi näkyi sauhun takaa Shooters' Hill'in valaistu lentoasema, jolla eräs aeroplaani, jonka oli onnistunut päästä maihin, purki neekereitään. Sitten näkyi Blackheath, ja viimeisten sauhupilvien alla Norwoodin lentoasema. Blackheathille ei ollut tullut aeroplaania, mutta eräs aeropiili oli lentovalmiina raiteilla. Norwood oli aivan täynnä kansaa, joka juoksi sinne ja tänne hurjan sekasorron vallitessa. Miksi? Äkkiä hän ymmärsi syyn. Lentoasemien itsepintainen puolustus oli loppunut, kansa tunkeutui Ostrogin viimeisen turvapaikan alakerrokseen. Ja sitten, kaukaa kaupungin pohjoiselta puolelta kuului kumea jyrähdys, iloinen viesti hänelle, voiton merkki ja ääni, kanuunan raskas paukahdus. Suunsa aukeni puoliksi, mielenliikutus kuvastui kasvoissaan.

Hän hengitti syvään. "He voittavat", huusi hän vapaasen ilmaan; "kansaa voittaa!" Toinen kanuunan paukahdus kuului aivan kuin vastaukseksi. Ja sitten näki hän Blackheathin aeropiilin kiitävän pitkien raiteitaan lentääkseen. Se kiisi eteenpäin ja kohosi. Se lensi ilmaan kuin kuula suunnaten kulkuaan etelään, häntä pakoon.

Heti ymmärsi hän, mitä oli tekeillä. Ostrog pakeni varmaankin sillä. Hän huusi ja kiisi sitä kohden. Jouduttamalla laskeutumistaan lensi hän nopeasti viistoon alaspäin. Pakolainen nousi äkkiä hänen lähestyessään. Graham lisäsi vauhtia ja syöksyi suoraan sitä kohden.

Mutta aeropiili väisti äkkiä, ja Graham meni ohitse kiitäen suinpäin hyödyttömällä vauhdillaan maata kohden.

Graham oli raivoissaan. Hän veti koneen taapäin ja kiisi kaarissa ylöspäin. Hän näki edessään Ostrogin aeropiilin kierteenmuotoisesti pakenevan. Graham nousi suoraan ylöspäin ja sai sen kiinni suuremmalla vauhdillaan ja aeropiilinsä kepeydellä, hänellä kun oli siinä yksi mies vähemmän. Hän syöksyi suinpäin ja epäonnistui jälleen! Kiitäessään ohitse näki hän Ostrogin aeronautin tyynet ja itseensä luottavat kasvot, ja Ostrogin horjumattoman päättäväisen ryhdin. Ostrog näytti katsovan suoraan toisaanne — etelään. Graham käsitti kuinka kömpelöltä hänen lentonsa mahtoi näyttää, ja se suututti häntä. Alapuolellaan näki hän Croydonin kalliit. Hän nousi äkkiä jälleen ylöspäin ja sai uudelleen vihollisensa kiinni.

Hän katsoi olkansa yli, outo näky kiinnitti hänen huomiotaan. Shooter's Hill'in lentoasema näytti nousevan; tulipylväs, joka muuttui harmaaksi muodoksi, kuten savu ja rautahatuksi, lensi ilmaan. Silmänräpäyksen tämä hatun muoto pysyi pudottaen päältäan suuret määrät metallia, sitten tiheä sauhu alkoi tulvia siitä. Kansaa oli räjäyttänyt sen ilmaan aeroplaanineen ja kaikkineen! Ja äkkiä toinen samallinen harmaa sauhupylväs nousi Norwoodin lentoasemalta. Ja juuri kun hän tätä katseli, kuului kumea jyrähdys, ja ensimmäisen räjähdysten ilmalaine osui häneen. Hän lensi ylös ja sivulle.

Ensiksi aeropiili putosi melkein pystysuoraan keula edellä ja oli menemäisillään aivan nurin. Graham nojasi tuulensuojustimeen välttämättä pyörää, joka kieppui hänen päänsä päällä. Ja sitten toisen räjähdysten laine iski aeropiilin sivuun.

Graham takertui eräisen kannaterautaan ja ilma vinkui hänen ohitseen ja *ylöspäin*. Hän tunsii olevansa paikallaan, liikkumatta ilmassa, viimein kulkiessa hänen ohitseen. Hän otaksui putoavansa. Sitten oli hän putoamisestaan varma. Hän ei voinut katsoa alaspäin.

Hän muisti uskomattoman nopeasti kaikkea sitä, mitä oli tapahtunut heräämisestään asti, epäilyksen hetkiä, vallan päiviä, ja lopulta Ostrogin suunnitellun petoksen myrskyisää ilmitulemistä. Hän oli joutunut tappiolle, mutta Lontoo oli pelastettu. Lontoo oli pelastettu.

Kaikki se oli hänen mielestään niin epätodellista. Kuka oli hän? Miksi takertui hän niin epätoivoisesti kiinni? Miksi hän ei voinut

irroittautua? Tällähän tavoin lukemattomat unet olivat päättyneet.
Mutta hetken päästä hän varmaan herää.

Ajatuksensa kiisivät yhä nopeammin. Hän kysyi itseltään, näkeneekö hän enää Heleniä. Hänestä olisi se järjetöntä, ellei hän enää tapaisi häntä. Tämän *täytyi* olla unta! Nyt hän varmaankin kohtaa hänet. Hän ainakin oli todellinen. Hän oli todellinen. Hän herää ja tapaa hänet.

Vaikka hän ei sitä voinutkaan nähdä, niin äkkiä huomasi hän tulleen aivan lähelle maata.

LOPPU.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KUN NUKKUJA HERÄÄ: ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on

this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project

Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.